
ZAMANIN
İZLERİNDE
Ian McEwan
Çeviren: Emre Ağanoğlu

IAN MCEWAN

1948'de İngiltere'de doğdu. Sussex Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı eğitimi gördü. East Anglia Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı üzerine yüksek lisansını yaparken romancı Malcolm Bradbury'den yaratıcı yazarlık dersleri aldı.
İlk öykü kitabı *First Love, Last Rites* (1976; *İlk Aşk, Son Törenler*, çev. Ahmet Deniz Özsoylu) ile Somerset Maugham Ödülü'nü kazandı. Üç kere Booker Ödülü'ne aday gösterildi, 1988 yılında *Amsterdam* (1988; *Amsterdam'da Düello*, çev. Ülkem Gürpınar) ile bu ödülü kazandı. 2006'da *Saturday* (2005; *Cumartesi*, çev. İlknur Özdemir) adlı romanıyla James Tait Black Anı Ödülü'nü kazandı. Son olarak *Sahilde* adlı romanıyla İngiliz Kitap Ödülleri Yılın En İyi Kitabı ve Yılın En İyi Yazarı ödüllerini aldı.
Diğer önemli eserleri arasında *The Cement Garden* (1978), *The Comfort of Strangers* (1981; *Yabancı Kucak*, çev. Pınar Kür), *The Child in Time* (1987), *Enduring Love* (1997; *Sonsuz Aşk*, çev. Ülkem Gürpınar) ve *Atonement* (2001; *Kefaret*, çev. Püren Özgören) sayılabilir. Yazar Londra'da yaşamaktadır.

EMRE AĞANOĞLU

11 Kasım 1976'da İstanbul'da doğdu. Thomas De Quincey: *Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet*, Robert Louis Stevenson: *İntihar Kulübü* ve Henry James: *Aspern'in Mektupları* çevirilerinden bazılarıdır.

Özgün Adı The Child in Time
© Ian McEwan 1987 / Rogers, Coleridge and White / Turkuvaz Kitapçılık Yayıncılık A.Ş. (2006)

Her hakkı saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yayınevi: Barbaros Bulvarı, No: 153, Cam Han, Kat: 8
34349 Beşiktaş / İstanbul
Tel: 0212 354 30 00 Faks: 0212 288 50 67
www.turkuvazkitap.com.tr

Genel Yayın Yönetmeni İlknur Özdemir
Editör Zarife Biliz Ergüden
Düzelti Devrim Yalkut

Kapak Ayşe Nur Ataysoy
Grafik Mahmut Hakan Güngör
Birinci Basım Eylül 2009, İstanbul
Genel Yayın 241 *Edebiyat* 124
Isbn 978-605-4069-94-1
Basıldığı Yer Pasifik Ofset Ltd. Şti. (0212) 422 44 45

Turkuvaz Kitap bir TURKUVAZ MEDYA GRUBU kuruluşudur.

Ian McEwan

ZAMANIN İZLERİNDE

Roman

Çeviren
Emre Ağanoğlu

1

– Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı,
Majestelerinin Kırtasiye Bürosu

Toplu taşımaya sübvansiyon sağlamak, uzun zamandır, hem hükümetin hem de halkın çoğunluğunun zihninde kişi özgürlüğünün inkârıyla eşdeğerdi. Trafiğin yoğun olduğu saatlerde ulaştırma hizmetleri günde iki kez çöküyordu; Stephen da dairesinden Whitehall'a yürüyerek gitmenin taksiyle gitmekten daha kısa sürdüğünü keşfetmişti. Mayısın sonlarıydı, saat henüz dokuz buçuk bile olmamıştı, hava sıcaklığı ise daha şimdiden otuz dereceye dayanmıştı. Stephen, yolda sıkışıp kalmış, iki, bazen üç şerit boyunca sıralanmış, titreyip duran arabaları ve arabalarda tek başına oturan sürücüleri geride bırakarak Vauxhall Köprüsü'ne doğru uzun adımlarla yürüyordu. Görünüşe bakılırsa, insanların özgürlük arayışının ateşli değil, yenilgiyi kabullenmiş bir hali vardı. Yüzüklü parmaklar arabaların ısınmış sac tavanının kenarına sabırla vuruyor, beyaz gömleklerin içindeki dirsekler açık camlardan dışarı taşıyordu. Direksiyonların üzerine gazeteler serilmişti. Stephen insanların ve arabaların radyolarından katman katman yükselen saçma sapan konuşmaların –kahvaltı vakti programları yapan kıpır kıpır diskcokeyler, reklam müzikleri, haber anonsları, yol durumu "ikazları"– arasından süratle geçiyordu. Gazete okumayan sürücüler kayıtsızca radyo dinliyordu. Kaldı-

rımda düzenli olarak ilerleyen kalabalık, sürücülerde bir tür bağıl hız ya da yavaşça geriye sürüklendikleri hissi yaratıyor olmalıydı.

Karşısına çıkan insanları geçmek için sıçrayıp zikzaklar çizerek yürüyen Stephen, pek farkında olmasa da, her zamanki gibi çocuklara, özellikle de beş yaşındaki bir kız çocuğuna bakınıyordu. Alışkanlıklar değişebileceğinden, bu yaptığında alışkanlıktan daha fazlası söz konusuydu. Yaşadıklarının kişiliğine kattığı anlaşılmaz bir tavırdı bu. Davranışı bir dönem, hatta uzun bir dönem boyunca saplantılı bir av niteliğini taşıyorsa da, artık tam anlamıyla araştırıyor sayılmazdı. İki yılın ardından, geriye o dönemin sadece izleri kalmıştı; artık çok güçlü bir özlem, kupkuru bir açlık hissediyordu. Duygusuz sayılabilecek kadar durdurulamaz olan biyolojik saat, kızının büyümeye devam etmesini, ilk başta sıradan olan kelime hazinesini genişletip karmaşıklaştırmasını, vücudunun güçlenmesini, hareketlerinin kendinden daha emin hale gelmesini sağlıyordu. Bir kalp kadar kuvvetli olan bu saat, şart kipinde kurulmuş, bitmek tükenmek bilmeyen cümleleri desteklemeye devam ediyordu: Kızı resim yapmaya başlayacaktı, okumayı sökecekti, sütdişlerinden birini kaybedecekti. Samimi biri olacak, istismar edilecekti. Hızla çoğalan durumlar bu şart cümlelerini zayıflatabilirmiş; zamandan, rastlantılardan meydana gelen zarif dokusu kızını ondan ayıran o ince, yarı donuk perdeyi yıpratabilirmiş gibi geliyordu Stephen'a; kızı yorgun argın okuldan eve dönüyor, dişi yastığının altında duruyor, babasını arıyor.

Beş yaşındaki her kız –gerçi erkek çocuklar da aynı işi görüyordu– kendi kızının devam eden mevcudiyetini cisimleştiriyordu. Dükkânlarda, önünden geçtiği çocuk parklarında, arkadaşlarının evlerinde gördüğü çocuklarda Kate'i aramamayı; onlarda ağır ağır ortaya çıkan değişimi, keskinleşen yetenekleri görmezden gelmeyi; ya da haftala-

rın, ayların, yani kızına ait olması gereken ancak onun kaçırdığı zamanın gizil gücünü hissetmemeyi bir türlü beceremiyordu. Kate'in büyümesi zamanın özü haline gelmişti. Kızının saplantılı bir kederin ürünü olan hayali büyümesi, sadece kaçınılmaz değil –o kuvvetli saati hiçbir şey durduramazdı–, aynı zamanda gerekliydi. Kızının devam eden mevcudiyetiyle ilgili hayalleri olmasa Stephen kaybolur gider, zaman da dururdu. Stephen görünmez bir çocuğun babasıydı.

Ama burada, Millbank'te, sadece bir zamanlar çocuk olan, şimdiyse ayaklarını sürüyerek işe giden insanlar vardı. Daha ileride, Parliament Meydanı'na gelmeden hemen önceyse, bir grup ruhsatlı dilenci vardı. Parliament'in, Whitehall'un ya da meydanın yakınına gelmeleri yasaktı. Fakat birkaçı, evinden işine yürüyerek gidenlerin oluşturduğu kalabalıktan faydalanmaya çalışıyordu. Stephen birkaç yüz metre öteden dilencilerin parlak rozetlerini gördü. Bu tür havaları seviyorlardı; özgürlükleri içinde kibirli bir halleri vardı. Ücretli kesim kenara çekildi. Yolun iki tarafında bir düzine kadar dilenci çalışıyor, kalabalığın aksi yönünde Stephen'a doğru ilerliyorlardı. Stephen şimdi bir çocuğu izliyordu; gerçi beş yaşında değil, ergenliğe yaklaşmış çok sıska bir çocuktu bu. Kız Stephen'ı uzaktan gözüne kestirmişti. Yavaşça, uykudaymış gibi yürüyordu, dilencilere yönetmelik gereği dağıtılan siyah tası ileri uzatmıştı. Ofis çalışanları kenara çekiliyor, kızın yanından geçtikten sonra birbirlerine yeniden yaklaşıyorlardı. Yürümeye devam eden kızın gözleri Stephen'a kilitlenmişti. Stephen her zamanki kararsızlığını yaşıyordu. Para verince, hükümet programının başarısını sağlama almış olacaktı. Para vermek, hükümet programının başarısını sağlama almak demekti. Para vermemenin ucundaysa kişisel sıkıntılara azimle göğüs germek vardı. Kaçış yoktu. Kötü bir hükümet olmanın yolu, milli politika ile samimi duygular

arasındaki, doğru olanın sezgisi arasındaki bağlantıyı koparmaktan geçiyordu. Stephen bu aralar işi rastlantılara bırakmıştı. Cebinde bozuk para varsa veriyordu. Yoksa, hiçbir şey vermiyordu. Asla banknot vermezdi.

Kızın teni sokakta geçirdiği güneşli günlerde koyulaşmıştı. Pamuklu kumaştan sarı renkte kirli bir elbise giyiyordu, saçları kısacık kesilmişti. Belki de bitlendiği için kesilmişti saçları. Aralarındaki mesafe daralırken, Stephen kızın güzel, afacan, çilli suratını ve sivri çenesini gördü. Aralarında en fazla yedi-sekiz metre kalmıştı ki, kız koşup kaldırımdan hâlâ parıldayan bir sakız parçası aldı. Sakızı ağzına atıp çiğnemeye başladı. Sonra küçük başını küstahça arkaya yatırıp gözlerini tekrar Stephen'ın bulunduğu yöne çevirdi.

Derken kız Stephen'ın önüne dikilip dilenci tasını uzattı. Stephen'ı dakikalar önce gözüne kestirmişti; hepsinin yaptığı bir numaraydı bu. Serseme dönen Stephen elini arka cebine atıp beş poundluk bir banknot çıkardı. Banknotu bozuk paraların üstüne koyarken, kız ifadesiz bir suratla ona bakmaya devam ediyordu.

Stephen elini çeker çekmez kız parayı tastan çıkardı, avucunda sıkıp, "Siktirin gidin bayım," dedi. Stephen'm yanından geçip gitmek üzereydi.

Stephen eliyle kızın sert, dar omzunu sıkıca kavradı. "Ne dedin sen öyle?"

Kız dönüp omzunu kurtardı. Gözleri kısılmış, sesi tizleşmişti. "Tişkür ederim bayım, dedim." Stephen'ın kendisine ulaşamayacağı kadar uzaklaştıktan sonra da, "Zengin pislik," diye ekledi.

Stephen kızı hafifçe azarlarmış gibi boş avuçlarını gösterdi. Hakaretten etkilenmediğini belli etmek için, dudaklarını aralamadan gülümsedi. Ama çocuk yeniden caddeyi uyurgezer gibi, düzenli bir şekilde adımlamaya başlamıştı. Kalabalığın arasında gözden yitene dek Stephen tam bir dakika boyunca kızı izledi. Kız arkasına bakmadı.

Başbakanın çok sevdiği bilinen Çocuk Bakımı Resmi Komisyonu, görevi ana komisyona tavsiyelerde bulunmak olan on dört alt komiteye bölünmüştü. Alaycı bir şekilde, alt komitelerin gerçek görevinin, komitelere her yönden baskı yapan sayısız menfaat grubunun birbirlerinden tamamen farklı olan amaçlarına hizmet etmek olduğu söyleniyordu; bu menfaat grupları arasmda şeker, hazır yemek lobileri; giysi, oyuncak, süttozu, havai fişek üreticileri; yardım dernekleri; kadın çalışma örgütleri; yaya geçidi yapılması için baskı oluşturan, yayalarca kontrol edilen grupların üyeleri sayılıyordu. Düşünce üreten sınıfa mensup insanlar arasında, bu menfaat gruplarıun hizmetlerini reddeden çok az insan vardı. Genel olarak herkes, ülkenin yanlış türden insanlarla dolu olduğu konusunda hemfikirdi. Makbul bir millet oluşturmanın yolunun nelerden geçtiği, gelecekte öyle bir milletin oluşabilmesi için çocuklar konusunda ne yapılması gerektiği konusunda sağlam fikirlere rastlanıyordu. Herkes alt komitelerden birine üyeydi. Çocuk kitapları yazan Stephen Lewis bile, komiteler çalışmaya başladıktan hemen sonra istifa eden arkadaşı Charles Darke'ın etkisiyle bu komitelerden birine girmişti. Stephen'ınki, aşağılık Lord Parmenter'ın başkanlığında çalışan Okuma Yazma Alt Komitesi idi. Stephen, yirminci yüzyılın son nezih yazı olan ve sıcaktan kavrulan o aylar boyunca, her hafta, Whitehall'da kasvetli bir odada yapılan toplantılara katıldı; sonradan öğrendiğine göre, 1944'te Almanya'ya düzenlenen gece bombardımanları da bu odada planlanmıştı. Hayatının başka dönemlerinde okuma yazma konusunda söyleyeceği çok şey olmasma rağmen, bu toplantılarda kollarını büyük, cilalı masaya dayamayı, başını odadakileri saygıyla dinlediğini ifade edecek biçimde eğip hiçbir şey söylememeyi tercih ediyordu. O günlerde zamanının çoğunu yalnız geçiriyordu. Tahmin ettiği

üzere, bir oda dolusu insan düşüncelere daha az dalmasını sağlamaktan ziyade bu eğilimini güçlendirip iyiden iyiye biçimlendiriyordu.

Çoğunlukla karısını, kızını, hayatıyla ilgili neler yapacağını düşünüyordu. Ya da Darke'ın siyasi hayattan aniden çekilmesinin nedenlerine kafa yoruyordu. Karşısında, yaz ortasmda bile güneş almayan büyük bir pencere vardı. Pencerenin ötesindeyse, iyice kesilmiş çimenlerle kaplı dikdörtgen bir alanın çevrelediği, yarım düzine bakanın limuzinini alacak kadar büyük bir avlu vardı. İzinli şoförler avluda tembel tembel dolaşıyor, sigara içiyor, ilgisiz tavırlarla komite üyelerinin ne yaptığına göz atıyordu. Stephen anıların, hayallerin, gerçekleşmiş olaylarla gerçekleşmiş olabilecek olayların peşinde koşup duruyordu. Yoksa onlar mı Stephen'ı kovalıyordu? Zaman zaman, bütün taslaklarının üzerinden özenle geçtiği, acı ya da üzücü suçlamalardan ibaret olan zorlayıcı, hayali konuşmalar yapıyordu. Bu arada, bir kulağıyla da toplantıda neler olup bittiğini dinliyordu. Komite, düşünecekleri şeyleri uzun zaman önce düşünmüş ya da başkalarının kendileri yerine düşünmesini sağlamış teorisyenler ile, düşündükleri şeyin ne olduğunu konuşurken keşfedeceklerini uman pragmatistlerden oluşuyordu. Aralarında zoraki, ama hiç bozulmayan bir nezaket vardı.

Lord Parmenter toplantıya ağırbaşlı, ustalık isteyen bir bayağılıkla başkanlık ediyor; konuşması için seçtiği kişileri kapakları belirgin, kirpiksiz gözleriyle işaret ediyor; tüy gibi hareket eden kollarıyla aniden öfkelenenleri yatıştırıyor; nadiren de, akla tembel maymunları getiren kuru, lekeli diliyle kararlarını açıklıyordu. Adamın insansı bir robot olmadığının tek kanıtı koyu renk kruvaze elbisesiydi. Tavırlarında hem aristokratlara özgü hem de sıradan bir şeyler vardı. Çocuk gelişimi teorisiyle ilgili uzun ve sürtüşmeli bir tartışmaya –"Çocuktur, yapar"– olanca ağırlığıyla

müdahale etmesi sayesinde tam zamanında ara verilmişti. Çocukların suyla sabun kullanmaya meraklı olmamasının, her şeyi hemen öğrenmelerinin, çabucak büyümelerinin, anlaşılması zor olsa da apaçık gerçekler olduğu ifade edilmişti. Parmenter'ın bayağılığı, falancanın ne kadar aptalca konuştuğuna dikkat etmeyecek kadar önemli biri olduğunu ve durumu göz ardı ettiğini ima etmekten çekinmeyecek kadar kibirli ve gözü pekti. Kimseyi etkilemesi gerekmiyordu. İlginç biri olmaya tenezzül edecek kişilerden değildi. Stephen'm adamın çok akıllı olduğundan şüphesi yoktu.

Komite üyeleri birbirlerini iyi tanıma gereği duymamıştı. Uzun oturumlar sona erip üyeler kâğıtlarını, kitaplarını çantalarına yerleştirirken başlayan kibar konuşmalar, duvarları iki farklı renge boyanmış koridor boyunca devam ediyor, betondan yapılmış yılankavi merdivenden inip bakanlığın yeraltındaki otoparkının farklı katlarına dağılırlarken yankılar eşliğinde sürüp gidiyordu.

Stephen, hem boğucu yaz ayları boyunca hem de sonrasında, Whitehall'a yaptığı haftalık yolculuklarına devam etmişti. Bu yolculuk, başka hiçbir mesuliyetin bulunmadığı hayatındaki tek sorumluluğuydu. Özgürlüğünün büyük kısmını, televizyon karşısındaki kanepeye iç çamaşırlarıyla uzanıp karamsar tavırlarla sek viskisini yudumlayarak, dergileri son sayfasmdan başlayıp geriye doğru okuyarak ya da olimpiyat oyunlarını izleyerek geçirdi. Geceleri daha fazla içiyordu. Yemeklerini yakınlardaki bir restoranda tek başına yiyordu. Arkadaşlarıyla irtibata geçmek için hiçbir çaba göstermiyordu. Telesekreterine not bırakanları asla aramıyordu. Dairesinin bakımsızlığına, dolgun karasineklere, onların telaşsızca uçmasına çoğunlukla kayıtsız kalıyordu. Dışarıdayken, haddinden fazla düzgün duran tanıdık nesnelerin, dibinde yapış yapış tabaklar ile eski gazetelerin bulunduğu çökmüş koltukların arasma dönme fikri

onu korkutuyordu. Her şey –klozet oturağı, yatak çarşafları, yerde biriken toz– tam olarak bırakıldıkları şekilde kalarak gizli komplolarına inatla devam ediyordu. Evdeyken de, kafasını kurcalayan şeylerden –kızından, karısından, ne yapması gerektiğinden– pek uzak kalamıyordu. Ama buradayken, düşünmeye uzun süre devam etmesini sağlayacak kadar yoğunlaşamıyordu. Düşüncelerini kontrol etmeden, neredeyse bilinçsizce, kırık dökük parçaların peşinde hülyalara dalıyordu.

Üyeler toplantıya tam vaktinde gelinmesi gerektiğine dikkat çekti. Toplantıya en son gelen hep Lord Parmenter oluyordu. Sandalyesine otururken, açılış cümlesine zekice bağladığı yumuşak bir boğaz temizleme sesi eşliğinde, odadakileri sessiz olmaya davet etti. Kurulun yazmanı Peter Canham, Lord Parmenter'ın sağında, tarafsızlığını ifade etmek istermişçesine sandalyesini masadan geriye çekmiş olarak oturuyordu. Stephen'dan istenen tek şey, iki buçuk saat boyunca makul seviyede uyanık görünmesiydi. Bu işe yarar görüntüye okul yıllarından, zihinsel yolculuklarla geçen yüzlerce, binlerce ders saatinden aşinaydı. Oda da Stephen'a tanıdık geliyordu. Kahverengi bakalitten elektrik düğmeleri olan, elektrik telleri duvara tozlu borularla kabaca tutturulmuş bu odada kendini evinde hissediyordu. Gittiği okulda tarih derslerinin okutulduğu sınıf buraya epey benziyordu: Aynı yıpranmış âlicenap rahatlık; birilerinin hâlâ parlatmaya zahmet ettiği Nuh Nebi'den kalma masa; sadece izi kalmış ihtişam ile anlayıştan uzak bürokrasinin insanın uykusunu getiren karışımı... Parmenter bu sabah ilgilenecekleri konuları sürüngenlere layık bir cana yakınlıkla özetlerken, Stephen'ın kulağına, o sakinleştirici Gal aksanının kıvrak ritmiyle mırıldanan öğretmeninin, Şarlman'ın sarayının görkeminden ya da ortaçağ papalığındaki ahlaksızlık ile reform devrinden bahsedişi geliyordu. Pen-

cerelerden, etrafı çevrili bir otoparkla sıcakta pişen limuzinleri değil; ikinci kattan bakıyormuşçasına bir gül bahçesini, oyun parklarını, benekli, gri bir tırabzanı, daha ileride meşe ağaçlarıyla ve kumsallarla birleşen engebeli, işlenmemiş toprakları, bunların da ötesindeyse uzun kıyı şeridi ile gelgit zamanı ortaya çıkan bir mil genişliğindeki nehri görüyordu. Yitip gitmiş bir zaman, yitip gitmiş bir manzaraydı bu – orayı bir kez ziyaret etmiş, ağaçların ustaca kesildiğini, toprağın işlendiğini, halicin ise bir otoyol köprüsüyle birleştirildiğini görmüştü. Kafasındaki konu bir şeyleri kaybetmek olduğu için, Londra'nın güneyindeki bir süpermarketin önündeki dondurucu, güneşli bir güne geçiş yapmak kolaydı. Kızının elini tutuyordu. Kızı annesinin ördüğü kırmızı yün atkıyı giymiş, eprimiş bir oyuncak eşeği göğsüne bastırmıştı. Süpermarketin girişine doğru ilerliyorlardı. Bir cumartesi günüydü, etraf kalabalıktı. Stephen kızının elini sıkıca tutuyordu.

Parmenter konuşmasını bitirmişti; şimdi, yeni tasarlanan fonetik bir alfabenin faydalarına şüpheyle yaklaşan akademisyenlerden biri konuşma yapıyordu. Çocuklar okuma yazmayı daha erken yaşta, üstelik daha çok zevk alarak öğreneceklerdi; geleneksel alfabeye geçişin de kolay olacağı anlaşılıyordu. Stephen elinde bir kalem tutuyordu; not almaya hazır bir havası vardı. Kaşlarını çatıp başını sallıyordu, gerçi bunları söylenenlere katıldığı için mi yoksa inanamadığı için mi yaptığını söylemek güçtü.

Kate, tomurcuklanmakta olan dili ile bu dilin ortaya çıkardığı düşünceler nedeniyle kâbuslar gördüğü bir yaştaydı. Kâbuslarını annesiyle babasına tarif edemiyordu; ama hikâye kitaplarından aşina olduğu unsurları –konuşan bir balık, üzerine şehir kurulmuş büyük bir kaya, birinin kendisini sevmesini isteyen yalnız bir canavar– içerdikleri açıktı. O gece boyunca da kâbus görüp durmuştu. Julie onu rahatlatmak için defalarca yataktan kalkmıştı, gün doğduk-

tan saatler sonra bile ayaktaydı. Şimdi ise uyuyakalmıştı. Stephen kahvaltı hazırlayıp Kate'i giydirdi. Kate gece çektiği sıkıntıya rağmen enerjikti, süpermarkete gidip alışveriş arabasında gezmek için sabırsızlanıyordu. Dondurucu bir günde güneşin parlaması tuhafına gidiyordu. Bu defalık, giydirilirken Stephen'la işbirliği yapmıştı. Stephen, uzuvlarını kışın giyilen türde iç çamaşırlarının arasından geçirirken, onun dizlerinin arasında duruyordu. Vücudu son derece sıkı ve kusursuzdu. Stephen kızını havaya kaldırıp ısırıyormuş numarası yaparak yüzünü göbeğine gömdü. Küçük bedenden sıcak yatak ile süt kokusu yükseliyordu. Kate cıyaklayıp debelenmeye başladı, Stephen onu yere indirdiğindeyse aynısını bir daha yapmasını istedi.

Stephen kızının yün gömleğinin düğmelerini ilikledi, kalın süveterini giymesine yardım etti, tulumunu sıkıca bağladı. Kate dalgın tavırlarla, çocuk şarkılarının, Noel ezgilerinin parçalarının arasında dolanıp duran, ne olduğu anlaşılamayan doğaçlama bir şarkı söylemeye başlamıştı. Stephen kızını sandalyesine oturttu, çoraplarını giydirdi, botlarının bağcıklarını bağladı. Kızının önünde eğildiğinde, Kate onun saçlarını okşadı. Birçok küçük kız gibi o da babasını tuhaf bir biçimde koruyordu. Evden çıkmadan önce, babasının paltosunun bütün düğmelerinin iliklenip iliklenmediğini kontrol etti.

Stephen, Julie'ye çay götürdü. Julie henüz iyice ayılmamıştı, dizlerini karnına doğru çekmiş, uyukluyordu. Yastıklar nedeniyle duyulamayan bir şeyler söyledi. Stephen elini yorganın arasına sokup Julie'nin belini okşadı. Julie sırtüstü dönüp Stephen'ın yüzünü göğüslerine doğru çekti. Öpüştüklerinde, Stephen, Julie'nin ağzında derin uykunun kalın, metalik tadını duydu. Karanlık yatak odasının ötesinde Kate monoton potpurisine devam ediyordu. Stephen'ın aklından alışverişten vazgeçip Kate'i birkaç kitapla birlikte televizyonun başına oturtmak geçti. Kalın yorga-

nın altına, karısının yanma süzülebilirdi. Şafaktan hemen sonra sevişmişlerdi; ama uykulu bir sevişme olmuştu, tamamına ermemişti. Julie şimdi Stephen'ı okşuyor, kocasının yaşadığı ikilemin keyfini çıkarıyordu. Stephen, Julie'yi tekrar öptü.

Altı yıldır evliydiler. Bedensel hazları, ailevi sorumlulukları ve yalnız kalma gereksinimini yavaşça, dikkatlice ayarlamakla geçmiş bir zaman dilimiydi bu. Bir tanesini görmezlikten gelmek, diğerlerinde bir eksikliğe ya da karmaşaya neden oluyordu. Stephen, Julie'nin göğüs ucunu işaretparmağıyla başparmağı arasında sıkarken bile birtakım hesaplar yapıyordu. Uyanıp durduğu bir geceyi alışveriş seferi izleyeceğine göre, Kate'in gün ortasında uyuması gerekecekti. İşte o zaman, hiç kimse kendilerini rahatsız etmeden baş başa vakit geçireceklerinden emin olabilirlerdi. Sonrasında, üzüntüyle geçirdiği aylar, yıllar boyunca, Stephen o ana geri dönmek, olayların katmanları arasına dalarak yorganın altına girmek, verdiği kararı geri almak için çaba harcayacaktı. Ama zaman –ille de olduğu şekliyle değil, zira zamanın ne olduğunu kim bilebilir; ama düşüncenin onu biçimlendirdiği şekliyle bile– ikinci şanslara saplantılı bir biçimde izin vermez. Arkadaşı Thelma, mutlak zaman diye bir şeyin var olmadığını, öyle bağımsız bir varlığın olmadığını söyler dururdu. Söz konusu olan, bizim tuhaf, zayıf algımızdı sadece. Stephen hazla ilgili konuları erteleyip görevine boyun eğmişti. Julie'nin elini sıkıp ayağa kalktı. Holde Kate yüksek sesle konuşarak ona doğru geldi; elinde eprimiş oyuncak eşek vardı. Stephen eğilip kırmızı atkıyı kızının boynuna iki kez doladı. Kate, babasının paltosunun düğmelerini kontrol etmek için parmak uçlarında yükselmişti. Sokak kapısından çıkmadan önce el ele tutuşmuşlardı bile.

Sokağa adım attıklarında sanki bir fırtınanın ortasına dalmışlerdi. Anayol, güneye uzanan bir ana arterdi; trafik,

adrenalin yüklü bir vahşilikle akıyordu. Soğuk, bulutsuz gün, her şeyi tüm çıplaklığıyla ortaya koyan ışığıyla, saplantılı belleklerin, ayrıntıya önem veren müstehzi gözlerin emrine amadeydi. Merdivenlerde, güneşin altında, düzleşmiş, pipeti hâlâ üçboyutlu bir halde yerli yerinde duran bir Coca-Cola kutusu vardı. Kate pipeti almak istiyordu, ama Stephen izin vermedi. İleride, içinden aydınlatılmış gibi görünen bir ağacın dibinde, bir köpek titreyerek, yüzünde coşkulu ve hülyalı bir ifadeyle kakasını yapıyordu. Ağaç yaşlı bir meşeydi, kabuğu yeni oyulmuş gibi duruyordu, üzerindeki çizgiler sanki hünerli bir elden çıkmıştı, en koyu gölgede bile parıldıyorlardı.

Dört şeritli yoldaki yaya geçidini kullanarak süpermarkete iki dakikada gidiliyordu. Karşıya geçmek için bekledikleri yerin yakınında, motosikletçilerin uluslararası buluşma mekânı olarak kullandığı bir motosiklet dükkânı vardı. Eprimiş deri elbiseler giyen karpuz göbekli erkeklerin bir kısmı hareket etmeyen makinelerine yaslanmış, bir kısmı da ata biner gibi motosikletlerine oturmuştu. Kate parmağının emdiği boğum yerini ağzmdan çıkarıp uzattığında, ufka yakın olan güneş dumanı tüten parmağını aydınlattı. Gördüğü bu şeyi dile getirmesine yardım edecek bir sözcük bulamamıştı gerçi. Yolun ortasındaki göbeğe vardıkları anda homurdanarak ileri atılan bir grup sabırsız arabanın önünden yolu geçmeyi başardılar. Etraf kalabalıktı; süpermarketin girişine doğru ilerlerken, Stephen, Kate'in elini sıkı sıkı tuttu. Seslerin, bağırışların, kasaların elektromekanik tıkırtılarının arasmda bir alışveriş arabası buldular. Kate oturağa güzelce yerleşmeye çalışırken kendi kendine gülümsüyordu.

Süpermarketteki insanlar birbirinden kabileler ya da uluslar kadar farklı iki gruba ayrılıyordu. İlk gruptakiler, yakınlardaki, kendilerine ait, yenilenmiş, viktoryen sıra ev-

lerde oturuyordu. İkinci gruptakilerse yine yakınlardaki yüksek bloklarda, toplu konutlarda oturuyordu. İlk gruba mensup insanlar taze meyve ile sebze, kepekli ekmek, çekirdek kahve, ayrı bir tezgâhta sergilenen taze balıklar, şarap ile sert alkollü içkiler almaya meyilliyken; ikinci gruptakiler konserve ya da donmuş sebze, pişmiş fasulye, hazır çorba, beyaz şeker, çörek, bira, sert alkollü içki ve sigara satın alıyordu. İkinci grupta kedilerine et, kendilerine bisküvi alan yaşlı emekliler vardı. Bu grupta yorgunluktan bitap düşmüş, ağızlarından sigara eksik olmayan, kasaya geldiklerinde bazen kendilerine hâkim olamayıp çocuklarına bir tokat patlatan genç anneler de bulunuyordu. İlk gruptaysa genç, çocuksuz, gösterişli giyinen, en kötü ihtimalle biraz acelesi olan çiftler vardı. Bunlara ek olarak, çocuklarının bakıcılarıyla birlikte alışverişe çıkmış annelerle, taze somon balığı satın alarak üstlerine düşeni yerine getiren Stephen gibi babalar da bulunuyordu.

Başka neler satın almıştı? Diş macunu, kâğıt mendil, bulaşık deterjanı, en iyi kalite domuz pastırması, kuzu budu, biftek, yeşil biber, kırmızıbiber, kırmızı hindiba, patates, jelatin, bir litrelik viski. Elini bunlara uzattığı sırada yakınında duran kişi kimdi peki? Kate'i ürünlerin istiflendiği koridorlar boyunca iterken onu takip eden, Stephen durduğunda birkaç adım gerisinde duran, bir etiketle ilgileniyormuş gibi yapıp Stephen yürümeye başlayınca yürümeye başlayan kişi kimdi? O dakikalara binlerce kez geri dönmüş, olsa olsa kendi elini, bir rafı, alışveriş arabasına yavaş yavaş koyduğu şeyleri görmüş; Kate'in konuşup durduğunu duymuş; gözlerini hareket ettirmeye, zamanın ağırlığına rağmen kaldırmaya, görüş alanının hemen kıyısında saklanan, her zaman kenarda, biraz arkada duran, içi tuhaf bir arzuyla dolu olan, olasılıkları hesaplayan ya da sadece beklemekle yetinen o şekli seçmeye çalışmıştı. Ama zaman Stephen'ın bakışlarını günlük işlerinin üzerine sonsuza dek

kilitlemişti; etrafında nitelikleri belli olmayan, tanımlanamaz şekiller dolaşıyor, sonra da yitip gidiyordu.

O kasadaki kızın hızlı çalıştığını bildiğinden, kapıya en yakın kasanın önündeki kısa kuyruğa girdi. Alışveriş arabasını durdurduğunda önünde üç kişi vardı; Kate'i oturduğu yerden kaldırmak için döndüğündeyse arkasında kimse yoktu. Kate kendi kendine eğleniyordu; rahatsız edilmeyi de pek hoş karşılamamıştı. Sızlanıp ayağını oturağa geçirmişti. Kate'in ayağını kurtarması için Stephen'ın onu iyice yukarı kaldırması gerekti. Kızının hırçınlığı, farkında olmasa da hoşuna gitmişti – Kate'in yorgun olduğunun kesin bir işaretiydi bu. Bu küçük mücadele sona erdiğinde, önlerinde, bir tanesi kasadan ayrılmakta olan iki kişi vardı. Stephen arabadakileri taşıyıcı banda boşaltmak için arabanın ön tarafına geçti. Kate arabanın arka tarafındaki geniş çubuğu tutmuş, arabayı itiyormuş gibi yapıyordu. Arkasında kimse yoktu. Şimdi Stephen'ın hemen önündeki kambur adam, satın aldığı köpek mamalarının parasını ödüyordu. Stephen arabasındaki ürünlerin ilkini bandın üstüne koydu. Doğrulduğu sırada, Kate'in arkasında koyu renk paltolu bir adamı fark etmiş olabilirdi. Ama tam anlamıyla fark etmek denmezdi buna; umutsuz bir hafızanın yarattığı son derece zayıf bir kuşkuydu. O koyu renk kumaş bir palto, bir alışveriş çantası ya da Stephen'ın kendi icadı da olabilirdi. Dikkatini sıradan işlere vermişti, onları halletmek için acele ediyordu. O sırada, etrafında olup bitenlerin farkında olduğu pek söylenemezdi.

Köpek maması satın alan adam kasadan ayrılıyordu. Kasiyer kız çalışmaya başlamıştı bile; bir elinin parmakları tuşların üzerinde gezinirken, diğer eliyle Stephen'ın aldığı şeyleri kendine doğru çekiyordu. Stephen somon balığını arabadan aldığı sırada Kate'e bakıp göz kırptı. Kate de babasını taklit etti; ama biraz acemice, burnunu kırıştırıp iki gözünü birden kapatarak yaptı bunu. Stephen balığı banda

bırakıp kasiyer kızdan poşet istedi. Kız aşağıdaki bir rafa uzanıp poşet çıkardı. Stephen poşeti alıp arkasını döndü. Kate yoktu. Arkasındaki kuyrukta kimse yoktu. Kate'in kasanın altına gizlendiğini düşünerek, acele etmeden arabayı kasanın diğer tarafına çekti. Birkaç adım atıp Kate'in ulaşacak vakti bulabileceği tek koridora baktı. Geriye bir adım atıp sağına, soluna bakındı. Bir tarafında kasanın önüne dizilmiş müşteriler, diğer tarafındaysa boş bir alan, sonra krom turnikeler, sonra da kaldırıma açılan otomatik kapılar vardı. Palto giymiş biri Stephen'dan aceleyle uzaklaşıyor olabilirdi; ama Stephen o sırada üç yaşındaki bir kızı arıyordu, onu kaygılandıran ilk şey de trafikti.

Farazi, ihtiyati bir kaygıydı bu. Omzuyla yüklenerek müşterilerin arasmda kendine yol açıp geniş kaldırıma çıkarken, Kate'i orada göremeyeceğini biliyordu. Kate bu tür maceralar peşinde koşmazdı. Başıboş bir çocuk değildi. Arkadaş canlısıydı, vakit geçirdiği kişinin yanında olmayı isterdi. Ayrıca yoldan da çok korkuyordu. Stephen arkasını dönüp rahatladı. Kate dükkândaydı mutlaka, orada ona zarar gelmiş olamazdı. Kızının kasada kuyruğa girmiş müşterilerin arasından çıkacağını umuyordu. Endişenin baş gösterdiği anda bir çocuğu gözden kaçırmak, gözden kaçıracak kadar dikkatle, sabırsızca bakmak kolaydı. Yine de, içeri girerken boğazının alt kısmında bir bulantı, bir düğümlenme ile sevimsiz bir baş dönmesi hissetmişti. Kasasında asabi tavırlarla Stephen'ın dikkatini çekmeye çalışan kasiyer kızı görmezlikten gelerek bütün kasaların yanından geçtiğinde, midesi ekşimeye başlamıştı. Portakal, tuvalet kâğıdı, çorba dağlarının yanından kontrolü elden bırakmadan koşarak –aptalın teki gibi görünmeyi umursamayacağı noktaya henüz gelmemişti– bütün koridorları baştan aşağı kat etti. Sonra, koşmaya başladığı noktaya geri döndüğünde, bütün görgü kurallarından vazgeçerek sıkışmış ciğerlerindeki tüm havayı serbest bıraktı ve olanca gücüyle kızına seslendi.

Şimdi uzun adımlar atıyor, Kate'in adını haykırarak koridorlar boyunca kalbi deli gibi çarparak ilerliyor, ardından tekrar kapıya yöneliyordu. İnsanlar ona bakmaya başlamıştı. Stephen'ı elma şarabı almak için içeri dalan sarhoşlarla karıştırmak mümkün değildi. Korkusu son derece belirgin, güçlüydü; o kişiliksiz, floresanlarla ışıklandırılmış alana, insana özgü, kimsenin görmezlikten gelemeyeceği bir sıcaklık yayıyordu. Etrafında alışveriş yapan herkes birkaç dakika içinde durmuştu. Sepetler, arabalar bir kenara itilmişti; insanlar bir araya gelip Kate'in adını sesleniyordu; Kate'in üç yaşında olduğunu, en son kasaların orada görüldüğünü, yeşil bir tulum giydiğini, elindeyse oyuncak bir eşek olduğunu göz açıp kapayana dek herkes bir şekilde öğrenmişti. Annelerin yüzü gergin, tetikteydi. Birçok kişi küçük kızı alışveriş arabasının içinde görmüştü. Müşterilerden biri Kate'in ne renk süveter giydiğini biliyordu. Şehrin ortasındaki marketin anonimliğinin kolayca kırılabilen; insanların gözlem yaptığı, yargıladığı, bir şeyler hatırladığı ince bir kabuk olduğu ortaya çıkmıştı. Stephen'ın etrafındaki bir grup müşteri kapıya doğru ilerliyordu. Yüzü bir şeyler yapma isteğiyle kaskatı kesilmiş olan kasiyer kız Stephen'ın yanı başındaydı. İnsanların arasında süpermarket yönetimine mensup, kahverengi, beyaz önlükler, mavi ceketler giymiş olan, depo görevlisi, müdür yardımcısı ya da şirket temsilcisi olmaktan ansızın çıkıp potansiyel ya da gerçek baba haline gelen başkaları da vardı. Şimdi hep birlikte dışarıya, kaldırıma çıkmışlardı; kimileri Stephen'ın etrafında dolaşıp soru soruyor, onu teselli etmeye çalışıyorken, kimileri, daha faydalı bir iş yaparak, yakınlardaki dükkânların kapılarına bakmak için farklı yönlere gidiyordu.

Kayıp çocuk herkesin malıydı. Stephen ise yapayalnızdı. Başına üşüşen şefkatli yüzlerin arasından uzaklara bakıyordu. Bu insanların olanlarla hiçbir ilgisi yoktu. Step-

hen onların sesini duymuyordu; görüş alanındaki engellerden ibaretlerdi. Kate'i görmesini engelliyorlardı. Kate'e ulaşmak için aralarından yüzerek geçmesi, onları kenara iteklemesi gerekiyordu. Nefes alamıyor, düşünemiyordu. *Kaçırıldı,* kelimesini telaffuz ettiğini duydu; kelime süpermarketin her tarafına, tesadüfen oradan geçerken kalabalığı görüp gelen insanlar arasına yayıldı. Parmakları hızlı olan, güçlü görünen kasiyer kız ağlıyordu. Stephen bir an için kızın kendisini hayal kırıklığına uğrattığını hissetti. Çamur içinde kalmış beyaz bir polis arabası, oraya Stephen'ın ağzından dökülen kelime sayesinde gelmiş gibi, kaldırıma yanaşıp durdu. Felaketin resmi kaynaklarca da doğrulanması Stephen'ın midesini bulandırmıştı. Midesinden boğazına bir şey yükseliyordu; iki büklüm oldu. O gün hastaydı belki de, hatırlamıyordu. Sonra kendini yine süpermarkette buldu; bu kez uygun davranışın gerekleri ile toplumsal düzenin kuralları Stephen'in yanında kimlerin olması gerektiğini –yönetici asistanı olması muhtemel genç bir kadın, bir müdür yardımcısı, iki polis– belirlemişti. Her yer aniden sessizleşmişti.

Devasa süpermarketin arka kısmına doğru hızla yürümeye başladılar. İnsanların kendisini değil, kendisinin insanları takip ettiğini anlaması Stephen'ın biraz zamanını aldı. Müşterilerin hepsi dışarı çıkarılmıştı. Stephen sağındaki dökme camdan dışarı baktığında, etrafı müşterilerle sarılmış, not alıp duran bir polis daha gördü. Yönetici o sessizlikte hızlı hızlı konuşuyordu; zaman zaman varsayımlarda bulunuyor, zaman zaman şikâyet ediyordu. Çocuk –adını biliyor, diye düşündü Stephen, ama mevkii nedeniyle söyleyemiyor– yükleme yerine doğru gitmiş olabilirdi. Bunu ilk başta akıl etmeleri lazımdı. Çalışanları ne kadar uyarırsa uyarsın, soğuk hava deposunun kapısı bazen açık kalıyordu.

Adımlarını hızlandırdılar. Polis telsizlerinin birinden, kısa patlamalar eşliğinde anlaşılmaz bir ses geliyordu. Pey-

nir reyonunun orada bir kapıdan geçip her türlü gösterişin bir yana bırakıldığı, plastik kaplı zeminin yerini mikanın buz gibi parladığı beton bir zemine bıraktığı, görünmeyen tavandan sarkan yüksek, çıplak ampullerle aydınlatılmış bir alana geldiler. Düzleştirilmiş mukavva kutulardan oluşan bir dağın kenarına çatallı bir kaldırıcı park etmişti. Çamurlaşmış bir süt birikintisinin üstünden atlayan müdür, soğuk hava deposunun ardına dek açık duran kapısına doğru aceleyle yürüyordu.

Müdürün arkasından alçak tavanlı, dar bir odaya girdiler; odada bulunan iki koridor yarı karanlığın içinde gözden kayboluyordu. Tenekeler, kutular duvar diplerine düzensizce istiflenmişti; odanın ortasındaysa kancalardan sarkan dev gibi hayvan etleri vardı. Grup ikiye ayrılıp koridorlarda ilerlemeye başladı. Stephen polislerle birlikte ilerliyordu. Soğuk hava burnunun içine kadar girip kurutuyor, genzinde donmuş teneke tadı bırakıyordu. Yavaşça yürüyor, raflardaki kutuların arkasındaki boşluklara bakıyorlardı. Polislerden biri, bir insanın burada ne kadar süre hayatta kalabileceğini sordu. İki grubu birbirinden ayıran et perdenin arasındaki açıklıktan, Stephen yöneticinin çalışarına baktığını gördü. Genç adam boğazını temizleyip, nazikçe, yürümeye devam edildiği sürece endişeye mahal olmadığını söyledi. Ağzmdan buhar çıkıyordu. Stephen, Kate'i burada bulacak olurlarsa, kızının ölmüş olacağını biliyordu. Ama iki grup koridorun diğer ucunda tekrar birleştiğinde hissettiği rahatlama pek fazla değildi. Olanlardan kendini etkili ve ihtiyatlı biçimde soyutlamıştı. Kızının bulunacağı varsa onu bulacaktı; çünkü aramaktan başka hiçbir şey yapmamaya hazırlıklıydı; kızı bulunamazsa, bu gerçekle zaman içinde makul, mantıklı bir şekilde yüzleşmek gerekecekti. Ama şimdi değil.

Hayali bir tropikal sıcaklığın içine dalarak müdürün odasına girdiler. Polisler defterlerini çıkardı; Stephen da

olanları anlattı, hem anlatımı hem de verdiği ayrıntılar daha canlıydı. Kendi duygularından, özlü anlatımından, konuyla ilgili olguları ustaca sıralamaktan zevk alacak kadar uzaklaşmıştı. Kendini izliyor, stres altındayken gıpta edilecek kadar kendine hâkim bir adam görüyordu. Üzerindekileri titiz ayrıntılar verip tarif ederek, dış görünüşünü eksiksiz olarak tanımlayarak Kate'i unutabilirdi. Ayrıca polislerin inatçı, rutin sorgulaması da, parlatılmış tabanca kılıflarından yükselen yağ ve deri kokusu da hoşuna gidiyordu. Stephen ile polisler tarifsiz bir zorluk karşısında birlik olmuş erkeklerdi. Polislerden biri Kate'in tanımını telsizle bildirdi; civarda devriye gezen bir polis arabasından gelen anlaşılmaz yanıtı duydular. O cevap insana tamamen güven veriyordu. Stephen sevinç duymaya başlamak üzereydi. Müdür yardımcısı, Stephen'ın yersiz olduğunu düşündüğü bir ilgiyle onunla konuşuyordu. Elini Stephen'ın koluna bastırıyor, getirdiği çayı içmesini rica ediyordu. Müdür, odasının hemen önünde duruyor, çalışanlardan birine süpermarketlerin çocuk hırsızlarının en sevdiği yer olmasından yakınıyordu. Yardımcı kapıyı ayağıyla çabucak kapattı. Yaptığı ani hareket yüzünden gösterişsiz elbiselerinden yükselen parfüm kokusu, Stephen'ın aklına Julie'yi getirdi. Alnının içinden yükselen bir karanlıkla yüzleşiyordu şimdi. Sandalyesinin kenarına tutunarak bekledi, zihninin boşalmasını sağladı, kendine hâkim olduğunu hissedince ayağa kalktı. Sorgulama sona ermişti. Polisler defterlerini kaldırıyordu, onlar da ayağa kalkmıştı. Yardımcı onu evine bırakmayı teklif etti; ama Stephen kararlı bir biçimde başını salladı.

Derken, belirgin bir ara ya da iki olayı birbirine bağlayan başka bir olay olmadan, kendini süpermarketin dışında, yaya geçidinde başka bir düzine insanla birlikte karşıya geçmek için beklerken buldu. Elinde dolu bir alışveriş poşeti vardı. Aldıklarının ücretini ödemediğini hatırladı.

Somon balığıyla folyo, süpermarketin olanları tazmin etmek için verdiği hediyelerdi. Arabalar gönülsüzce yavaşlayıp durdu. Diğer müşterilerle birlikte karşıya geçerken, dünyanın normal bir şekilde seyrini sürdürmesinin ne kadar küçük düşürücü olduğunu kabullenmeye çalıştı. Her şeyin nasıl da insafsız derecede basit olduğunu anlıyordu – kızıyla birlikte alışverişe gitmiş, kızını kaybetmişti; şimdi de, olanları karısına anlatmak üzere tek başına eve dönüyordu. Motosikletçiler hâlâ bulundukları yerdeydi; daha ileride, Coca-Cola kutusuyla pipet de yerinden oynamamıştı. Köpek bile aynı ağacın altındaydı. Merdivenlerden yukarı çıkarken, kırık bir basamakta durakladı. Kafasının içinde, orada tırabzanı tutup beklediği sürece ahenksizliği yavaş yavaş yiten, yürümeye tekrar koyulduğunda ise kaldığı yerden devam eden yüksek sesli, insanı ezip geçen bir müzik, devasa bir orkestral çınlama vardı.

Daire kapısını açıp kulak kabarttı. İçerideki havaya, ışıklara bakılırsa, Julie hâlâ uyuyordu. Paltosunu çıkardı. Asmak için yukarı kaldırdığında, midesinden ağzına sabah içtiği kahveden kaynaklanan bir sıvı –siyah bir sıvı olduğunu düşündü bunun– yükseldi. Sıvıyı avuçlarma tükürüp elini yıkamak için mutfağa gitti. Yürürken, Kate'in fırlatıp attığı pijamalarının üstünden atlaması gerekti. Bu iş ona nispeten kolay gelmişti. Aklında ne yapacağına, ne söyleyeceğine dair en ufak bir fikir olmadan yatak odasına girdi. Yatağın kıyısına doğru eğildi. Julie, Stephen'a bakmak için sırtüstü döndü, fakat gözlerini açmadı. Uzanıp Stephen'm elini tuttu. Julie'nin eli dayanılmayacak kadar sıcaktı. Uykulu uykulu Stephen'a elinin ne kadar soğuk olduğuyla ilgili bir şeyler söyledi. Elini kendine doğru çekip çenesinin altına sıkıştırdı. Gözlerini hâlâ açmamıştı. Stephen'm varlığının verdiği güvenin keyfini çıkarıyordu.

Stephen başını eğip karısına baktı; klişeleşmiş birtakım tanımlar –"çocuklarına düşkün bir anne", "çocuklarına deli gibi bağlı bir anne", "sevgi dolu bir anne"– yeni anlamlar kazamyor gibiydi; Stephen bunların kullanışlı, makul, geçerlilikleri zamanla sınanmış cümleler olduğunu düşündü. Julie'nin gözünün hemen altına, elmacıkkemiğinin üzerine güzel, siyah bir bukle düşmüştü. Sakin, sakıngan bir kadındı, güzel bir gülümsemesi vardı; Stephen'ı çok seviyor, bunu ona söylemeye de bayılıyordu. Stephen hayatını aralarındaki samimiyetin etrafına örmüş, zamanla da bu samimiyete bağımlı hale gelmişti. Julie keman çalıyordu, Guildhall'da ders veriyordu. Üç arkadaşıyla birlikte bir yaylı çalgılar dörtlüsü kurmuşlardı. Verdikleri konserlere insanlar rezervasyon yaptırıp geliyordu; ulusal gazetelerin birinde, dörtlü hakkında küçük, olumlu bir haber de çıkmıştı. Gelecekleri parlaktı, parlak olabilirdi. Sol elinin uçları sertleşmiş parmakları Stephen'ın bileğini okşuyordu. Stephen şimdi ona uçsuz bucaksız bir mesafeden, yüzlerce metre öteden bakıyordu. Yatak odasını, VII. Edward usulü yapılmış binayı, apartmanın arka kısmına eklenmiş, üzerinde biçimsiz, yüzeyleri kabuklu sarnıçlar bulunan katranlanmış çatıyı, güney Londra'nın karmaşasını, dünyanın puslu eğimini görebiliyordu. Çarşaf yığınının arasındaki Julie en fazla bir benek büyüklüğündeydi. Stephen yükselmeye, üstelik gittikçe hızlanarak yükselmeye devam ediyordu. Atmosferin inceldiği, altındaki şehrin geometrik bir şekle büründüğü bu yükseklikte, en azından duyguları belli olmayacak, kendini biraz toparlayabilecekti.

Julie gözlerini açıp Stephen'ın yüzüne işte o sırada baktı. O yüzdeki ifadenin ne anlama geldiğini kavrayıp yatakta doğrulması, aniden aldığı nefesle kesik kesik çığlıklar eşliğinde olanlara inanamadığını ifade eden bir ses çıkarması birkaç saniye sürdü. Bir an, açıklama yapmak hem imkânsızlaşmış hem de gereksizleşmişti.

Genel olarak, komite fonetik alfabeye pek istekli yaklaşmamıştı. Aile İçi Şiddete Son Kampanyası'ndan Albay Jack Tackle bu fikrin kulağa tam bir saçmalık gibi geldiğini söylemişti. Rachael Murray adlı genç bir kadın, profesyonel dilbilim jargonuna itimadının titrek küçümsemesini saklamaya yetmediği, gergin bir itiraz konuşması yapmıştı. Şimdi Tessa Spankey ona arka çıkıyordu. Kadın, parmaklarının üzerinde çukurluklar bulunan, kilolu, çocuk kitapları yayımlayan bir yayıncıydı. Çift gerdanı, çillerle ve kırışıklıklarla dolu samimi bir yüzü vardı. Yumuşak bakışıyla herkese birden bakmaya özen gösteriyordu. Asabi çocuklarla dolu bir grubun karşısındaymış gibi yavaşça, rahatlatıcı tavırlarla konuşuyordu. Dünyada, diyordu, okuyup yazmayı öğrenmenin zor olmadığı hiçbir dil yoktur. Öğrenme sürecinin eğlenceli olması iyi bir şeydi. Ama eğlence, ikinci derecede önemli bir konuydu. Öğretmenlerin, anne babaların, dil öğrenmenin temelinde zorluk yattığını kabul etmesi gerekiyordu. Çocuklara ciddiyet ile zihinsel disiplin kazandıran şey, zorlukların üstesinden gelmeleriydi. İngilizce düzensizliklerle dolu, istisnaların kurallardan çok daha fazla olduğu bir mayın tarlasıydı. Ama bu mayın tarlasını geçmek gerekiyordu; geçmek de zor işti. Öğretmenler, öğrencilerin gözünden düşmekten çok korkuyor, zorlukları abartmaya ise bayılıyorlardı. Zorlukları kabul etmeleri, övmeleri, öğrencilerinin de aynısını yapmasını sağlamaları gerekiyordu. Yazım kurallarını öğrenmenin tek yolu vardı; o yol da keşfetmekten, yazılı sözcüklere dalıp çıkmaktan geçiyordu. *İhtiyati, ihtiyari, mevki, daimi, ivedi* –burada, defalarca tekrarladığı bir listeyi ezberden söylemeye başlamıştı– gibi kelimelerin nasıl yazıldığı başka nasıl öğrenilirdi ki? Bayan Spankey'nin anaç bakışları kendisini dikkatle dinleyen yüzlerde dolaşıyordu. Çalışkanlık, uygulama, disiplin, neşe dolu sıkı çalışmalar, diye sıraladı.

Onay dolu mırıltılar yükseldi. Fonetik alfabe teklifinde bulunan akademisyen, disleksiden, devlet okullarının satıl-

masından, iskân azlığından bahsetmeye başladı. Aynı anda, komite üyelerinden de iniltiler yükseldi. Yumuşak huylu adam bastırmaya devam ediyordu. Şehrin eski bölgelerindeki okullarda okuyan on bir yaşındaki çocukların üçte ikisinin okuma yazma bilmediğini söylüyordu. Parmenter, kertenkelelere özgü bir çeviklikle araya girdi. Özel grupların ihtiyaçları komitenin görev tanımının dışında kalıyordu. Yanında oturan Canham başını sallıyordu. Komite yöntemlerle, olasılıklarla ilgileniyordu, patolojiyle değil. Tartışma dallanıp budaklandı. Derken, oylama yapılması önerildi.

Stephen işe yaramaz bir alfabe olduğunu düşündüğü şey için elini kaldırdı. Ne yaptığının pek bir önemi yoktu zaten; zira iki yüksek apartmanı birbirinden ayıran, çatlaklarla, çukurlarla dolu geniş asfaltta karşıdan karşıya geçmekteydi. Yanında fotoğraflarla dolu bir dosya ile özenle yazılmış, alfabetik sıraya dizilmiş isimlerden, adreslerden oluşan bir liste vardı. Fotoğrafları –büyütülmüş tatil fotoğraflarıydı bunlar– dikkatini çekebildiği herkese gösteriyordu. Kütüphanede, yerel gazetelerin eski sayılarından derlediği listedeyse, son altı ay içinde çocukları ölmüş anne babaların isimleri vardı. Aklındaki sürüyle teoriden birine göre, Kate kayıp bir çocuğun yerine konmak için kaçırılmıştı. Kapıları çalıyor, önce şaşkınlıkla, sonra düşmanca davranmaya başlayan annelerle konuşuyordu. Çocuk bakıcılarını ziyaret ediyordu. Dükkânların bulunduğu caddelerde, elindeki fotoğrafları göstererek bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Süpermarketin, yandaki eczanenin civarında oyalanıyordu. Arama yaptığı bölgeyi beş kilometreye kadar genişletmişti. Kendisini yaptığı şeylerle uyuşturuyordu.

Her yere tek başına gidiyor, geç söken kış şafağının hemen ardından yola koyuluyordu. Polis bir hafta sonra olayla pek ilgilenmemeye başlamıştı. Söylediklerine göre, kuzeydeki banliyölerden birindeki isyanlar nedeniyle adam kıtlığı çekiyorlardı. Julie ise evdeydi. Üniversiteden izin al-

mıştı. Sabahları Stephen evden çıkarken, Julie yatak odasındaki koltukta oturmuş, soğuk şömineye bakıyor oluyordu. Stephen geceleri eve dönüp ışıkları yaktığında, onu yine orada buluyordu.

Başlangıçta nahoş koşuşturmalar olmuştu: Yüksek rütbeli polislerle konuşmalar, polis ekipleri, iz süren köpekler, gazetelerin olayla ilgilenmesi, birbirini takip eden açıklamalar, panikle karışık bir keder. O süre boyunca Stephen ile Julie birbirlerine tutunmuştu; sersemlemiş bir halde birbirlerine retorik sorular yöneltip durarak, bir an umut dolu teoriler geliştirip hemen sonra ümitsizliğe kapılarak sabaha dek yatakta uyanık kalıyorlardı. Ama bunlar, acımasızca biriken günler, yani zaman kesin, acı gerçeği tamamen ortaya çıkarmadan önceydi. Sessizlik içlerinde birikip yoğunlaşmıştı. Kate'in elbiseleri, oyuncakları hâlâ yerde duruyordu, yatağı hâlâ dağınıktı. Derken bir gün, öğleden sonra o dağınıklık ortadan kayboldu. Stephen yatağın örtülerinin kaldırıldığını, Kate'in odasının kapısındaysa üç tane şişkin plastik torba olduğunu gördü. Julie'ye öfkelenmişti; kadınlara özgü bir kendine zarar verme ve yenilgiyi kasten kabul etmek olarak gördüğü bu hareket midesini bulandırmıştı. Ama Julie'yle bu konuyu konuşamadı. Öfkelenmek için ne zaman vardı ne de fırsat. Bataklığa saplanıp kalmış gibiydiler, birbirleriyle yüzleşecek güçleri yoktu. Kederleri ansızın birbirinden ayrılmış, tecrit edilmiş, paylaşılamaz hale gelmişti. İkisi de kendi yoluna gitti: Stephen listeleriyle, her günkü uzun yürüyüşleriyle uğraşıyor; derin, kişisel üzüntüsüne gömülen Julie ise sandalyesinden kalkmıyordu. Artık birbirlerine dokunmuyor, birbirlerini teselli etmiyor, sevmiyorlardı. Aralarındaki o eski içtenlik, aynı tarafta olduklarına dair o alışılagelmiş varsayım yitip gitmişti. Kişisel kayıplarına gömülmüşlerdi, dile getirmedikleri kızgınlıkları çoğalıp duruyordu.

Sokaklarda geçirdiği bir günün sonunda eve dönerken, Stephen'a hiçbir şey karısının karanlıkta oturduğunu, eve

döndüğünün neredeyse farkına varmayacağını, kendisininse sessizliği bozacak iyi niyetten ya da yaratıcılıktan yoksun olduğunu bilmek kadar acı vermiyordu. Karısının, çabalarını erkeklere özgü bir kaçış yolu olarak gördüğünden; bunları hislerini yeterlilik, organizasyon ve fiziksel çaba gösterilerinin ardına saklama gayreti olarak gördüğünden şüpheleniyordu – nitekim sonradan, şüphelenmekte haklı olduğu ortaya çıkmıştı. Yaşadıkları kayıp nedeniyle kişiliklerinin en uç noktalarına sürüklenmişlerdi. Birbirlerine karşı üzüntünün, şaşkınlığın aşılmaz hale getirdiği bir tahammülsüzlük geliştirdiklerini fark etmişlerdi. Artık birlikte yemek yemeye katlanamıyorlardı. Stephen yemeklerini sandviç dükkânlarında, vakit kaybetmemeye özen göstererek, oturup düşüncelerini dinlemek konusunda isteksiz davranarak ayakta yiyordu. Julie'yse, bildiği kadarıyla, hiçbir şey yemiyordu. Stephen önceleri eve ekmekle peynir getiriyordu; bunlar zamanla, kimsenin girmediği mutfakta küflenmeye başlıyordu. Birlikte yemek yemek, ailelerinin yitip gittiğinin farkına varmaları, bu durumu kabullenmeleri anlamına gelecekti.

Sonunda işler öyle bir noktaya vardı ki, Stephen başını kaldırıp Julie'ye bakamaz hale geldi. Bunun tek nedeni, Julie'nin yüzünde Kate'in ya da kendisinin bezgin izlerinin yansımasını görmesi de değildi. Stephen'ın midesini bulandıran ve çabalarını zayıflatacağından korkutan şey Julie'nin eylemsizliği, istencinin yerle bir olması, esrimeye benzeyen acısıydı. Stephen kızını bulacak, onu kaçıran kişiyi öldürecekti. Sadece yürümeye devam etmesi, tetikte olması gerekiyordu; bu sayede, kızının yakınlarda olduğu konusunda onu uyaracak güç bölgesine girecekti kuşkusuz. Sadece doğru içgüdülerle hareket etmesi, fotoğrafı doğru kişiye göstermesi gerekiyordu; böylece Kate'e ulaşacaktı. Gündüz saatleri daha uzun olsa, gittikçe güçlenen, kafasını yorganın altından çıkarmama güdüsüne karşı koyabilirse, daha hızlı yürüyebilse, dikkatinin dağılmamasını sağlayabilse, arada bir arkasına

bakmayı hatırlasa, sandviç yiyerek harcadığı zamanı azaltabilse, sezgilerine güvense, ara sokaklara girse, daha hızlı hareket etse, daha geniş bir bölgeyi arasa, koşsa hatta, koşsa...

Parmenter gümüş kalemini ceketinin içcebine sokarken sendeleyerek ayağa kalktı. Geçebilmesi için Canham'ın açık tuttuğu kapıya doğru yürümeye başladığı sırada, herkese veda etmek istercesine, odadakilere şöyle bir gülümsedi. Komite üyeleri, kâğıtlarını çantalarına tıkıştırıp binadan çıkana dek devam edecek olan, her zamanki ölçülü sohbetlerine başladılar. Stephen sıcak koridor boyunca, teklifi oylamada kesin biçimde reddedilen akademisyenle birlikte yürüdü. Adamın adı Morley'ydi. Kibar ve tereddütlü tavırlarla, gözden düşmüş eski alfabe sistemlerinin işini nasıl güçleştirdiğinden bahsediyordu. Stephen birazdan tekrar yalnız kalacağının farkındaydı. Ama şu anda bile kendini uzaklaşıp gitmekten; şubatın sonlarında bir gün, akşama doğru aramalarından eve dönüp Julie'nin koltuğunu boş bulduğunda, pek bir şey hissetmeyecek denli kötü bir duruma gelmiş olduklarını düşünmekten alamıyordu. Yerdeki bir notta, Chilterns'taki bir inziva evinin adıyla telefonu yazıyordu. Kâğıtta başka bir şey yoktu. Dairede ışıkları yakarak, bakımsız odalara, yakında kaldırılacak olan dekorlara bakarak dolaşıp durdu.

Sonunda Julie'nin koltuğunun yanına döndü, tehlikeli bir şeylerin gerçekleşme olasılığını hesaplıyormuşçasına elini koltuğun arkasına nazikçe koyup biraz bekledi. Nihayet kendini toparladı, koltuğun etrafında iki adım atıp oturdu. Yanmış kibritlerin bir parça folyoyla tuhaf bir açıyla durduğu kararmış şömine ızgarasına bakmaya başladı; vücut hatlarının, Julie'nin koltuğun kırışık kumaşına işlemiş vücut hatlarının yerini aldığı, tüm diğer dakikalar gibi boş olan dakikalar geçip gidiyordu. Sonra olduğu yere yığılıverdi; haftalardır ilk kez hareketsiz kalmıştı. Gece boyunca, bazen kestirerek, uyanıkken bakışlarını şömine ızgarasın-

dan hiç ayırmadan, başka tarafa çevirmeden, saatlerce öylece durdu. O süre boyunca, etrafını çevreleyen sessizlikte bir şeyler bir araya geliyor, yarattığı dalgalar, dramatik bir biçimde kırılmaktan, patlamaktan ziyade, kaybının gerçekte ne anlama geldiğini, sabahın o erken saatlerinde ilk kez bütünüyle, yavaş yavaş kavramasını sağlayan, düzgün, gelgitsel bir güçle yavaş yavaş çoğalan bir idrak kabarması oluşuyor gibiydi. Öncesindeki her şey fanteziden, sıradan, çılgınca bir keder taklidinden ibaretti. Şafak sökmek üzereyken ağlamaya başladı; mateminin başlangıcını işaretlediği an, yarı karanlıktaki o an olacaktı.

2

"Saat konusunda hiçbir surette tartışmaya yer olmadığını; kendisinin okula, babasının işe gitme, annesinin de işlerine başlama vakti geldiğinde, bu değişikliklerin en az gelgitler kadar itiraz kabul etmez olduğunu ona iyice anlatın."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'ndan, MKB

Stephen Lewis'in çok parasının olması ve okul çocukları arasındaki ünü, yazı işlerinin yaptığı bir hatanın; içinde daktiloyla yazılmış bir metnin bulunduğu bir zarfı yanlış masaya bırakan Gott'un kurye servisinin bir anlık ihmalkârlığının sonucuydu. Stephen'ın bu hatadan –yıllar öncesinde kalmış bir hataydı– artık bahsetmeme nedeniyse, bir bakıma, Stephen'ın yurtdışındaki yayıncıları ile Gott'un o zamandan beri gönderip durduğu telif çekleri ve avanslar, bir bakıma da insanın bir kez yaşlanmaya başladıktan sonra yazgısını kabullenmesiydi. Yirmili yaşlarının ortasındayken, başarılı bir çocuk kitapları yazarı olmak ona, hâlâ olabileceği pek çok şey olduğundan, inanılmayacak kadar komik gelmişti. Şimdiyse başka bir şey olabileceğini düşünemiyordu bile.

Başka ne olabilirdi ki? Öğrencilik yıllarından kalma eski arkadaşlarının, estetik ve politik konularda deneyci olan o tiplerin, o hayalperest uyuşturucu meraklılarının hepsi çok

daha azına razı gelmişti. Bir zamanlar sahiden özgür olan birkaç tanıdığı ise her şeyden vazgeçip, yabancılara İngilizce öğreterek geçirdikleri hayatlar kurmuştu kendilerine. Bazıları, uzaklardaki liselerde, ergenlik dönemindeki isteksiz gençlere hızlı İngilizce okuma ya da "mutlu yaşam" dersleri vererek yorgun argın orta yaşa yaklaşıyordu. Bunlar iş bulacak kadar şanslı olanlardı. Diğerleri hastanelerde yerleri siliyor ya da taksi şoförlüğü yapıyordu. Bir tanesi de dilencilik kartı almaya hak kazanmıştı. Stephen'm o kadınla sokakta karşılaşırım diye ödü kopuyordu. Gelecek vaat eden, hiç düşünmeden kullandıkları sloganların –Enerji ebedi zevktir; Kahrolsun prangalar, yaşasın yan gelip yatmak– kaynağı olan İngiliz edebiyatı çalışmalarıyla hayatları renklenen, beslenen bütün o insanlar, altmışların sonlarıyla yetmişlerin başında, içsel yolculuklara çıkmak ya da boyalı otobüslerle Doğu'ya seyahat etmek niyetiyle kütüphanelerden dışarı fırlamıştı. Dünya küçülünce, artık kirlenmiş, sınırları daralmış bir meslek olan eğitime hizmet vermek konusunda ciddileşince evlerine dönmüşlerdi; okullar özel yatırımcılar için satışa çıkarılmıştı, devam mecburiyetinin azaltılması da yakındı.

Halk ne kadar eğitimli olursa toplumsal sorunların o kadar kolay çözüleceği düşüncesi sessizce yok olup gitmişti. O düşünce çok daha genel bir ilkenin, bütününe bakıldığında hayatın giderek daha fazla insan için iyileşeceği; potansiyellerin hayata geçirilmesinden ve çoğalan olasılıklardan oluşan bu piyesi sahnelemenin hükümetin sorumluluğu olduğu ilkesinin ölümüyle birlikte kayıplara karışmıştı. Islahatçılardan oluşan oyuncu kadrosu bir zamanlar devasa büyüklükteydi; Stephen ile arkadaşları gibi insanlar için de her zaman iş olmuştu. Öğretmenler, müze bekçileri, pantomimciler ile oyuncular, gezgin masalcılar – tamamı devlet tarafından finanse edilen büyük bir şirketti bu. Şimdiyse hükümetin sorumlulukları daha basit, daha arı olacak şekil-

de, yeniden tanımlanmıştı: Düzeni korumak, ülkeyi düşmanlara karşı savunmak. Stephen bir devlet okulunda öğretmen olup olmamak konusunda bir süre kararsız kalmıştı. Kendini tahtanın önünde uzun boylu, dimdik dururken, karşısında ise beklenmedik nükteler yapmaya meyilli halleriyle gözü korkmuş, ağzmdan çıkan her kelimeyi duymak için öne eğilmiş, sessiz, saygılı bir sınıf varken hayal ediyordu. Şimdiyse ne kadar şanslı olduğunun farkındaydı. Çocuk kitapları yazan biri olarak kalmış, bunun bütünüyle bir yanlışlıktan kaynaklandığını da neredeyse tamamen unutmuştu.

Stephen, University College'dan ayrıldıktan bir yıl sonra, Türkiye, Afganistan ile Kuzeybatı Sınır Eyaleti'ni kapsayan, esrarla kafayı bulduğu, hem kendisinin hem de ait olduğu neslin yerle bir etmek için o kadar çabaladığı iş ahlakının içinde hâlâ güçlü olduğunu keşfettiği bir geziden kanlı basura yakalanmış olarak Londra'ya geri dönmüştü. Hayatının bir düzeni, amacı olmasını deli gibi istiyordu. Ucuz bir oda tuttu, bir haber ajansında dosya kâtibi olarak çalışmaya başladı, bir roman yazmaya koyuldu. Her gece, üstlendiği işin cazibesiyle, soyluluğuyla büyülenmiş bir halde dört-beş saat çalışıyordu. İşinin sıradanlığının kendisini ele geçirmesine izin vermiyordu; günde bin kelimelik bir hızla büyüyen bir sırrı vardı. Alışılmış hayallerin de hepsine sahipti. Thomas Mann'dı kendisi, James Joyce'tu, hatta William Shakespeare'di. Gösterdiği çabadan duyduğu heyecanı, iki mumun ışığında çalışarak iyice çoğaltıyordu.

Niyeti, *Haşhaş* adlı bir roman yazıp gezilerini, uyku tulumlarının içinde bıçaklanarak öldürülen hippileri, Türkiye'deki bir hapishanede ömür boyu hapis cezası çeken iyi bir aile kızını, mistiklerin kendini beğenmişliklerini, uyuşturucuyla süslenmiş cinselliği, kanlı basuru anlatmaktı. Öncelikle ana karakterinin geçmişini, çocukluğuyla ilgili,

hem fiziksel hem de ahlaki olarak alacağı mesafeyi işaret edecek bir şeyleri yerli yerine oturtması gerekiyordu. Ama kitabının açılış bölümü sona ermemekte inat ediyordu. Bölümün kendine ayrı bir yol çizmesiyle, Stephen da on bir yaşındayken iki kız kuzeniyle birlikte geçirdiği bir yaz tatili hakkında bir roman yazmış oldu; erkeklerin kısa pantolonlar giyip kısa saçlarla gezdiği, kızların saçlarına Alice'in kurdelelerinden taktığı, elbiselerini külotlarının içine tıkıştırdığı, dile getirilmemiş özlemlerle, çılgınca cinsellikten ziyade birbirine nazlı nazlı dolanan parmaklarla, parlak renkli Volkswagen minibüslerden ziyade hasır sepetli bisikletlerle dolu, Celalabad'da değil Reading'in hemen dışında geçen bir romandı bu. Üç ayda bitirdiği romana *Limonata* adını verdi.

Daktiloyla yazdığı metni bir hafta boyunca, metnin çok kısa olduğu konusunda endişelenerek, parmaklarının arasında evirip çevirdi. Derken bir pazartesi sabahı işyerine hasta olduğunu bildirdi, fotokopisini çektiği metni ünlü edebiyat yayıncısı Gott'un Bloomsbury ofisine bizzat teslim etti. Doğal olarak çok uzun süre hiçbir haber alamadı. Nihayet gelen mektuptaysa, pazar gazetelerinde Gott'un zor durumdaki adını kurtaran genç yayın yönetmeni olarak tanıtılan Charles Darke'ın imzası yoktu. Mektup, Stephen'a bürosuna kadar eşlik ederken tiz bir kahkahayla soyadının Fransızca bir sözcük gibi değil, *cin*le kafiye yapacak şekilde telaffuz edildiğini söyleyen Bayan Amanda Rien'den gelmişti.

Stephen, Bayan Rien'in masasının yanında bacaklarını sıkıca bitiştirerek oturmuştu; zira oda bir zamanlar süpürge dolabıydı. Odada hiç pencere yoktu. Duvarlarda ise Gott'un adını meşhur eden erken yirminci yüzyılın dev isimlerinin çerçevelenmiş siyah beyaz fotoğraflarının yerine, elbette Evelyn Waugh'un değil, bir köy evinin tırabzanının yanında bastonuna abanmış, takım elbise giymiş bir

kurbağanın portresi vardı. Duvarın elli-altmış santimlik başka bir kısmındaysa, bir itfaiye arabasını iterek çalıştırmaya uğraşan yarım düzine kadar oyuncak ayının, kafasına silah dayamış bikinili bir farenin, boynuna stetoskop asmış, ağaçtan düştüğü anlaşılan bir oğlanın nabzını ölçen suratsız bir karganın resimleri vardı.

Bayan Rien bir metreden daha yakın bir mesafede oturmuş, Stephen'a kendi malıymış gibi merakla bakıyordu. Stephen kadına tedirgin gülümsemesiyle karşılık verip bakışlarını yere indirdi. Kadın, bunun sahiden de Stephen'm yazdığı ilk kitap olup olmadığını merak ediyordu. Tüm Gott çalışanları heyecanlanmıştı, hem de ne heyecanlanmak. Stephen ortada korkunç bir hata olduğundan şüphelenerek başını eğdi. Yayıncıları, düşüncelerini yüksek sesle dile getirecek kadar iyi tanımıyordu; aptal durumuna düşmeyi ise hiç istemiyordu. Bayan Rien, Charles'ın onun buraya geldiğini bildiğini, kendisiyle tanışmak için yanıp tutuştuğunu söyleyince, Stephen rahatladı. Birkaç dakika sonra kapı ansızın açıldı, Darke da koridordan içeri eğilerek Stephen'm elini sıktı. Hızlı hızlı, girizgâha gerek görmeden konuşuyordu. Kitap harikaydı, Charles da elbette kitabı yayımlamak istiyordu. Ama şimdi kaçması lazımdı. Telefonda New York'tan, Frankfurt'tan arayanlar vardı. Ama birlikte öğle yemeği yiyeceklerdi. Hem de yakında. Ayrıca tebrikler. Kapı kapanıp Stephen yüzünü döndüğünde, Bayan Rien'in dalkavukluk belirtileri görmek için yüzünü incelediğini gördü. Kadın ağırbaşlı tavırlarla, sesini alçaltarak konuşuyordu. Charles harika bir adamdı. Hem harika bir adam hem de harika bir yayıncıydı. Stephen'm elinden aynı fikirde olduğunu söylemekten başka bir şey gelmedi.

Odasına döndüğünde hem heyecanlıydı hem de kendini hakarete uğramış hissediyordu. Potansiyel bir Joyce, Mann ya da Shakespeare olarak, tartışılmaz biçimde, Av-

rupa kültür geleneğinin yetişkinler için olanına mensuptu. Başlangıçtan beri, anlaşılmak gibi bir derdi olduğu doğruydu. Basit, titiz bir İngilizceyle yazmıştı. Anlaşılır olmak istemişti; ama herkes tarafından değil. Etraflıca düşündükten sonra, Darke'ı tekrar görene dek hiçbir şey yapmamaya karar verdi. O arada, kafasını iyice karıştırmak istermişçesine, postadan bir sözleşme ile iki yıllık maaşına eşit olan iki bin poundluk bir avans çıktı. Yaptığı araştırmalar sonunda bu paranın bir ilk roman için istisnai bir meblağ olduğunu keşfetti. Haber ajansı, yazmayı bitirdiğinden beri dayanılmayacak kadar sıkıcılaşmıştı. Günde sekiz saat boyunca gazetelerden haber kesiyor, altına tarihlerini yazıp dosyalıyordu. Bürodaki insanlar yaptıkları işten aptala dönmüştü. Stephen istifasını vermeyi çok istiyordu. Sözleşmeyi imzalayıp parayı almak için defalarca kalemini çıkarmıştı; ama gözünün ucuyla, kendisiyle dalga geçen müstehzi oyuncak ayılardan, farelerden, kargalardan oluşan ve Stephen'ı aralarına buyur eden bir kalabalık görüyordu.

Sırf bu buluşma için satın aldığı, okuldan ayrıldıktan sonra takacağı ilk kravatı takıp, saygın, sessiz bir restoranda o güne dek yediği en pahalı yemekte şaşkınlığını dile getirme zamanı nihayet geldiğinde ise hiçbir şey aydınlığa kavuşmadı. Darke, Stephen ne zaman bir cümlenin sonuna yaklaşsa kafasını sabırsızca sallayarak dinliyordu. Stephen daha söyleyeceklerini bitirmemişti ki Darke kaşığını bıraktı, küçük, yumuşak elini kendisinden genç olan Stephen'm bileğinin üstüne koydu, bir çocukla konuşuyormuş gibi bir tavırla, yetişkin edebiyatı ile çocuk edebiyatı arasındaki ayrımın da bizzat bir kurgu olduğunu kibarca açıklamaya koyuldu. Bu ayrım baştan aşağı yanlıştı; herkesin kolayına geldiği için yapılan bir ayrımdan ibaretti. Büyük yazarların hepsinin çocukça bir bakış açısı, yaklaşımlarındaysa, her ne kadar karmaşıkça ortaya konmuşsa da bir basitlik varken,

böyle olması kaçınılmazdı. Tersine –Stephen burada elini çekti–, çocuk kitabı sayılan kitapların en önemlileri, tam da hem çocuklara hem yetişkinlere, hem çocukların içindeki yeniyetme yetişkine hem de yetişkinlerin içindeki unutulmuş çocuğa hitap eden kitaplardı.

Darke söylediklerinden keyif alıyordu. Meşhur bir restoranda genç bir yazara büyük laflar etmek, mesleğinin ayrıcalıklarından biriydi. Stephen karides kokteylini bitirmiş, arkasına yaslanıp izlemeye, dinlemeye başlamıştı. Darke kumraldı; tepedeki saç telleri bir türlü yatmıyordu. Konuşurken, bu bir tutam saçı eliyle bastırmayı alışkanlık haline getirmişti. Böyle yapmadığımda teller dikiliyordu.

Bütün o pişkin güvenine, koyu renk takım elbisesine, elde dokunmuş gömleğine rağmen, Darke, Stephen'dan sadece altı yaş büyüktü. Ama bu, Darke'taki olduğundan iki kat yaşlı görünmeyi gençliğe özgü bir merak haline getiren olgunluk hevesini; Stephen'm ise olgunluğun ihanet, mahcubiyet ve yorgunluk, gençliğin ise hem toplumsal hem de biyolojik açıdan mümkün olduğu sürece benimsenmesi gereken kutsal bir durum olduğu düşüncesini birbirinden ayıran, çok önemli bir altı yıldı. İlk kez öğle yemeğine çıktıkları dönemde, Darke, Thelma'yla yedi yıldır evliydi. Eaton Meydanı'ndaki büyük ev sağlam bir yapıydı. Deniz savaşlarının, av görüntülerinin resmedildiği, değerli sayılabilecek tablolar yerlerine yerleştirilmişti bile. Misafir odalarındaki kalın, temiz havlular ile her gün dört saatliğine gelen, İngilizce bilmeyen temizleyici kadın da öyle. Stephen ile arkadaşları frizbileriyle, haşhaş pipolarıyla Goa'da, Kâbil'deyken; Charles ile Thelma'nın arabalarını park eden bir adamları, telesekreterleri, akşam yemeği partileri, ciltli kitapları vardı. Onlar yetişkindi. Stephen tek göz bir yerde kalıyor, bütün eşyasını iki bavula sığdırabiliyordu. Romanı çocuklara uygundu.

Üstelik işin içinde Eaton Meydanı'ndaki evden daha fazlası da vardı. Darke daha o zamanda bir plak şirketi alıp satmıştı bile. Cambridge'ten mezun olduğu yıl, parlak bir ticari zekâya sahip olmayanlar, popüler müziğin sadece genç nesle özgü olduğunu sanıyordu. Ticari zekâları parlak olanların aklına ise İngiliz orta sınıfının, buhran yıllarını yaşamış, dünya savaşını atlatmış anne babaları gelmişti. Arkalarında bu karabasanlar varken, dinledikleri müziklerde sevimlilik, sıcaklık, zaman zaman da arzu gereksiniyorlardı. Darke "hafif müzik" konusunda, en sevilen klasiklerle iki yüz yaylı sazdan oluşan orkestralar için düzenlenmiş, eskimeyen melodiler üzerinde uzmanlaştı.

Kendinden on iki yaş büyük bir eş seçerek de alışılmışın dışında bir başarı sergilemişti. Thelma, Birkbeck'te fizik dersleri veren –dedikodu yazarlarının bildiği kadarıyla–, zamanın doğası hakkındaki, herkesin saygı duyduğu tezini kısa süre önce bitirmiş bir doçentti. Kitsch müzik piyasasındaki genç bir milyoner için, bazılarının acımasızca söylediği gibi, oğlu olacak yaştaki biri için ilk akla gelecek eşlerden değildi. Thelma kocasını edebi bir kitap kulübü kurma konusunda teşvik etmişti. Bu işte gösterdiği başarı sayesinde de, üzerine ölü toprağı serpilmiş olan Gott, Darke'ın katılmasından sonraki iki yıl içinde, çeyrek yüzyıllık tarihinde ilk kez kâra geçmişti. Stephen'la öğle yemeğine çıkması, Darke'ın şirketteki dördüncü yılına rastlamıştı; yakın arkadaş olmaları, Stephen'ın gençlik hakkmdaki fikirlerinden vazgeçip Eaton Meydanı'ndaki evin düzenli konuklarından biri haline gelmesi için ise bir beş yıl daha gerekecekti – o dönemde Darke bağımsız bir televizyon şirketinin başkanıydı, Stephen ise sınırlı bir başarı elde etmiş bulunuyordu.

Yeni yemeklerin gelmesi ya da farklı bir tür şarabı baştan savma tavırlarla tatma işi Darke'ın ısrarlı, müşfik, kendini beğenmiş konuşmasını bir an bile sekteye uğratmadı.

Hızlı hızlı, endişeli bir güven duygusuyla, bir toplantıda kafalarında soru işaretleri olan kuşkulu hissedarlara hitap ediyormuşçasına, kendi düşüncelerine gömülmesine neden olacak sessizlikten korkuyormuşçasma konuşuyordu. Stephen'm, Charles'm nasıl bir duygusal derinlikle konuştuğunu anlaması uzun zaman alacaktı. O an için, söyledikleri kulağa bir yayıncının, yazarın adını hünerle, içgüdüsel olarak kullandığı ısrarlı bir satış gibi geliyordu.

"Stephen, dinle. On yaşındaki bir çocukla, yazın ortasında Noel hakkında bir konuş bakalım. Yeniyetmenin tekiyle emeklilik planları ya da emeklilik maaşı hakkında da konuşsan aynı tepkiyi alırsın herhalde. Çocuklar için, çocukluk sonsuza dek sürer. Her zaman şimdiki zamanda yaşarlar. Etraflarındaki her şey şimdiki zamanda olup biter. Onların da anıları vardır elbette. Zaman elbette onlar için de biraz değişir, nihayetinde de Noel gelir. Ama zamanın geçip gittiğini *hissetmezler*. Hissettikleri tek şey bugündür, 'Ben büyüyünce...' diye başlayan cümleler kurduklarında, söylediklerine hiçbir zaman tam olarak inanmazlar – nasıl olur da o an olduklarından başka türlü bir şey olabilirler ki? *Limonata*'nın çocuklar için yazılmadığını söylüyorsun, ben de sana inanıyorum Stephen. Her iyi yazar gibi sen de kitabı kendin için yazmışsın. Benim söylemek istediğim de bu zaten. Orada konuştuğun kişi, senin on yaşındaki halin. Çocuklar için yazılmış bir kitap değil bu, sadece tek bir çocuk için yazılmış bir kitap, o çocuk da sensin. *Limonata*, her zaman var olacak eski bir benliğine yazdığın bir mesaj. Hem de acı bir mesaj. Zaten kitabı o kadar rahatsız edici yapan da bu. Mandy Rien'in kızı kitabı okuyunca ağlamış – acı gözyaşlarıdır bunlar, ama aynı zamanda işe de yararlar Stephen. Başka çocuklar da benzer tepkiler verdi. Sen burada doğrudan doğruya çocuklarla konuşmuşsun. Amacın bu olsun ya da olmasın, çocukları yetişkinlerden ayıran o uçurumun diğer tarafından onlarla

iletişim kurup üstü kapalı olarak onlara ölümlü olduklarına dair manevi sözler söylemişsin. Seni okurken, çocuk olarak hayatlarının daimi olmadığı fikrine kapılıyorlar. Birilerinin onlara bunu söylemesinden farklı olarak, bunun böyle sürmeyeceğini, süremeyeceğini, er ya da geç sona ereceğini, yitip gideceğini, çocukluğun sonsuza dek devam edemeyeceğini gerçekten anlıyorlar. Yetişkinler, artık çocuk olmayanlar hakkında şaşkınlık verici, üzücü bir şeyi anlamalarını sağlıyorsun. Tükenmiş, kuvvetten düşmüş bir şey, bir sıkıntı, sorgusuz sualsiz kabul edilen bir şey. Sana kulak verince, bunun kendilerine doğru, Noel gibi kaçınılmaz olarak yaklaştığını anlıyorlar. Üzücü, ama doğru bir mesaj. Yetişkin birinin gözünden çocuklar için bir kitap bu."

Charles Darke birkaç dakika önce dalgın dalgın tattığı şaraptan büyükçe bir yudum aldı. Söylediklerinden çıkan sonuçların tadını çıkartarak başını doğrulttu. Sonra kadehini kaldırdı, şarabın hepsini içti, "Üzücü ama tamamen gerçek bir mesaj," diye tekrarladı. Yayıncısının söylediklerinde bir bityeniği sezen Stephen sert sert bakmaya başladı.

Stephen'ın çocukluğu, geçtiği egzotik mekânlara rağmen, romanına konu olan iki hafta dışında son derece sıradandı. Şimdi geçmişe bir mesaj gönderecek olsa, asık suratlı, cesaretlendirici bir mesaj olurdu bu: Her şey –çok yavaş da olsa– düzelecek. Yazdıklarında yetişkinlere hitap eden bir mesaj da var mıydı peki?

Darke'ın ağzı uykulukla tıka basa doluydu. Konuşmayı beceremediğinden çatalıyla havada küçük daireler çizdi; nihayet, Stephen'm yediği somon balığının kokusunu kısa süreliğine de olsa değiştiren sarmısak kokulu nefesiyle konuşmayı başardı. "Var tabii. Ama kimsenin hayatını değiştirmez. Kitaptan üç bin tane satarım, sen de birkaç olumlu eleştiri alırsın. Ama kitabı çocuklar için hazırlarsak..." Darke sandalyesine yaslanıp kadehini kaldırdı.

Stephen başını sallayıp yumuşak bir tonla konuşmaya başladı. "İzin vermeyeceğim. Buna asla izin vermeyeceğim."

Turner Malbert kitap için zevkli, duru suluboya çizimler yaptı. Kitabın yayımlandığı hafta, ünlü bir çocuk psikoloğu televizyona çıkarak kitaba ateşli bir saldırı düzenledi. Çocukların baş edemeyeceği kadar ağır bir kitaptı bu; içten içe dengesiz olan çocuk zihnini yerinden oynatırdı. Başka uzmanlarsa kitabı savundu; bir avuç kütüphane görevlisinin kitabı kataloglarına almayı reddetmesi, kitabın tirajının artmasına yol açtı. Bir-iki ay boyunca, kitap akşam davetlerinde konuşulan konulardan biri oldu. *Limonata*'nın ciltli ilk baskısı çeyrek milyon sattı; dünya çapındaki satışlarıysa birkaç milyona ulaştı. Stephen işinden ayrıldı, hızlı bir araba ile Londra'nın güneyinde, mağara gibi, yüksek tavanlı bir daire satın aldı; ödemesi gereken vergiyse, iki yıl sonra ikinci romanını yine bir çocuk kitabı olarak çıkarmasını alenen zorunlu kıldı.

Geçmişe dönüp baktığında, Stephen'm başmdan o yıl geçenler, komiteyle geçen o yıl tek bir netice etrafında biçimlenmiş gibi görünecekti. Fakat o yılı yaşarken ne anlamı ne de amacı olan bomboş bir zaman geçirdiğini hissediyordu. Olağan kayıtsızlığı inanılmayacak kadar artmıştı. Örneğin olimpiyatların ikinci günü küresel boyutta bir yok olma tehlikesini de beraberinde getirmişti; on iki saat boyunca her şey kontrolden çıkmıştı. Sıcaklar nedeniyle iç çamaşırlarıyla koltuğa yayılan Stephen ise hayatın yok olup olmayacağıyla pek ilgilenmemişti.

Başlama takozlarının yanında, titreyip duran, tazıya benzer, biri Rus diğeri Amerikalı iki atletin omuzları birbirine değince sinirleri gerilmişti. Amerikalı sıkılı yumruğunu sallamış, diğeriyse elini savurup berikinin gözünü ciddi biçimde çizmişti. Hem şiddet hem de şiddet düşüncesi, kar-

maşık bir emir dizgesi boyunca önce olayla doğrudan ilgisi olmayanlar arasmda, sonra da yüksek makamlara doğru yayılmaya başladı. Önce takım arkadaşları, ardından antrenörler araya girmeye çalıştı; bunlar da sinirlerine yenik düştü ve kavgaya karıştı. Tribündeki birkaç Rus ile Amerikalı izleyici birbirlerini kovalamaya başladı. İşin içine kırık bir şişenin de karıştığı çirkin bir sahne yaşandı; birkaç dakika sonra da, genç bir Amerikalı –ne yazık ki, izindeki bir askerdi– kan kaybından öldü. Pistte, karşıt güçleri temsil eden, yüksek rütbeli iki görevli birbirinin ceketini çekiştiriyordu; ceket yakalarından biri kötü şekilde yırtıldı. Başlama işareti için kullanılan bir tabanca, Rus bir kadının yüzüne ateşlenince, göze göz kuralına uygun biçimde, ikinci bir göz de kaybedildi. Basın tribününde sürtüşmeler, öfkeli konuşmalar vardı.

Yarım saat içinde iki takım da oyunlardan çekilmişti; kavgayla geçen basın toplantılarında, birbirlerine küfretmeye kadar varan hakaretler yağdırıyorlardı. Askerin katili kısa sürede tutuklanarak KGB ile bağlantılı biri olmakla, cinayeti askeri nedenlerle işlemekle suçlandı. Ülkelerin büyükelçilikleri, birbirlerine sert ifadelerle dolu notalar gönderdiler. Yeni seçilmiş, kendisi de atletik yapılı olan Amerikan başkam, rakiplerinin sıkça dile getirdiğinin aksine, dış politika konusunda zayıf biri olmadığını ispat etmek için acele ediyor, ne yapması gerektiğine karar vermeye çalışıyordu. Ruslar Helmstedt'teki sınırı kapatıp dünyayı şaşkınlığa uğratırken, o hâlâ düşünmekle meşguldü.

Birleşik Devletler'de bu olayın faturası, kendisini eleştirenleri ülkesinin nükleer güçlerini saldırıya hazır konuma getirerek susturan yumuşak başlı başkanın kaçamak konuşmalarına kesildi. Nükleer silahlar konusunda Ruslar da aynısını yaptı. Nükleer denizaltılar, kendilerine ayrılmış saldırı noktalarına sessizce konuşlandı, silolar ardına dek açıldı, füzeler Oxfordshire'ın kırsal kesimlerindeki sıcak çalılıklar

ile Karpatlar'daki huş ağacı ormanlarında havaya dikildi. Gazetelerin sütunları ile televizyon ekranları, füzeleri yerde vurulmalarından önce ateşlemenin öneminin altını çizen, yıldırma yanlısı profesörlerle dolup taştı. Sadece birkaç saat içinde Büyük Britanya'daki süpermarketlerin şeker, çay, fasulye, tuvalet kâğıdı stokları tükendi. İhtilaf, tarafsız ülkeler nükleer hazırlıklarını denetleme ve azaltma çabalarına girişene dek, yarım gün devam etti. Sonuçta, dünya üzerindeki hayat devam edecekti; böylece, olimpiyat ruhunun coşkusunun da yardımıyla, yüz metre heyecanı yeniden başladı; yarışı tarafsız bir İsveçli kazanınca da dünya üzerindeki herkes rahatladı.

Ya inanılmayacak kadar güzel yaz yüzünden ya da sabahın geç saatlerinden beri içtiği viskinin kendisini hiç hissetmediği kadar iyi hissettirmesi nedeniyle, Stephen dünyadaki yaşamın devam edip etmemesini sahiden de umursamamıştı. Olanlar, iki yabancı takım arasında oynanan bir futbol final maçına çok benziyordu. Devam ettiği sürece olaylarla ilgilenmişti. Ama oyunun sonunda kazanacağı hiçbir şey yoktu; Stephen'a kalsa iki takım da kazanabilirdi. Bezginlikle, evrenin devasa olduğunu, akıllı yaşamın çok az bulunduğunu, ama işin içindeki gezegen sayısının muhtemelen sayılamayacak kadar çok olduğunu düşündü. Maddeyle enerjinin birbirine dönüştürülebilirliğine denk gelen gezegenlerin epey bir kısmının patlayıp un ufak olması kaçınılmazdı; bunlar muhtemelen hayatta kalmayı hak etmeyenlerdi. İç çamaşırlarının üstünden kendini kaşıyarak, tembel tembel, bu ikilemin insanlıkla bir ilgisi olmadığını düşündü; bizzat maddenin yapısıydı bu, yapacak pek bir şey yoktu.

Aynı şekilde, daha başka, daha kişisel, bazıları epey tuhaf ya da ciddi olan olaylar, meydana geldikleri anda Stephen'ı hayrete düşürüyor, ama bir kez geride kaldıktan sonra, kendisinin değil de başkalarının başına gelmişler gibi,

onlar hakkında neredeyse hiç düşünmüyor, aralarında herhangi bir bağlantı kurmaya çalışmıyordu. Düzenli olarak, miskin miskin içmekten, arkadaşlarını, çalışmalarını ihmal etmekten, başkalarıyla konuşurken dikkatini toplamayı beceremekten, en fazla yirmi satır okuyup sonra dalıp gitmekten, hayal kurmaktan, hatırlamaktan meydana gelen asıl işinin muğlak ayrıntılarıydı bunlar.

Darke istifa ettiğinde –resmi duyuru, Parmenter Komitesi çalışmalarına başladıktan iki gün sonra yapılmıştı–, Thelma telefon edip gelmesini rica ettiği için Stephen kalkıp Eaton Meydanı'na gitti. Bu işe bulaşmasının nedeni, ne onların eski bir dostu olduğu için doğal olarak endişelenmiş olması, ne de Charles ile Thelma'ya kendini borçlu hissetmesiydi. Olanlar konusunda hiçbir şey düşünmemişti ya da düşünmemiş görünüyordu. Dostlarının bir görgü tanığına, kendilerini açıklayabilecekleri, dış dünya rolüne soyunabilecek birine ihtiyaçları vardı. Stephen seçilmiş olmasına rağmen, sonra kendi edilgenliğinin boyutlarını sorgulayacaktı; sonuçta Darke'ların birçok arkadaşı vardı, ama belki de Stephen, Charles'ın yapacaklarına şahit olmayı hak eden tek insandı.

Thelma telefon ettikten iki saat sonra, Stephen, Chelsea Köprüsü'nden geçip Stockwell'den Eaton Meydanı'na gitmek üzere evden çıktı. Akşamın ilk saatlerinin ılık havası boğazda pürüzsüz bir tat bırakıyordu; barların önündeki kaldırımlar koyu tenli, konuşkan, tasasız oldukları belli, bira içen insanlarla doluydu. İki aylık sıcak hava dalgası ulusal karakteri değiştirmişti. Köprünün ortasına geldiğinde durup akşam gazetesini okumaya başladı. Charles'ın politikadan çekilmesi manşette olmasa da ön sayfada kendine yer bulmuştu. Sayfanın altındaki bir kutuda hastalıktan bahsediliyor, rezil bir biçimde, ruhsal bir çöküntü yaşadığı ima ediliyordu. Başbakanın kendisine gerekli uyarılar ya-

pılmadığı için "az da olsa rahatsızlık duyduğu" söyleniyordu. Dedikodu sütununda, Charles'ın yüksek mevkie gelecek kadar politik olmadığından, rahat olduğundan bahseden bir paragraf vardı. Başbakan, Charles'm geçmişte kitaplarla kurduğu ilişkiyi güvenilmez buluyordu. Yazı, Charles'm siyasetten çekilmesinin sadece yakın arkadaşlarını sarsacağını belirterek sona eriyordu. Kendisine yaklaşmaya çalışan iki dilenciyi, sıcağa rağmen uzun paltolarına sarınmış bu iki adamı fark eden Stephen gazeteyi katlayıp köprüde ilerlemeye başladı.

Yıllar önce, Darke daha misafircilik oynamaya başlamamışken, bir Yunan lokantasında yemek yemişlerdi. Son derece başarılı olduğu televizyon yöneticiliğinden ayrılıp politikaya atılma fikrini kafasında evirip çeviriyordu. Peki ama hangi partiye katılacaktı? Kıvanç içindeki Darke, Julie'nin yanına oturmuş masadakilerin kadehlerine şarap dolduruyor, garsona çıkışır gibi yaparak herkesin siparişini veriyordu. Şakacı, alaycı konuşmalarda biraz gerçek payı da vardı. Darke'ın hiçbir politik inancı yoktu, sadece yöneticilik becerilerine ve büyük bir hırsa sahipti. Partilerden herhangi birine katılabilirdi. Julie'nin New York'tan bir arkadaşı olayı ciddiye alıyor, seçimini deneyimin bütünlüğü ile benzersizliği arasında yapacağım söylüyordu. Darke ellerini açıp her ikisini de savunabileceğini söylemişti. Zayıflara destek olunmalı, güçlünün ise gelişmesine yardım edilmeliydi. Temeldeki soru şuydu (Charles burada duraklamış, cümleyi başka biri bitirmişti): *Seni aday gösterebilecek kimi tanıyorsun?* Darke buna herkesten daha çok gülmüştü.

Kahveler geldiğinde, siyasi kariyerini sağ kanatta yapması gerektiğine karar vermişlerdi. Açıksözlülükle konuşuyorlardı. Sağ kanat iktidardaydı, muhtemelen de iktidarda kalacaktı. İş dünyasındaki yıllarından, Darke partilerle bağlantısı olan birkaç kişi tanıyordu. Daha önce parti üyesi olmayanlar için sol kanattaki seçilme işlemleri faz-

lasıyla demokratik, anlaşılmaz biçimde sıkıntılıydı. Lokantadan ayrılırlarken, Julie, "Her şey çok basit Charles," demişti, "sadece arkadaşlarının seni ömür boyunca küçümsemesinden korkman lazım." Darke yine kahkahayı patlatmıştı.

Başlangıçta zorluklarla karşılaşsa da, bir süre sonra Charles'a Suffolk'un kırsal kesiminde adaylık teklif edildi; ki orada domuzlar hakkında düşüncesizce ettiği birkaç söz nedeniyle selefinin oylarının yarı yarıya azalmasına neden olacaktı. Thelma'yla birlikte hafta sonlarını geçirdikleri Gloucestershire'daki yazlık evlerini satıp, seçim bölgelerinin civarında bir ev satın aldılar. Siyaset Darke'ın içinde, müzik endüstrisinin, yayıncılığın, televizyon yöneticiliğinin pek fazla dokunamadığı bir şeyleri ortaya çıkarmıştı. Aradan daha birkaç hafta geçmişti ki, Charles görünüşte seçim bölgesindeki bir usulsüzlük –emekli aylığıyla geçinen yaşlı biri, evinin elektriği kesildiği için hipotermiden ölmüştü– hakkında yorumda bulunmak için televizyona çıkmıştı. Dile getirilmeyen kuralın aksine, görüşmeyi yapan kişiye değil, doğrudan doğruya kameraya bakarak konuşmuş, konuşmasına hükümetin son dönemdeki başarılarının kısa özetlerini sıkıştırmayı da becermişti. Ağzı iyi laf yapıyordu. İki hafta sonraysa bir televizyon stüdyosunda, apaçık ortada olan gerçekleri ustaca çürütmüştü. Charles'a yardım eden arkadaşları etkilenmişti. Parti genel merkezi de onun varlığını fark etmişti. Hükümetin başının kıdemsiz üyelerle dertte olduğu bir dönemde, Darke yırtıcı bir savunmacı gibiydi. Fakirlerin kendine güvenmesi gerektiğini savunuyor, zenginleri cesaretlendirirken makul ve ilgili görünüyordu. Uzun uzun düşündükten, yemek masalarında bol bol misafircilik oynadıktan sonra, parti kongresinde her sene yapılan ceza tartışmalarında, asarak idam etme aleyhinde konuşmaya karar verdi. Amaç sert ama şefkatli, *hem* sert *hem de* şefkatli olmak-

tı. Asayişle ilgili bir radyo panelinde konu hakkında başarıyla konuşunca stüdyodaki dinleyicilerden üç kez büyük bir alkış aldı. *Times*'ın başmakalelerinden birinde de söylediklerinden alıntı yapıldı.

Sonraki üç yıl boyunca yemek davetlerine katıldı, iş imkânı bulabileceğini düşündüğü sahalarda –eğitim, taşımacılık, ziraat– kendini geliştirdi. Her an meşguldü. Bir hayır kurumu için paraşütle atlayıp incikkemiğini çatlattı. Televizyon kameraları olay yerindeydi. Meşhur bir edebiyat ödülünün jüri üyeleriyle birlikte bir panele katılıp, jüri başkanı hakkında yersiz şeyler söyledi. Kaldırımlardan arabayla fahişe almayı yasaklamak için hazırlanan bir kanun tasarısını parlamentoya sunma görevi kendisine verildi. Tasarı zaman darlığı nedeniyle oylanmadıysa da, Charles'ı boyalı basında popüler hale getirdi. Tüm bu zaman boyunca parmağını havada sallayarak, sahip olduğunu hiç düşünmediği fikirleri dile getirerek, hatiplerin kâhinlere özgü o seçkin üslubunu geliştirerek konuşup durdu: "Bunları söylerken sanırım herkes adına konuşuyorum...", "Kimse aksini düşünmemelidir ki...", "Hükümet bu konudaki tavrını açıkça belli etmiştir..."

Times'a ruhsatlı dilenciliğin ilk iki yılını yorumladığı bir yazı yazıp, metni Eaton Meydanı'ndaki evin görkemli oturma odasında Stephen'a okudu. "Yasanın yürürlüğe girmesinden önceki günlerin artıklarını ortadan kaldırıp daha güvenli, daha sağlam bir hayırseverlik sektörü hedefleyerek, hükümet, iktisadi politikalarının amaçlaması gereken ideale küçük ölçekte ulaşmıştır. On milyonlarca insan sosyal güvenlik ödemeleriyle kurtarılmış, büyük sayıda erkek, kadın, çocuk ise ülkemizin iş dünyasının epeydir aşina olduğu kendine yeterliğin gizli tehlikelerinin, yorucu doygunluklarının varlığından haberdar olmuştur."

Stephen arkadaşının er ya da geç siyasetten bıkıp yeni bir maceraya atılacağından bir an bile şüphe duymamıştı.

Charles'ın siyasi hayatına alaycı bir mesafede duruyor, fırsatçılığı nedeniyle onunla dalga geçiyordu.

"Diğer tarafı seçecek olsaydın," diyordu Charles'a, "borsayı kamulaştırmak, savunma harcamalarını kısmak, özel okulları lağvetmek için en az şimdiki kadar coşkuyla konuşacaktın."

Darke alnına vurup arkadaşının saflığına hayret etmiş gibi yapıyordu. "Budala! Ben *bu* programın arkasındayım. Çoğunluk beni bu yüzden seçti. Ne düşündüğümün bir önemi yok. Emirleri –sınırsız yatırım, daha çok silah, nitelikli özel okullar– aldım."

"Kendin için bir şey istemiyorsun yani."

"İstemiyorum tabii. Ben hizmet ediyorum!" İçkilerini yudumlarken kahkahaya boğulmuşlardı.

Aslında Stephen'ın alaycılığının altında Charles'ın başarılı kariyer öyküsüne duyduğu hayranlık yatıyordu. Stephen parlamento üyelerinin hiçbirini tanımıyordu. Charles ise şimdiden mütevazı bir ün kazanmıştı; dahası, Avam Kamarası'ndaki sarhoşluklarla, hatta kavgalarla, parlamento âdetlerindeki ufak tefek saçmalıklarla, Bakanlar Kurulu'ndaki korkunç dedikodularla ilgili içeriden öyküler taşıyordu. Darke üç yıl boyunca televizyon stüdyolarında, yemek odalarında terledikten sonra nihayet devlet bakanı olduğunda Stephen sahiden gururlandı. Eski bir arkadaşının yüksek mevkie gelmesi, hükümeti insancıl bir hale getirmiş, Stephen'm da kendini epey dünyevi hissetmesine neden olmuştu. Artık –her ne kadar küçük, kaportası göçmüş olsa da– bir limuzin her sabah bakanı işe götürmek için Eaton Meydanı'na geliyordu; Charles da bıkkın bir otoriterlik kazanmıştı. Stephen zaman zaman, arkadaşının hiç çaba harcamadan dile getirdiği fikirlere yenilip yenilmediğini düşünüyordu.

Stephen'a kapıyı Thelma açtı.

"Mutfaktayız," deyip, koridorda Stephen'a yol gösterdi. Sonra fikrini değiştirip Stephen'a döndü.

Stephen resimlerin yerinde isli, gri lekelerin görüldüğü çıplak duvarları işaret etti.

"Evet, nakliyeciler bu öğleden sonra çalışmaya başladı." Stephen'ı oturma odasına getirmişti, çabuk çabuk, yumuşak bir sesle konuşuyordu. "Charles şu an hassas bir halde. Ona bir şey sorma, seni komitede tek başına bıraktığı için kendini suçlu hissedeceği bir şey de yapma."

Darke'ın politikadaki yükselişinden beri, Stephen, Thelma'yı daha çok görmeye başlamıştı. Akşamları ona eşlik etmiş, teorik fizik hakkında biraz bir şey öğrenmeye çalışmıştı. Thelma, Stephen kendisine kocasından daha yakınmış, aralarında özel, entrikacı bir anlaşma varmış gibi davranmayı seviyordu. Vefasızlıktan ziyade yağcılıktı bu. Hem utanç verici hem de karşı konulmaz bir şeydi. Thelma'yı hoşnut etmekten her zaman mutluluk duyan Stephen şimdi başını sallıyordu. Charles, Thelma'nm sorunlu çocuğuydu. Thelma birçok kez Stephen'm yardımına başvurmuştu: Bir keresinde bir parlamento müzakeresinin hemen öncesinde bakanın içmesini engellemek, başka bir seferdeyse, Thelma'nın sosyalist olan genç bir fizikçi arkadaşını akşam yemeği masasmda iğneleyip durmasından vazgeçirmek için.

Stephen, "Neler oldu, anlatsana," dedi, ama yankılanan koridorda uzaklaşmaya başlayan Thelma, sesine şakadan sert bir hava vererek konuşuyordu.

"Yataktan yeni mi kalktın? Yüzün solmuş." Stephen itiraz etmeye başladığında, Thelma gerçeği eninde sonunda öğreneceğini ima edercesine, hızlı hızlı başını salladı. Ardından tekrar koridorda ilerleyip birkaç basamak indiler, Charles'ın hükümetteki görev kendisine önerildikten kısa süre sonra taktırdığı yeşil çuhalı kapıdan geçtiler.

Eski bakan mutfak masasına oturmuş süt içiyordu. Dudaklarının üstünde bıyık gibi biriken sütü elinin tersiyle silip ayağa kalktı, Stephen'a doğru yürümeye başladı. Sesi neşeli, tuhaf biçimde melodik çıkıyordu. "Stephen... Stephen, çok şey değişti. Umarım hoşgörülü olursun."

Stephen arkadaşını üzerinde koyu renk takım elbise, çizgili gömlek, ipek kravat yokken görmeyeli uzun zaman olmuştu. Charles'm üzerinde fitilli kadifeden bol bir pantolon ile beyaz tişört vardı. Omuzları dikkatle biçimlendirilmiş gibi görünen özel dikilmiş bir ceket giymediğinden, uysallaşmış, gençleşmiş gibi görünüyordu. Thelma, Stephen'a bir kadeh şarap doldurdu, Charles ise arkadaşını ahşap bir iskemleye buyur etti. Üçü de dirseklerini masaya dayayıp oturdu. Mutfağa dile dökülmeyen bir heyecan hâkimdi; hava verilmesi zor haberlere gebeydi. Thelma, "Sana her şeyi bir anda anlatamayacağımıza karar verdik," dedi. Aslında anlatmaktansa göstermeyi tercih ederiz. O yüzden sabırlı ol, er ya da geç her şeyi öğreneceksin. "Sırrımızı sadece sana açıyoruz, o yüzden..."

Stephen başını salladı.

Charles, "Televizyondaki haberleri gördün mü?" dedi.

"Gazetelerin akşam baskısını gördüm."

"Sinirlerim bozukmuş."

"Öyle mi?"

Charles, Thelma'ya baktı; Thelma da, "İyice düşündükten sonra bazı kararlar aldık. Charles meslek yaşamını sona erdiriyor, ben de emekli oluyorum. Bu evi satıp kır evine yerleşiyoruz," dedi.

Charles buzdolabına gidip bardağına yeniden süt doldurdu. Sandalyesine oturmayıp Thelma'nın arkasında durdu, bir elini hafifçe karısının omzuna koydu. Stephen bildi bileli Thelma üniversitede ders vermeyi bırakmayı, şehir dışında bir yerlere yerleşip kitabını yazmayı istiyordu. Charles'ı nasıl kandırmıştı acaba? Thelma bir tepki

vermesini bekleyerek Stephen'a bakıyordu. Dudaklarındaki hafif gülümsemenin altında kazandığı zaferin yattığını görmemek ve isteğine bağlı kalıp soru sormamak zordu.

Stephen, Thelma'yı görmezlikten gelip Charles'la konuşmaya başladı. "Suffolk'ta ne yapacaksın? Domuz mu yetiştireceksin?"

Charles'ın yüzünde alaycı bir gülümseme belirdi.

Sessizlik oldu. Thelma kocasının eline hafifçe vurup yüzünü ona dönmeden konuşmaya başladı. "Erken yatmaya karar vermiştin." Charles çoktan vücudunu dikleştirmeye başlamıştı. Saat daha sekiz buçuk bile olmamıştı. Stephen arkadaşını dikkatle incelemeye koyuldu; bu kadar ufak tefek, zayıf görünmesine şaştı. Yüksek mevki Charles'ı sahiden de irileştirmiş miydi?

Charles, "Evet," diyordu, "yukarı çıkıyorum." Karısını yanağından öptü, mutfak kapısında durup Stephen'a, "Suffolk'a gelip bizi ziyaret etmeni çok isteriz. Açıklama yapmaktan daha kolay olur," dedi. Elini komikçe selam verecek biçimde kaldırıp mutfaktan ayrıldı.

Thelma, Stephen'm kadehini yeniden doldurdu, dudaklarını büzüp işgüzar tavırlarla gülümsedi. Bir şeyler söyleyecekken fikrini değiştirip ayağa kalktı. Mutfak kapısına doğru yürürken, "Hemen dönerim," dedi. Stephen hemen sonra Thelma'nın merdivenlerden Charles'a seslendiğini, ardından da bir kapının açılıp kapandığını duydu. Mutfak aletlerinin bariton uğultuları dışında ev sessizliğe gömüldü.

Julie'nin Chilterns'ta inzivaya çekilmek için evden ayrılmasından bir gün sonra, Thelma kar fırtınasının ortasında Stephen'ı almak için gelmişti. Stephen yatak odasında elbiseleri ile onları koyacağı bir çanta bulmak için etrafı karıştırırken, Thelma mutfağı temizleyip çöpleri torbaya doldu-

rarak aşağıdaki çöp tenekelerine attı. Açılmamış yığınla faturayı alıp el çantasına tıkıştırdı. Yatak odasında, Stephen'ın toparlanmasını denetledi. Canlı, anaç bir titizlikle çalışıyor, Stephen'la sadece gerektiği anlarda konuşuyordu. Yeterince çorabı var mıydı? Peki ya pantolonu? Bu süveter sahiden yeterince kalın mıydı? Stephen'ı banyoya götürüp tuvalet çantası için gerekli şeyleri almasını sağladı. Diş fırçası neredeydi? Sakal mı bırakacaktı? Bırakmayacaksa, traş sabunu neredeydi? Stephen yaptıklarının tek bir tanesini bile yapmak için ortada herhangi bir neden göremiyordu. Vücudunu sıcak tutmanın ya da çorap, diş gibi şeylere sahip olmanın ne anlamı vardı, anlamıyordu. Nasıl bir temele dayandıklarını düşünmesi gerekmediği sürece sıradan emirleri yerine getirebiliyordu.

Thelma'yı arabaya kadar takip etti, yolcu kapısını açmasını bekledi, sonra da, Thelma su ile gazı kesmek için daireye döndüğünde, kokulu deri koltukta oturup onu bekledi. Ön cama değince eriyen büyük kar tanelerini izledi. Gözünün önüne soğuktan titreyen üç yaşındaki kızının karlı bir yoldan eve yürüdüğü, ama evini bomboş, kapısını ise kilitli bulduğu Dickensvari bir melodramın görüntüleri geldi. Thelma aşağı indiğinde, ona kapıya not bırakmanın gerekip gerekmediğini sordu. Kate'in okuma yazma bilmediği, üstelik hiçbir zaman geri dönmeyeceği üstüne bir tartışmaya girişmektense, Thelma tekrar üst kata çıkıp adresi ile telefon numarasını yazdığı bir kâğıdı Stephen'ın dairesinin kapısına iğneledi.

Darke'ların misafir odasının halıyla kaplı, mermerle, maunla sağlanmış dinginliğinde, unutulmuş haftalar geçip gitti. Üstüne baş harfler işlenmiş havluların, cilalı, tozsuz yüzeylerdeki kurutulmuş çiçeklerin, lavanta kokulu temiz çarşafların kusursuz düzeninin ortasında duygusal bir karmaşa yaşıyordu. Sonraları, biraz sakinleştiğinde, Thelma, Stephen'la geceler boyu oturup Schrödinger'in kedisiyle,

geriye akan zamanla, Tanrı'nın sağ elini kullanmasıyla, kuvantumun diğer sihirli yönleriyle ilgili hikâyeler anlattı.

Tek bir keşif, dahası önemsiz bir keşif dahi yapmadığını söylese de, Thelma kadın teorik fizikçiler geleneğinin saygın bir üyesiydi. Görevi düşünmek, öğretmekti. Keşiflerin, bilimin yükselme yarışı kısmını oluşturmadığını söylüyordu; keşfetmek zaten gençlerin yapacağı işti. Bu yüzyılda bilimsel bir devrim meydana gelmişti; bilimadamları da dahil olmak üzere, bu konuya neredeyse kimse kafa yormuyordu. Bahar mevsiminin insanda hayal kırıklığı yaratan soğuk akşamları boyunca, Stephen'la birlikte şöminenin karşısında oturup ona kuvantum mekaniğinin, fiziği, bütün bilimleri nasıl kadınsılaştırdığını, yumuşattığını, onların kibir dolu tarafsızlığını azalttığını, tanımlamaya çalıştığı dünyaya iştirak etme arzusunu nasıl artırdığını anlatmıştı. Her defasında ufak tefek şeylerden bahsediyor, araya ufak tefek oyunculuklar da sıkıştırıyordu. Yalnızlığın sağladığı lükslerden, zorluklarından; sözde sanatçıların cehaletinden, eğitilmiş bir merakın, bilimadamlarının entelektüel birikiminin bir parçası olması gerektiğinden bahsediyordu. Bilim, Thelma'nın, büyük, tutkulu umutlar beslediği, kibar davranışlar ile tatlı bir mizaç aşılamak istediği çocuğuydu (Charles da diğer çocuğuydu). O çılgın, çocukça bencillik çağı –tam dört yüz yıldır devam ediyordu!– sona ermek üzereydi.

Matematik yerine eğretilemeler kullanarak Stephen'a temel paradokslar, birinci sınıftaki öğrencilerinin bilmesinin beklendiği şeyler konusunda adım adım kılavuzluk etti: Bir şeyin nasıl aynı anda hem dalga hem de parçacık olabildiğinin laboratuvarda gösterilebildiği; parçacıkların birbirlerinin nasıl "farkında" olup bu farkındalık vasıtasıyla –en azından teoride– çok uzak mesafelerden nasıl anında iletişime geçebildikleri; uzay ile zamanın, tıpkı madde ile enerji, madde ile maddenin kapsadığı alan, hareket ile zaman

gibi, ayrılabilir kategoriler değil, birbirinin farklı yönleri olduğu; maddenin küçük, katı parçalardan oluşmayıp bir modele göre hareket ettiği; bir şey ne kadar ayrıntılı bilinirse genel olarak o şey hakkında o kadar az şey bilindiği gibi konuları anlattı durdu. Hayatı boyunca ders vermek, Thelma'ya birtakım eğitimsel alışkanlıklar kazandırmıştı. Stephen'm söylediklerini dinleyip dinlemediğini anlamak için sık sık sözlerine ara veriyordu. Konuşurken, Stephen'm tüm dikkati kendisinde mi diye gözlerini yüzünde dolaştırıyordu. Kaçınılmaz olarak, Stephen'm anlamamakla kalmayıp on beş dakikadır da hayal âleminde olduğunu fark ediyordu. Bunun sonucunda yine bir oyunculuk denemesine girişiyordu. İşaretparmağıyla başparmağını alnına bastırıyordu – belli sınırlar çerçevesinde oyun oynamak usule uygundu.

Stephen pişman olmuş gibi bir ifade takınırken, Thelma söze, "Kör cahil seni!" diye başlıyordu. Bunlar muhtemelen baş başa geçirdikleri en samimi anlardı. "Bilimsel bir devrim, hayır, entelektüel bir devrim, duygusal, tensel bir patlama, inanılmaz bir hikâye gözler önüne serilmeye başlanıyorken senin gibiler ciddi ciddi düşünmek için bir dakikasını bile ayırmıyor. İnsanlar eskiden dünyayı fillerin taşıdığını düşünürmüş. Bu ne ki! Gerçeğin, artık her ne demekse, bundan bin kat daha tuhaf olduğu ortaya çıkıyor. Kimi istersin? Luther'i mi? Kopernik'i mi? Darwin'i mi? Freud'u mu? Onların hiçbiri dünyayı, dünyadaki yerimizi bu yüzyılın fiziğinin yaptığı kadar kökten, tuhaf biçimde değiştirmedi. Bu dünyada ölçüm yapanlar artık kendilerini başkalarından ayrı tutamaz. Kendilerini de ölçmeleri gerekiyor. Madde, zaman, uzam, kuvvetler... Bunların hepsi, artık göz yummamız gereken güzel, karmaşık yanılsamalar sadece. Bu muazzam bir uyanış Stephen. Bu sayede Shakespeare dalga fonksiyonlarını kavrayabilir, Donne tamamlayıcılığı, bağıl zamanı anlayabilirdi. Heyecanlanırlardı. Nasıl

bir zenginlik olurdu kim bilir! Bu yeni bilimi hayallerinde kullanmak için yağmalarlardı. Üstelik dinleyicilerini de eğitirlerdi. Ama siz sanatçılar bu tür ihtişamlı şeyler karşısında cahil olmakla kalmıyor, hiçbir şey bilmediğiniz için bir de gururlanıyorsunuz. Anladığım kadarıyla modernizm –hem de modernizm!– gibi yerel, geçici bir modanın çağımızın entelektüel başarısı olduğunu düşünüyorsunuz. Acınası bir durum! Şimdi sırıtmayı kes de bana içecek bir şeyler getir."

On dakika sonra mutfak kapısında belirip, Stephen'a kendisini salona kadar takip etmesini işaret etti. Üstü oymalı mermerden, alçak bir masanın üstünde iki dev Chesterfield birbirine bakıyordu. Thelma, belki de kâhya kadın, ağzı kapalı bir termosla iki kahve fincanı hazırlamıştı. Deniz savaşlarının yerinde şimdi dikdörtgen biçimli gri lekeler vardı. Thelma, Stephen'm bakışlarını takip edip, "Tablolarla süs eşyasını ayrı ayrı gönderiyoruz. Sigortayla ilgili bir mesele," dedi.

Charles bakanlıkta ya da Avam Kamarası'nda geç vakitlere kadar çalıştığında hep yaptıkları gibi yan yana oturdular. Thelma, Charles'm politik kariyerini hiçbir zaman ciddiye almamıştı. Charles yükselip konumunu sağlama alırken, evdeki koşuşturmaya kendini biraz geri çekerek katlanmıştı. Hükümetteki mevkii Thelma'mn emeklilikten bahsettiği konuşmalarda, kitaplarında, kır evine çekidüzen verme çalışmalarında yeniden gündeme gelmişti. Ama şimdi, Charles ulusal hayatın küçük demirbaşlarından biri haline gelmişken, *Times* editörlerinden biri onda, parantez içinde de olsa, "başbakanlık kumaşı" olduğundan söz etmişken, onu buradan uzaklaşmaya nasıl ikna etmişti? Kadınlara özgü ne tür bir kuvantum büyüsü yapmıştı?

Thelma ayakkabılarını gençlere özgü bir aldırmazlıkla ayaklarından tekmeleyerek çıkarttı, ince bacaklarını altına

kıvırdı. Altmış bir yaşma basmak üzereydi. Kaşlarını tamamen alıyordu. Stephen'ın aklına epey akıllı bir sincabı getiren belirgin elmacıkkemikleri, ona zeki, şımarık bir görüntü veriyordu. Yüzünden zekâ fışkırıyordu, davranışlarındaki sertlik ise her zaman oyuncu, kendi kendisiyle dalga geçer nitelikteydi. Dağınık bir topuz gibi topladığı saçlarını –bunun kadın fizikçiler için gerekli olduğunu söylüyordu– antika bir tarakla tutturmuştu.

Çözülmüş birkaç tutam saçını kulağının arkasına sıkıştırdı; muntazam düşüncelerini bir sıraya sokuyordu kuşkusuz. Pencereler ardına kadar açıktı; içeriye, uzaklardan yoğun trafiğin gürültüsü, polis arabalarının sirenleri geliyordu.

"Şöyle diyelim," dedi nihayet. "Hiç kimsenin aklına gelmez ya, Charles'ın içsel bir dünyası var. Aslında içsel bir dünyadan da fazlası var – içsel bir saplantıdan, apayrı bir dünyadan bahsediyorum. Bu konuda sözüme güven. Bunu çoğu zaman inkâr ediyor, ama o dünya peşini hiç bırakmıyor, onu tüketiyor, ona kimlik kazandırıyor. Doğru deyim buysa, Charles'ın arzuladığı, ihtiyacı olan şeyle yaptığı, yapmış olduğu şeyin birbiriyle hiçbir ilgisi olmuyor. Başarılı olmak konusunda onu böyle çılgına çeviren, bu kadar sabırsızlandıran şey, yaşadığı çelişkiler. Buradan taşınmak, en azından onun kafasında, bu sorunları çözmekle alakalı bir şey." Yüzünde ani bir gülümseme belirdi. "Benim ihtiyaçlarım da var tabii; ama bu ayrı bir konu, zaten her şeyi biliyorsun." Belli ki söylenmesi gereken her şeyi açıkça söylediği için hoşnut olarak arkasına yaslandı.

Stephen yarım dakika bekledi. "Bu içsel hayat tam olarak nedir?"

Thelma başını salladı. "Anlaşılması zor geldiyse kusura bakma. Açıklamaktansa, gelip bizi ziyaret etmeni tercih ederiz. Kendi gözlerinle görürsün. Vaktinden önce açıklama yapmak istemiyorum."

İşinden nasıl emekli olduğundan, kitabını yazma ihtimalinden duyduğu zevkten bahsetti. Kitap, Thelma'nın pek çok sanat eserinin detaylandırılmasından oluşacaktı. Stephen onları görebiliyordu: Thelma üst kattaki tahtaları gıcırdayan çalışma odasında, güneşin saçılmış kâğıtları aydınlattığı masasındaydı; kafesli açık penceresinden, el arabasıyla vakit öldüren Charles'ı görebiliyordu. Bahçenin ötesinde bir yerlerde telefonlar çalıyor, önemli yemeklere giden bakanlar şehri limuzinleriyle geçiyordu. Charles dizlerinin üstüne çökmüş, zayıf bir fundanın dibindeki toprağı sabırla eşeliyordu.

Thelma bir süre sonra tepsiyle soğuk yemekler getirdi. Yemeklerini yerlerken, Stephen komite toplantılarını, olduklarından daha komik göstermeye çalışarak anlattı. Akşam uzadı, laf ortak arkadaşlara geldi. Thelma sonlara doğru, Stephen'm boş yere gelmiş olduğunu düşünmesinden korkuyormuş gibi, özür diler bir tavır takındı. Stephen'ın çoğu akşamının nasıl geçtiğini pek bilmiyordu.

Eve satılmadan önce bir daha gelmeyeceği için, Thelma'nın gece yatıya kalma teklifini kabul etti. Gece yarısına daha epey zaman kala, yatağının ucuna ilişmiş ayakkabılarını çıkarırken, üzerinde peygamberçiçekleri bulunan tanıdık bir duvar kâğıdına bakıyordu. Odadaki eşyayı kendisinin sayıyordu. Meşe ile pirinçten yapılmış bir şifoniyerin üzerinde duran mavi sırlı kâsedeki ezilmiş çiçeklere, Dante'nin kurşundan küçük büstüne, kol düğmesi koymak için kullanılan, kapaklı cam bir kaba bakarak çok zaman harcamıştı. Katatonik halde olduğu üç-dört haftayı burada geçirmişti. Şimdi çoraplarını çıkartıp pencereyi biraz daha aralamak için odanın diğer ucuna giderken, aklına kötü hatıralar geleceğinden korkuyordu. Burada kalmakla hata etmişti. Şehrin bitmek bilmeyen homurtusu, halının kalın tüylerinden, tahta sehpanm üstündeki havlulardan, kadife perdelerin ağır katmanlarından etrafa yayılan ağır sessizliği

hafifletemiyordu. Giyinik bir şekilde yatağa sırtüstü uzandı. Gözünün önüne, sadece kafasını şiddetle sallayarak dağıtabildiği resimlerin gelmesini bekliyordu.

Ama gözünün önüne amuda kalkmış kızının görüntüsü değil, anne babasına yaptığı son ziyaretten rasgele bir an geldi. Annesi mutfak lavabosunun yanında durmuştu, ellerine lastik eldivenler geçirmişti. Babası annesinin yanındaydı, bir elinde temiz bir bira bardağı, diğer elindeyse kurulama bezi vardı. Başlarını çevirmiş, kapının girişinde duran Stephen'a bakıyorlardı. Annesi biçimsizce durmuştu, ellerini lavabonun içinden çıkarmamıştı. Yere köpük damlamasını istemiyordu. Önemli hiçbir şey olmamıştı. Babasının konuşmaya başlayacağını sanmıştı. O rahatsız durumdayken, dinlemeye hazırlanan annesi başını yana eğmişti. Stephen'm da benimsediği bir alışkanlıktı bu. Anne babasının yüzlerini, kırışıklık içinde kalmış şefkat, endişe ifadelerini görebiliyordu. Yaşlanmaydı bu; bedenler yitip giderken temeldeki kendiliğin sürüp gitmesiydi. Stephen azalmakta olan zamanın, bitmemiş işlerin baskısını hissediyordu. Onlarla henüz hiç konuşmadığı, ama her zaman konuşacak zamanının olacağını düşündüğü şeyler vardı.

Yerli yerine koyamadığı bir anısı vardı örneğin; sadece onların açıklayabileceği küçük bir şey. Bir bisikletin çocuk oturağında oturuyordu. Önünde babasının devasa sırtı, beyaz gömleğinin, pedalları çevirdikçe yer değiştiren kırışıklıklarıyla kat yerleri vardı. Solundaysa, bisikletinin üstündeki annesi vardı. Asfalt bir yolda ilerliyorlardı. Zaman zaman, asfalt parçalarını birbirine bağlayan zift şeritlerine çarpıyorlardı. İri çakıllı, geniş bir kıyıda bisikletlerinden indiler. Deniz, tümseğin diğer tarafındaydı; dik yokuşu tırmanmaya başladıkları sırada, Stephen taşların gümbürtüsünü, takırtısını duyabiliyordu. Denizle ilgili hiçbir şey hatırlamıyordu; aklında sadece, babası onu kolundan yukarı çekerken hissettiği korku dolu merak kal-

mıştı. Ne zaman, nerede olmuştu bu olay? Hiç deniz kıyısında evleri olmamıştı, buna benzer bir sahile tatil yapmaya da hiç gitmemişlerdi. Anne babasının hiç bisikleti olmamıştı.

Onları şimdi ziyaret ettiğinde, yaptıkları konuşmalar her zamanki gibi ilerliyordu. Bu düzeni bozup hiçbir işe yaramayacak önemli ayrıntıların peşinden gitmek zordu. Annesi gözlerinden rahatsızdı, geceleri de ağrıları oluyordu. Bunlardan daha önemsiz bir sürü başka rahatsızlığı da vardı. Stephen'ın bazı soğuk algınlığı nöbetlerinden, ancak hastalık geçtikten sonra haberi oluyordu. Acımasız bir yıkım sürüp gidiyordu. Stephen bir telgraf aldığında ya da kederli bir telefon konuşması yaptığında, hiçbir zaman başlamayan bir konuşma yüzünden hayal kırıklığı, suçluluk hissetmeye başlıyordu.

İnsan annesiyle babasının, kendisi doğmadan önce eksiksiz, karmaşık varlıklar olduğunu ancak yetişkin biri olduktan, hatta belki de sadece çocuk sahibi olduktan sonra anlıyordu. Stephen sadece bazı hikâyelerin ana hatlarını, bazı ayrıntılarını biliyordu – büyük bir mağazada çalışan annesi, arkasında düzgün bir fiyonk bağladığı için övülmüştü; babası, Almanya'daki yerle bir olmuş bir şehre yürüyor ya da bölük komutanına resmi zafer haberini vermek için bir havaalanının asfalt zeminini adımlıyordu. Annesiyle babasının hikâyeleri kendisini ilgilendirmeye başladığında bile, Stephen onların nasıl tanıştığıyla, birbirlerinden nasıl etkilendiğiyle, evlenmeye nasıl karar verdikleriyle ya da kendisinin nasıl dünyaya geldiğiyle ilgili neredeyse hiçbir şey bilmiyordu. Herhangi bir gün yaşanan şeylerin dışına çıkıp gereksiz, temel bir soru sormak, ya da her ne kadar tanıdık olursa olsun, anne babaların çocuklarına aynı zamanda birer yabancı olduğunu fark etmek zordu.

Anne babasının, kimsenin hatırlamadığı hayatlarıyla birlikte yok olup gitmesine seyirci kalmamayı, onlara duy-

duğu sevgiye borçluydu. Yataktan kalkmaya, Darke'ların evinden parmaklarının ucuna basarak çıkmaya, taksiyle uzun bir yolculuğun sonunda anne babasının evine varmaya, zamanın tahripkâr erozyonuna son verecek sorular sormaya hazırdı. Hazırdı elbette, kalem arıyordu. Thelma'ya bir not bırakıp hemen şu an yola koyulacaktı, çoraplarını, ayakkabılarını arıyordu. Stephen'ı engelleyen tek şey gözlerini kapatmaya, biraz daha düşünmeye ihtiyaç duymasıydı.

3

"Diğer taraftan, küçük çocuğun gündelik bakımıyla ne kadar ilgilenirse, babanın otorite figürü olarak etkinliğini o kadar kaybedeceğini işaret eden kanıtlar da mevcuttur. Şefkatli davranmak ile mesafeli olmak arasmda iyi bir denge tutturan bir baba tarafından sevildiğini hisseden çocuk; gelecekteki, her türlü büyümenin zorunlu bir parçası olan ayrılıklara duygusal bakımdan hazır olma yolunda adım atmış olacaktır."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'ndan, MKB

Karısıyla birbirlerine sıradan sözlerin eşlik ettiği kartpostallar gönderdikten sonra, Stephen haziran ayının ortasında bir sabah onu ziyaret etmek için yola çıktı. Karısını aylardır görmüyordu. Julie inzivaya çekildiği yerden çıkmış –dışarıdan gelen sıkıntılı insanlara oda kiralayan bir manastırdı burası–, birkaç hafta içinde de daireden taşınıp bir ev satın almıştı. Hava nisandan beri ilk kez kapalıydı. Serin gölgelerde yürümek insana yeni bir şeymiş gibi geliyor, zevk aldığı bir şeye yeniden kavuştuğu hissine kapılmasına neden oluyordu. Stephen kâğıda karaladığı yol tarifini de yanına almıştı. Ziyaret nedenleri üzerine kafa yormak istemediğinden, dikkatini, Londra'nın merkezindeki gürültüden yaklaşık elli kilometre uzaktaki çam

fidanlığında bulunan küçük eve doğru kararlı, istikrarlı bir biçimde uzayıp gitmesi nedeniyle güzel geçen yolculuğun kendisine yoğunlaştırmıştı. Yolculuğun her aşamasında, bir öncekinden daha az sayıda insan görüyordu. Tıkış tıkış metroda yaptığı yolculuğun sonunda Victoria'ya varmıştı. Buradan kalkan tren de nehrin kıyısından, bembeyaz, engin gökyüzünün altında gümbürdeyerek ilerlemeye başlamıştı. Stephen vagonları baştan sona kat ederek trendeki en tenha koltuğu aramaya koyuldu. İnsanlığın başkalarını rahatsız etmeye meraklı küçük bir bölümü, kısa olanlar da dahil olmak üzere, yolculukları, samimi ahbaplıklar kurmak için bir fırsat olarak görüyordu. Yabancılarla zorla samimiyet kurmaya hevesli insanlar vardı. Yolculukları suskun kalmak, düşünmek, hayallere dalmak için fırsat sayan çoğunluğa mensup olunduğu sürece, bu yolculardan uzak durmak gerekiyordu. Bunun için gerekenler son derece basit şeylerdi: Ne kadar sıradan olursa olsun değişip duran manzaraya bakan, önü kapanmayacak bir görüş açısı ile diğer yolcuların nefes kokusunun, vücutlarının sıcaklığının, sandviçlerinin, uzuvlarının uzağına oturmak.

Birinci sınıf bir kompartıman bulup kapısını sıkıca kapattı. Geçmişten şimdiki zamana doğru yolculuk ediyorlardı. Arkalarına yapılan eklerin açık kapılarından mutfakların görülebildiği viktoryen sıra evlerinin arka bahçelerinin yanından, VII. Edward dönemi ile savaş öncesinde yapılmış yarı-müstakil evler boyunca ilerledikten sonra, önce güneye, sonra doğuya yönelip banliyölerden, aralarında iyi bakılmış ya da kirli toprak parçalarının bulunduğu küçük evlerden oluşan bölgelerden geçiyorlardı. Tren makasların kesiştiği bir yerde sarsılarak durdu. Raylardan sızan, bir şeylere gebe o ani sessizlikte, Stephen gideceği yere varmak için ne kadar sabırsızlandığını fark etti. İlk kez ev sahibi olacaklara hitap eden, yeni inşa edilmiş kü-

çük evlerden oluşan bir imar bölgesinin kıyısında durmuşlardı. Damperli kamyonlar çalışmalarına devam ediyordu. Evlerin ön bahçesindeki toprak hâlâ tekerlek izleriyle doluydu; arkada ise, şematik metal ağaçlarda esen rüzgârla sallanıp duran beyaz çocuk bezleri, yeni bir hayata teslim olunduğunu belli ediyordu. El ele tutuşmuş iki çocuk çamaşır iplerinin altında sendeleyip trene el salladı.

Stephen'ın ineceği durağa az bir mesafe kala yağmur yağmaya başladı. İşlerine gitmek üzere düzenli olarak bu hattı kullananlar için sıradan bir duraklamadan başka bir anlamı olmayan bu istasyon, ısırgan otlarının arasına açılmış uzun bir geçidin sonunda bulunuyordu. Yağmura rağmen, yaya köprüsünde durup, trenin siyah düğmeli tepesinin işaretler arasından geçip küçülmesini, yolun yaptığı kaviste yavaşça gözden yitmesini izledi. Trenin gözden kaybolmasıyla birlikte etrafa, diğer tüm seslerin –uzaklaşan bir yolcunun canlı adımlarının, kuşların karmaşık cıvıltılarının, insanların basit ıslıklarının– keskin ve canlı kaldığı, kırsal alanlara özgü, kadifemsi bir sessizlik çöktü. Her iki yönde de sessizliğe doğru uzayan boyalı parmaklıklara bakmaktan çocukça –ya da oğlansı– bir zevk alan Stephen, yaya köprüsünde biraz daha vakit geçirdi. Çocukken bir keresinde, bir trenin geçmesini beklerken babasıyla birlikte bundan daha büyük bir köprünün üstünde durmuşlardı. Stephen uzaklaşan raylara bakıp, neden uzaklaştıkça birbirlerine yaklaştıklarını sormuştu. Babası başını indirip ciddiymiş numarası yaparak gözlerini kısmış, ardından soruyla yanıtın aynı noktada birleştiği uzaklara bakmaya başlamıştı. Her zaman hazır olda duruyormuş gibi bir hali vardı. Stephen'ın elini tutuyordu; parmakları birbirine geçmişti. Babasının parmakları küttü, boğumları siyah tüylerle kaplıydı. Oyun oynarlarken parmaklarını makas gibi kullanır, böylesine sorumsuz kulla-

nılan güç karşısında acıyla, şaşkınlıkla zıplayıp durana dek Stephen'm parmaklarım sıkıştırırdı. Stephen'm babası bakışlarını ufuk çizgisinden ayırıp trenlerin uzaklaştıkça küçüldüğünü, onlara ayak uydurmak için rayların da aynısını yaptığını söylemişti. Aksi takdirde trenler raydan çıkardı. Az sonra ayaklarının altından hızla geçen bir ekspres köprüyü sarsmıştı. Stephen nesneler arasındaki karmaşık ilişkiye, cansız nesnelerin zekâsına, rayın açıklığını, tam olarak trenin küçülmesiyle denk olacak biçimde daraltmasına neden olan derin simetriye şaşıp kalmıştı; tren ne kadar hızlı giderse gitsin, raylar her zaman hazırlıklıydı.

İstasyonun dışında durmuş, Julie'nin verdiği tarifi okuyordu. Yağmurdan geriye güzel bir sis kalmıştı; kâğıttaki yazılar lekelenmiş, neredeyse okunmaz hale gelmişti. Köyün dışına çıkan, Julie'nin eski otobüs güzergâhı olduğunu söylediği yolu takip ediyordu. Dört hektarlık kalabalık bir otoparkı bulunan hipermarketi geride bırakıp, zarifçe kıvrılan beton köprüden otoyolun karşısına geçti. Bir kilometre sonra, ormanlık alandan dümdüz geçen asfalt bir yola saptı. Artık sahiden de kırsal alanda olduğundan, bütün tasaları geride kalmıştı. Yolun iki tarafına, bir sıra bitip diğeri başlarken çarpıcı bir paralaks oluşturan, insana sahte bir hız duygusu vererek hoş bir etki yaratan dizi dizi kozalaklı ağaçlar dikilmişti. Çalılarla, kuş cıvıltılarıyla karmaşıklaşmamış, geometrik bir ormandı bu. Yol, yağmurun altında bembeyaz parlıyordu. Yolun kararlılığı hoşuna gitmişti, Stephen'ın içinden koşmak geliyordu. Fidanlığın yarım mil içerisinde, yüksek bir dikenli telin kafasını sallayıp duran bir eşeği çevrelediği bir açıklık vardı. Ağır, hissiz başını sürekli hırıltılar eşliğinde, isteksizce kaldırıp duran gri bir hayvandı bu. Yol boyunca, düzenli aralıklarla başka açıklıklar da vardı. Bir tanesinin kıyısında bir petrol tankeri durmuş, depodan benzin alıyordu.

Tankerin sürücüsü şoför mahallindeydi; ayaklarını gösterge tablosunun üstüne koymuş, teneke kutudan bira içip gazete okuyordu. Yanından geçerken gülümseyip elini kaldırınca Stephen'm keyfi iyice yerine geldi. Kırsal kesimdeki insanların ne kadar dost canlısı olduğunu unutmuştu.

Julie'nin söylediği gibi, yarını saatlik yürüyüşten sonra yolun sonuna vardı. Çam ormanı ansızın buğday ekili uçsuz bucaksız bir bozkıra açılmıştı. Stephen üzerinde alüminyumdan beş çubuk bulunan kapıya yaslamp dinlendi. Çöle benzeyen sapsarı arazinin sonlu olduğunun tek işareti, ufuktaki, koruluğun tekrar başladığını gösteren bir çizgiydi. Belki de bir seraptı o çizgi. Arazi, asfalt yolun uzantısı olan, en az onun kadar düzgün bir giriş yoluyla muntazam olarak ikiye bölünmüştü. Tekrar yürümeye başladı; birkaç dakika sonra da bu yeni manzaradan keyif aldığını fark etti. Bir boşluğun içinden geçiyordu. İlerleme, dolayısıyla da zaman mefhumu kaybolmuştu. Uzaktaki ağaçlar yakıiına gelmiyordu. Takıntılı bir manzaraydı bu – görebildiği tek şey buğdaydı. Acele etmenin gereksiz olması, varış yeriyle ilgili mefhumların ortadan kalkmış olması Stephen'a iyi geliyordu.

Julie, Chilterns'ta kapandığı manastırda altı hafta kaldıktan sonra geri dönmüştü. Stephen da daireye varış zamanını onunkine denk getirerek Eaton Meydanı'ndan ayrılmıştı. Birbirlerini sakınımlı bir şekilde karşıladılar. Aralarındaki o eski, doğal şefkatten hâlâ biraz kalmıştı. Oturma odasının ortasmda, parmaklarını birbirlerine hafifçe değdirerek yan yana durdular. Bakımsız kalan bir ev çabucak, nasıl da anlaşılmaz biçimde mahvoluyordu; mesele toz, havalandırılmamış odalar, çabucak sararan gazeteler ya da saksılardaki solmuş çiçekler değildi. Toz alırken, pencereleri açarken, çöpleri çöp tenekesine boşaltırken hep

bu tür şeyler konuştular. Stephen gerçekte evlilikleri hakkında konuştuklarını düşünüyordu. Sonraki bir-iki hafta boyunca evin içinde dikkatle, zaman zaman kibarca, başka zamanlarda samimiyetle, şefkatle birbirlerinin etrafında dolanıp durdular, hatta bir kere de seviştiler. Bir süre boyunca, bahsedilmeyecek kadar acı veren konular hakkında yakında konuşmaya başlayacaklarmış gibi bir hava oluşmuştu.

Ama işler başka türlü de gelişebilirdi; ki gelişti de. Stephen'a göre, sorun tutkuydu. Birbirlerini rahatlatmaya ya da birbirlerine akıl vermeye ihtiyaçları kalmamıştı. Yaşadıkları kayıp onları farklı yönlere sürüklemişti. Paylaşabilecekleri hiçbir şey yoktu. Julie kilo vermiş, saçlarını kısa kestirmişti. Mistik ya da kutsal metinler --çarmıhtaki Aziz Yuhanna, Blake'in uzun şiirleri, Lao-tsu– okuyordu. Sayfaların kenarlarındaki boşluklar aldığı notlarla dolup taşıyordu. Bach'ın süitlerinden birinin üstünde her gün saatlerce çalışıyordu. İkili notaların gıcırtısı, on altılık notaların helezonu andıran çılgınlığı, Stephen'a Julie'den uzak durması gerektiğini hatırlatıyordu. Stephen ise ciddi bir alkol alışkanlığına ilk adımını atmış, ayrıca gençliğinin kitaplarına geri dönerek, dünyanın sorunlarını dert edinmiş, kimseye borcu olmayan münzevi insanların kitaplarını okumaya başlamıştı. Hemingway'in, Chandler'ın, Kerouac'ın kitaplarını. Küçük bir bavul hazırlayıp taksiye atlayarak havaalanına gitmek, bir yer seçip birkaç ay boyunca melankoliyle birlikte sürüklenmek fikrini kafasında evirip çeviriyordu.

Birlikte vakit geçirmek, bir şeyleri kaybettikleri gerçeğini güçlendiriyordu. Yemeğe oturdukları zamanlarda Kate'in yokluğunu ne konuşabiliyor ne de görmezden gelebiliyorlardı. Birbirlerini rahatlatamadıkları için birbirlerini arzulamıyorlardı. Bu konuda yaptıkları tek deneme sıradan, hatalı, üstelik ikisi için de can sıkıcı olmuştu. O

denemenin sonrasında Julie geceliğini giyip mutfağa gitmişti. Stephen onun ağladığını duymuş, yanına gidemeyeceğini anlamıştı. Nihayetinde Stephen'ı yanında istemeyecekti. Beş hafta boyunca bir şekilde idare ettiler. O süre boyunca yaptıkları yegâne ciddi konuşma, ayrılma konusunu düşünmeye başladıkları son günlerde gerçekleşti; boşanma olmayacaktı elbette bu, ayrılık da değildi, sadece "bir süre ayrı yaşamak"tı. Bunun üzerine bir emlakçı daireye değer biçmeye geldi. Yumuşak, otoriter, iriyarı bir adamdı; odaları ölçüp özelliklerini kaydederken akıllıca şeyler söylüyordu.

Adamı kalıp bir çay içmeye zorladılar. Adam ikinci fincanını içerken, ona Kate'ten, süpermarketten, polisten, manastırdan, geri dönmenin zorluğundan bahsettiler. Adam dirseklerini masaya dayamış, başını ellerinin arasına almıştı. Dinlerken kafasını ağırbaşlılıkla sallayıp durdu – duydukları, her zaman korktuğu şeyi doğruluyordu. Anlatmayı bitirdiklerinde, adam dudaklarını mendille sildi. Sonra kollarını masanın diğer tarafına uzatıp Stephen ile Julie'nin ellerini tuttu. Sıkıca tutmuştu; adamın elleri sıcak, kuruydu. Bir süre sessiz kaldıktan sonra onlara birbirlerini suçlamamaları gerektiğini söyledi. Bir anlığına ikisi de kendini kıvanç dolu, günahlarından arınmış hissetti.

Ama o an geçip gitti. Bir emlakçı birbirleri için yapabildiklerinden daha fazlasını yapabiliyordu. Bunun anlamı neydi? Sonradan, adamın bir zamanlar rahip olduğunu, fakat inancını yitirdiğini öğrendiler. Daireye değer biçildi, Stephen da Julie'ye miktarın üçte ikisini karşılayan bir çek verdi. Julie küçük bir ev buldu, kemanlarım, birlikte yattıkları yatağı, evdeki bir avuç eşyayı alarak oraya taşındı. Eve telefon bağlatmayı reddetti. Zaman zaman yolladıkları kartpostallar vasıtasıyla haberleşiyorlardı; bir-iki kere de, Londra'nın merkezindeki restoranlarda, hiçbir şey konuşmadıkları yemeklerde buluştular. Aralarında sevgi

vardıysa bile, erişebilecekleri yerden çok daha derine gömülmüştü.

Yağmur geniş arazide, kalın bir sis sütunu eşliğinde Stephen'a yaklaşıyordu. Arazinin yirmi dakika boyunca fark ettirmeden meyillenmesi sonucunda, uzaktaki ağaçlar gözden yitmiş, ufuktaysa buğdaydan başka bir şey görünmez olmuştu. Stephen'ı, erkekler on bin metre yarışını izleyeceğine buraya getiren şey hem merak hem de tedirginlikti. Julie kendini başka birine dönüştürmeye başlayabilir, hayatı algılayışı ile bu dünyadaki konumu hakkında, bilinçli olarak farklı bir anlayış geliştirebilirdi. Simetrik çam ağaçları boyunca, kendi geçmişiyle, ortak geçmişleriyle hesaplaşacağı, hayatındaki öncelikleri yeniden düzenleyeceği, yeni bir gelecek için hazırlıklara girişeceği uzun yürüyüşler yapabilirdi; Stephen'm doğum günlerinden birinde ona hediye ettiği yürüyüş botları, dümdüz uzanan asfalt yolu çiğnemiş olabilirdi. Stephen kendi duygularını keşfedemeden, o sürece de şahit olamadan, Julie tamamen yabancı, Stephen'm nasıl konuşacağını bilemeyeceği birine dönüşebilirdi. Stephen geride bırakılmak istemiyordu, Julie'nin öyküsündeki yerini yitirmek istemiyordu.

Julie kafa karışıklığının ve mantıksızlığın ötesine geçmiş değildi, ama içine gömüldüğü batağı duygusal ve tinsel bir terbiye çerçevesinde anlayıp, başkalarına gösterebileceği, karşı çıkılmaz, işe yarar bir yolu vardı. Söz konusu Julie'yken, geçmişte doğruluklarından kesin olarak emin olunan şeyler, Thelma'ya göre bilimsel devrimlerin geçmiş bilgi birikimini çöpe göndermekten ziyade yeniden tanımlaması gibi, baştan atılmaktan ziyade kucaklanıyordu. Stephen'ın Julie'nin tutarsızlığı saydığı şeyler (*Ama geçen yıl böyle demiyordun!*), Julie'ye göre gelişimdi (*Çünkü geçen yıl ne olduğunu henüz anlamamıştım!*). Julie içsel hayatında ikamet etmekle yetinmiyor, onu yürütüp yönetiyordu; önündeki yol çizilmişti. Çalışma yöntemini rastlantılara, önüne çıkan

şeylere bırakmayacaktı. Diğer taraftan, kaderin rolünü de inkâr ediyor değildi. İş ile sorumluluk, kişinin yazgısını gerçekleştirmesine yarıyordu.

Stephen, Julie'nin sonsuz dönüşüme, insanın belli bir andaki durumunu daha iyi anladıkça ya da o durumunu değiştirirken kendisini yeniden yarattığına dair derin inancını, kadınlığının özelliklerinden biri olarak görmeye başlamıştı. Bir zamanlar erkeklerle kadınların, malum fiziksel farklılıklarının ötesinde, özde aynı olduğuna inanırken, ya da inanması gerektiğini düşünürken, şimdi erkeklerle kadınları birbirinden ayıran şeylerden birinin tam olarak değişim karşısındaki tavırları olduğundan şüpheleniyordu. Belirli bir yaşı geçtikten sonra, erkekler bir uzamda donup kalıyordu; güçlüklerle karşılaştıklarında bile yazgılarını yaşadıklarını inanmaya meyilliydiler. Olduklarını düşündükleri kişiydiler. Söyledikleri şeylere rağmen, erkekler yaptıkları şeye inanıyor, ona yapışıyordu. Bu hem bir zayıflık hem de dayanıklılıktı. İster binlerce erkekle birlikte öldürülmek üzere siperden çıkıyor, ister birilerini öldürmek için ateş ediyor ya da bir senfoni dizisine son eklemeleri yapıyor olsunlar; pekâlâ başka bir şey de yapabilecekleri ya akıllarına pek az, ya da aralarında pek azının aklına geliyordu.

Kadınlar için bu düşünce bir dayanak noktasıydı. Kendi gözlerinde ya da başkalarının gözünde ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar, onlara sürekli olarak işkence eden ya da rahatlık veren bir şeydi bu. Ayrıca hem bir zayıflık hem de bir dayanıklılıktı. Anneliğe kendilerini hepten adamak, meslek yaşamının gerekleriyle örtüşmüyordu. Erkeklerin anladığı anlamıyla meslek yaşamı, annelerin çocuklarına gösterdiği ilginin azalmasına neden oluyordu. Her ikisi aynı anda denendiğinde, yorgunluktan yok olma tehlikesi baş gösteriyordu. İnsanın tamamen yaptığı işten ibaret olduğuna inanmazken, kendini ya da benliğinin farklı bir

yönünü başka uğraşlarla ortaya çıkarabileceğini düşünürken bu konuda ısrar etmek kolay değildi. Bunun sonucu olarak, kadınlar işlere, hiyerarşik düzenlere, üniformalara, madalyalara o kadar da kolay kapılmıyordu. Kurumları biçimlendirenin kadınlar değil erkekler olduğu inancına karşın, kadınlar bir şeyler yapmaya baskın çıkan başka bir benlik ilkesini destekliyordu. Erkekler uzun zaman önce bunda başa çıkılmaz bir şeyler olduğunu fark etmişti. Kadınlar, erkeklerin girmek için yanıp tutuştuğu alam kuşatmakla yetiniyordu. Erkeklerin düşmanlığı harekete geçiyordu.

Sonunda karşı taraftaki çamlara vardı. Kendisini, haritasının da gösterdiği gibi, öncekinden daha dar, kasvetli, yemyeşil bölgenin içinden kavis yaparak ilerleyen, dikenli tellerle çevrili bir asfalt yola getiren ikinci alüminyum kapının üstünden atladı. Stephen sonradan, o kapı ile eski yan yol arasındaki üç yüz metreyi yürürken neler düşündüğünü hatırlamaya çalışmıştı. Ama hatırlayamamıştı; yürüdüğü sırada geçen süre, zihni beyaz gürültüye boğulmuş gibiydi. Muhtemelen elbiselerinin ıslandığının farkındaydı. Eve vardığında onları nasıl kurutacağını düşünmüş de olabilirdi.

Koruluktan çıkıp etrafındaki manzaraya dikkatle bakmaya başladığı sırada olanlar karşısında bütünüyle savunmasızdı. Çivilenmiş gibi, olduğu yerde kaldı. Aniden, belli belirsizce iç çekti. Yol sağa doğru yokuş aşağı iniyor, aşağı yukarı patika boyunca ilerlemeye devam ediyordu. Yoldan ufak bir konvoy geçti; sanki hiç ses çıkarmıyorlardı. Bu yeri çok eskilerde kalmış bir zamandan, sanki benliğinin derinliklerinden tanıyor gibiydi. Etrafındaki ağaçlar aralanıyor, genişliyor, çiçek açıyordu. Stephen'ı tanıyan, hatta, geçip giden arabalara eşlik eden sessizliğe bakılırsa, gelmesini bekleyen bu yerin yarattığı sızı, aşinalık benzeri bu duy-

gu, uzak geçmişte yaptığı bir ziyaretle açıklanamazdı. Hissettiği şey bir gündü; tadını alabildiği bir gün. Hepsi buradaydı işte, hepsi olması gerektiği gibiydi; ilkyazın yağmurlu günlerinden çıkma ağır, yeşilimsi hava; sisli, dingin yağmur; lekesiz atkestanesi yapraklarından damlayan ağır damlalar; havanın yerine geçecek kadar güzel olan yağmurda olduğundan büyükmüş, anımmış gibi görünen ağaçlar. Stephen, bu yerin tam olarak böyle bir günde önem kazandığını biliyordu.

Hareket etmenin ferahlığı, içinde yükselen sükûneti, belli belirsiz özlem duygusunu yok edeceğinden korktuğu için, kıpırdamadan duruyordu. Buraya daha önce ne çocukken ne de yetişkinliğinde gelmişti. Fakat bunu bilmenin kesinliği, bu yeri tam olarak bu şekilde hayal ettiği bilgisi tarafından bozuluyordu. Ayrıca burayı hayal ettiğini de hiç hatırlamıyordu. Buna rağmen, çimenlik alandan çıkıp sola bakacak olursa bir telefon kulübesi, kulübenin karşısındaki çakıl döşeli otoparkın uzak bir köşesinde ise bir bar göreceğini biliyordu. Hızlı hızlı yürümeye başladı.

Yokuşun ötesinde ne olduğunu görebilmek için yolun ortasına gelmek zorunda kaldı. Derli toplu, kırmızı tuğlalı yapının beklediği gibi çıkması, korkmaya başlamasına neden oldu. Her şey çok çabuk oluyordu. Hiçbir şey hatırlamıyorken nasıl beklentileri olabiliyordu? Yüz metre uzaktaydı; binanın ön cephesinin dörtte üçünü görebiliyordu. Bakımlı bina görünmesi gerektiği gibiydi. Kırmızı kiremitli damı eğimli, arkasma binaya T şeklini verecek bir ekleme yapılmış, basit, geç viktoryen döneme ait, dörtgen bir binaydı. Arkada, bir zamanlar beyaz bir karavanken şimdi bahçıvan kulübesi olarak kullanılan bir harabe vardı. Sarkmış bir ipte birkaç bulaşık bezi kuruyordu. Barın önünde, ön taraftaki verandanın bir tarafında, kırılmış fakat hâlâ kullanılabilir durumda olan tahta bir sıra vardı.

Her şey birbirine uyuyordu. Gördüklerinin aşinalığı Stephen'la dalga geçiyordu. Uzun, tek başına duran bir direkte, resimle, sözcüklerle desteklenmiş, üzerinde "Çan" yazan bir tabela asılıydı. Bu adın Stephen için hiçbir anlamı yoktu. Dakikalar boyunca, aklından buraya dönmeyi, başka bir zaman gelip etraflıca bir inceleme yapmayı geçirerek olduğu yerde bekledi. Ama kendisine sunulan şey sadece bir yer değil, özel bir gündü; *bu* gündü. Yağmurun ortaya serdiği çakılların tozunu tadabiliyordu. Yumuşak, ıslak su serpintisinin, etrafında bir zamanlar her yerde görülen ağaçlardan –yaprakları North Downs'a dek kesintisiz uzanan, egemenliği geri verilmiş o muhteşem karaağaçlar, meşeler, kayınlar; ihracata yönelik fidanlıklara yenik düşmüş o eski devler– meydana gelen farklı bir kırsal alan yarattığının farkındaydı.

Stephen haziran ortasında, yağmurlu bir günde, Kent'teki bir yan yolun kıyısında durmuş, bu yer ile bu günü bir anıyla, bir düşle, bir filmle, çocukken yaptığı unutulmuş bir ziyaretle bağdaştırmaya çalışıyordu. Gördüklerine bir açıklama getirebilmesine imkân verecek, korkusunu yatıştıracak bir bağlantı arıyordu. Ama mekânın davetkârlığı, kurnazlığı, dayanağı olmayan önemi, açığa çıkardığı özlem, tüm bunlar, bu yerin gürültüsünün –bu kelimeyi kullanmaya karar vermişti– temelinin, kendi varlığının dışında bir yerlerde olduğuna kesinlik kazandırıyordu.

On beş dakika bekleyip yavaşça Çan'a doğru yürümeye başladı. Ani bir hareket bile, nazikçe inşa edilmiş bu farklı zaman büyüsünü yok edebilirdi. Kışın çıplak kalmasına rağmen şimdi yapraklarla kaplı bunca ağacın yarattığı oyuncu karmaşayı; eğreltiotlarının köklerini neredeyse ekvatoral boyutlara getiren puslu yağmurun, nasıl böyle benzersiz baldıranlar, ısırgan otları yaratabildiğini anlayabilmek zordu. Başını hızla sallarsa, düzgün çam sıralarının arasına geri dönecekti. Gözlerini ilerideki yapıya dik-

mişti. Saat öğleni biraz geçiyordu. Çan'ın, öğle paydosunda gelen müşteriler için açık olması gerekirdi; ama dışarıdaki çakıl taşlı alanda, her şeyin özgün haline uygun, onunla uyumlu olduğu izlenimini azaltacak, park etmiş arabalar yoktu.

Etrafta hiç araba yoktu; ama ön taraftaki tahta sıraya iki tane eski moda siyah bisiklet yaslanmıştı. Bir tanesi kadınlar içindi, ikisinin de hasır sepetleri vardı. Korku adımlarını yavaşlatıyor, sessizce nefes almasına neden oluyordu. Geri dönebilirdi. Julie onu bekliyordu, ıslak elbiselerinin de bir şekilde icabına bakması gerekiyordu. Çok vakit kaybetmeden eve dönüp komitenin okuma listesi üzerinde çalışması gerekiyordu. Adımlarını yavaşlattı, ama durmadı. Yakınından arabalar geçiyordu, eğer önlerine çıkacak olsa arabalar ona dokunamazdı. Şu an yaşadığı gün, uyandığı gün değildi. Aklı başındaydı, ilerlemeye kararlıydı. Başka bir zamandaydı; ama kendini bunalmış hissetmiyordu. Rüya gördüğünün farkında olan ve rüyasının, her ne kadar korku verse de, tuhaf olmaktan çıkmasını bekleyen biri gibiydi.

Sessiz yapıya yaklaştı. Davetsiz bir misafirdi. Bu yer Stephen'ı hem çekiyor hem de itiyordu; sonucuna aksi yönde tesir edebileceği nazik bir müzakere cereyan ediyordu. Şimdi her adımını dikkatle atarak çakıllığı geçmekteydi. Barın bir köşesinden, su kovasma hızla düşen yağmur damlalarının sesi geliyordu. On metre uzaktan, barın pencereleri siyah görünüyordu. Bulunduğu yeri değiştirip içerideki loş ışıkları seçene dek, yapının terk edildiğini düşünmüştü. Stephen küçük verandanın önünde durdu. Bisikletler duvara yaslanmıştı; sayvanlar sayesinde yağmurdan korunuyorlardı. Arka tekerlekleri kırık bankın koluna değiyordu. Adamın bisikleti barın duvarına dayalıydı. Kadınınkiyse tuhaf bir samimiyetle eğilmişti. Ön tekerlekler yan yatmış,

pedallar beceriksizce tutturulmuştu. Bisikletler siyah ve yeniydi; firmanın adı lekesiz altın rengi gotik harflerle sele borusuna yazılmıştı. Öndeki sepetler temiz hasırdandı. Geniş, yayları sağlam selelerden kaliteli deriden çıkan yumuşak, pis koku geliyordu. Gidonun hafif grimsi, lastik tutamaçları vardı; kromun üstünde siyah yağmur damlaları birikmişti. Stephen bisikletlere dokunmadı. İçeride bir şey hareket etmiş, bir şey ışığın önünden geçmişti. Pencerenin kenarına çekildi; göremediği insanların kendisini gördüğünün farkındaydı.

Yağmur durmuştu; fakat su sesi çoğalmıştı. Su, çatlaklarla dolu yosun tutmuş hendekten sızarak yağmur kovasına gürültüyle damlıyor, yapraklardan tıkırdayarak toprağa düşüyordu. Stephen barın duvarına yaklaştı; pencerenin eğik görüş alanından salonu görebiliyordu. Adamın biri, genç bir kadının beklediği küçük bir masaya iki bardak bira götürüyordu. Masa, içerdeki bir cebe yerleştirilmişti; yandaki pencereden giren ışık, çifti gölgede bırakıyordu. Adam kendine çekidüzen veriyor, kadının yanına oturmadan önce bol, gri flanel pantolonunun kat yerlerini ağırbaşlılıkla kaldırıyordu. Cebin üç tarafına yerleştirilmiş bankların birinde oturuyorlardı. Stephen, o iki kişiyi tanımaktan ziyade gözünün bir yerlerden ısırmasının, kim olduklarını anlamaktan ziyade bir anlığına sezmesinin sonucu olarak, sendelememek için sert duvardan destek almak zorunda kaldı. Gördükleri, kalbiyle birlikte nabız gibi atıyordu. Çift bakışlarını kaldırıp sola, kapının yanındaki pencereye bakacak olsa, lekeli camın arkasında, gördüğü şeyi gördüğüne inanamamanın verdiği gerginlik nedeniyle yerinden kıpırdayamayan hayaleti görürdü belki. Varlık ile hiçlik arasında muallakta kalmış, bir konuda karar verilmesini, birinin kendini yanına çağırmasını ya da kovmasını bekleyen bir ruh gibi, beklemekten gerginleşmiş bir yüzdü bu.

Ama genç adamla kadın konuşmaya dalmıştı. Kadına küçük, kendisineyse büyük bardakta bira alan adam içkisini yudumluyor, içkisine dokunmayan genç kadınla ciddi tavırlarla konuşuyordu. Genç kadın ağırbaşlılıkla adamı dinliyor, desenli elbisesinin kollarını çekiştiriyor, kısa, düz saçının yüzüne düşmesini engelleyen güzel tokayı farkında olmadan düzeltip duruyordu. Birbirlerinin eline dokunup hafifçe, kararlılıkla gülümsediler; sonra ellerini çekip aynı anda konuşmaya başladılar. Konu –tek bir konudan bahsettikleri belliydi– henüz sonuca bağlanmamıştı.

Stephen'm görebildiği kadarıyla, içeride başka müşteri yoktu. Yavaş hareket eden yapılı bir adam olan barınen arkasını dönmüş, raflardan birinde bir şeylerle oyalanıyordu. Stephen'ın normalde içeri girmesi, kendine içki söylemesi, etrafa yakından göz atması gerekirdi. Fakat bu düşünce ilgisini çekmiyordu. Elini sıcak, güven verici gelen duvardan çekmiyordu. Ansızın, felaketlerin hiçbir şeyi aynı bırakmayan hızıyla her şey değişiverdi. Bacakları titremeye, midesinden aşağı bir ürperti yayılmaya başladı. Kadının gözlerinin içine bakıyordu, onu tanımıştı. Kadm başını kaldırıp Stephen'ın olduğu yere baktı. Adam konuşuyor, bir konudan ısrarla söz ediyor, kadınsa bakmaya devam ediyordu. Yüzünde ne merak ne de şaşkınlık vardı; yanındaki adamı dinlerken Stephen'm bakışlarına karşılık vermekle yetiniyordu. Belli belirsiz başını salladı, adama yanıt vermek için bakışlarını çevirdi, sonra yine Stephen'm durduğu yere bakmaya başladı. Ama onu görmüyordu. Ortada Stephen'ı gördüğüne dair hiçbir belirti yoktu. Onu görmezden geliyor, Stephen'ın ötesine, yolun karşısındaki ağaçlara bakıyordu. Hatta bakmıyordu bile, dinliyordu. Stephen anlamsızca elini kaldırıp, el sallama mı yoksa selam verme mi olduğu belli olmayan tuhaf bir hareket yaptı. Annesi olduğundan kuşku duymadığı genç kadm karşılık vermedi. Stephen'ı göremiyordu. Step-

hen'ın babasının söylediklerini dinliyor –babasının kollarını açarak bir konudan ısrarla söz etmesini nasıl da tanımıştı–, oğlunu göremiyordu. Stephen'm içini soğuk, çocuksu bir umutsuzluk, keskin bir dışlanma duygusu ile hasret kapladı.

Pencereden çekildiğinde ağlıyordu belki de; belki de gece uyanan bebekler gibi yırtınıyordu; dışarıdan bakan birine sessiz, uysal da görünüyor olabilirdi. İçinden geçtiği hava karanlık, ıslaktı; Stephen ise hafifti, içi bomboştu. Yoldan geri dönmedi. Yığılıp kaldı, âciz bir halde boşluğa düştü, görünmez dönemeçlerden sessizce geçip ağaçların üstüne yükseldi, çalıların ve küf kokulu güçlü savakların oluşturduğu yılankavi tünellerden hızla süzülürken altındaki ufku gördü. İçini kaplayan, sızlanıp duran ümitsiz masumiyet nedeniyle gözleri kocaman açıldı, büyüdü, gözkapakları görünmez oldu, vücuduna çektiği dizleri yükselip çenesine değdi; parmaklarıysa, ağaçların tepesini sarıp kökleri arasına dalga dalga giren tuzlu okyanusta ısrarla, ümitsiz dokunuşlar gibi tempo tutan solungaçlar, pul pul yunuslar haline gelmişti; kendine ait olduğunu düşündüğü tüm o ağlayışlar, haykırışlar arasmda tek bir fikre vardı: Gidebileceği hiçbir yer, kendisini somutlaştırabileceği hiçbir an yoktu, kimse onu beklemiyordu, aklına ne bir varış yeri ne de varış zamanı geliyordu; zira öfkeyle ilerlerken aslında devinimsizdi, sabit bir noktanın etrafında son sürat ilerliyordu. Bu düşünce, Stephen'a ait olmayan bir kederi ortaya çıkarmıştı. Yüzlerce, binlerce yıllık bir kederdi bu. Rüzgârın çimenlik bir alandan geçip gitmesi gibi Stephen'ın ve sayısız insanın üzerinden geçiyordu. Hiçbir şey ona ait değildi; ne okşayışları, ne hareketleri, ne haykırışları, hatta kederi bile; hiçbir şey hiç kimseye ait değildi.

Stephen gözlerini açtığında yatakta, Julie'nin yatağında, yorganın altında, göğsünde ılık bir sıcak su torbası ile yatıyordu. Büyük kısmını yatağın kapladığı küçük odanın karşı tarafında, banyoya açılan, ışıkta sarımsı görünen bir buhar bulutu ile akan suyun gürültüsünün yayıldığı açık bir kapı vardı. Stephen gözlerini kapattı. Bu yatak, yıllardır görmediği arkadaşlarından gelen bir düğün hediyesiydi. O insanların isimlerini hatırlamaya çalıştı; ama aklından silinip gitmişlerdi. Evliliği bu yatakta, ya da bu yatağın üstünde başlamış, altı yıl sonra ise bitmişti. Bacaklarını hareket ettirdiğinde, yataktan müziğe benzer bir gıcırtı çıktığını duydu; çarşaflarda, kabartılmış yastıklarda Julie'nin kokusunu, parfümü ile çarşafları yeni yıkadığını belli eden boğucu sabun kokusunu aldı. Burada, hayatının en uzun, en aydınlatıcı, sonralarıysa en yalnız konuşmalarını yapmıştı. Hayatındaki en güzel sevişmeyi, uyanıp durduğu en kötü geceleri burada yaşamıştı. Burada, başka yerlerde okuduğundan çok daha fazla kitap okumuştu – bir hafta süren bir hastalık sırasında *Anna Karenina* ile *Daniel Deronda*'yı okuduğunu hatırlıyordu. Burada sinirlendiği kadar başka hiçbir yerde sinirlenmemişti; başka hiçbir yerde buradaki kadar yumuşak kalpli, koruyucu, avutucu olmamış, çocukluğundan beri başka hiçbir yerde biri kendisiyle burada olduğu kadar ilgilenmemişti. Kızı rahme burada düşmüş, burada doğmuştu. Yatağın bu tarafında. Şilteye, kızlarının yatağa sabahın erken saatlerinde yaptığı ziyaretlerden kalma çiş lekeleri işlemişti. Kızları ikisinin arasma girer, bir süre uyur, sonra konuşarak onları uyandırır, günün aydınlandığını söyleyip dururdu. Rüyalarının son kırıntılarına tutunmuşlarken, kızları imkânsız şeyler isterdi: Hikâyeler, şiirler, şarkılar, uyduruk soru-cevap oyunları, dalaşmalar, gıdıklamalar. Fotoğraflar hariç kızlarının varlığının bütün kanıtlarını ya yok etmiş ya da başkalarına vermişlerdi. Stephen'm yaşadığı hem en

kötü hem de en iyi şeylerin hepsi başına burada gelmişti. Stephen buraya aitti. Evliliğinin aşağı yukarı sona ermiş olması gibi öncelikli meselelerin ötesinde, şimdi evlilik yatağında yatma hakkı söz konusuydu.

Gözlerini tekrar açtığmda, Julie yatağın kenarına oturmuş, ona bakıyordu. Odaya, banyo küvetinin musluğundan gelen yüksek, yankılanan damlama sesi dışında sessizlik hâkimdi. Julie'nin yanlışlıkla sevimsiz bir şey söylememek için sıktığı dudaklarının etrafındaki gerginlikten, az da olsa eğlendiği belli oluyordu. Berrak, gri gözleri düzenli, ama nereye gideceği kestirilemez üçgenler çizerek Stephen'm sol gözünden sağ gözüne gidip geri dönüyor, onları birbiriyle karşılaştırıyor, sezdiği belli belirsiz farklılıklar vasıtasıyla neler olup bittiğini anlamaya çalışıyor, ardmdan dudaklarında nasıl bir ifade olduğunu değerlendirip karşılaştırma yapmaya devam etmek için dudaklarına doğru iniyordu. Stephen doğrulup Julie'nin elini tuttu. Eli, Stephen'm hareketine karşılık verse de, dokunuştan etkilenmemiş gibiydi.

"Zahmet verdiğim için kusura bakma," dedi Stephen.

Julie hemen gülümsedi. "Önemli değil." Dudakları tekrar kapanıp komik bir gözlem yapıyormuşçasına yeniden sarktı. Julie, Stephen'a eve neden böyle şaşkın bir halde geldiğini sormazdı. Soru sormak, sıradan bir merak sergilemek ona göre değildi. Sorduğu bir soruya cevap verilmesi için hiç ısrar etmezdi. Soruyu bir kez sorardı belki, ama yanıt gelmezse, sessizliğe ayak uydururdu. Julie'nin sessizliğinde hoş bir derinlik vardı. Julie'yi sabit düşüncelerinden çekip çıkarmak, yakına çekmek amacıyla ona bir şey söylememek zordu.

"Bu yatakta tekrar yatmak harika bir duygu," dedi Stephen.

Julie, "Beni delirtiyor," dedi hemen. "Ortası göçtü, ayrıca her hareket edişte gıcırdıyor."

Stephen çok da ciddi olmadan, "Ben alırım o zaman," dedi sessizce; Julie omuzlarını silkti.

"Sen bilirsin. Al."

İç karartıcı bir durumdu. Elleri birbirinden ayrıldı; bir sessizlik oldu. Stephen uyandığında karşılaştığı içtenliğe geri dönmek istiyordu; ayrıca içinden her şeyi, becerebildiği kadar iyi bir şekilde açıklamak geçiyordu. Ama uzun uzun bir şeyler anlatabileceği konusunda kendine güvenmiyordu; böyle bir şeye kalkışması pekâlâ birbirlerinden iyice uzaklaşmalarına da neden olabilirdi. Çarşafları tekmeleyip üzerinden attı, öne eğildi, ellerini Julie'nin omuzlarına koydu; karısının orada olduğundan emin olmak istiyormuşçasına, ellerini sıkıca bastırıyordu. Julie'nin teni narin, pamuklu bluzundan yükselen vücut ısısı ise hararetli, çekiciydi. Julie dikkatliydi, ama bastırmaya çalıştığı gülümsemesi kaybolmamıştı.

Stephen, elini Julie'nin omzuna bastırmaya devam ederken, "Her şeyi açıklayacağım," dedi.

Elini çekti; yataktan kalkmak üzereydi ki Julie, Stephen'ın koluna dokundu. Yumuşak bir tonda konuşuyordu. "Kalkmak yok. Çay getirdim. Ayrıca pasta da yaptım." Örtüleri tekrar bacaklarının, belinin üstüne çekti, ayağa kalkıp üstünü iyice örttü. Evlilik yataklarından kalkmasını istemiyordu. Yerden tepsiyi alıp Stephen'ın önüne yerleştirdi. "Bir kez olsun," dedi, "hiçbir sorun yokmuş gibi yapmayı bırak. Benim hastamsın."

Kekten bir dilim kesip bir fincan çay koydu. Kaliteli porselen fincanlardı. Tabaklarla takım olan fincanları bulmakla uğraşmamıştı. Bunun bir kutlama olduğundan kuşku yoktu. Fincanlarını tokuşturup, "Şerefe," dediler. Stephen saati sorunca, Julie, "Banyo saati," dedi. Stephen'ın kollarındaki yol yol kurumuş çamuru gösterdi. Stephen'ın yüzüne baktıkça, yatak odasının loşluğunda gözlerinin akı tekrar tek-

rar parlıyordu, sanki gördüklerini bir anıyla kıyaslıyormuş gibiydi. Şimdilik Stephen'ın bakışlarına karşılık vermiyordu. Stephen gülümseyince bakışlarını indirdi. Renkli kristalden uzun küpeler takıyordu. Elleri, ondan beklenmeyecek biçimde hareket edip duruyordu.

Havadan sudan konuşmak kolay iş değildi. Stephen bir süre sonra, "Çok güzel görünüyorsun," dedi.

Julie ifadesiz bir ses tonuyla hemen yanıt verdi. "Sen de öyle." Gülümsedi, derin bir iç çekme eşliğinde, "Şimdi..." deyip çayla birlikte getirdiği şeyleri kaldırdı. Yatağın başucuna gelip Stephen'ın saçını okşamaya başladı. Stephen nefesini tutmuştu; yaşadıkları an da nefesini tutmuş bekliyordu. Önlerinde eşit derecede ağır basan, iyice keskinleştirilmiş bir dayanak noktasının üstünde dengede duran iki seçenek vardı. Birine meylettikleri an, diğeri, hepten yitip gitmeyecekse de, geri dönüşsüz biçimde ortadan kaybolacaktı. Stephen şimdi yataktan kalkabilir, yanından geçip banyoya giderken Julie'ye şefkatle gülümseyebilirdi. Kapıyı arkasından kilitleyip bağımsızlığını, gururunu güvence altına alabilirdi. Julie alt katta beklerdi, Stephen trene yetişmek için geri dönme vakti gelene dek tedbirli sohbetlerine devam edebilirlerdi. Ya da belli bir tehlike göze alınabilir, mutsuzluğun ikiye katlanacağı ya da yok olup gideceği farklı bir hayat gözler önüne serilebilirdi.

Önlerindeki çatallanan yol karşısında kısa, enfes bir tereddüt yaşıyorlardı. Stephen o gün iki hayalet görmemiş, olayların birbirini çevreleyen örtülerine, meydana geldikleri zamana ve mekâna değip geçmemiş olsaydı, şimdiki gibi düşünüp taşınmadan, hem akıllıca hem de ahlaksız gelen bir dolaysızlıkla seçim yapamazdı. Hayaletimsi, varlığı silinmeye yüz tutmuş Stephen kalktı, gülümsedi, odanın karşısına yürüdü, banyo kapısını arkasından kapattı; görünmeyen sayısız olay da birbiri ardına

harekete geçti. Stephen, Julie'nin elini avucuna alıp, kolu boyunca akıp gelen yılankavi uysallığını hissettiğinde, onu kucağına oturtup öptüğünde, o an meydana gelen şey ile bunun sonucunda meydana gelecek şeylerin, o günün erken saatlerinde yaşadıklarından bağımsız olmadığı konusunda aklında hiçbir soru işareti yoktu. Aynı düşüncenin devam ettiğini belli belirsiz hissediyordu. Birkaç saat önce, Çan'ın dışında dehşete kapılmıştı; buradaysa, Julie'nin başını, o güzel başını ellerinin arasında tutup gözlerini öperken, zevkten başka bir şey hissetmiyordu. Ama iki olay tartışmasız biçimde birbiriyle bağlantılıydı; ortak noktaları, uyandırdıkları o masum özlem, o ait olma arzusuydu.

Evliliğin basit, erotik örüntülerinden kurtulmak zordur. Yatağın ortasında karşılıklı diz çöküp birbirlerini yavaşça izlemeye başladılar.

Julie, "Çok zayıflamışsın," dedi. "Bir deri bir kemiksin." Ellerini köprücükkemiğinin başında, kaburgalarının üstünden aşağılara doğru gezdirdikten sonra, Stephen'ın heyecanından memnun kalarak onu iki eliyle sıkıca tuttu, uzun bir öpücükle yola getirmek için eğildi.

Julie çıplak kalınca Stephen da sahiplenici bir şefkat duymaya başladı. Julie'nin vücudundaki değişiklikleri, biraz kalınlaşmış belini, az da olsa küçülmüş büyük göğüslerini zihnine kazıdı. Yalnız yaşamaktan, diye düşündü, ağzını göğüslerinden birinin ucunun üstüne kapatıp yüzünü diğer göğsüne dayarken. Tanıdık bir çıplak bedeni uzun süre sonra yeniden görmek, hissetmek öyle bir yenilikti ki, birkaç dakika boyunca birbirlerini kol mesafesinde tutup "Eh...", "İşte yine başladık..." demek dışında ellerinden hiçbir şey gelmedi. Havaya arzuyu ortadan kaldırma tehlikesini de beraberinde getiren yabanıl bir şakacılık, bastırılmış bir neşe hâkim olmuştu. Aralarındaki bütün o soğukluk dikkatle hazırlanmış bir oyun gibi gelmeye baş-

lamıştı; o oyuna bu kadar uzun süre nasıl devam ettiklerini anlayamıyorlardı. Durumun hoş bir basitliği vardı: Özgürleşmeleri, birbirlerini anladıklarını inkâr edemeyecekleri basit rollerine kavuşmaları için elbiselerini çıkarmaları, birbirlerine bakmaları yeterliydi. O eski, aklı başında hallerine geri dönmüşlerdi şimdi, kendilerini sırıtmaktan alamıyorlardı.

Bir süre sonra, uzun dudakların arasındaki giriş ayrılıp Stephen'm etrafına kapanırken, Stephen o bildiği çukuru, kavisi doldurup, derin, tamdık yere vardığında; etin üstündeki kaygan et tarafından meydana getirilen pürüzsüz, çınlayıp duran, tatlılıkla dile getirilmiş, yumuşak harflerle dolu bir kelimenin kendini sürekli tekrar ettiğini hissedecekti... *yuva.* Yuvadaydı, etrafı sarmalanmıştı, güvendeydi, dolayısıyla da her türlü ihtiyacını karşılayabilirdi, sahip olduğu, kendisine sahip olan yuvadaydı. Yuvadaydı, neden başka bir yerde olacaktı ki? Bunu yapacağına başka şeyler yapmak müsriflik değilse, neydi? Zamanın bedeli ödenmişti, zaman yeniden bir amaca kavuşuyordu, zira zaman, arzunun gerçekleştirilmesi için kullanılan bir araçtı. Dışarıdaki ağaçlar yaklaşıyordu; çam iğneleri küçük pencerelere değiyor, süzülmüş ışığın hareketleriyle hafifçe dalgalanarak odayı karartıyordu. Hızlanan yağmur çatıyı dövüyor, ardından sesi azalıyordu. Julie ağlıyordu. Stephen daha önce de defalarca düşündüğü bir şeyi gene düşündü; bu kadar güzel, bu kadar basit bir şeye nasıl izin verilebiliyordu, bundan yakayı sıyırmalarına nasıl göz yumuluyordu, bu deneyimi bu kadar uzun zaman boyunca göz önünde bulunduran dünya nasıl hâlâ olduğu gibi kalabiliyordu? Bunu hükümetler, reklam şirketleri ya da araştırma bölümleri değil; biyoloji, varoluş, maddenin kendisi, sırf kendi zevki, sürekliliği için icat etmişti. İnsanın yaratılma nedeni de işte tam olarak bunu yapmaktı; insanın bunu sevmesi isteniyordu. Stephen'm

kolları, bacakları sürüklenip gidiyordu. Yükseklerde, havası tertemiz bir yerde, parmaklarıyla bir dağın kenarına asılmıştı; on beş metre aşağıda uzun, düzgün bir taş yığını vardı. Parmakları gevşiyordu. Kuşkusuz, diye düşündü, kusursuz, baş döndürücü boşluğa kendini bırakıp aşırı dik yamaçtan aşağı hızlanırken, kuşkusuz burası özünde cömert, bizi seviyor, kendisini sevmemizi istiyor, kendisini seviyor.

Sonra her şey farklılaştı. Yanlarına şişeden içtikleri şarabı alarak dar, ılık küvete sıkıştılar. Doyurulmuş arzu hızlı, kayıtsız bir açıklığı da beraberinde getirmişti. Konuşup yüksek sesle gülüyor, kendilerini sakınmıyorlardı. Julie yakınlardaki köyde hayatın nasıl olduğuyla ilgili uzun bir hikâye anlattı. Stephen ise komite üyelerinden abartılı bir şekilde bahsetti. Ortak arkadaşlarının yaşamlarının gidişatı hakkında kaba özetler verdiler. Capcanlı konuşma devam ederken dahi kendilerini tedirgin hissediyorlardı; zira bu içtenliğin hiçbir dayanağı olmadığını, birlikte banyo yapmaları için ortada hiçbir neden olmadığını biliyorlardı. İkisinin de dile getirmeye cesaret edemediği bir kararsızlık yaşıyorlardı. Özgürce konuşuyorlardı; ama özgürlükleri iç karartıcı ve temelsizdi. Bir süre sonra sesleri teklemeye, hızlı konuşmalar yitip gitmeye başladı. Kayıp çocuk yine aralarına girmişti. Sahip olmadıkları kızları dışarıda onları bekliyordu. Stephen yakın zamanda oradan ayrılacağını biliyordu. Yeniden giyindiklerinde beceriksizlikleri de arttı. Ayrı yaşamanın yarattığı alışkanlıklardan vazgeçmek kolay değildir. Söyleyecek bir şey bulamıyor, cesaretlerini yitiriyorlardı. O eski, özenli kibarlık yeniden belirmeye başlamıştı; ikisi de o kibarlığın karşısında kendini çaresiz hissediyordu. Kendilerini fazlasıyla kolay, fazlasıyla çabuk ortaya dökmüş, birbirlerine hassas olduklarını göstermişlerdi.

Alt katta, Julie'nin ıslak havluyu tüten odun ateşinin önüne sermek için eğilişini izledi. Ne saygısız kaçacak ne de hislerini daha fazla açığa vurmasına neden olacak, şefkatli bir şeyler söylemesi gerekiyordu. Ama geriye havadan sudan konuşmalar dışında bir şey kalmamıştı. Aklına sadece Julie'nin elini tutmak geliyordu; ama tutmadı. Her türlü olasılığı, dokunmanın verdiği gerginliği kullanmış, sınıra dayanmışlardı. Zira artık her şey etkisini kaybetmişti. Hâlâ birlikte olsaydılar başka kaynaklara yönelebilir, birbirlerini bir süreliğine görmezlikten gelebilir ya da bir şekilde kayıplarıyla yüzleşebilirlerdi. Ama burada hiçbir şey yoktu. Son demlik çay boyunca keder yüklü bir gururla havadan sudan konuştular. Stephen, Julie'nin sürdüğü hayata öylece bir göz atmıştı. Çamlar evin üstüne dek uzanıyordu. Evin pencereleri küçük olduğundan, güneşli günlerde bile odalar karanlıktı. Julie rutubetle baş edebilmek için bütün yaz boyunca ateş yakmıştı. Odanın bir köşesinde, üzerinde üst üste düzgünce dizilmiş defterlerinin, geceleri ya da bulutlu günlerde okumasma yardımcı olan mumların, marihuanayla ve koruluğun kıyısında bulabildiği kır çiçekleriyle dolu bir reçel kavanozunun bulunduğu, temiz bir mutfak masası vardı. Başka bir kavanozda ise yontulmuş kurşunkalemler duruyordu. Viyolonselleri bir köşede, kutularının içinde yerde duruyordu; nota sehpası ise görünürde yoktu. Stephen, Julie'yi, Kate'i düşünerek ya da düşünmemeye çalışarak kırdaki asfalt yollarda dolandıktan sonra dönüp, tıslayan sessizlikte çalışmaya başlarken hayal etti.

Verimli çayırlığı geçip kendi inziva yerine dönmek için yola koyulması an meselesiydi. Julie'nin karşısında oturmuş çayının üzerine eğilişini, ellerini fincanın etrafında ısıtışını izlerken hiçbir şey hissetmiyordu. Karısından nasıl kopacağını öğrenmeye başlayabilirdi. Julie'nin tırnakları yenmiş, saçları yıkanmamıştı; yüzünde de ıstıraplı bir ifade

vardı. Julie'yi arada sırada görüp onun bir ölümlü, yalnız kalmaya, sorunlarla dolu hayatını anlamaya çalışmaya kararlı, otuzlu yaşlarının sonundaki bir kadın olduğunu hatırladığı sürece onu sevmemeyi öğrenebilirdi. Kendisine ait olduğunu fark ettiği, büyük geldiği için Julie'ye sevimli bir görüntü veren eprimiş süveterden fırlayan ince, çıplak kollarının anısıyla sonra alay edebilirdi.

Stephen ayağa kalktığında, birbirlerine kısa cümlelerle veda etmeleri kaçınılmaz olmuştu. Julie, Stephen'a kapıyı açtı, birbirlerinin elini hafifçe sıktılar; Stephen daha üç adım atmamıştı ki, sokak kapısının kapandığını duydu. Küçük kapıda durup arkasına baktı. Ev, bir çocuğun kaleminden çıkmışa benziyordu. Ön kapısı tam ortada olan, her köşesinde bir tane olmak üzere toplam dört penceresi bulunan, Çan ile aynı kırmızı tuğladan yapılmış, kutu şeklinde bir evdi. Artan tuğlalardan yapılmış patika, kapıyla evin ön kapısı arasında dar bir S çiziyordu. Ev en fazla on beş-yirmi metre genişliğindeki bir açıklığın ortasındaydı. Korudaki ağaçlar her yönden kulübenin üstüne eğilmişti. Bir an için aklından geri dönmek geçti; ama söylemek istediğinin ne olduğuyla ilgili en ufak bir fikri yoktu.

İşte böylece, birbirlerini tekrar görmeden önce, sapkın bir anlaşma neticesinde mutsuz geçirmeye karar verdikleri aylar geçti. Kendini iyi hissettiği anlarda, Stephen olanların zamanından önce meydana geldiğini düşünüyordu; hazırlıksız yakalanmışlardı. Kendini iyice kötü hissettiği anlardaysa ayrılığa giden dikkatli ilerleyişi bozduğu için büyük bir öfkeye kapılıyordu. Sonradan, yıllar boyunca, Julie'yi görmek için geri dönmemek konusunda gösterdiği kararlılığı şaşkınlıkla düşünecekti. O zamanlar bu durumu şöyle değerlendirmişti: Julie onu hiç çağırmamıştı. Ziyarete gitmeye karar veren kendisiydi. Julie onu gördüğüne, evden ayrılışını izleyip inzivasına kaldığı yerden devam edecek

kadar sevinmişti. Olanların onun için küçük de olsa bir anlamı olsaydı, sessizliğini bozardı. Stephen hiçbir şey duymadığına göre, bundan Julie'nin hâlâ yalnız kalmak istediği sonucunu çıkarabilirdi.

Yağmur uzun süre önce dinmişti. Başka dramlara, önem taşıyan olaylara karşı koymaya kararlı olan Stephen, Çan'ın yakınlarındaki yolu aceleyle geçti. Asfalt patikada hızlı adımlarla geniş tarlaya doğru yürüyordu. İncelikli yemekleriyle, ilginç arkadaşlarıyla tanınan Londralı bir çiftin akşam yemeği davetini kabul etmişti; yemeğe geç kalacaktı.

4

"Geçmişteki pek çokları gibi, yuvamız için beslediğimiz sevgi ve saygıdan ülkemize duyduğumuz derin bağlılığa vardığımız sonucunu çıkarmaktan beterini de yapabiliriz."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'ndan, MKB

Sabahın geç saatlerinde hava şaşılacak kadar sıcaktı; komitede görüşler sunuluyordu. Önceki gün hava sıcaklığının otuz sekiz derece sınırını geçmesi, popüler basının vatanperver sevinç gösterileri sergilemesine neden olmuştu. Fikirlerine önem verilen kişiler havanın hükümetin işine yaradığını söylüyordu; bugün ise havanın daha da ısınması bekleniyordu. Sabah toplantısına başlayalı on dakika olmuştu ki, Canham'ın önerisiyle, bir kâtip içeri getirdiği vantilatörü sadece başkanı serinletecek biçimde yerleştirip elektriğe taktı. Hafta sonu işçilerin yukarı kaldırdığı giyotin pencereler, yavaş ilerleyen Whitehall trafiğinin uğultusuna karşı sonuna dek açık duruyordu. Sabah ilerledikçe konuşmacılar daha çok duraklamaya başlamıştı. Yüzeyi nemli büyük masanın üstündeki kâğıtlar, belli belirsiz sıcak hava akımında tembelce kıpırdıyordu.

Stephen bir saati aşkın zamandır dizlerinin üstündeki ellerine bakıyordu. Bir süredir teninin kokusu, yüzeyi, sıcak ülkelerde geçirdiği eşsiz çocukluğunun tadını geri getirmiş-

ti – terin, mangoların her yeri kaplayan güzel kokusu, mutfakta pişen İngiliz sebzeleri ile üzerinde ejderha, palmiye resimleri olan, bakıcı kızın müştemilatta sakladığı tenekelerdeki çeşit çeşit baharat. Bir keresinde, tenekelerden birinin kapağını kaldırıp kahverengi, pul pul bir maddenin kokusunu içine çekmişti. İçeri girip boş oturma odasında, yavaş yavaş dönen pervanenin altında durduğunda, o keskin, berbat koku, cilası lavanta kokan, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin verdiği mobilyalardan saklamak zorunda kaldığı bir sır haline gelmişti.

Stephen için Doğu buydu: Sigaralar ile Flit adlı sinek ilacının erkeksi kokusu; çiçekli kumaşlarla örtülü, babasınınkinde deri kayışlarla pirinç bir küllüğün bağlı olduğu, annesininkinde ise pembe sabun ile yapışkan sıcakta işlediği nakışının kokusunun sindiği, üstünde *Kadınlar Âlemi*'nin durduğu hantal koltuklar; duvarlardaki, siluetleri siyaha boyanmış tenekeyle ustaca yapılmış, günbatımındaki palmiyeler; kendisi hiç göremese de, geceleri yatağının ucunda uyuduğu söylenen güzel bakıcı kız; çarşafların arasındaki duaları sayesinde kendisinden uzak duran suyılanları; sıcak nedeniyle parmaklarının arasındaki kurşunkalemden sedir kokuları yükselen ilk sınıfı; hem okulunun hem de babasının içtiği biranın amblemi olan, palmiye ağacının altındaki kaplan.

Havanın nemli olduğu bir gün öğleden sonra, üst kata çıkan annesini takip etmiş, fitilli, geniş yatak örtüsünün üstünde, yatağın tıkırdayıp duran bir çalar saat ile küllüğün bulunduğu tarafına, onun yanma uzanmıştı. Annesi güpegündüz, yatma vaktine daha saatler varken uyumaları gibi tuhaf bir teklifte bulunmuştu. Stephen sırtüstü uzanıp gözlerini pervaneye dikmişti.

"Gözlerini kapat oğlum," demişti annesi. "Gözlerini kapat." Kapatmıştı, uyandığında ise aradan epey zaman geçmişti. Annesi gitmişti, alt katta arkadaşlarıyla konuştuğu-

nu, birlikte çay içtiklerini duyabiliyordu. Stephen etkilenmişti; uyku öyle kendiliğinden geliverecek diye bir şey yoktu; insanların gözlerini kapatarak kontrol altında tutabilecekleri bir şeydi. Başka neler kontrol altında tutulabiliyordu peki?

Annesi ile arkadaşlarını dinlemeyi seviyordu. Konuşmaları ters giden şeyler, yanlış şeyler yapan, söyleyen insanlar, hastalıklar, doktorların hataları hakkında oluyordu. Kimse ters giden şeyler hakkında çocuklarla konuşmuyordu. Çay takımları kaldırılır, kadınlar da Stephen'm babası eve dönmeden giderdi. Babası bol şortlar giyerdi; haki gömleğinin üstünde nemli lekeler olurdu. Eve gelir gelmez Stephen'ı bulur, gulyabani taklidi yapıp, "Gözlerini yum, ağzını aç, bir çocuk kokusu alıyorum, kaç," diye homurdanarak onu kovalar, gıdıklar, sonra da tehlikeli biçimde havaya kaldırırdı. Hava Astsubay Çavuş Lewis, banyo yapıp, bardağa Stephen'ın dökmesine izin verdiği kaplan kanından yapılmış birasını içtikten sonra çay için masaya oturur, yanlış giden birçok ilginç şey hakkında konuşurlardı: Hiçbir şeyden anlamayan genç bir subay, başka bir hava çavuşunun yaptığı hata ya da politikacıların Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne yanlış şeyler yapmasını söylemesi... Ardından, annesi öğleden sonra duyduklarından bahsederdi. Sonra annesi bulaşıkları yıkar, babası kurularken, Stephen sofranın toplanmasına yardım ederdi.

Stephen'ın aklına, olayları annesinin uykuyu kontrol etmesine benzer şekilde kontrol edebilecek olursa, annesi ile babasını bütün dünyanın kralı yapabileceği, böylece de, zekice bahsettikleri bütün o yanlışlıkları düzeltebilecekleri gelmişti. Hem babası gulyabanilerden bile güçlü değil miydi? Bölükte düzenlenen yarışmalarda pedal çevirirken bacakları görünmez olur, neredeyse hiç çaba harcamadan uçacak hale gelirdi; Stephen'ı sonradan köpekbalıklarıyla dolu olduğunu öğrendikleri sahile kadar sırtında taşır, kıyıya

vuran dalgaların arasından, kükreyen bir deniz canavarıymışçasına başı, omuzları yosunlarla kaplı olarak çıkardı; komutanım diyerek konuştuğu genç subaylar ona akıl danışır, emrindekiler ise, tıpkı Stephen ile annesi gibi, gözünden düşmekten çok korkardı. Ayrıca annesi de, her doğum gününde yirmi bir yaşında kalabilmek, atış yarışmasında 22'lik tüfekle hedefi on ikiden vurmak, geceleri kimsenin duyamadığı sesleri duymak, Stephen karanlıkta uyandığında hep yanında olduğuna göre oğlunun kâbus gördüğünü bilmek gibi yetenekleri bir yana, İngiltere kraliçesinden daha güzel değil miydi?

Sık sık çavuş yemekhanesinde düzenlenen özel partilere giderlerdi. Annesi kendi diktiği uzun, saten elbiseler giyerdi. Babası ise üniformasını giyer, yola çıkmadan önce de mutlaka bir bira içerdi. Bazen oturma odasında FBS'nin çaldığı müzikler, örneğin vals, fokstrot ya da iki adım eşliğinde, sırtlarını dikleştirip ayaklarından zarifçe destek alarak, mobilyaların arasındaki boşlukta kendinden emin tavırlarla dans ederlerdi. O zamanlarda, annesinin mücevher kutusunun üstündeki, kutudan yükselen "Für Elise" melodisi eşliğinde dans eden, yakından bakıldığında şekilleri pembe kabarcıklar haline gelen o zarif, rüya gibi çifte benziyorlardı.

Rüyalar tehlikeliydi; öğle yemeğinde yenecek patates püresi dolu tabağın babasının kafasını ıskalayıp duvarda parçalanması, ardından annesinin tabak parçalarını önlüğüne toplayıp ıslak bir bezle duvarı silerken ağlaması sadece kötü bir rüya mıydı? Geceleri alt kattan gelen yüksek sesleri hayal mi ediyordu, açık mutfak kapısından babasını elinde oyma bıçağıyla görmesi, babasının o kıpkırmızı, kızgın yüzünü Stephen'a yaklaştırıp ona ana kuzusu demesi ya da, daha kötüsü, misafirlerin önünde Stephen'ı kaldırıp bir bebek gibi kollarında tutması, sallaması, susturması bir kâbus muydu?

Belki de ana kuzusuydu Stephen. Birkaç yıl sonra, artık gedikli çavuş olan babası ne zaman eğitim için evden ayrılsa, hâlâ annesinin yatağında yatıyordu. Kuzey Afrika'ya gönderildikleri sıradaydı bu. Stephen yavrukurt olup elişlerinde yeterlilik rozeti alması gerektiğinde, annesi oyuncak mobilya takımı yapmasma yardım etmişti. Sonunda bütün işi o yapıp bitirmişti. Stephen, ayakkabı kutusundan yaptıkları oturma odasına yerleştirdiği şeyleri –üç parçalı mavi bir takım, kibrit kutusundan büfe, bir abajur–, annesinin yaptıklarının kendine ait olduğundan bir an bile şüphe etmeyerek, Nissen kulübesindeki haftalık toplantıya götürmüştü.

Stephen'ın annesi kendi hariç herkes için sessiz sedasız endişelenen, sahiplenmenin hafif bir türü olan endişeleri Stephen'a yöneldiğinde, sevgiden bağımsız değilmiş gibi görünen, kırılgan, güzel, uykusuzluktan mustarip bir kadındı. Stephen'm karşısına görünmez mikroplarla, bazı odalardaki zatürree yuvası hava akımlarıyla dolu tehlikeli bir dünyayla dikiliyordu. Stephen'ı rutubet kokan elbiseler giymenin, öğün atlamanın, akşamları hırka giymemenin tehlikelerine karşı uyarıp duruyordu. Stephen annesinin küçük tenkitlerine sadakat dolu bir uysallıkla boyun eğmeyi biliyorsa da, onlara babasının yaptığı gibi dudak bükmeyi de öğrenmişti.

Zira Stephen babasının da oğluydu. Süveyş Krizi sırasında yerli Araplardan korunmak için bütün aileler askeri kamplara yerleştirilmişti. Bayan Lewis akrabalarını ziyaret etmeye İngiltere'ye gitmişti; Stephen için okulda, sahilde geçen sıradan günlerin kesintiye uğradığı heyecanlı haftalar başlamıştı. Anne babasınm ilgisinin esas odağı olmamak, hepsi de kendisi gibi çilli, kısa saçlı, kepçe kulaklı olan arkadaşlarıyla birlikte büyük çadırlarda yaşamak, daha önce hiç tatmadığı şeylerdi. Her yerde sıcak kumdaki kamyon yağı kokusu, Dinky marka oyuncaklarının tıpkısı

askeri araçlar, patikaları sınırlayan düzgün, beyaz boyalı taşlar, dikenli teller, kum torbaları yığılmış makineli tüfek yuvaları vardı. Fakat hepsinden önemlisi, ailelerden doğrudan doğruya sorumlu olan subay vardı – yani, belinde beylik tabancasıyla bir toplantıdan diğerine koşturan mesafeli babası.

O olay sonra erdikten sonra başka gezintiler de yaptılar. Stephen'ın annesini evde bırakıp, yeni satın aldıkları siyah Morris Oxford'un ne kadar hızlı gittiğini görmek için yarı yarıya çölleşmiş arazide, içerilerdeki havaalanına giden boş yollarda hız yaptılar. Yanlarına cam bir kavanoz alıp akrep avına çıktılar. Stephen'm babası bir kayayı kenarından kaldırmıştı, sarı, şişman akrep oradaydı, kıskaçlarını yalvarırcasına onlara dikmişti. Babası kavanoza girmesi için akrebi itelemişti, Stephen da elinde delikli kapakla bekliyordu. Annesi, akrebin kaçıp karanlıkta evin içinde dolaşacağından korktuğu için gece uyuyamayacağını söylediğinde gülmüşlerdi – Stephen'm gülümsemesi zoraki çıkmıştı. Sonradan akrebi işliğe götürüp formaldehite yatırtmışlardı.

Her sabah okula gitmeden önce babası Stephen'ı banyoya sokuyor; Brylcreem kavanozundan iki parmak dolusu alıp oğlunun kısa saçlarına fanatikçe sürüyordu. Sonra çelik tarağını alıyor, çocuğun çenesini sıkıca tutup itaatkâr saçını dümdüz tarıyor, orduya özgü kesinlikle dümdüz, beyaz bir çizgiyle ayırıyordu. Bu şekil, bir saat içinde güneşte erimiş oluyordu. Dokuz ay süren yaz ikindilerinin büyük kısmını, bir ucunda subaylar ile ailelerin, diğer ucunda havacıların, çavuşların, erbaşın oturduğu kumsalda geçiriyorlardı. Babası göğsüne dek suya girip yavaşça saymaya başlar, Stephen ise gülmekten ya da altındaki kaygan saç jölesi nedeniyle düşene dek hiçbir yerden destek almadan babasının omuzlarında otururdu. Stephen yatılı okula gitmek için evden ayrılmadan kısa süre önce bu oyuna son verdiklerinde, rekorları kırk üç saniyeydi.

Kuzey Afrika beş yıl süren bir rüyaydı. Öfkeli sesler artık rüyalarını bölmüyordu. Zamanını öğle yemeği vaktinde sona eren okul ile babasının hepsi görevlerinde yükselmiş iş arkadaşlarının oğulları olan arkadaşlarıyla buluştuğu kumsal arasında bölüştürüyordu. Annesi, aynı erkeklerin karıları olan arkadaşlarıyla orada buluşuyordu. Küçük ailesinin Stephen'ı hararetli, sahiplenici sevgisiyle kuşatmasına benzer biçimde, Kraliyet Hava Kuvvetleri de ailelerini kuşatıyor, eğlenmeyi, arkadaşları, doktorları, dişçileri, okulları, öğretmenleri, evi, eşyayı, hatta çatal bıçak takımı ile yatak çarşaflarını belirliyordu. Stephen bir arkadaşının evinde kalmaya gittiğinde, tanıdık çarşafların arasında uyuyordu. Güvenli, düzenli, hiyerarşik, şefkatli bir dünyaydı bu. Çocukların hadlerini bilmesi, anne babaları gibi askeri yaşamın taleplerine, sınırlamalarına boyun eğmesi gerekiyordu. Stephen ile arkadaşlarının –gerçi arkadaşlarının kız kardeşlerinden bu tür bir şey istenmemişti–, hava üssündeki Amerikalı çocukların yaptığı gibi, babalarının çalışma arkadaşlarına "efendim" diye hitap etmesi isteniyordu. Kadınlara kapılardan geçerken öncelik vermeyi öğrenmişlerdi. Ama kendilerine fazlasıyla hoşgörüyle yaklaşılıyor, eğlenmeleri teşvik ediliyor, düpedüz emrediliyordu. Sonuçta anne babaları buhran yıllarında büyümüştü; dolayısıyla, limonata, dondurma, peynirli omlet, patates kızartması eksikliği hiç çekilmemeliydi. Anne babalar Beach Club'ın terasında, üstleri bira bardaklarıyla silme dolu alüminyum masalarda oturuyor, o zamanki yaşam ile şimdiki yaşam arasındaki, çocuklukları ile kendi çocuklarının çocukluğu arasındaki farklar karşısındaki şaşkınlıklarını dile getiriyordu.

Stephen'ın yatılı okuldaki ilk dönemi karmaşık ayinlerden, vahşilikten, bitmek bilmeyen gürültüden meydana gelen bir lekeden ibaret gibiydi; ama kendini bilhassa mutsuz hissediyor da değildi. Kimsenin kabadayılık taslamak için gözüne kestirmeyeceği kadar sessiz, dikkatli bir ço-

cuktu. Hatta neredeyse kimsenin fark etmediği bir öğrenciydi. Temelde küçük bir grubun üyesiydi, doksan bir gün sonraki Noel tatiline dek dayanmak için günleri sayıyordu. Nihayet eve, pırıl pırıl güneş ışığına, yatak odası penceresinden görünen o kış aylarının açık mavi gökyüzüne eğilmiş hurma ağacı manzarasına döndüğünde, aile üçgenindeki yerine kolayca yeniden yerleşiyordu. Gerçekte evden ne sebeple ayrıldığını ancak on ikinci doğum gününün ertesi günü, günlerden oluşan dağın eteğinde her şeye yeniden başlamak için İngiltere'ye gitme zamanı geldiğinde iyice anlamıştı. Çabucak yaptığı bir hesapla, hayatının geri kalanının dörtte üçünü evden uzakta geçireceğini saptamıştı. Aslına bakılırsa, evi terk etmiş oluyordu. Anne babası da aynı hesabı yapmış olacak ki, çöl bitkilerinin arasındaki yoldan havaalanma giderlerken yaptıkları, bir sonraki tatille ilgili planlarla dolu konuşmalar sıra dışı biçimde neşeliydi; ayrıca, konuşmaların arasma, söylediklerini tekrarlamadıkları sürece bozmakta zorlandıkları uzun sessizlikler de giriyordu.

Uçakta yaşlı bir kadın, pencere kenarındaki koltuğu, anne babasma el sallayabilmesi için kibarca Stephen'a bıraktı. Anne babasını, onların kendisini görebildiğinden daha iyi görüyordu. Uçağın kanadının on metre ilerisinde, pistin kumla birleştiği yerde kol kola duruyorlardı. Gülümsüyor, hararetle el sallıyor, kollarını dinlendiriyor, sonra yine el sallıyorlardı. Uçağın Stephen'm bulunduğu tarafındaki pervaneler dönmeye başladı. Stephen annesinin sırtını dönüp gözlerini mendille sildiğini gördü. Babası ellerini cebine soktu, sonra çıkardı. Stephen hayatının bir döneminin, ailesiyle yakın olduğu bir dönemin sona erdiğini anlayacak yaştaydı. Yüzünü cama dayayıp ağlamaya başladı. Brylcreem'i cama bulaşmıştı. Kremi camdan silmeye çalışırken, hareketlerini yanlış yorumlayan anne babası tekrar el salladı. Uçak hareket ediyordu; aniden Stephen'm görüş alanından

çıktılar. Yüzünü kabine dönüp, yaşlı kadının kendisine bakarak ağladığını görmesi, içine doğan kötü hisleri pekiştirmiş oldu.

Yabancı birinin, anlaşılan, oturması için yapılmış teklifi geri çevirmiş olan sıska bir genç adamın odadaki varlığı, Stephen'ı rahatsızlık veren hülyalarından uyandırmıştı. Adam konuşmaya başlayalı yarım saat olmuştu bile. Mavimsi, soluk renkli parmaklarını önünde birleştirmiş, bir tövbekâr gibi kamburunu çıkarmış olarak duruyordu. Çenesi ile üstdudağmdaki, dikkatle kesilmiş bir-iki günlük sakalının gölgesi adamın şempanzeler gibi kederli, namuslu görünmesine neden oluyordu; bu görüntü, adamın kahverengi gözleriyle, kasık tüyleri kadar kalın olan ve ince, beyaz naylon gömleğinin altından görünen, gömleğinin düğmelerinin arasından anlamsızca fışkıran siyah göğüs kıllarıyla iyice kuvvetleniyordu. Stephen, adamın konuşurken dirsekleri olması gerektiği yerin dört-beş santimetre yukarısında olan kollarının sıra dışı uzunluğunu belli etmemek için ellerini hareket ettirmediğini düşündü. Adamın sesi gergin bir tenordu; kelimeleri ise dil tehlikeli, yeni bulunmuş, kullananın elinde patlayabilecek bir silahmış gibi hassasiyetle, sakınımla telaffuz ediyordu. Adamın görünüşü kendi düşüncelerini incelemekten serseme dönen Stephen'ı o kadar çarpmıştı ki, ne söylediğini henüz anlayamamıştı. Komitenin diğer üyeleri sessizlik içinde, görünüşe bakılırsa dikkat kesilmiş, nezaket icabı yüzlerini ifadeden arındırmış olarak oturuyordu. Rachael Murray ile akademisyenlerden biri not alıyordu. Lord Parmenter dikkatini daha iyi toplayabilmek için gözlerini kapatmış, burnundan yavaşça, düzenli olarak nefes alıp veriyordu.

Stephen adamın görüntüsünü kafasına kazıdıktan sonra, komite üyelerinin kıpırdandığım, can sıkıntısına ya da sıcağa yorulmayacak bir sabırsızlık içinde olduklarını fark

etti. Üyeler başlarını ona doğru çeviriyorlardı. Onunla göz göze gelenler başka tarafa bakıyordu, birkaçı –Rachael Murray ile Tessa Spankey– ise gülmemek için kendini tutuyordu. Lord Parmenter bile oturuşunu değiştirmiş, kösele gibi kafasını Stephen'ın olduğu tarafa çevirmişti. Konuşmasını mı bekliyorlardı? Kendisine bir soru mu yöneltilmişti? Oradan oraya dolanan, zaptedemediği dikkatini, adamın *Kuşkusuz, kuşkusuz bunun böyle olduğunu kabul edeceksiniz,* diye yalvaran gergin, monoton sesi üzerinde toplamaya çalıştı. Adamın dürüst, kahverengi gözlerinin içine baktığını fark etti. Araya girmesini mi bekliyorlardı? Şimdi mi? Hafifçe başını sallayıp hem adamın söylediklerini tamamen anladığını, hem de mantıklı, bilinçli olarak ağzını açmadığını ifade etmek için alaylı alaylı gülümsedi.

"Entelektüel, duygusal, sezgisel bakımdan sınırsız olan bu kaynağın sadece çok küçük bir kısmını kullandığımız..." –gözleri, *lütfen,* diyordu sanki, *fikirlerime karşı çıkmayın–* "...şüpheye yer bırakmayacak biçimde kanıtlanmıştır. Daha geçenlerde, üniversitede sıra dışı başarı gösteren bir gencin, kafatasının içini saran incecik bir beyinzarı tabakası dışında neredeyse hiç beyne sahip olmadığı keşfedildi. Çok azla idare ettiğimiz açıktır; beynimizi layığınca kullanmamamızın sonucu da, benliğimizden, doğa ile sayısız aşamasından, kâinattan derinden ayrılmış olmamızdır. Sayın komite üyeleri, yaratılışa empati kurarak, fevkalade biçimde iştirak etme yeteneklerimiz köreltildi; soyutlamalar vasıtasıyla hem yabancılaştırılıp hem engellendik; düzenli olarak birbirine tamamen nüfuz eden fiziksel ile ruhsal alanlar ile bunların nihayetinde birbirinden ayrılmaz olduğu hakkındaki derin, sezgisel bilgiden mahrum edildik."

Maymuna benzeyen adam sözlerine ara verip parlak gözleriyle dinleyicilerine baktı. Kulakmemesini okşadı. "Cezalandırıcı sonuçlar buysa, gelişmekte olan zihnin bütünlüğe ulaşmasının önündeki engel nedir, bunun nedeni

nedir? Gördüğümüz gibi, fiziksel bir ergen olarak beynin bütünüyle tanımlanabilir bir gelişim örüntüsü bulunuyor. Azıdişleri ile ikincil cinsel organların, bireylerin hayatında aşağı yukarı aynı zamanda ortaya çıkması gibi, beynin de kendine özgü büyüme hamleleri bulunur, ki bunların zihinsel gelişim ile zihinsel yetenek çerçevesindeki tanımlanabilir dalgalanmalarla ilişkili olduğuna şüphe yok. Beş ila yedi yaşındaki çocukları okuma yazma öğrenmeye zorlarken, çocuğun dünya görüşünün tekliğini paramparça eden, kelime ile kelimenin adlandırdığı nesne arasma tehlikeli bir araç sokan soyutlama derecesini de onlara tanıtmış oluyoruz. Zira gördüğümüz üzere, insan beyni o yaşta yazılı dilin içedönük sistemiyle kolayca, tasasızca baş edecek yüksek mantıksal yetenekleri henüz geliştirmemiştir. Okuma yazma, çocuğa beyninin gelişimi, genetik programlanmasıyla kendi kendine aynı seviyeye gelmeden, yani kendilik o hayati kopuşu gerçekleştirip dünyadan ayrılmadan öğretilmemelidir. İşte bu nedenle, Sayın Başkan, çocukların okumayı, beyinleriyle zihinlerinin söz konusu ayrılmayı mümkün kılacak önemli gelişim hamlesini yaptığı, on bir-on iki yaşına gelmeden önce öğrenmemeleri gerektiğini ileri sürüyorum."

Stephen kendini daha iri göstermek için eski bir memeli hilesine başvurup sırtını dikleştirdi. Üyeler çocuk kitapları yazan, küçük dünyaları paramparça eden biri olarak, kendisini temize çıkarmasını bekliyordu.

Konuşmacı ellerini yine birbirine kenetlemişti; parmaklarının boğumları bembeyazdı. "Dans etmek ya da hareketin her türlüsü," dedi, "dünyayı duygusal yollarla keşfetmek, müzik –zira, şaşırtıcı gelse de, müzikal işaretler soyutlamadan ziyade, fiziksel hareketler için verilen emirlerdir–, resim yapmak, nesneleri bozarak nasıl çalıştıklarını öğrenmek, soyuttan ziyade mantıksal olan matematik, dahası, her çeşit zihinsel oyun, çocuğa uygun ve gerekli olan ey-

lemler bunlardır; çocuğun zihninin yaratıcı güçlerle uyum içinde olmasını, onlarla birlikte hareket etmesini sağlarlar. Bu aşamada okuma yazmayı zorla öğretmek, kelamın, şeylerin, bunlara bağlı olarak da kendilik ile dünyanın büyülü kimliğini yok etmek, olgunlaşmamış bir öz farkındalık, bizim bireysellik olarak açıkladığımız acımasız bir yalnızlık meydana getirmek anlamına gelir.

Gerçekte bunun, Sayın Başkan, cennetten kovulmaktan farkı yoktur, zira etkileri yaşam boyu sürer. Okuma yazmayı erken öğrenmek, doğal dünyayla, bu dünyadaki insanlarla, toplumsal süreçlerle kurulan dayatılmamış, akla dayalı duygudaşlığın yeşermesinin engellendiği yetişkinler yaratır; yaratılışın ahengini özümsemenin zor, kaypak bir kavram olarak kalacağı, en iyi ihtimalle, mistik metinleri okuyarak şöyle böyle anlayabilen yetişkinler. Oysa bu tahayyül..." –yabancı adam burada sesini alçaltıp gözlerini Stephen'a dikti– "...bize çocuklukta bahşedilmiş bir yetenektir. Tedirgin, rekabetçi eğitimimizle, işgüzar, kullanışsız kitaplarımızla, çocuklarımızı bundan mahrum bırakmamalıyız."

Bu sözlerin sonuna doğru, masadakiler gülümsemeye başlamıştı. Komite üyeleri, kaçığın teki olduğuna karar verdikleri adamın varlığının keyfini sürüyordu. Konuşma yapacak olanların kim olduğunu kontrol etmekle sorumlu olan, not defterine bir şeyler karalayan Canham'm huzursuz bir hali vardı. Morley'nin dışındaki akademisyenlerden biri, güldüğünü saklamak için burnunu kâğıt mendille siliyordu. Albay Jack Tackle kollarını göğsünün üstünde kavuşturmuş, başını eğmişti. Hafifçe titriyordu. Bu kaçamak jestler yüzünden, Stephen konuşmacıya acımaya başladı. Şimdi, konuşmasını bitirmişken, sandalye istemediği için pişmanlık duymuşa benziyordu. Masanın başında beceriksizce duruyordu; kollarını sallıyor, kendisine yöneltilecek soruları ya da artık gidebileceğinin söylenmesini bekliyor-

du. Hükümetin niyetinin fevkalade bir vatandaşlık kurumu yaratmak olmadığını bilemezdi. Gözlerindeki o meydan okuyan ifade kaybolmuştu, başkanın kafasının birkaç santim üstündeki bir noktaya bakıyordu. Stephen adamla tokalaşmak istiyordu. Zıtlığın ruhuna uygun biçimde adama destek vermek istiyordu. Ama şu an kendi görüşünü savunması gerekiyordu. Lord Parmenter, merakla Stephen'ın soyadını geveledi.

Odada gözlerini gezdirerek, "Sadece kinikler," dedi Stephen, "tarif edildiği şekliyle bütün olmak ya da nelere kadir olduğumuz konusunda münakaşaya girecektir. Burada asıl sorun, kuşkusuz araçlar."

Aklına başka bir şey daha gelmesini bekleyerek durakladı, sonra da söyleyeceği şeyin ne olduğundan emin olmadan konuşmaya tekrar başladı. "Ben düşünür değilim, ama bana öyle geliyor ki... dikkate alınması gereken birtakım sorunlar var."

Tekrar durakladı, sonra rahatlamış gibi içini çekip konuşmaya devam etti. "Yazıyı da, müzikal işaretleri tanımladığınız şekilde tanımlayabilirdiniz – o durumda, dudaklarla, dille, boğazla ne yapılacağını gösteren bir işaretler bütünü diyecektiniz. Bir çocuk içinden okumayı çok sonraları öğrenir. Ama ne müzik işaretleri tanımının, ne de yazı tanımının doğru olduğunu düşünüyorum. Her iki faaliyet de bana epey soyut görünüyor; belki de soyutlamanın belli bir türünü bu dünyadaki ilk günlerimizden beri iyi kıvırıyoruz. Sorunlar, bu süreç üzerine düşünmeye başlayıp, onu tanımlamaya çalıştığımızda ortaya çıkıyor. Bir ezginin, öyle ya da böyle, bir anlamı vardır. Ne olduğunu söylemek kolay değil, ama bir çocuk bunu hiç zorlanmadan anlayabiliyor. Okuma yazma soyut faaliyetler; ama bir dili konuşmak ne kadar soyutsa, o kadar soyut. Koca cümlelerle konuşmaya başlayan iki yaşındaki çocuk inanılmaz derecede karmaşık olan dilbilgisi kurallarından faydalanır.

Kate'i, kızını hatırlıyorum da... ama hayır... yazılı kelam, benlik ile dünyayı birleştiren aracın ta kendisi olabilir; çocuklar için yazılmış en iyi kitapların bir görünmezlik vasfı olmasının, okuyanı doğruca kelimelerin adlandırdığı nesnelere getirmesinin, eğretilemeler ile betimlemeler sayesinde kokuları, tanımlanamayacak etkileri çağrıştırmasının nedeni de bu. Dokuz yaşındaki bir çocuk bunu son derece güçlü biçimde yaşar. Yazılı kelam, adlandırdığı şeylerin en az sözlü kelam kadar büyük bir parçasıdır – büyücülerin kâselerinin çevresindeki tılsımları, mezar taşlarına kazman duaları, bazı insanlardaki halka açık yerlere küfür yazma dürtüsünü, bazılarındaki hakaret içeren kitapları yasaklama isteğini, *tanrı* kelimesini hep büyük T harfiyle yazmamızı, imzanın özel önemini bir düşünün. Çocukları bunlardan neden mahrum edelim?"

Stephen ayakta duran adamın bakışlarına karşılık veriyordu. Lord Parmenter yine gözlerini kapatmıştı. Canham ayağa kalkmış, açık kapıdan koridordaki biriyle mırıltılarla konuşuyordu.

"Yazılı kelam, dünyanın, çocuksu benliğin çözünmesini istediğiniz parçasıdır. Dünyayı tanımlamasına rağmen dünyadan ayrı bir şey değildir. Beş yaşındaki bir çocuğun sokaktaki tabelalarda ne yazdığını sökmeye çalışırken duyduğu hazzı ya da on yaşındaki bir çocuğun bir macera romanına kendini bütünüyle kaptırmasını bir düşünün. O çocuğun gördüğü şey sözcükler, noktalama işaretleri ya da dilbilgisi kuralları değil, gemidir, adadır, palmiyenin arkasındaki şüpheli şahıstır."

Hiç görmediği kadar büyümüş görünen kızının yatağa oturmuş, bir romana dalmış görüntüsünü kovalamak için gözlerini kırptı. Kızı bir sayfa çevirmiş, kaşlarını çatmış, önceki sayfaya dönmüştü. Kızı için yazdığı bir kitap olabilirdi o. Bir karara vardı; sonra kararı yavaş yavaş gözden kayboldu. Stephen konuşmaya devam etti.

"Okuma yazma bilen çocuk bir şey okuduğunda kafasının içinde bir ses duyar. Çabucak gerçekleşen bir şeydir bu, çocuğu, ona kitap okumaya vakit bulabilen ya da bulamayan yetişkinlerin kaprislerinden kurtarır." Kate'in yatağının kıyısında oturmuş, ona kitap okuyordu. Gözünün önüne gelen bu iki görüntüden hangisini tercih edeceğinden emin olamıyordu. İnsanın hayatının ilk on bir yılını akordeon çalarak, dans ederek, eski saatleri sökerek, masal dinleyerek geçirip geçirmemesi gerektiğinden bile emin değildi; aslında bunları yapmak son derece iyi bir şey olabilirdi. Nihayetinde, bu iki seçenek arasında hiçbir fark yoktu; bir fark olup olmadığını anlamak da mümkün değildi. Bu da her zamanki gibi teoriler üretme, kendini konumlandırma, kimlik ile özgüven bayraklarını dikip her gelenle sonuna dek savaşmaktan ibaretti. Sahip olunacak hiçbir kanıt yoktu; sonuçta her şey gelip zihnin kıvraklığına, azmine dayanıyordu.

Mesnetsiz görüşlerin iddialı biçimde gerçekmiş gibi sunulmasına çocuk bakımından daha elverişli bir alan yoktu. Stephen geçmiş belgeleri, Canham'ın şubesinin derlediği parçaları okumuştu. Uzmanlar, rahipler, ahlakçılar, toplumbilimciler, doktorlar –bunların çoğu erkekti– üç yüz yıldır ortaya annelerin yararına olacak talimatlar, değişip duran gerçekler saçıp duruyordu. Kimsenin yargılarının mutlak gerçek olduğundan şüphesi yoktu; her nesil de, selefinin pek de sahip olmadığı sağduyu ile bilimsel anlayışının üstüne çıktığını düşünüyordu.

Stephen yeni doğmuş bebeğin hareket etmesini, kendine zarar vermesini engellemek için uzuvlarını bir tahtaya bağlamanın gerekliliği; bebeği anne sütüyle beslemenin tehlikeleri, başka bir yerde ise anne sütünün gerekliliği ile ahlaki yönden üstünlüğü; düşkünlüğün, teşvik edici hareketlerin küçük çocukları nasıl ahlaksızlaştırdığı; bağırsakları boşaltmak ile lavmanın, ağır fiziksel cezaların, soğuk suyla

yapılan banyoların, bu yüzyılın ilk dönemlerinde ise ne kadar sakıncalı olursa olsun sürekli olarak temiz havanın önemi; öğünler arasındaki, bilimsel yönden kontrol edilen aralıkların arzu edilir olması ile buna karşılık olarak, bebeği her acıktığında beslemek; bebeği her ağladığında kucağa almanın (bebeğin kendini tehlikeli derecede güçlü hissetmesine neden oluyordu), kucağa almamanın (kendini tehlikeli boyutlarda âciz hissetmesine neden oluyordu) tehlikeleri; düzenli olarak dışkılamanın, bebeği üç aylıkken lazımlığa alıştırmanın, gece gündüz, yıl boyunca bebeğe annelik etmenin, başka kaynaklarda ise sütannelerin, çocuk bakıcılarının, bebeği yirmi dört saat boyunca anaokulunda tutmanın önemi; ağızdan nefes almanın, burnu karıştırmanın, parmak emmenin, anneden uzak kalmanın, bebeği parlak ışıklar altında, uzmanlar gözetiminde doğurmanın, doğumu evde, küvette gerçekleştirmeye cesaret edememenin, bebeği sünnet ettirmemenin, bademciklerini aldırmamanın ciddi sonuçları ile tüm bu modaların aşağılanarak yerle bir edilmesi; ilahi doğalarının yeşerebilmesi için çocuklara istedikleri her şeyi yapmaya izin vermek gerektiği ile çocukların iradesinin ne kadar erken kırılırsa o kadar iyi olacağı fikirleri; mastürbasyonun bunamaya, körlüğe yol açması ile büyüyen çocuğa haz, rahatlık vermesi; cinselliğin çocuğa kurbağa yavrularından, leyleklerden, kır perilerinden, meşe palamutlarmdan bahsederek nasıl öğretileceği ya da cinsellikten hiç bahsetmemenin ya da sadece cansız, titiz bir açıksözlülükle bahsetmenin yolları; anne babasını çıplak gören çocukta ortaya çıkan travma, anne babasını hep giyinik görecek olursa duyacağı tuhaf şüphelerin neden olacağı kronik rahatsızlık; dokuz aylık bebeğe avantaj sağlamak için nasıl matematik öğretileceği hakkında ağırbaşlı bildiriler okumuştu.

Uzmanlarla dolu bir orduda piyade olarak görev yapan Stephen, şimdi çocukların okuma yazma öğrenmesi

için en uygun yaşın beş ila yedi olduğunu elinden geldiğince hararetle savunuyordu. Buna neden inanıyordu? Çünkü herkesin uzun süredir kabul ettiği bir uygulamaydı bu; ayrıca geçimi de kitap okuyan on yaşındaki çocuklara bağlıydı. Fikirlerini bir politikacı, bir hükümet başkanı gibi tutkuyla, görünüşte kendi çıkarlarını gözetmeksizin beyan ediyordu. Başını yana hafifçe eğmiş, sağ elinin parmaklarını masanın üstünde gezdiren yabancı, Stephen'ı dinliyordu.

"Okumayı bilen küçük bir çocuk," dedi Stephen, "güç sahibidir, o güç sayesinde de kendine güvenini kazanır."

Tavrını hiç değiştirmeden konuşmaya devam eder, konuşmasını güçleştiren biri ise Stephen'a agnostisizminin bitip tükenmiş duygusal durumunun farklı bir ifadesi olduğunu söylerken, Canham aceleyle başkanın yanına gelip kulağına bir şeyler fısıldadı. Stephen o gırtlaktan gelen konuşmayı duyunca, cümlesinin ortasında durup, bitkin parmaklarından birini kaldırmış olan Lord Parmenter'a döndü. "Başbakan bir dakikaya kalmadan bu koridordan geçecek, gelip komite üyeleriyle tanışmak istiyor. İtirazı olan var mı?"

Sol eliyle hâlâ kravatını düzeltmeye çalışan Canham, ayak değiştirip duruyordu. Mobilyaları düzeltmek istermişçesine odada birkaç adım attı, sonra fikrini değiştirip tekrar kapıya gitti. Derken masadan boğuk *elbette*'lerden oluşan bir gürültü yükseldi. İtirazı olan yoktu elbette. Komite üyeleri elbiselerini çekiştiriyor, gömleklerini pantolonlarının içine sokuyor, saçlarını düzeltiyor, makyaj tazeliyordu. Albay Tackle tüvit ceketini tekrar giyiyordu.

Mavi spor ceketli iki adam omuz omuza odaya girdi; pencerelere doğru ilerlerken, ifadesiz bakışlarını odadaki insanların üzerinde gezdiriyorlardı. Adamları görünce umursamazca arkalarını dönüp sigara içmeye devam eden bahçedeki izinli şoförlere kaşlarını çatarak baktıktan sonra,

yüzleri odaya dönük olarak pencerelerin önüne yerleştiler. Aradan otuz saniye geçmemişti ki, buruşuk takım elbiseli üç yorgun adam içeri girip komiteye başlarıyla selam verdi. Onların hemen ardından içeri başbakan girdi; başbakanın arkasında ise diğer yardımcıları vardı; bir kısmı, odada yer bulamadığı için kapının önünde beklemek zorunda kalmıştı. Masadakiler sandalyelerinden kalkmak için kıpırdanmaya başlamıştı ki Lord Parmenter bir el işaretiyle üyeleri durdurdu. Canham, başbakana oturması için sessizce, ciddiyetle yer gösteriyordu; ama başbakan onu görmezden geldi. Ayakta durmayı tercih ediyordu; Lord Parmenter'ın konumunu ustalıkla elinden alacak biçimde onun yanına geldi.

Başbakanın tam karşısında, masanın diğer tarafında, bakışlarında içten bir merak okunan, maymuna benzeyen o adam duruyordu. Canham'a göre adamın tavrında protokolü hiçe sayan bir şeyler vardı. Adama işaretlerle, ağzını da oynatarak ya kenara çekilmesini ya da oturmasını söylüyordu, ama bir kez daha görmezden gelindi; zaten şimdi de Lord Parmenter odadakileri takdim etmeye başlamıştı.

Kamu görevinin yüksek mevkilerinde kişi zamirlerinin ve diğer başka araçların kullanılmasıyla işleyen, başbakanın cinsiyeti hakkında bir fikir oluşmasını engellemeyi amaçlayan bir kural olduğunu duymuştu Stephen. Bu kuralın kökeni horgörüde yatıyordu kuşkusuz; ama zaman içerisinde, saygı sınırları içine yerleşmiş, aynı zamanda da sözel yetenek ile beğeni göstergesi haline gelmişti. Stephen şimdi Lord Parmenter'ın da aynı geleneğe uyduğunu düşünüyordu; çocuk bakımı uygulamalarının uzman komiteler tarafından ele alınması durumuna, aynen şu anda olduğu gibi, seçkin ziyaretçilerin kişisel ilgi göstermesinin, gelecek nesillerin anne babaları ve çocukları tarafından hiç şüphesiz minnettarlıkla karşılanacağına değinen kusursuz karşılama konuşmasından bu izlenimi edinmişti.

Ardından isimleri, soyadları, unvanları veya sicilleri hatırlamak için bir kez bile duraksamadan, üyeleri takdim etmeye geçti. Her isim telaffuz edildiğinde başbakan hafifçe başını eğiyordu. Stephen sona kaldığından, Rachael Murray'in adı söylendiğinde nasıl kızardığını görecek vakti olmuştu. Albay Jack Tackle olduğu yerde hazır ola geçti. Stephen yabancının adının Gelişim Enstitüsü'nden Profesör Brody olduğunu öğrendi; şu diğer üye, Bayan Hermione Sleep ise önceden takdim edilmiş, fakat Parmenter adını hatırlamamıştı. Neşeli, iştahsız okul müdiresi Emma Carew'm boynundaki tendonlar, Parmenter adını hatırlayıp yüksek sesle söylediğinde şemsiye borusu gibi gerildi.

Ne kadar pişkin olursa olsun, komitedeki her üye biraz korkuya kapılmıştı. Stephen yıllar boyunca adam için sadece kırıcı, alaycı kelimeler kullanmış, son derece ahlaksız niyetlerle itham etmiş, birkaç defa da duygularını saf nefretle ifade etmişti. Ama şimdi karşısında duran, stüdyo ışıklarıyla aydınlanmamış, televizyon ekranıyla çerçevelenmemiş adam ne bir müessese ne de efsaneydi; siyasi karikatüristlerin çizdiklerine de pek benzemiyordu. Burnu bile herkesin burnu gibiydi. Üstü başı temiz, kambur, yüzü çökmüş, bakışları donuk, otoriterden ziyade kibar bir duruşu olan, şaşılacak kadar savunmasız, altmış beş yaşında bir adamdı. Stephen kendini gizlemek istedi. İçinden medeni davranmak, beğenilmek, başbakanı eleştirel fikirlerden korumak geliyordu. Sonuçta ulusun ebeveyniydi bu adam; kolektif hayal gücünün biriktiği bir depoydu. Bu nedenle, sıra Parmenter'm kendi adını söylemesine geldiğinde, Stephen, Shakespeare'in oyunlarındaki baş uşaklar gibi hafifçe eğildiğini, hatta hevesle gülümsediğini fark etti. Takdim edilen son kişi olduğu için Stephen kendine soru yöneltilmesi şerefine nail oldu.

"Çocuk kitapları yazan siz misiniz?"

Stephen hiçbir şey demeden başını salladı.

"Dışişleri bakanının torunları sadık birer hayranınız."

Stephen kendisine iltifat edilmediğini fark edemeden teşekkür etmişti bile. Başbakan komite üyelerine birkaç anlamsız cümle sıralayıp görevlerinin önemini, başarılı çalışmalarına devam etmeleri gerektiğini söyledi.

Mavi spor ceketli adamlar pencerenin önünden ayrılıyor, yardımcıları ile takım elbiseli adamlardan ikisi ise ardına dek açık olan kapıya doğru ilerliyordu. Komite üyeleri dışarıda bekleyenlerin öksürüp kıpırdandığını duydu. Üçüncü adam Stephen'a bir mesaj iletmek için sandalyelerin arasmda kendine yol açıyordu. Ulağın nefesi çikolata kokuyordu. "Sizin için de sakıncası yoksa, başbakan koridorda sizinle konuşmak istiyor."

Stephen çalışma arkadaşlarının bakışları arasında adamın peşinden gitti. Heyettekilerin çoğu koridorun uzak ucundaki merdivenlere doğru ilerliyordu. Geride kalanlar toplu halde birkaç adım ötede bekliyordu. Yüksek mevkideymiş gibi görünen bir kamu görevlisi imza için bir belge uzatmış, birtakım talimatlar alıyordu. Her birini duyunca mırıldanıyordu. Belge imzalanınca uzaklaştı. Çikolata yiyen adam Stephen'ı ileriye itti. Başbakan Stephen'm elini sıkmadı, doğrudan konuya girdi.

"Anladığım kadarıyla Charles Darke'ın yakın arkadaşısınız."

"Doğru," dedi Stephen. Söyledikleri kulağına çok teklifsiz geldiği için de, "Yayıncılık işinde olduğu zamanlardan beri tanırım kendisini," diye ekledi.

Diğer tarafa dönmüş, yavaş adımlarla koridor boyunca ilerliyorlardı. İki güvenlik görevlisi hemen arkalarındaydı.

Başbakan bir sonraki sorusunu sormadan önce biraz zaman geçti. "Onun hakkında bana ne söyleyebilirsiniz?"

"Eşiyle birlikte şehir dışına taşındı. Buradaki evi sattılar."

"Evet, evet. Bunalımda mı peki, hasta mı?"

Stephen bildiklerinin küçük bir kısmını anlatarak kendini önemli kılma dürtüsüne karşı koyuyordu. "Eşi bir kart yollayıp beni davet etti. Orada mutlu olduklarını yazmış."

"Karısı yüzünden mi istifa etti?"

Basamakların başına geldiler, yanlarındaki iki koruma görevlisi eşliğinde, geniş, mermer döşeli merdiven boşluğuna bakmaya başladılar.

Stephen bir anlığına doğrudan başbakanın yüzüne baktı. Konuşmanın önemli mi yoksa sıradan mı olduğunu bilemiyordu. Başını salladı. "Charles uzun süre kamu hizmetinde çalıştı."

"Doğru. İyi bir nedeni olmadığı sürece kimse kamu hizmetinden ayrılmaz."

Komitenin toplandığı odanın kapısına geri dönerlerken konuşmanın havası değişti. "Charles Darke'ı severdim. Pek çok insanın tahmin edeceğinden daha fazla severdim. Yetenekli biri, ondan çok umutluydum." Beklemeye devam eden yardımcılarına, onların da işitecekleri kadar yaklaşmış sayılırlardı; adımlarını yavaşlattılar. "Kişisel bilgiler bana ulaştığında epey niteliksiz hale gelmiş oluyor, anlatabiliyor muyum?"

"Charles'ı geri dönmeye ikna etmemi mi istiyorsunuz?" Ama Stephen'ın soru sorması usule aykırıydı.

Başbakan bir parmağında sadece bir altın yüzüğün bulunduğu küçük elini kaldırdı. Bekleyen gruptaki yardımcılarından biri öne çıktı. "Ziyaretinizin ardından beni Charles'ı nasıl bulduğunuza dair haberdar edersiniz belki." Muavin deri bir dosyadan çıkardığı küçük kartı Stephen'a uzattı.

Vaatte bulunamayacağını söylemek üzereyken, konuşmalarının sona erdiğini belli eden bir işaret gördü. Heyetin bir başka üyesi başbakanın yanına gelmiş, hep birlikte hızla merdivenlere doğru ilerlemeye başladıkları sırada randevu defterini açmıştı.

Stephen yerine oturduğunda odada çıt çıkmıyordu. Sadece Lord Parmenter olanlarla sahiden ilgilenmiyormuş, hatta toplantı bölündüğü için biraz sinirlenmiş gibi görünüyordu. Stephen oturana dek bekledikten sonra Profesör Brody'nin tekrar konuşmak isteyip istemediğini sordu.

Zayıf, genç adam başını salladı, parmaklarını maharetle, belli belirsizce hareket ettirip gömleğinin düğmelerinin arasındaki siyah tüyleri sakladıktan sonra, ellerini önünde kenetledi, komitenin bir itirazı yoksa, konu başlıklarının üzerinden sırayla geçeceğini söyledi.

Su kullanımıyla ilgili kısıtlamalar, batı Londra'nın banliyölerindeki evlerin ön bahçelerini toza toprağa bulamıştı. Metro istasyonundan –hattın sonuydu– yaptığı uzun yürüyüşte Stephen'm gördüğü tek çiçek, pencere pervazlarında el altından yetiştirilen sardunyalar olmuştu. Küçük kare çimenlikler, kurumuş çimenlerin dahi kalmadığı kavruk toprak parçalarına dönmüştü. Şakacının teki, bahçesine bir sıra kaktüs dikmişti. Pastoral hayatın bundan daha güçlü temsillerine ise, beton dökülüp yeşile boyanmış bahçelerde rastlanabiliyordu. Değirmenleri çeviren kırmızı paltolu, kollarını sıyırmış küçük adamlar başlarına güneş geçmiş, öylece hareketsiz duruyorlardı.

Stephen'ın anne babası, 1930'larda inşa edilmiş özel bir sitenin parçası olan, bir zamanlar viktoryen sıra evlerini tercih edenlerin küçük gördüğü, şimdilerdeyse, şehir merkezinden kaçanların gözdesi haline gelmiş, bir buçuk mil boyunca dümdüz uzanan, üzerinde hiç dükkân bulunmayan bir sokakta oturuyordu. Açık denizlerin kızgın çatıları altındaki evlere heveslenen bodur, gelişigüzel sıvanmış evlerdi bunlar; hepsinin sokak kapılarının üzerinde lomboz vardı; metal çerçeveli üst kat pencereleri ise transatlantiklerin köprüsüne benzetilmeye çalışılmıştı. Stephen sokağın müphem sessizliği içinde, yavaşça 763 numaralı eve doğru yü-

rüyordu. Kare şeklindeki bir köpek pisliğine basıp un ufak etti. Buraya her gelişinde olduğu gibi, dip dibe bu kadar evin bulunduğu bir sokağın nasıl bu kadar cansız olabileceğini düşündü; ne etrafta top oynayan çocuklar vardı, ne kaldırımda seksek oynayanlar; ne vites kutusunu kurcalayanlar, ne de bir eve giren ya da çıkanlar.

Yirmi dakika sonra babasıyla birlikte gölgelikli verandada oturuyor, buzdolabından çıkmış birasını içiyor, kendini epey evinde hissediyordu. Yerlerine yerleştirilmiş temiz, bilenmiş bahçe aletlerinin düzeni; yeni süpürülmüş pembe kaldırım taşları ile duvardaki kancada asılı sert fırça; kendi etrafına dikkatle, sıkıca sarılmış bahçe hortumu ile bakır cilasıyla cilalanmış gibi duran bahçe musluğu... Ergenlik çağında Stephen'ı bunaltan bu ayrıntılar şimdi zihnini temizliyor, daha temel şeyler için düzenli kalmasını sağlıyordu. Hem evin içinde hem de dışarıda, nesnelerde, nesnelerin temizliğinde, yerleştirilmesinde artık insan, yaratıcı, verimli –gençlik defterlerindeki anahtar kelimelerdi bunlar– olmanın tam karşıtı saymadığı bir düzen kaygısı vardı. Ellerinde biralarla oturdukları yerden benzer biçimde düzeltilmiş bahçeler, kahverengi çimenlikler, katranruhuna bulanmış çitler, portakal rengi çatılar, tam üstlerinde, mavimsi siyah gökyüzünde ise gövdesi görünmeyen, yandaki talihsiz evin tepesini kaplayan büyük giriş kapısının iki kolu görünüyordu.

Zihinleri havadan sudan konuşacak kadar boştu.

Katlanan sandalyesinden Stephen'm bardağını doldurmak için güçlükle doğrulan babası, "Oğlum," dedi, "yetmiş dört yıldır bunun kadar sıcak bir yaz görmedim. Hava sıcak. Aslında bana kalsa çok sıcak."

Stephen havanın sıcak olmasının nemli olmasından iyi olduğunu söyleyince, babası aynı fikirde olduğunu belirtti.

"Barajlarla çayırlar hakkında ne söylerlerse söylesinler, ben buna razıyım. Dışarıda oturabiliyoruz. Tamam, gölge-

de oturuyoruz, ama dışarıda oturuyoruz işte, içeride değil. Şu nemli yazlar, annenle benim yaşıma geldiğinde, kemikleri ağrıtmaktan başka bir halta yaramıyor. Ben sıcak havayı alayım." Stephen bir şeyler söylemek üzereydi, ama babası az da olsa sinirli biçimde konuşmaya devam etti. "Gerçek şu ki, insanlar hiçbir zaman tatmin olmuyor. Hava çok sıcakmış, çok soğukmuş, çok nemliymiş, çok kuruymuş. Hiç ama hiç tatmin olmuyorlar. Ne istediklerini bilmiyorlar. Yok, ben bu havadan memnunum. Eskiden bunun gibi havalardan hiç şikâyet eder miydik? Oradayken her gün sahile giderdik, su çok güzeldi, yüzerdik." Her zamanki hoş mizacına yeniden kavuşmuş olarak bardağını kaldırdı, terlikli ayağıyla muzaffer bir ritim tutturup birasından büyük bir yudum aldı.

Basit, rahatlatıcı sessizlikte birkaç dakika oturdular. Stephen'm annesinin rosto pişirdiği mutfaktan açılıp kapanan fırının kapağının, tencereye girip çıkan ağır bir kaşığın insanı yatıştıran sesleri geliyordu. Bir süre sonra, Stephen'm babasının ısrarları üzerine, annesi onlara katılıp şerisini içmeye başladı. Oturmadan önce önlüğünü çıkarıp dizlerinin üzerinde dikkatle katladı. Üç yemekten oluşan bir yemek hazırlamakla ilgili küçük kaygılar, yüzünü canlandırmıştı. Başını mutfak penceresine eğerek oturmuş, sebzelerin durumuna kulak kabartmıştı.

Hava hakkındaki konuşma yeniden başladı; bu konunun, annesinin özel ilgi gösterdiği bahçeyi nasıl etkilediğinden bahsediyorlardı.

"Çok üzücü bir durum," dedi annesi. "Ne çok şey almıştık. Bahçe çok güzel olacaktı."

Stephen'm babası başını sallıyordu. "Ben de Stephen'a onu söylüyordum. Bütün günü içeride, belki yarın hava güzel olur diye söylenip yağmuru izleyerek geçirmekten iyidir. Belki yarın güzel olurmuş. Sonra olmuyor."

"Biliyorum," dedi annesi. "Ama bunların büyüdüğünü görmeyi seviyorum. Öldüklerini görmek istemiyorum." Şerisini bitirip, "Ne kadar oturacaksınız?" dedi.

Stephen'm babası saatine baktı. "Birer bira daha içeriz."

"Sofrayı buçukta mı hazırlayayım?"

Babası başım salladı.

Annesi, sandalyeden kalkarken duyduğu acıyla kaşlarını çatarken, "Tamam," dedi, "ne yapacağımı bileyim de..." Oğlunun dizine vurduktan sonra çabucak içeri girdi.

Annesinin peşinden içeri giren babası iki kutu birayla geri döndü. Sandalyeye oturduktan sonra çıkardığı o gürültülü inleme, acı ifadesinden ziyade şakaydı. Bira kutularını sandalyelerin kollarına koyduktan sonra sandalyesine çöktü, gösterdiği çabadan yorgun düşmüş gibi yapıp gülümsedi. Bardakları doldurduktan sonra Stephen'a komite hakkında sorular sordu, toplantıların nasıl geçtiğini özetlemesini sabırla dinledi.

Stephen'm başbakanla yaptığı konuşmadan hiç etkilenmemişti. "Bu adamların hepsi olabildiğince fazla şey elde etmeye çalışır oğlum. Daha önce de söyledim, o komitede vaktini boşa harcıyorsun. O rapor çoktan gizlice yazılmıştır bile, toplantılar da saçmalıktan başka bir şey değil. Gördüğüm kadarıyla bu komiteler zevzekliğin daniskası. Profesör falanca ile lord bilmem neymiş! Bunların hepsi insanların raporu okuyunca inanması için yapılıyor; çoğu da o kadar aptal ki, okuyunca inanacaklar. Lord bilmem nenin adı olduğuna göre, rapor doğrudur! Kimmiş peki bu lord? Bütün hayatı boyunca doğru şeyleri söylemiş, kimseye karşı kabahat işlememiş, biraz para kazanmış herifin teki. Doğru kulaklara doğru şeyleri söyleyince onur listesine girivermiş, sonra da birdenbire tanrı olmuş, söyledikleri yasa kabul edilmiş. O bir tanrı. Lord bilmem ne bunu demiş, lord bilmem ne bunu düşünmüş. Bu ülkenin sorunu bu, herkes dırdır edip car car konuşur, herkes lordlara, sörlere yaltak-

lanır, kimse kendini düşünmez. Senin yerinde olsam çeker giderdim oğlum. Orada vaktini boşa harcıyorsun. Komiteden vazgeçip bir kitap yaz. Vakti geldi. Kate dönmeyecek, Julie de gitti. Bunlara alış artık."

Planlanmış bir konuşma değildi, ikisini de şaşırtmıştı. Stephen başını salladı, ama aklına söyleyecek hiçbir şey gelmiyordu. Bay Lewis yeniden sandalyesine yaslandı. İki adam bardaklarını kaldırıp içkilerinden büyük birer yudum aldı.

Yemekten hemen önce, Stephen evin içinde bir-iki dakikalığına tek başına kaldı. Babası yardım etmek için mutfağa gitmişti. Bir ucunda yemek masası, diğer ucunda üç parçalı oturma takımının bulunduğu oda, evin arkasından ön tarafına dek uzuyordu. Stephen'm anne babasının son eviydi bu; aynı zamanda, kendi zevklerine göre döşeyebildikleri ilk evdi. Her yanda, sayısız tayinler sırasında toplanmış nesneler, kutulara yerleştirilip "kendi evimiz olana dek" –çocukluğunun ilk yıllarından beri hatırladığı bir cümleydi bu– yıllarca saklanan şeyler vardı. Deri kayışlı küllükler yerli yerindeydi; gölgeli palmiye ağaçları ile Kuzey Afrika'dan getirilen pirinç kaplar da öyle. Büfenin üstünde annesinin kristalden, kesme camdan yapılmış şirinlik muskası, uçları sivri, kaldırması zor hayvan koleksiyonu duruyordu. Gözleri boncuktan, bıyıkları naylondan yapılmış bir fareyi eline alıp tarttı.

Yemek masasının üstünde uzun, yeşil saplı şarap kadehleri vardı. Stephen çocukken bunların uzun eldivenler giymiş kadınlar olduğunu düşünürdü. Servis altlıklarında Kraliyet Hava Kuvvetleri amblemleri vardı, kahve kaşıklarında ise Stephen'm ziyaret ettiği kentlerin –Vancouver, Ankara, Varşova– simgeleri. Zamanın dışına çıkarılmış, belli bir tarihe ait olmayan tanıdık kokulardan –lavanta kokulu cila, sigara, kokulu sabun, kızarmış et– oluşan bir karışımla birbirine tutturulmuş geçmişin, olduğu gibi bir odaya sığ-

dırılabilmesi tuhaftı. Bu nesneler, bu özel koku... Aldığı kararları, araştırmalarının önemini hatırlayamamaya başlamıştı. Açmak istediği bazı konular, sormak istediği bazı sorular vardı; ama üç kutu biradan sonra rahatlayıp dalgınlaşmıştı, üstelik açtı; annesi kapaklı sebze kâselerini servis penceresinden uzatıyordu, sıcak tabağa yerleştirileceklerdi; babası dört haftada, özel bir araçla evde yaptığı şarabından bir şişe getirmiş, kadehleri her zamanki gibi tepesine kadar dolduruyordu; üzerinde kızıl kiraz taneleri bulunan kavun dilimlerinden oluşan ilk yemek servis edilmişti. Stephen minnetle masaya oturdu, anne babası da yerlerine geçtiğinde birlikte kadeh kaldırdılar; annesi, "Evine hoş geldin oğlum!" dedi.

Stephen anne babasının yüzüne baktığında, yaşlılığın etkilerinden ziyade Kate'in ortadan kaybolmasının yarattığı tahribatı görüyordu. Kate'in lafı artık nadiren ediliyordu; Stephen yirmi dakika önce bu nedenle şaşırmıştı. Tek torunlarını kaybetmek, Stephen'ın babasının saçlarının iki ayda beyazlamasına, annesinin gözlerininse buruş buruş çukurlara dönmesine neden olmuştu. Emeklilik yıllarını, onun için bu odanın yasak nesnelerle dolu bir cennet olduğu torunlarının etrafında inşa etmişlerdi. Kate bu odada, çenesini büfeye dayayıp tiz cıyaklamalar eşliğinde seslendirdiği hayvan koleksiyonunun anlaşılmaz konuşmalarına dalarak tek başına yarım saat bile geçirebilirdi. Fiziksel belirtiler dışında, Stephen anne babasının acısına dair başka bir belirti görmemişti. Stephen'm sırtına daha fazla yük bindirmek istememişlerdi. Kate için hiç birlikte acı çekememiş olmaları, adını, babasının az önce yaptığı gibi, yüksek sesle telaffuz etmenin dile dökülmemiş bir kuralı ihlal etmek anlamına gelmesi, üçünü birbirine bağlayan bağa özgü bir şeydi.

Stephen'm kendini zorlayıp bisiklet meselesini açması yemeğin sonunu buldu. Anne babasma, yerli yerine yerleş-

tiremediği bir anısı olduğunu söyledi. Çocuk oturağını, denize uzanan yolu, tahta bankı, bankın arkasındaki gümbürtülü sesi tarif etti. Babası başını, bir daha yaşanmayacak geçmişle yüzleştiğinde çoğu kez yaptığı gibi, meydan okurcasına sallıyordu. Ama Bayan Lewis çabuk davrandı.

"Old Romney'deydi orası, Kent'te. Bir haftamızı orada geçirmiştik." Kocasının koluna dokundu. "Hatırlamıyor musun, Stan'e verdiğimiz bisikletleri ödünç almıştık. Eski olanları. Orada bir hafta kalmıştık, her gün yağmur yağmıştı."

Stephen'm babası, "Old Romney'ye hiç gitmedim," dedi; ama duraklamaya başlamıştı, ikna edilmeyi bekliyordu.

"Katıldığın bir kursla ilgili bir şeydi, bir haftalık izin almıştın. Oda-kahvaltı veren bir yerde kalmıştık, adını hatırlayamıyorum, ama güzel, çok temiz bir yerdi."

Stephen, "Bisikletleri ödünç almışsınız," dedi.

"Öyle. Yıllardır duruyorlardı, onları yeniyken almış, tayinimiz çıkınca da Stan amcana vermiştik."

Stephen'm babası bu kez kesin konuştu. "Bir sürü bisikletimiz oldu; ama hiç yepyeni bisikletimiz olmadı. Paramız yetmiyordu. Yani o zamanlar."

"Sana aldık diyorum işte, taksitle almıştık, sonra onları Stan'e vermiş, Old Romney'ye gitmek için de ödünç almıştık."

Bisikletler konusunda bu kadar emin olması, Old Romney konusundaki ısrarcılığını kuvvetlendirmişti. "Oraya hiç gitmedim. Yakınından bile geçmedim."

Stephen'm annesi kızdığını belli etmemek amacıyla tabakları içeri götürmek için ayağa kalktı. Kızgınlıkla sesini alçalttı. "İşine gelen şeyleri unutuyorsun."

Bay Lewis bardakları doldurup Stephen'a, *Başıma gelene bak*, der gibi tuhaf tuhaf bakıyordu.

Kahve içerlerken konuşmanın önceki hafta Wimbledon Mezarlığı'na gömülen yaşlı bir akrabanın cenazesine gel-

mesi üzerine, neşeleri çabucak yerine geldi. Hikâyeyi Stephen'ın annesi anlatıyor, gözlerindeki yaşları silmek için zaman zaman duraklıyordu. Merhumun torununun torunu olan küçük bir oğlan, cenaze sırasında oyuncak ayısını mezara atmış, tabutun üstünde sırtüstü yatan ayı da tek gözünü cenazedekilere dikmişti. Rahibin konuşması sırasmda çocuk korkunç bir yaygara koparmıştı. Kıkırdayan birkaç kişiye aile üyeleri öfkeyle bakmıştı. Kimse mezara inip oyuncağı almak istemediği için o da ölüyle birlikte gömülmüştü.

Öyküyü büyük bir sırıtmayla baştan sonra bir kez daha dinleyen Stephen'm babası, "Ayı için daha çok gözyaşı döküldü," diye ekledi.

Üçü bulaşıkları yıkamaya geçtiğinde, eski düzene göre hareket ettiler. Annesi mutfak lavabosunda işe koyuldu, Stephen ile babasıysa kurulama işini üstlendi. Yeterince tabak çanak birikince, Stephen işe koyulmak için mutfağa gitti. Babası masayı temizleyip sildi. Ardından, mutfakta diğer ikisine katılıp bulaşıkları kurulamaya, yerleştirmeye başladı. Bayan Lewis fırın tepsileri ile kızartma tavalarını kendisi yıkayıp kurulamak için erkekleri hep başından savardı. Bu işin dansa, ayinlere, askeri manevralara özgü yanları vardı. Stephen'ın kendi düzenlemeleri fazlasıyla karmaşık olduğu için, bir zamanlar içini umutsuzlukla dolduran bu işlemleri şimdi yatıştırıcı buluyordu. Babasının yemek masasını canla başla parlattığı, Stephen'ın mutfakta annesiyle baş başa olduğu ikinci aşamada, bisiklet konusunu yeniden açtı. Onları ne zaman satın almışlardı?

Annesi, Stephen'm neden soru sorduğunu merak etmiyordu. Ellerini köpüklü sudan çıkarmadan başını bir yana eğip düşünmeye başladı. "Sen doğmadan önce. Evlenmeden önce. Onlarla gezip birbirimize kur yapardık. Çok güzellerdi, siyahtılar, yazıları da altın rengiydi, çok ağırdılar."

"Kent'teki Oxford yakınlarında Çan diye bir bar biliyor musun?"

Annesi başını salladı. "Old Romney'nin yakınlarında mı?" diye sorduğu sırada Bay Lewis mutfağa girdi. Stephen, tam olarak karşı koymaya karar verdiği dürtüyle –akşamın olaysız geçmesini sağlama, ne kadar küçük olursa olsun fikir ayrılıklarına neden olmama dürtüsü ile– daha fazla bir şey sormadı.

Her şey yıkanıp yerli yerine kaldırıldıktan sonra, Stephen'ın son trene yetişmek için kalkma vakti gelene dek oturup çene çaldılar. Birbirlerine veda etmek için, ılık havada öndeki basamaklarda durdular. Stephen'm anne babasına tanıdık bir hüzün çökmüştü; söyledikleri şeyler epey neşeliyse de sesleri boğuklaşmıştı. Stephen bunun bir bakıma evden bir kez daha, otuz yıldır, her seferki ilkinin bilinçsiz tekrarı olarak, defalarca yaptığı gibi ayrılması; bir bakıma da evden tek başına, yanında karısı ya da kızı, yani gelin ile torun olmadan ayrılması olduğunu düşünüyordu. Nedeni ne olursa olsun, konuşulmadan kalacaktı. Her zamanki gibi verandada durup Stephen gümüşsü alacakaranlıkta uzaklaşıp yoldaki yumuşak dönemeçte gözden yitene dek, çöldeki o küçük havaalanında yaptıkları gibi el salladılar, biraz dinlenip tekrar el sallamaya başladılar. Sanki Stephen'm fikrini değiştirip yüzünü eve dönmeyeceğini, eve geri gelmeyeceğini kendi gözleriyle görmek istiyorlardı.

5

"Toplumun en zayıf üyelerinden oluşan sayıca kalabalık bir azınlığın özel kıyafetler giymesi, olağan çalışma hayatından, davranışlarındaki birçok kısıtlamadan muaf tutulması, zamanlarının çoğunu oyuna ayırmaları hep rastlanan bir durum değildi. Çocukluğun doğal bir olay olmadığını akılda tutmak gerekir. Bir zamanlar çocuklar küçük birer yetişkin muamelesi görürdü. Çocukluk icat edilmiş, toplumsal bir yapıdır; karmaşıklaşan, olanakları çoğalan toplum tarafından mümkün kılınmıştır. Hepsinden önemlisi, çocukluk bir ayrıcalıktır. Çocukların büyüme sürecince, kendilerine bu ayrıcalığı toplumun somut hali olan anne babasının, hem de kendileri pahasına tanıdığını unutmasına izin verilmemelidir."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'ndan, MKB

Stephen doğudan Suffolk'un merkezine uzanan boş tali yolda, kiralık bir arabayla ilerliyordu. Arabanın tavan camı ardına dek açıktı. Radyoda katlanabileceği bir müzik aramaktan yorgun düşmüştü; içeri dolan sıcak havanın, bir yıldan uzun bir süredir ilk kez araba kullanmanın verdiği yenilik hissinin keyfini çıkartıyordu. Arka cebinde Julie'ye

yazdığı bir kartpostal vardı. Julie yalnız kalmak istiyor gibiydi. Stephen da kartpostalı postalayıp postalamamak konusunda kararsızdı. Güneş arkasında yükselmişti; Stephen'a berrak, aydınlık bir görüş mesafesi sağlıyordu. İki tarafında asfalt sulama kanalları bulunan yol, ağaç kütükleri ile kurumuş eğreltiotlarından oluşan geniş bir alanın epey arkasında kalan, millerce uzunluğundaki kozalaklı ağaç fidanlığının arasında geniş kavisler çiziyordu. Sonradan, önceki gece iyi uyuduğunu hatırlamıştı. Gevşemişti, ama dikkatliydi de. Yetmiş ila yetmiş beş arasındaki hızını büyük, pembe bir kamyonun arkasına geldiğinde, biraz düşürmüştü.

Sonrasında, zamanın yavaşlaması olanların hızına eşlik etmişti. Kamyonun tekerleklerinin olduğu kısımda bir şey, bir boşluk, bir toz bulutu oluştuğu –ne olduğunu iyice görememişti– sırada, kamyonu geçmeye hazırlanıyordu; sonra siyah, uzun bir şey kıvrılarak otuz metreden üstüne doğru gelmeye başladı. Ön cama çarptı, bir an orada kaldıktan sonra, Stephen ne olduğunu anlayamadan gözden kayboldu. Sonra –yoksa aynı anda mı olmuştu bu?– kamyonun arkası zıplayıp sallanmaktan oluşan bir dizi karmaşık hareket yapıp, gün ışığına rağmen parlayan geniş bir kıvılcım püskürtüsüne dönüştü. Eğri, metalik bir şey yana uçtu. Stephen'm ayağını fren pedalına götürecek, oynak bir madenci kazmasının ucunda sallanan asma kilit ile kamyonun kirli yüzeyindeki "Beni yıka" yazısım görecek zamanı olmuştu. Sıyrılmış metalden hafif bir gıcırtı yükseldi, beyaz bir alev oluşturacak kadar yoğun, kamyonun arkasını havaya fırlatmış gibi görünen yeni kıvılcımlar oluştu. Toz içindeki, dönmeye devam eden tekerlekleri, diferansiyel dişlisinin yağ içindeki kamburunu, kam milini, sonra da, tam göz hizasında şanzımanı gördüğü sırada, fren pedalına basmaya yeni başlamıştı. Kafa üstü dikilen kamyon burnunun üstünde bir, belki iki kez zıpladıktan sonra pe-

rendesini ağır ağır, şimdilik tamamlayıp Stephen'a tersi dönmüş radyatör kafesini, koyulaştırılmış ön camı, tavam yola çarpar, tekrar birkaç metre yükselip kıvılcımlardan oluşan bir yatak eşliğinde kendisine yaklaşırken çıkan tok gümbürtüyü takdim etti.

Zamanın bu yavaşlayışında Stephen'a yeni başlangıçları hatırlatan bir şeyler vardı. Tüm koşullarm değiştiği çok daha geç bir döneme girmişti. Yeni kurallar bunlardı demek; yeni keşfedilmiş bir gezegendeki büyük bir şehre tek başına giriyormuşçasma, korkuyla karışık saygıya benzer bir şeyler hissediyordu. Bu hissettiklerinde biraz pişmanlık, kamyonların duygusuz şahidin önünde epey etkileyici bir biçimde mancınıkla fırlatıldığı eski oyun günlerine duyduğu sahici bir nostalji de vardı. Şimdi daha fazla çaba harcaması, dikkatini daha fazla yoğunlaştırması gerekiyordu. Arabanın önünü bir trafik levhası ile hareketsiz duran kamyonun ön tamponunun arasındaki iki metrelik boşluğa çevirmişti. Frenlerin yapmak istediği şeyle arasına girdiğini, arabayı bir yana çektiğini düşünerek –bu konu hakkında bir monografiyi daha yeni okumuştu sanki– ayağım fren pedalından çekmişti. Frene basmak yerine vites küçültüyor, iki eliyle tuttuğu direksiyonu dikkatle, ama fazla sıkmadan, aklındakini beceremeyecek olursa elleriyle yüzünü kapatmaya hazırlıklı olarak çeviriyordu. Julie ile Kate'e belli belirsiz tehlike, sevgi atımlarından ibaret mesajlar yollamaya, daha doğrusu mesajlar benliğinden fırlamaya başladı. Mesaj yollaması gereken başkalarının da olduğunu biliyordu; ama çok az, yarım saniyeden bile az zamanı vardı; neyse ki kafasına üşüşüp Stephen'ı şaşırtmamışlardı. İkinci vitese geçtiğinde arabadan itiraz dolu bir kükreme yükseldi; çok fazla düşünmemesi gerektiği, gevşemiş, birbiriyle ilgisi olmayan düşüncelerine güvenmesi, düşüncelerinin arasındaki boşlukları anlaması gerektiği açıktı. Muhtemelen yüksek sesle söylediği boşluk kelimesi kulak-

larına eriştiği anda metalin, camın aniden ezilirken çıkardığı sesi, her şeyin sona erdiğini, kapı kolu ile yan aynasının on beş metre arkasında, yola saçıldığını, durmak üzere olduğunu fark etti.

Rahatlama ya da şaşkınlık hissetmeden önce, kamyon şoförünün gösterdiği bu sürüş ustalığına şahit olmasını ummuştu. Direksiyonu tutmaya, kendini arkasındaki araçtaki adamın gözlerinden izlemeye devam eden Stephen, hareket etmeden oturuyordu. Arkasındaki şoförden ziyade yoldan geçen biri de işini görürdü; bir çiftçi, örneğin araba kullanmaktan anlayan, başarısının boyutlarını hesaplayabilecek herhangi biri. Alkış duymak, ön koltukta oturan, parlayan gözlerini kendisine çevirecek biri olmasını istiyordu. Aslına bakılırsa, Julie'yi istiyordu. Gülmeye başlayıp, "Gördün mü? Gördün mü?" diye bağırırdı. Ardından da, "Başardın! Başardın!" Yaşadığı olay beş saniyeden uzun sürmemişti. Julie, zamana olanları, geçen sürenin, kendini olayın yoğunluğu etrafında biçimlendirişini takdir edebilirdi. Şimdi, hayatta oldukları için heyecandan titreyerek, yaşadıkları şeyin anlamını, geleceklerini nasıl etkileyeceğini merak ederek, olay hakkında konuşuyor olurlardı. Bir kez daha, bu kez daha yüksek sesle gülüp haykırmaya başlardı. Öpüşür, arka koltuktaki şampanya şişelerinden birini alır, birbirlerini soymaya başlar, yere çökmeye başlayan tozun arasında, hayatta kalmalarını kutlarlardı. Kim bilir ne çok eğlenirlerdi! Elleriyle yüzünü kapatıp kısa bir süre bol bol gözyaşı dökerek ağladı. Ardından burnunu kiralama şirketinden aldığı sarı toz bezine silip arabadan indi.

Sürücünün Stephen'ı izleyebilmek için, sürücü koltuğunun tavanına bir delik açması gerekirdi. Stephen kamyona doğru yürürken bunu hemen fark etmemişti. Kamyonun ön kısmı o kadar kötü ezilip parçalanmıştı ki, araç hasar görmemiş olsa ne tarafının ne yöne bakıyor olacağını kestir-

mek imkânsızdı. Parçalanmış kapı kolu ile yan aynasını dikkatle yolun kıyısına tekmeledi. İleride, hava buharlaşan mazot nedeniyle dalga dalgaydı. Cam kırıkları ayaklarının altında sinir bozucu biçimde çıtırdıyordu. Sürücünün ölmüş olabileceğini düşündü. Şoför mahalline dikkatle, kapının ya da kapıya benzer bir açıklığın nerede olabileceğini anlamaya çalışarak yaklaştı. Ama arabanın iskeleti birbirine geçmişti; sıkıca kapanmış bir yumruğa ya da dişsiz bir ağza benziyordu. Bir ayağını enkazın üstüne koydu, ön camla aynı hizaya gelene dek parmaklarının ucunda yükseldi. Ön cam paramparça olmuş, süte benzeyen, opak bir yüzey haline gelmişti. Biraz daha yukarı çıkıp yan camlardan birini bulduğunda sadece şoför mahallinin tavanındaki dolgu maddesinin pencere camını iyice sıkıştırdığını gördü. Yol o kadar muntazam yapılmıştı ki, büyük bir taş bulabilmek için sulama kanalının üstünden atlayıp eğreltiotlarının arasına bakmak zorunda kaldı. Taşla dönüp arabanın enkazına vurmaya başladı.

Boğazını temizleyip sessizliğin içinde kulağa tuhaf gelen bir tonla, "Merhaba. Beni duyabiliyor musun?" diye bağırdı. Sonra, sesini yükselterek, "Merhaba!" diye tekrarladı.

Kabinin içlerinde bir kımıldanma, sonra kısa bir sessizlik oldu; ardından da, yakınlarda bir yerlerden, bir adamın boğuk bir sesle tek heceli iki kelime söylediğini duydu. Ses zorlukla duyulabiliyordu; eşya dolu bir odada duyulan bir mırıltıya benziyordu. Stephen tekrar seslenip hemen sustu. Sesi, durmadan aynı şeyi tekrarlayan sese karışmıştı. Bu kez birkaç saniye bekledi, ardından bir açıklık görebilmek için krom ile metalden oluşan yığma dikkatle bakmaya başladı. Seslendiğinde, içerideki ses eşit uzunluktaki iki kelimeyle Stephen'ı yanıtladı. *Buradayım ben* mi demişti? *Yardım et* mi? "Ne söylediğini anlamıyorum. Seni bulmaya çalışıyorum."

Stephen ilk baştaki gibi durmaya başladı. Meydana gelen duraklamada, tahminine göre, adam gücünü topluyordu.

İçeriden birinin derin bir nefes aldığını, sonra anlaşılır biçimde, "Aşağı bak," dediğini duydu.

Stephen'm ayaklarının dibinde bir kafa vardı. Çelik yığınındaki dikey bir yarıktan dışarı fırlamıştı. Başın altına sıkışmış, yüze iyice baskı yapan, ağzı örten bir de çıplak kol gördü. Stephen diz çöktü. Tanımadığı bu adamın başına dokunmak gibi bir niyeti yoktu. Adamın koyu kahverengi, gür saçları vardı. Tepesinde, büyük bir madeni para genişliğinde, saçsız bir bölge bulunuyordu. Adam yüzükoyun yatmasına rağmen, Stephen en az bir gözünün kapalı olduğunu görebiliyordu.

Yarık, gerçekte teneke plakanın bükülmüş iki kısmının arasındaki boşluktu. Loş ışıkta adamın omzunun üstünü, iş tulumunun kırmızı-siyah karelerini görebiliyordu. Adamın yüzünü hafifçe tokatlaymca, gözleri açıldı.

"Canın yanıyor mu?" dedi Stephen. "Yardım çağırırken bekleyebilir misin?"

Adam konuşmaya çalışıyordu; fakat çenesinin altına sıkışmış olan önkolu nedeniyle söyledikleri anlaşılmıyordu. Stephen iki eliyle adamın başını kaldırdı, kolunu kurtarmak için de ayağını kullandı.

Adam hırıltılar çıkarıp gözlerini kapattı. Gözlerini açınca, "Kâğıt kalemin var mı? Bir şeyler yazmanı istiyorum," dedi. Boğuk, dost canlısı Londra aksanıyla konuşuyordu.

Stephen'ın cebinde defter ile kalem vardı, fakat onlara uzanmadı. "Seni buradan çıkarmamız lazım. Kan kaybediyor olabilirsin. Her yer benzin olmuş."

Adam makul şeyler söylemeye başladı. "Hayatta kalacağımı sanmıyorum. Bana bir iyilik yapıp birkaç not al. Beni yazdıktan sonra da kurtarsan bir şey fark etmez, değil mi?"

Stephen son isteğe herkes gibi boyun eğmek durumundaydı.

"Bu Tebbit House, numara 2316, Anzio Yolu, SW9'daki Jane Field için."

"Evinin yakınında orası."

"'Sevgili Jane, seni seviyorum...' Gözlerini kapatıp düşünmeye başladı. 'Dün gece seni rüyamda gördüm. Ne olursa olsun sana dönecektim. Biliyorsun, değil mi? Böyle bir şey olacağını biliyordum. Sevgilerimle, Joey.' Ha, evet, bir de, 'Çocuklara sevgiler,' yaz. Sonraki Pete Tapp için, üç yüz dokuz, Brixton Yolu, SW2. 'Sevgili Pete. Gördün mü eski dostum, önce benim başıma geldi. Cumartesi günü gelemeyeceğim.' Oraya birkaç tane, şey işte, ünlem de koy. 'O yüz poundu hâlâ ödemedim. Parayı Jane'den al. Bessie'nin sende kalmasını istiyorum. Günde bir kutu ver, saat altı gibi, içine biraz kızarmış ekmek kat, bir fincan da süt. Çikolata yok. Hoşça kal, Joe.' Dur, ilk mesaja, 'Hamiş: Pete'e yüz pound borcum var,' diye ekle."

Stephen defterinin yeni bir sayfasını açıp beklemeye başladı.

Adam asfalta bakıyordu. Sonunda, rüyadaymış gibi, "Bu Bay Corner için," dedi. "'Sevgili Bay Corner, beni hatırlayacağınızı sanmıyorum. Aşağı yukarı on dört yıl önce ayrılmıştım. Beni sınıfınızdan atmış, benden adam olmayacağını söylemiştiniz. Şu an kendi işimi kurmuş bulunuyorum, kamyonumun da borcu bitmek üzere, yirmi tonluk pembe bir Fahrschnell. Sık sık bana söylediklerinizi düşünüyorum da, neler yaptığımı bilesiniz istedim. Saygılarımla, Joseph Fergusson, yaş yirmi sekiz.' Sonraki Wendy McGuire için, on üç Fox's Yolu, Ipswich. "'Tatlım...'"

Stephen defterini kapatıp doğruldu. Arabaya aceleyle yürürken, "Bu kadarı yeter," diye seslendi. Bagajı açıp loş bir yere mıknatıslı bir aletle tutturulmuş stepneyi bulana dek karıştırdı.

Stephen geri dönüp stepneyi arabanm yan tarafındaki boşluğa sokmaya çalışırken, "Dinle," dedi adam, "boynumdan aşağısını hissedemiyorum. Ne halde olduğumu görmek istemiyorum."

Açıklığın çökmüş kenarlarında manivelayla kaldırabileceği bir şey yokmuş gibi görünüyordu. Ama daha fazla mektup dikte etme düşüncesi Stephen'ın pes etmemesine neden oluyordu; sonunda stepneyi yerine yerleştirdi, dişli çarkı çevirmeye başladı.

Başı dizlerinin arasmda olduğu halde yere diz çökmüştü. Adam, yanağını yola dayamıştı. Boynunun kırk beş santimetre yukarısındaki stepne biraz yamuk duruyordu. Arabayı kaldırmaya başladığında, aşağı ucu yan taraftaki teneke plakayı kurtarmaya, dişli çarkın zorlukla tamamladığı her turla birlikte küçük bir gedik açmaya başladı. Stepnenin üst kısmının sabit bir şeye dayanması nedeniyle ortaya iş görecek bir kaldıraç çıkmıştı. Gedik on santimetre genişliğe ulaştığında, Stephen'ın krikoyu yeniden, bu kez dikey olarak, tabanını adamın boğazına yakın bir yere yerleştirecek fırsatı oldu. Tahtaya sürtünen tırnaktan çıkan sese benzeyen, keskin, gıcırtılı bir ses eşliğinde, kamyonun kopmuş bir kısmı kalkmaya başladı. On beş santimetre kadar hareket ettikten sonra, tekrar ağır bir şeye takıldı. Stephen, adamın iki büklüm olmuş bedeninin göründüğü karanlık bölmeye dikkatle baktı. Kan ya da yaralanma izine rastlamadı. Krikoyu yerinden oynatmamaya özen göstererek bir eliyle adamın omzunu yakaladı, diğer eliyle yüzünü alttan kavrayıp çekti. Adam inledi.

Stephen, "Yardım etmen lazım," dedi. "Başım kaldır da elimi çenenin altına sokabileyim." Bu kez adam iki-üç santimetre kıpırdadı. Aynı şey birkaç kez tekrarlanınca, adam boştaki kolunu kendini itmek için kullanabilecek duruma geldi; Stephen da adamı koltuklarından yakalayıp arabadan dışarı çekti.

Birlikte arabaya yürürlerken adam bileğini tutuyordu. Üzgün bir ifadeyle, "Sanırım kırılmış," dedi. "Cumartesi günü bilardo turnuvasına katılacaktım."

Şimdi kendisi de titreyen, dizlerinin bağının çözülmek üzere olduğunu hisseden Stephen, adamın şokta olduğuna karar verdi. Yolcu koltuğuna oturmasına yardım edip vücuduna bir battaniye sardı. Ama sürücü koltuğunun kapısı kapı kolu olmadan açılmayınca, yolcu kapısından geçip direksiyonun arkasına sıkışmak için adamı koltuktan kaldırmak zorunda kaldı. Nihayet ikisi de koltuklara yerleştiğinde, bir-iki dakika boyunca oturup beklediler. Anahtarı kontağa sokmanın, vites kolunu oynatmanın, direksiyonu kavramanın törensel hareketleri Stephen'ı sakinleştirdi. Titreyen, ön camdan dışarıya bakan adama döndü.

"Joe, hayatta olman bir mucize."

Joe dilini dudaklarının üzerinde gezdirip, "Susadım," dedi.

Stephen arka koltuktan bir şişe almak için uzandı. "Sadece şampanyamız var."

Patlayan mantar torpidodan sekip Joe'nun kulağına sertçe çarptı. Şişeyi alırken sırıtıyordu. Dudaklarını şişenin köpüklü ağzına dayayıp çekmeye başladı, gözlerini kapattı. Şişeyi elden ele geçirip bitirene dek hiç konuşmadılar. Şişe boşaldığında Joe geğirip Stephen'a adını sordu. "Harikaydın Stephen. İnanılmazdın. Kriko aklımın ucundan bile geçmezdi benim." Bileğine bakıp hayretle, "Hayattayım. Sakat bile değilim," dedi.

Güldüler, Stephen da heyecanla arabayla geçtiği iki metrelik açıklığı, zamanın nasıl yavaşladığını, tabelanın yan aynası ile kapı kolunu nasıl söküp aldığını anlatmaya koyuldu. Joe durmadan, "Harika," diye mırıldanıyordu; Stephen ikinci şampanya şişesini almak için uzandığında ise, "İnanılmaz," dedi. Kazayı farklı açılardan bakarak yeniden oluşturmaya giriştiler. Joe bir devin kamyonunu kaldırıp havaya fırlattığını hissettiğini söyledi. Yolun yüzeyinin kendisine doğru yaklaştığını, her şeyin üzerine kapandığını hatırlıyordu. Mucize bu, deyip duruyordu, inanılmaz bir

mucize. İkinci şişenin sonuna gelmek üzerelerken keyifle nara atmaya, akıllarına başka bir şey gelmemesi nedeniyle de, birbirlerini göstererek, "For He's a Jolly Good Fellow"u söylemeye başladılar.

Arabayla uzaklaştıkları sırada Stephen'ın aklına kriko geldi; onu orada bırakmaya karar verdi. En yakın şehre doğru yola koyulmuş, Joe'nun öncelikle hastaneye mi yoksa karakola mı gitmesi gerektiğini tartışıyorlardı.

Joe karakolda ısrarlıydı. "Sigorta için her şeyi eksiksiz yapmak istiyorum."

Stephen aşağı yukarı sarhoş olduğunu hatırlayıp yavaşladığında saatte yüz kırk kilometreden hızlı gidiyorlardı. Joe bir süre hiçbir şey söylemedikten sonra, kente yaklaştıklarında, "Buralarda oturan güzel bir kız tanıyordum," diye mırıldandı. Kent merkezinde karakolu aradıkları sırada ise, "Orada ne kadar kaldım? İki saat mi? Üç mü?" dedi.

"On dakika. Belki daha da az."

Stephen karakolu bulup durduğu sırada Joe hâlâ bunun ne kadar inanılmaz olduğunu mırıldanıyordu. "Ne düşünüyorsun şu zaman olayı hakkında?"

Joe pencereden, polis arabasına binen silahlı üç polise bakıyordu. "Bilmem. Bir keresinde iki yıla yakın hapis yattım. Yapacak bir şey yoktu, hiçbir şey olmuyordu, bütün günler aynıydı. Ama ne oldu biliyor musun? Göz açıp kapayıncaya kadar geçti. Daha ne olduğunu anlayamadan hapisten çıktım. Her şey ortada işte. Bir anda çok şey olunca uzun zaman geçmiş gibi oluyor."

Arabadan inip kaldırımda yan yana durdular. Kutlama sona ermişti.

Stephen bir saat içinde belki de onuncu kez, "Hayattasın," dedi. "Sence ne anlama geliyor bu? Nasıl bir fark yaratıyor?"

Joe da düşünüyordu, yanıtı hazırlamıştı. "Jane'e, çocuklara, o karın ağrısı Wendy McGuire'a geri döneceğim anla-

mına geliyor. Sigorta parasıyla iki tane elden düşme kamyon alacağım anlamına geliyor."

Bunun üzerine yapması gereken önemli bir işi olduğunu hatırlayan, Stephen'm tahminine göre, teşekkür edip vedalaşma formalitelerini hatırlayamayacak kadar afallamış olan Joe dönüp karakola doğru yürümeye başladı. Joe iki kadın polisin geçmesi için kenara çekildikten sonra kanatlı kapıların arasında gözden kaybolurken, Stephen defterindeki mesajları düşünüp kendisine yük olduklarını hissetti. Sayfaları yırttı, ardından arka cebindeki kartpostalı çıkardı, ızgaranın üstüne eğilip hepsini kanalizasyona attı.

Köknar fidanlığı ile çalı biçme makineleri, devlet bakanının nüfuzu sayesinde Ogbourne St. Felix civarlarına yaklaşamamış gibiydi. İki yüz hektarlık, Norman zamanlarından beri ağaçlandırılan, Domesday Book'ta bahsi geçen orman; herkesçe İngiliz kırsalı olarak kabul edilen manzaraya benzerliği nedeniyle reklam fotoğrafçılarının, sinemacıların uğrak yeri bir bölgede gizlenmişti. Orman sözde köklü bir hayır cemiyetine aitti. Gerçekte ise, arazideki tek evin masraflarını karşılamakla yükümlü kişinin malıydı. Odunculara ait, yan yana dizili üç kulübe, ev haline getirilmek üzere birleştirilmişti; ev, koruluğun güney kısmındaki küçük bir açıklıktaydı. Eve tali bir yol ile üvez ağaçlarmm, misket limonlarının arasından ilerleyen engebeli bir patikadan varılıyordu. Gür çalı yığınının Darke'ların yabani çiti olduğunu; yaz aylarında, yeşil bir tünel ile Thelma'nın kulübenin önündeki bahçesine giden gül dolu kavisli yola açılan küçük kapıyı bulmak için birbirine dolanmış çalıların içine iyice bakmak gerektiğini sadece deneyimli ziyaretçiler biliyordu.

Stephen yakınlardaki kasabada yeni şampanya almak için durmuştu. Elinde satın aldıkları ile küçük meydandan kasabanın büyük oteline doğru yürürken, kollarının ağır-

laştığını hissediyordu. Yıkanmak, büyük bir bardak dolusu viski içmek istiyordu. Otelin kapısının önüne toplanmış dilenci grubuyla karşılaşmayı beklemiyordu. Bunlar Londra'daki dilenciler kadar bitkin görünmüyordu; daha sağlıklı, daha kendinden emindiler. Stephen onlara yaklaşırken güldüklerini duydu; yapılı, file fanila giyen yaşlı bir adam kaldırıma tükürüp ellerini sıvazladı. Olağan düzenlemeler burada uygulanmıyor gibiydi. Yasa gereği, dilencilerin çift halinde çalışması bile yasaktı. Çalışmalarına izin verilmiş belli caddelerde sürekli hareket etmeleri gerekiyordu. Bunun gibi belli yapıların kapısmm önünde, insanları rahatsız edecek şekilde toplanmaları kesinlikle yasaktı. Burada, dilenciler rozetlerini bile doğru dürüst takmamıştı. Onları güneşte yanmış, kaslı kollarına bağlamışlardı, birkaç kız ise rozetlerini rengârenk saç bantları haline getirmişti. Dev gibi bir adam ise rozetini tek gözünün üstüne takmıştı. Saçları kazınmış, başı dövmeli genç bir adam ise kendisininkini küpesinin ucuna iliştirmişti.

Stephen yaklaşırken, birbirine çarpan şişelerle dolu poşetinin, şişelerin sarı folyoyla kaplı kapaklarının kışkırtıcı biçimde dışarı çıktığının farkındaydı. Dilencilerin hepsi şimdi Stephen'ı izliyordu; geri dönmesine imkân yoktu. Hükümet ile iğrenç düzenlemeleri, diye düşündü. Yine de, Londra'da böyle bir duruma bir saniyeliğine bile izin verilmezdi; Stephen etrafta polis aramaya başladı. Adımlarını yavaşlatmıştı; bir an sonra, kendini dilencilerin arasmda buldu. Kimseyle göz göze gelmiyor, önüne bakıyordu. Birinin, "Bir onluk atsana," dediğini duydu, yürümeye devam etti. Bir kızın elinde Shelley'nin kitaplarından birinin cep baskısını gördü. Biri poşetine asıldı, Stephen poşeti sertçe çekti. Başka biri kültürlü biri numarası yapıp konuşmaya başladı: "Hmm, Bollinger. Dehşet bir fikir!" Çimenle karışık ter kokusunun, silhat kokusunun arasmda kendine yol açarken, etrafındakiler gülüyordu.

Direksiyonu Darke'ların oturduğu yamru yumru meydana kırdığında, kafasını meşgul eden şey, çarpışmadan ziyade bu ufak yüzleşmeydi. İhanet ettiği için kendini suçlu hissediyordu. Bir tarafta elinde şampanya şişeleriyle duran, soluk yüzlü, beyaz, ipek gömlekli bir adam, diğer tarafta ise kapıdaki Çingeneler vardı. Yıllar boyunca kendini, kalben göçebelerin yanında olduğuna, parasının olmasının hoş bir tesadüf olduğuna, her an tek bir çantaya sığdıracağı eşyasıyla yeniden yollara düşebileceğine inandırmıştı. Ama geçen zaman, Stephen'ı yerine mıhlamıştı. Pasaklı fakirleri görür görmez etrafta polis aramaya başlayan birine dönüşmüştü. Artık diğer taraftaydı. Değilse, neden o insanlar orada değilmiş gibi davranmıştı? Sayıca fazla olduklarını düşünmeden neden, bir zamanlar yapabileceği gibi gözlerinin içine bakmamış, hoş bir tesadüf sonucu kazandığı paranın bir kısmını onlara vermemişti? Arabayı durdurmuş, küçük kapıya uzanan otlarla kaplı keçiyolunda yürüyordu. Silhat kokusu Stephen'ı şaşkına çevirmişti. Kandahar'da tanıdığı, kendine sersemce zarar veren bir kızın, Londra'nın doğusundaki, başkalarıyla paylaştığı karmakarışık dairelerin, Montana'daki bir açık hava konserinin kokusuydu bu. Geriye döndürülemez zamanın sıradanlığı nedeniyle sarsılmıştı. Geçmişte kendini tüy gibi hafif hissederdi. Hayatının ucu açık bir macera olduğunu düşünür, eşyasını bağışlar, beklenmedik bir şeylerin olması hoşuna gider, uğurlu karşılaşmalar hayatından eksik olmazdı. Bunların hepsi ne zaman bitmişti? Sahip olduğu şeylerin sahiden, başkasına devredilemez biçimde kendisine ait olduğunu ne zaman düşünmeye başlamıştı, örneğin? Hatırlayamıyordu.

Yaz fundalarının oluşturduğu karanlık geçitte durdu, valiz ile şampanyayı yere koydu, arkadaşlarıyla buluşmak için hazırlanmaya koyuldu. Karanlıkta, elleri bembeyaz parlıyordu. Elleriyle gözlerini örttü. Soğuk algınlığı

geçiren biri gibi, içi yakın geçmişiyle sağlıksız biçimde doluydu. Şimdiki zamanda yaşayabilse, özgürce nefes alabilecekti. Ama şimdiki zamanı sevmiyorum, diye düşünüp eşyasını yerden aldı. Doğrulurken, başının üstünde, sarkmış güllerle çevrelenmiş bir siluet gördü. Thelma onu izliyordu.

Öpüşürlerken, "Ne zamandır orada saklanıyordun?" diye sordu.

Stephen, "Yıllardır," derken sesine neşe katmayı beceremeyişti. Başarısızlığını telafi etmek için soğuk olan şişeleri gösterip bir tanesini hemen açmayı önerdi; yapmak istediği en son şeydi bu.

Thelma, Stephen'ı eve soktu. Akşam güneşinde, kapı ile pencereler ardına dek açıktı. Taş zemini ıslak bir serinlik veren küçük yemek odasından geçerek içeri girdiler. Thelma içkiye uygun kadehleri aramaya gittiğinde, Stephen onu burada beklemeye koyuldu. Kütüphanenin raflarında, kubbeli kafeslerin içinde, doğal ortamlarında tasvir edilmiş, doldurulmuş kuşlar vardı. Sarımsı kahverengi bir baykuş pençelerini doldurulmuş bir fareye geçirmişti. Kare bir tankın içinde, bir susamuru çürüyen bir balığı dişlerinin arasına almıştı. Stephen sallanıp duran yuvarlak bir masaya oturup dirseklerini masaya dayayınca neşesi yerine gelmeye başladı. Kolunun yanında bir şişe Burgundy ile şişenin yeni çıkarılmış mantarı duruyordu. Rosto ile sarmısağın kokusu, arkasındaki pencere pervazından içeri dolan hanımeli kokusuna karışıyordu. Thelma mutfakta buz kovasını dolduruyor, bahçeden ise kuşların birbirine karışan cıvıltısı geliyordu.

Armut ağacının altındaki, çimleri biçilmemiş bölgeye yerleştirilmiş, etrafı devasa gelinciklerle, aslanağızlarıyla, Stephen'ın, Thelma hezaren olduklarını söyleyene kadar acıbakla sandığı çiçeklerle çevrili, paslı, dövme demir bir masaya oturdular.

Thelma buz kovasının yanına koyduğu iki kadehi şam-

panyayla doldurdu. "Charles ormanda bir yerlerde. Gidip bulman gerekecek."

Stephen içkinin asitli olması nedeniyle ürperip içerideki kırmızı şarabı düşündü. Bir kadeh viski de işini görürdü.

Konuşacakları pek çok şey olduğu için bahçe hakkında konuşuyorlardı. Daha doğrusu Thelma açıklamalar yapıyor, Stephen ise anlıyormuş gibi başını sallıyordu. Thelma, Stephen'm konuşmayı umursamadığını, ancak Stephen bir peygamberçiçeği yığınını işaret edip ne olduklarını sorunca anladı. Bahçe ile dışarısı arasında gözle görülür bir sınır bulunmaması için, bahçenin dış kenarlarının nasıl ormandaki yabani otlara karışacak şekilde tasarlandığını; genetik faktörler dediği şey için saklamayı düşündüğü tohumları elde etmek için kır çiçeği yetiştirdiğini anlattı.

"Çuhaçiçekleri bile ortadan kayboldu sayılır. Sırada düğünçiçekleri var."

"Her şey gün geçtikçe kötüleşiyor," dedi Stephen. "İyiye giden hiçbir şey yok mu?"

"Dışarıdaki dünyada yaşayan sensin. Sen söyle."

Stephen iyice düşündü. "Sussex'teki çıplak tepelere kozalaklı ağaç dikiyorlar. Yirmi yıl içinde odun konusunda kendi kendimize yeter hale geleceğiz."

Bunun şerefine kadeh kaldırdılar; sonra Stephen kitabı sordu. Charles hakkında konuşmaktan kaçınıyorlardı. Thelma kitabın iyi gittiğini söyledi. Dörtte birini bitirmişti; bir kitap daha yazması isteniyordu. Thelma komitedeki son haberleri sorunca, Stephen başbakanla yaptığı konuşmadan bahsetti.

Thelma şaşırmamıştı. "Charles'ı sevdikleri belliydi. Nedenini hiçbir zaman anlamadıysam da, bunu sır olarak sakladılar. Belki de kıskançlıkları önlemek içindi. İşin içinde biraz sevgi ile arzu da vardı."

"Arzu mu?" Başbakanda arzudan eser olmadığı söylenirdi.

"Olmayacak şey değil. Politikada Charles olsa olsa genç bir adam ya da bir çocuk sayılır."

"O yüzden mi buraya gelmesini istiyordun?"

Thelma başını salladı. "Onu görene kadar hiçbir şey söylemem."

"Mutlu mu peki?"

"Git kendin bak. Mutfaktan çıkıp patikayı izle. Patikanın asıl yolla birleştiği yerde sola dön. Er ya da geç ona rastlarsın."

Yirmi dakika sonra yola koyuldu. Thelma'ya göre etrafını dolaşmanın bir saat sürdüğü, düzgün olmayan bir oval şeklindeki geniş, çim patika, ormanın kıyısından geçiyordu. Patika boyunca, bir taraftaki ağaçların arasından açık arazilerin görülebildiği geniş alanlar vardı. Başka yerlerdeyse patika ormanın içlerine doğru ilerleyip, insanın ayağının ancak sığacağı kadar daralıyordu. Burada ışık azalmıştı; çimen ise yerini, yaprakları ayağının altında ezilirken nahoş bir sesle çatırdadığından Stephen'ın basmamaya çalıştığı sarmaşığa bırakıyordu. Bu ormandaki son yürüyüşünde, Charles'ın hâlâ hükümette vekil olduğu zamanlarda her şey yalın, saftı. Mevsimler, değişimin insanı şaşkınlığa uğratacağı kadar yavaş değişiyordu. Burasının o yer olduğunu söylemeye bin şahit isterdi. Kuraklık buraya dokunmamıştı. Ağaçların, bitkilerin adı konusundaki cehaleti, bollukları hakkındaki düşüncesini güçlendiriyordu. Orman infilak etmişti; bitkilerin meydana getirdiği karmaşa tarafından o kadar yutulmuştu ki, refahtan boğulma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Patikanın bir dereyle kesiştiği noktadaki eski bir duvarın kalıntısı olan bir kaya tabakası, yosundan, parıltılı likenden, mikroskobik ağaççıklardan oluşan minyatür bir Amazon'a ev sahipliği yapıyordu. Yukarıdan ise ışığı süzen, sicim kalınlığında asmalar sarkıyordu. Toprakta dev gibi, ağırlıkları nedeniyle iki büklüm olmuş lahanalar, raventler, eğreltiotları, otlar bulunuyordu. Gökyüzünün görülebildiği

yerde mor çiçeklerden oluşan büyük bir yığın, biraz daha karanlık olan başka bir yerdeyse akşam yemeğini hatırlatan sarmısak kokusu vardı.

Kaçınılmaz olan şeye boyun eğen Stephen, burasının bir çocuğa ihtiyacı var, diye düşündü. Kate yarım mil arkadaki arabanın, ormanın çevresinin ya da ötesindeki şeylerin –yollar, fikirler, hükümet– farkında olmazdı. Orman, ağının ucunda dönen şu örümcek, çimenleri dişleyen şu böcek, yaşanan an, her şey olurdu. Stephen'ın Kate'ten esinlenmeye; onun özel olayları kutlamak, şimdiki zamanın nasıl doldurulacağı, şimdiki zaman tarafından, kimliği hiçliğe karışana dek nasıl doldurulacağı konusundaki derslerine ihtiyacı vardı. Stephen'ın aklının yarısı hep başka bir yerdeydi, hiçbir zaman olanlara tam olarak dikkat etmiyor, hiçbir zaman tam olarak ciddi olamıyordu. Gerçek yetişkinliğin, çocukların oyun oynarkenki ciddiyetini elde etmek olduğunu Nietzsche mi söylemişti?

Bir keresinde Julie'yle birlikte Kate'i Cornwall'a götürmüşlerdi. Yaylı sazlar dörtlüsünün halka açık ilk konserini kutlamak için çıktıkları kısa bir tatildi. Gidecekleri sahile üç kilometrelik bir keçiyolundan varılıyordu. Öğleden sonra geç bir saatte, denizin kıyısında kumdan kale yapmaya başlamışlardı. Kate heyecanlıydı. Mükemmeliyetçi olduğu yaştaydı. Duvarlar düzgün olmalıydı, pencere de yapmak gerekiyordu, duvarlara belli aralıklarla deniz kabuğu yerleştirmeliydiler, kalenin içindeki alanın ise kurumuş yosunlarla kaplanması gerekiyordu. Stephen ile Julie gitme vakti gelene dek kızlarını eğlendirmeye girişmişlerdi. Yüzmüşler, piknik yapmışlardı. Ama sonra, nasıl olduğunu fark etmeden kendilerini kaptırmış, küçük kızın aceleciliği onlara bulaşmış, yaklaşan gelgite karşı hazırlıklı olmak dışında zamanın hiç farkında olmadan çalışmaya başlamışlardı. Üçü birlikte gürültülü bir uyumla, kova ile iki küreği paylaşarak, birbirlerine amansız emirler vererek, seçtikleri deniz kabukları ya da yaptıkları pencereler

yüzünden birbirlerini alkışlayarak ya da küçümseyerek, yeni malzeme almak için sahilden yukarı koşarak –asla yürümeyerek– çalışmışlardı.

Her şey tamamlanıp eserlerinin etrafında birkaç kez dolaştıktan sonra, kale duvarlarının içinde dip dibe oturup gelgiti beklemeye başlamışlardı. Kate, kalelerini denize karşı koyacak kadar sağlam inşa ettiklerine inanıyordu. Stephen ile Julie de buna ayak uydurmuş, kenarlardan taşan suyla alay etmiş, su duvarların bir kısmını erittiğinde ise yuhalamışlardı. Nihai yıkımı bekledikleri sırada, aralarına sıkışmış oturan Kate kalenin içinde kalmak için yalvarmaya başlamıştı. Burasının evleri olmasını istiyordu. Londra'daki yaşamlarını bırakacak, sonsuza dek sahilde yaşayıp bu oyunu oynayacaklardı. Yetişkinlerin büyüyü bozması, saatlerine bakmaya, akşam yemeği ile daha başka şeyler hakkında konuşmaya başlaması da o ana rastladı. Kate'e hep birlikte eve dönüp pijamalarını, diş fırçalarını almaları gerektiğini söylediler. Bunun harika, mantıklı bir fikir olduğunu düşünen Kate, anne babasının kendisini patikadan arabaya götürmesine izin verdi. Sonra, günlerce, konuyu nihayet unutana dek, kumdan kaledeki yeni hayatlarına ne zaman geri döneceklerini sorup durmuştu. Ciddiydi. Stephen her şeyi, bir zamanlar Kate'in kale yapmasına yardım ettiği zamanki kadar yoğunlaşarak, kendini vererek yapabilecek olursa, sıra dışı güçlere sahip, mutlu biri olacağını düşünüyordu.

Patikanın dik açı yaparak ormanın içine yöneldiği, kuytu bir bölgeye doğru yavaşça alçalmaya başladığı yere geldi. Ağaçlar, patikanın üzerine bir sayvan yaratacak biçimde eğilmişti; ağaçlardan süzülen akşam güneşi, koyulaşan çimenlere portakal rengi şekiller veriyordu. Patikanın düzleştiği yerde kurumuş, çürük odun sütununda ibaret bir meşe vardı. Stephen on metre uzaktayken, ağacın arkasından bir çocuk çıktı, durup Stephen'a bakmaya başladı. Stephen da

durdu. Parça parça görünen ışık, rüzgâr estiğinde titriyordu. Doğru dürüst görebilmek güçtü; fakat karşısındakinin, okuldayken büyülendiği, çok korktuğu çocuklardan olduğunu biliyordu. Çocuğun solgun yüzü kumral, perçemli saçlarla çevrilmişti. Bakışları fazlasıyla kendinden emin, Stephen'ın iyi bildiği ölçüde kibirliydi. Eski moda bir görünüşü vardı – kolları sıvanmış, ucu sarkan gri, pazen bir gömlek, gümüş yılan tokalı elastik kemerle bağlı bol, gri bir şort, bir şeyin sapının dışarı fırladığı şişkin cepler, yaraları kabuk bağlamış kanlı dizler. Stephen'm aklına, Londra'daki bir peronda, öğretmenleriyle birlikte sıraya girmiş, İkinci Dünya Savaşı'nda tahliye edilmiş insanların fotoğrafları geldi.

Stephen ilerlerken, içtenlikle, "Merhaba," dedi. "Ne yapıyorsun?"

Çocuk ağaca tutunup doğruldu, bacağını kaldırıp arkası açık ayakkabısının ucuyla bileğinin üstünü kaşımaya başladı. "Bilmem. Öyle bekliyom."

"Neyi?"

"Salak."

"Charles!" Stephen yaklaşıp elini uzatırken, arkadaşının elini sıkacağından emin olamıyordu. Ama Charles tokalaştı, sonra elini Stephen'ın boynuna koyup sarıldı. Stephen'm burnuna meyankökü ile nemli toprak kokusu geldi.

Charles geriledi, patikada yürümeye başladı. Sadece, "Yerimi görmek ister misin?" deyip kenarlarında uzun eğreltiotlarının büyüdüğü patikadan aşağı inmeye başladı. Stephen, Charles'ın peşi sıra gidiyordu, gözleri arkadaşının cebinden fırlamış sapanın üstündeydi. Deri kese, kauçuk şeritlerden tehlikeli biçimde sallanıyordu. Kütüklerin arasında yaban mısırlarının büyüdüğü bir açıklıktan geçip ağaçların yetişkin devlere benzediği ormana yeniden girdiler. Hızlı hızlı yürüyorlardı, ara sıra Stephen, Charles'a yetişmek için koşmak zorunda kalıyordu. Charles nefes nefese, birbiriyle alakasız cümleler kurarak, arkasına bakmadan

konuşuyordu. Stephen, söylediklerinin hepsini duyamıyordu. Arkadaşı kendi kendine konuşuyor gibiydi.

"Çok güzel... yazın yaptım... kendim... yerimi..."

Stephen'ın, ilk başta düşündüğünün aksine, Charles'ın ufalmadığını fark edecek fırsatı oldu. Daha hafifçe, esnekçe hareket ediyordu. Alnındaki saçları uzatmış, kulağının arkasındakileri kısa kesmişti. Akla on yaşında olduğunu getiren şey meraklı tavırları, hızlı hızlı konuşması, etrafa istekle bakması, başıboş, içgüdüsel yürüyüşü, bir köşeyi döndükten sonra öncekinden daha dar bir patikaya saparken ayaklarının, dirseklerinin havada uçuşması, yetişkinlerin birbirini karşılarken kullandıkları âdetleri, formaliteleri bir kenara bırakmış olmasıydı.

Ortasında muazzam kalınlıkta bir ağacın olduğu, öncekinden daha küçük bir açıklığa geldiler.

Charles çimenleri eşeleyip eline büyük bir taş aldı. "Görüyor musun? Görüyor musun?" Stephen evet diyene dek başka bir şey söylemedi. "Bunlara bu taşlarla vurdum işte." Yerden altmış santimetre yüksekteki, ağaca çakılmış on beş santimetrelik çivi ile onun altmış santimetre yukarısındaki çiviyi işaret ediyordu. Ağacın gövdesinde eğik bir çizgi halinde ilerleyip, yerden on metre yüksekteki ilk dala yükselen bir düzine kadar çivi vardı. Charles, Stephen'ı omzundan tutup ağacın dibindeki çiğnenmiş bir toprak parçasına çekti. "Yukarıda!" diye bağırdı. "Bak, bak!" Stephen başını arkaya yatırdığında, bölünen, sonra tekrar bölünen dalların oluşturduğu baş döndürücü labirentten başka bir şey göremedi. "Hayır, hayır," dedi Charles. Stephen'ın başını iki elinin arasına alıp iyice arkaya yatırdı. En üstteki dalların arasında siyah bir benek vardı.

"Ne bu?" dedi Stephen. "Kuş yuvası mı?"

Söylenecek şey buydu. Charles sıçradı. "Kuş yuvası değil, aptal. Benim yerim. Kendimin evi!"

Stephen, "İnanılmaz," dedi.

Charles sapanını cebine sokuşturdu. "Hazır mısın?"

Sol ayağını ilk çiviye yerleştirdi, sağ ayağını ikinci çiviye attı, sol eliyle üçüncü çiviyi tutup poz verirmiş gibi durdu; sağ elini Stephen'a sallıyordu. "Çok kolay. Benim yaptıklarımı yap."

Stephen elini ağacın kabuğunda gezdirdi. Bocalıyordu. "Bu ağacın... eee... türü ne sence?"

"Kayın tabii. Bilmiyor muydun? Dev gibi bir şey, elli beş metre vardır." Yerden üç metre yükselene dek tırmanıp aşağı baktı. "Sana göstermek istiyordum." Bir zamanlar işadamı, siyasetçi olan Charles şimdi başarılı bir ergendi.

Stephen ilk çiviye basıp ağırlığını taşıyıp taşımadığına baktı. Arkadaşına neler olduğunu sormak istiyordu; ama Charles kendini bu yeni benliğine fazlasıyla kaptırmıştı; ne kadar sahte göründüğünün, geçirdiği değişimin saçmalığının farkına varamayacak durumdaydı; Stephen meseleye nasıl yaklaşması gerektiğini bilemiyordu. Belki de Charles ileri seviyede psikozdaydı; ona nazik yaklaşmak gerekiyordu. Diğer taraftan, Stephen'ın heyecandan, havadaki uğraştan, eski arkadaşının bu ana yüklediği önemden etkilenmemek elinde değildi. Sıkıcı görünmek istemiyordu. Ağaca tırmanmayı hiçbir zaman pek becerememişti; ama tırmanmayı adamakıllı denemiş de değildi. Kendini yukarı çekti, üst üste binmiş iki ayağıyla ikinci çivinin üstünde durduğunu fark etti. Kolay olmuştu, fakat aşağı bakıp şimdiden epey yükseldiğini görünce dehşete kapıldı.

"Bu iş bana göre mi, bilemiyorum," demeye başlamıştı; ama ilk dalda, ellerini cebine sokmuş duran Charles talimat yağdırıyordu. "Elini başının üstündeki çiviye koy, ayağını kaldır, diğer elinle sonraki çiviyi tut..."

Stephen çiviyi bulana dek uzandı. Bir buçuk metre ciddi bir yükseklik sayılmayabilirdi; ama bu mesafenin yarısından, sandalyeden düşüp boynunu kıranlar vardı.

Birkaç dakika sonra, ilk dalda yüzüstü yatıyordu. Dal neredeyse zemin kadar sağlamdı; Stephen bedenini dala

iyice yapıştırdı. Birkaç santimetre ötesinde bir tespihböceği dolanıyordu. Burası onun bölgesiydi. Charles arkadaşına yukarıya nasıl çıkacağını göstermeye çalışıyordu; ama Stephen yukarı bakmaya cesaret edemiyordu, aşağı bakmak da istemiyordu. Gözlerini tespihböceğinin üstünden ayırmıyordu. Sadece, "Sanırım yavaş yavaş ilerleyeceğim," diyebildi. Charles ona bir şeker uzattı, bir taneyi de havaya atıp ağzıyla yakaladı, sonra tırmanmaya başladı.

İşin zor kısmı ayağa kalkmak, dalı bırakmaktı. Stephen doğrulurken ağacın gövdesinden destek aldı. Sırada bacağını, ayağını üstteki dalın meydana getirdiği haça yerleştirebileceği kadar kaldırmak vardı. Fakat bu işi hallettikten sonra her şey kolaylaştı. Ağacın gövdesinden o kadar çok dal çıkıyordu ki, tırmanmak sarmal merdivenden çıkmaya benzemişti. Dikkatle ilerleyip aşağı bakmaması yeterliydi. Keyifli bir on beş dakika geçti. Yapabileceği, çocukken kaçırdığı bir şeydi bu; oğlanların bu işle neden o kadar uğraştığını anlamıştı. Dinlenmek için durup ufka baktı. Koruluktaki ağaçların epey yukarısındaydı. Uzakta bir kilise kulesinin sivri ucunu, daha yakında, aşağı yukarı bir buçuk kilometre ileride ise Darke'ların evinin kırmızı kiremitli çatısının bir kısmını gördü. Ağacın gövdesine biraz daha sıkı tutunup doğruca aşağı baktı. Midesi kasıldı, ama önemli bir şey değildi. Yeri yay şeklindeki bir açıklıktan görmüş, paniğe kapılmamıştı. Cesareti yerine gelmiş bir halde derin bir nefes aldı, gövdeye iyice yapıştı, başını arkaya yatırdı. Yakınlarında bir yerlerde ağaç evin tabanını görmeyi umuyordu. Görüşü merkezi bir nokta etrafında dönmeye başladı; midesinden bağırsaklarına doğru hem sıcak hem de soğuk bir ağırlık indi. Yanağını gövdeye dayayıp gözlerini kapadı. Hayır, bu da işe yaramayacaktı. Gözlerini açıp ağacın kabuğuna baktı. Yerdeyken gördüğü baş döndürücü, iç içe geçmiş aynı dalları –görüntüyü gözünün önüne getirmeye cesaret edemiyordu–, yukarıda,

epey yukarıda ise Charles'm çıplak dizlerini, onların ötesinde de karanlığa karışan yaprakları, dalları gördü; platformdan eser yoktu.

Sakinleşmek için bir dakika bekledi. Yere inmesinin daha iyi olacağına karar erdi. Arkadaşını memnun etmek istiyordu, ama sonuçta, hayatını tehlikeye atmanın bir âlemi yoktu. Bu da ortaya başka bir sorun çıkarıyordu. Ayağını basacağı yeri bulabilmek için aşağı bakması gerekiyordu; ama aşağı bakacak cesareti kalmamıştı. Ağaca, "Tanrım," diye fısıldadı, "ne yapacağım?" Hiçbir şey yapmadı. İçine su serpecek bir ses duymak için kulak kabarttı. Kuşların şakıması bile işini görürdü. Burada hiçbir şey, rüzgâr bile yoktu. Bir anlığına, o an tamamen düşüncelere daldığım fark etti. Başka bir düşüncenin daha dikkatini dağıtmasına izin verecek olursa ağaçtan düşeceği ortadaydı. Sonra, buna daha fazla devam etmek istemiyorum, diye düşündü. Başka bir şey yapmak istiyorum. Çıkarın beni, bitsin bu iş.

Yukarıdan bir ses gelmişti, ama başını kaldırıp bakmadı. Charles onu bulabilmek için aşağı inmişti. "Gel Stephen," dedi, "manzara yukarıda daha güzel."

Stephen, dudaklarından dökülen kelimelerin gücü nedeniyle ağaçtan düşebileceği düşüncesiyle, konuşurken kendine hâkim olmaya çalışıyordu. Ağacın kabuğuna bakıp, dişlerinin arasından, "Sıkıştım," dedi.

Stephen'm yanına gelirken, "Tanrım," dedi Charles. "Beş para etmezin tekisin."

Stephen, "Etrafımda bu kadar hızlı hareket etme," diye fısıldadı.

"Bu ağaç gayet güvenli. Buraya kalaslar, eşya, hatta bir-iki sandalye taşıyarak defalarca çıktım." Charles yalpalayan Stephen'm kolunu tuttu. Meyankökü kokusu Stephen'a pek de güven vermiyordu.

"Bak, şu dalı görüyor musun? Elini şuraya koy, ayağını kurtarana kadar kendini yukarı çek, sonra ağırlığını dizine

verip şuraya çık..." Talimatlar devam ediyordu. Stephen onlara harfiyen uymaktan başka çaresi olmadığını biliyordu. Aşağı inmek istediğini söylemek bir işe yaramazdı, zira herhangi bir tartışmaya girerse, sonu gelmiş olurdu. Güvenmek zorundaydı. Bu nedenle, ellerini, ayaklarını tam olarak söylenen yerlere koyarak, tehlike yaratabilecek belirsizlikleri saptamak için dikkatini toplayarak yavaş yavaş yukarı çıkmaya başladı. "Charles, sol elimi mi diyorsun, sağ elimi mi?"

"Sağ elini aptal!"

Bakışlarını eliyle tutacağı, ayağıyla basacağı yerlerden ayırmıyordu. Charles'ın nerede olduğundan hiçbir zaman emin olamıyordu; ama yukarı bakmak da istemiyordu. Başının üzerindeki, küçümseyici talimatlar veren, kime ait olduğu belli olmayan sesi her zaman duyuyordu. "Tanrım! Elini değil, ayağını kullan, budala seni!"

Stephen'ın tırmanış sırasında, hayatının sonuna dek bunu yapmayacağım, diye düşündüğü anlar oluyordu. Günün birinde başka bir şey yapacağım. Ama emin olamıyordu. Şu an yapması gereken tek şeyin tırmanmak, koşulları kendi haline bırakmak olduğunu biliyordu. Günün birinde eski hayatına dönebilirdi; ya da dönmeyebilirdi. Algılayamayacağı kadar büyük, dehşet verici bir şey de söz konusuydu. Nihayet yuvarlak bir delikten geçip harap bir ahşap platforma çıktı. Yaklaşık bir buçuk metrekarelik, korkulukları olmayan bir yerdi. Stephen ilk başta sadece yüzüstü yatıp boğazından yukarı çıkan hıçkırıkları bastırabilmişti.

Charles, "Ne düşünüyorsun?" diye sorup duruyordu; bir de, "Limonata ister misin?"

Stephen kendine geldikten sonra, platformu yerinden oynatmamak için yavaşça başını kaldırıp etrafına baktı. Avuçlarını tahtaya iyice yapıştırmıştı. Orman altlarında uzanıyordu; ötede, çayırların beş mil ilerisinde ise Stephen'ın mola verdiği kasaba görülüyordu. Güneş batıda ih-

tişamla batıyor, renklerin meydana getirdiği girdap yetmiş mil uzaktaki Thames Vadisi'nden yükselen tozla güzelleşiyordu. Charles bir mutfak sandalyesine yayılarak oturmuş, manzaraya bakan Stephen'ı gururla izliyordu. İşaretparmağıyla başparmağı arasında salladığı limonata şişesi boş sayılırdı. Yanında, üzerinde dürbün, bir mum taşıyan bir şamdan ile bir kutu kibrit duran bir portakal sandığı vardı. Sandığın içi yan yana dizilmiş kitaplarla doluydu: Kuşları tanıtan iki kitap, çocuklar için yazılmış muhtelif macera kitapları, birkaç William kitabı ile Stephen'ın, orada gördüğünde pek bir şey hissetmediği ilk romanı. Charles arkadaşına ikinci sandalyeyi işaret etti, ama Stephen doğrulup yerden daha da yükselmek istemiyordu. Sandalyeye oturmak yerine, zemindeki buraya çıktıkları delikten yavaş yavaş uzaklaşıp biraz rahatladı.

Arkadaşının hevesle bakmayı sürdürmesi üzerine, sonunda, "Çok güzel. Çok güzel olmuş," dedi. Charles şişeyi uzattı; kendini istekli bir misafir gibi görünmeye hazırlayan Stephen da şişeden büyük bir yudum aldı. Ağzı tuzlu, tatsız, tadı kana benzeyen, ama kandan daha soğuk, daha yoğun bir sıvıyla doldu. İçinden bir ses bu sıvıyı tükürmesi gerektiğini söylüyordu. Limonatayı zorla, öğürmemeye özen göstererek yuttu; zira ayağının dibindeki tahtalardan birinin sallandığım fark etmişti.

Charles limonatayı bitirdi. Şişeyi kitapların arasma koyarken, "Ben yaptım," dedi. "İçinde ne olduğunu söyleyeyim mi?"

Tırmanış sırasında Stephen'ın gözünü korkutan düşünce aklına bir kez daha geldi. Sorun, inişti. Bir solukta, "Söylesene," dedi, bulantısı ve korkusu nedeniyle sesi tiz çıkıyordu, "niye çocuk gibi davranıyorsun? Burada ne işimiz var?"

Charles bir süreliğine portakal sandığının üzerine eğilmiş olarak kaldı; ola ki kitapları düzeltiyordu. Stephen

iyice göremiyordu. Yanlış bir şey mi söylemişti? Charles'm yardımına muhtaçtı; bu nedenle, en azından aşağı inene dek, onu gücendirecek hiçbir şey söylememesi önemliydi.

Charles yaklaşıp Stephen'm yanına diz çöktü. Gülümsüyordu. "Cebimdekileri görmek ister misin?" Önce sapanı çıkardı. Stephen'ın eline tutuşturdu. "Ceviz ağacından. En iyisi." Ardından büyüteç, koyun kemiği ve bir düzine kadar eklentisi olan bir çakı çıkardı. Charles eklentileri birer birer açıp ne işe yaradıklarını anlatırken, Stephen arkadaşının dalga geçip geçmediğini, ne yaptığının farkında olup olmadığını anlamak, yetişkin Charles'm izine rastlamak için onu dikkatle inceliyordu. Ama Charles'ın sesi ölçülü çıkıyor, yüzü ise hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmıyordu. Charles ortaya, dibine eski naneşekerlerinden yapışmış bir kesekâğıdı, normalden büyük bir salyangoz kabuğu, kurutulmuş bir semender ile birkaç misket çıkardı. Stephen'm eline tutuşturduğu misket büyüktü ve sütsü bir görünümü vardı.

Stephen ilgilendiğini göstermek için, "Nereden buldun bunu?" diye sordu.

Charles hemen meydan okurcasına yanıt verdi: "Kazandım." Stephen'ın içinden nasıl kazandığını sormak gelmedi. Bir bilyeli yatak, oyuncak bir pusula, bir parça ip ile iki tane boş kovan, balık oltası geçirilmiş bir şişe mantarı, bir kuştüyü ile iki tane oval çakıltaşı gördü.

Önündeki tahtalara yayılmış bu nesnelere, ne söyleyeceğini bilemeden bakan Stephen, Charles'ın yaptığı, eksiksiz görünen araştırmadan etkilenmişti. Arkadaşı belli bir tür erkek çocuğunun cebinde muhtemelen nelerin olacağını öğrenmek için kütüphaneleri taramış, doğru yetkililere ısrarla akıl danışmış gibiydi. Bu nesneler inandırıcı olamayacak kadar doğruydu, yeterince kişisel değillerdi, hatta belki de sahteydiler. Utancı baş dönmesine bir anlığına baskın çıktı.

Hem hangi küçük çocuk cebindekileri gösterirdi ki? Stephen batıya bakmaya başladı. Parlaklık azalıyor, ışık koyulaşıyordu. Tepelerindeki tek tük dalların yaprakları kımıldadı. Söylemek istediği bir şey vardı. Kırk dokuz yaşındaki okul çocuğunun daha fazla suyuna gidemeyecekti, fakat Charles'ın keyfini kaçırmayı da istemiyordu. Nihayet, "Mutlu musun Charles?" dedi.

Charles eşyasını aşağı yukarı Stephen'a gösterdiği sırayla cebine sokuyordu. Bu işi bitirdi, aniden ayağa kalktı, eliyle etrafını gösterdi. Stephen tahtaların üstünde çömelmiş, elleriyle onları sıkıca tutmaya çalışıyordu. "Bak! Muhteşem. Anlamıyorsun, muhteşem!"

"Manzarayı mı diyorsun?"

"Hayır aptal. Bak..." Sapanı cebinden çıkarmış, ağzına küçük bir taş yerleştiriyordu. "Seyret." Yüzünü günbatımına döndü, sapanın ağzını başının gerisine doğru, lastik şeritler iki kol uzunluğunda gerilene dek çekti. Birkaç saniye bu şekilde, muhtemelen böyle görünmek hoşuna gittiği için bekledi. Etraflarındaki hava yoğunlaşmıştı; Stephen zorlukla nefes alabiliyordu. Sonra, lastiğin, kısa ve tiz vızıltısının eşliğinde taş, platformdan yükselip uzaklaşmaya başladı; bir an, kızıl gökyüzünde kusursuz siyah bir şekil gibi görünmüştü. Düşmeye başlamadan önce gözden kayboldu. Stephen taşın ormanın üstünden geçtiğini, çeyrek mil ilerideki çayıra düştüğünü tahmin etti.

Coşkuyla, "İyi atış," dedi. Havanın kararmak üzere olduğunu söyleyip söylememesi gerektiğini düşünüyordu.

Ağaçların arasından bir el çanının zayıf sesini duyduklarında, Charles ellerini kalçasına koymuş, taşın gittiği tarafa bakmaya devam ediyordu. Deliğe doğru yürüyüp aşağı inmeye başlarken, "Akşam yemeği," dedi. Tekrar konuştuğunda sadece başı görünüyordu. "Sadece... şey, kendini koyuverince oluyor," dedi; anlaşılmazlığının ustaca bir hile mi, yoksa sadece alışkanlık mı olduğuna karar vermek güçtü.

Stephen deliğe yavaş yavaş yaklaşırken korkudan o kadar aklı başından gitmiş, o kadar bezmişti ki, arkadaşının sapan kullanma tekniğinden bahsettiğini düşündü. Platformun ucuna gelip mutsuzluk içinde çömeldi. Elleri titriyor, içtiği limonata ağzına geliyordu.

Charles biraz inip durdu. Gülmekten katılmak üzereydi. Sonunda kendine çekidüzen verdi, gözlerini sildi, başını kaldırıp Stephen'a baktı, tekrar gülmeye başladı. "Söylediklerimi aynen yap, yoksa ölürsün!"

Bir arabayı parçalamasına, sıkışıp kalan bir adamın ölümle burun buruna geldiğini görmesine, dilencilerin oyununa gelmesine, ağaçtan düşmesine ramak kaldığı günün sonunda, Stephen sıcak bir banyo yapması gerektiğini hissediyordu. Thelma bir şeyler okuması gerektiğini, yemeği geciktirmeyi dert etmeyeceğini söyledi. Stephen misafir banyosunun eğimli çatısına yerleştirilmiş uzun, viktoryen banyo küvetine uzandı. Aklına ne bir tahmin ne de hatıralar geliyordu. Sadece, kalp atışları nedeniyle suda meydana gelen hafif şok dalgalarını düşünüyordu. Dizkapakları, önünde deniz sisi içinde yükselen burunlar gibi uzanıyordu. Parmak uçları buruşmuştu. Gözlerini kapatıp uyuklamaya başladı; zaman zaman vücudunu doğrultuyor, sıcak su musluğunu ayağıyla çeviriyordu.

Nihayet aşağı indiğinde, Thelma bir fizik dergisi okuyordu. Dirseklerini üzerinde sadece iki tabak bulunan yemek masasına dayamıştı. Kapı ile pencereler hâlâ açıktı; dışarısı iyice kararmıştı, içeri cırcırböceği sesleri geliyordu. Mutfaktan yemekleri getirirken Charles'ın yediğini, yattığını, genelde saat dokuzda uyuduğunu söyledi. "Senin için geç vakte kadar ayakta kaldı." Stephen'ın bu fırsatı değerlendirip soru sormaya, Charles'ın regresyonu hakkında konuşmaya başlaması gerekiyordu. Fakat Thelma'nın et bıçağını uzatıp kızarmış eti kesmesini istemesinden memnun

olmuştu. Kuzu etinin en iyi nasıl pişirileceği üzerine konuşmaya başladılar. Thelma'nın keyfi yerindeydi. Haftalar boyunca taşra havası soluduğu, uzun öğle saatleri boyunca bahçeyle ilgilendiği, istediği şey üzerinde çalıştığı için sevinçliydi. Mutfaktan yemek odasına elinde salatayla, patateslerle, sirke ile zeytinyağı dolu cam şişelerle gidip gelirken, çıplak ayakları taş zeminde tatlı tatlı hışırdıyordu. Mintan yakalı bir erkek gömleğini bol eteğinin içine sokmuştu. Boynunda, oyuncakçıdan da almış olabileceği, boyalı ahşap boncuklardan bir kolye vardı. Fizikçilere özgü o sıkı topuz ensesinin üstündeki yerinde duruyordu. Aralarındaki o eski entrikacı hava hâlâ biraz hissediliyordu. Uzak bir kasabada yaşamak, bir dost tarafından ziyaret edilmek güzeldi. Güzelden de öte, Charles'ın davranışları sayesinde delirmiş, özgürleşmişlerdi. Thelma artık sırlarla tek başına yaşamak zorunda değildi. Kadehlere tepeleme Burgundy doldurdu. Her şeye çılgınca bir cömertlik hâkimdi; Stephen dışarıda uzun süre kaldığı için ısınmış şaraptan büyük bir yudum alırken, şüpheci tavırlarından pişmanlık duydu. Ne istediğini, ne olmak istediğini bilse, harekete geçebilecekti.

Yemek başladıktan on beş dakika sonra, Stephen haftalar önce verdiği karar uyarınca, Kent dışında yaşadığı deneyimi anlattı. Hikâyesinin sonunu, Julie'nin evinde, şöminenin yanındaki koltuğa yaklaştığını söyleyerek getirdi. Thelma ayrılıklarına sinir olmuştu, kafalarını tokuşturmak istediğini söyledi. Stephen geçici, sorumsuz bir yakınlıktan bahsederek Thelma'yı kışkırtmak istemiyordu. Bunun dışında her şeyi, bambaşka bir günün zorla araya girdiği hissini, yerin aşinalığını, barın dışında birbirine dayanmış duran bisikletleri –bisikletlerin ne kadar eski moda aletler olduğunu bile atlamadı–, masadaki genç çifti tanımasını, babasının tanıdık el hareketlerini, annesinin kendisine, kendisi orada değilmiş gibi arkasında bir yerlere nasıl baktığını,

yola çıktığında kendini nasıl düşüyormuş gibi hissettiğini, savak gibi bir şeyin üzerinde nasıl tökezlediğini olduğu gibi anlattı.

Thelma, Stephen'ı dinlerken yemeğini yemeye devam etti, Stephen'ın anlattıklarının sonuna gelmesi üzerine ise kalkıp tabağını temizlemeye gitti; ardından, bu deneyimin öncesi ile sonrasında neler olduğunu, neler düşündüğünü sordu. Stephen zar zor hatırlayabildiği tren yolculuğundan bahsedip, yanılmıyorsa komiteyi düşündüğünü söyledi. Peki ya sonra? Ama sonra olanlar Thelma'nın üstüne vazife değildi. Stephen, Julie'yle amaçsızca konuştuklarını, iki çaydanlık dolusu çay içtiklerini, Julie'nin yaptığı keki bitirdiklerini söyledi. Sonra istasyona yürümüş, evine döneceği trene yetişmiş, arkadaşlarıyla akşam yemeği yemişti.

Thelma, kadehlere şarap doldururken, "Ne düşünüyorsun peki?" diye sordu.

Stephen omuz silkip anne babasının bir zamanlar yeni bisikletleri olduğunu öğrendiğini söyledi.

"Barı hatırlıyorlar mı?"

"Annem hatırlamıyor. Babam bisikletleri bile hatırlamıyor."

"Olanları onlara anlatmamışsın."

"Hayır. Anlatmak istemedim. Çok önemli bir konuşmayı gözetliyor gibiydim."

"Belki de senin hakkında konuşuyorlardı."

"Belki."

Thelma, "Ama ne düşündüğünü hâlâ söylemedin," dedi.

"Bilmiyorum. Belli ki zamanla, zamanın dışında bir şey görmekle alakalı bir durum. Senin o teorilerin de olunca..."

Thelma ellerini çırptı. "Kırlara gidip düş, halüsinasyon ya da her neyse, bir şey görüyorsun, sonra ne yapıyorsun? Bir uzmana danışıyorsun tabii! Hem de bir bilim kadınına. Takkeni eline alıp, içten içe küçümsediğin kâhine geliyorsun. Gidip modernistlere sorsana."

Ama Stephen bunlara alışıktı. "Thelma, yemezler. Bana nutuk çekmek için yanıp tutuşuyorsun, kabul et. Öğrencilerini, aptal olanları bile özlüyorsun. Duyalım bakalım. Zaman konusundaki son gelişmeler nedir?"

Keyifli olmasına rağmen, Thelma her zamanki gibi ders vermeye hevesli değil gibiydi. Stephen'da zihinsel bir tembellik olduğundan şüphelenmiş olsa gerekti; belki de fikirlerini kitabına saklıyordu. En azından başlangıçta, hızlı hızlı konuşurken, Stephen'ı hafifsiyor gibiydi.

"Bu aralar etrafta bir araba dolusu teori var. İstediğini seçebilirsin. Meraklılar için yazılan o çeşit çeşit 'Yeni başlayanlar için' kitaplarında hepsi mevcut. Önerilerden birine göre, saniyenin ölçülemeyecek kadar küçük bölümleri sürekli olarak dallanan, hızla üreyen sonsuz sayıda olası sürüme bölünürken; bilinç, sabit bir gerçeklik yanılsaması yaratmak için, bunların arasında kendine beceriyle yol açıyor."

"Bunu bana daha önce anlatmıştın," dedi Stephen. "Üzerinde bol bol düşünüyorum."

"Bana kalsa, gökyüzünde yaşayan sakallı yaşlı bir adama inansan da olur. Sonra zamanı bir çeşit madde olarak, algılanamaz parçacıklardan oluşan bir çiçeklenme olarak tanımlamayı akla yatkın bulan fizikçiler de var. En az bunun kadar çılgınca olan düzinelerce teori mevcut. Kuvantum teorisinin bir kenarındaki birkaç kırışıklığı düzeltmeye çalışıyorlar. Sınırlı bir çerçevede, matematik akla uygun görünüyor, ama geri kalanlar, o genel teoriler, karanlıkta ıslık çalmaya benziyor. Ortaya kaba saba, sapkın şeyler çıkıyor. Ama zaman her ne olursa olsun, zamanın günlük yaşamda, sağduyuyla algılanan o çizgisel, düzenli, mutlak, soldan sağa, geçmişten geleceğe doğru hareket eden çeşidi ya saçmalığın daniskası ya da hakikatin küçük bir parçası. Bir saat insana beş dakika ya da bir hafta gibi gelebilir. Zaman değişkendir. Hâlâ temel direğimiz olan Einstein sayesinde bi-

liyoruz bunu. Görelilik teorisinde, zaman gözlemcinin hızına bağlıdır. Bir insana aynı anda meydana geliyormuş gibi görünen olaylar bir başkasına arka arkaya meydana geliyormuş gibi görünebilir. Mutlak, herkesin aynı şekilde yaşadığı bir 'şimdi' yok; ama bunları biliyorsun zaten."

"Her seferinde daha iyi anlıyorum."

"Çekim güçleri muazzam olan yoğun cisimlerde –kara deliklerde– zaman yavaşlayıp tamamen durabilir. Bazı parçaların bulut çemberlerinde kısa süreliğine görünmesinin tek açıklaması, zamanın geriye doğru hareket etmesi olabilir. Büyük patlama teorisinde, zamanın madde ile aynı anda yaratıldığı, maddeden ayrılmaz olduğu varsayılır. Sorunun bir parçası da bu zaten; zamanı bir varlık olarak düşünmek için onu uzay ile maddeden ayırmamız, zamana bakmak için onu çarpıtmamız gerekiyor. Beynimizin biçiminin, algımızı üç boyutla sınırlı tutmasına benzer biçimde, zamanı algılayışımızı sınırlandırdığıyla ilgili tartışmalar olduğunu biliyorum. Bence bu gayet aptalca bir materyalizm. Üstelik karamsar bir fikir. Ama modeller üzerinden düşünmemiz gerekiyor – bir sıvı olarak, her anın arasında temas noktaları bulunan karmaşık bir örtü olarak zaman."

Okuldaki son senesinden Stephen'm aklında kalmıştı:

"Hem şimdiki zaman hem de geçmiş
Ola ki mevcuttur gelecek zamanda
Gelecek ise dahildir geçmiş zamana."

"Bak gördün mü, senin modernistler sonuçta işe yarıyor. Halüsinasyonların konusunda sana yardım edemem Stephen. Fiziğin yardımcı olamayacağı da belli. Bu konuda hâlâ iki farklı şekilde düşünülüyor. Dayanak noktalarından biri görelilik, diğeri ise kuvantum teorileri. Biri dünyayı nedensel, mütemadi olarak tanımlıyor, diğeriyse nedensel, mütemadi olmadığını söylüyor. Bu görüşleri bağdaştırmak

mümkün mü? Einstein birleşik alanlar teorisiyle başarısız oldu. Ben yüksek mertebe teorilerin ortaya çıkmasını bekleyen meslektaşım David Bohm gibi iyimserlerden yanayım."

Thelma bu noktada canlanınca, Stephen daha az şey anlamaya başladı. Beklenti işkence vericiydi: dönemin en zeki insanlarından bazılarının, zamanın anlaşılması zor, günlük özü hakkında ne düşündüklerinin, laboratuvarlarda, devasa hızlandırıcılarda ne ispatlamaya çalıştıklarının açık bir izahı. Bunlar muzip bir paradoksu ya da kişisel sezgilerin haklı çıkacağını, resmiyet kazanacağını vaat ediyordu. Bu vaatleri kötüye kullanan ise, konunun katışıksız zorlukları, kişinin onur kırıcı biçimde entelektüel sınırlarına dayanmasıydı.

Thelma başlangıçta sabırlı davrandı, Stephen da ciddi bir çaba harcadı. Sonra, yavaş yavaş Stephen'ı bırakıp Green fonksiyonundan, Clifford cebiri ile fermiyonlardan, matrislerden, kuaterniyonlardan bahsetmeye başladı. Sonra da Stephen'la iletişime geçme çabalarını bütünüyle bir kenara bıraktı. Bir fizikçiye, var olmayan bir ruh eşine hitap ediyordu. Gözlerini Stephen'm gözlerinden ayırıp solundaki bir noktaya bakmaya başladı; sözleri dizginlenemez bir sel haline gelmişti. Kendisi için konuşuyordu, bir şey ruhunu ele geçirmiş gibiydi. Özfonksiyonlardan, Hermitian operatörlerden, Brown hareketinden, kuvantum potansiyelinden, Poisson dağılımından, Schwarz eşitsizliğinden bahsetti. Charles'a da bu şekilde mi davranmıştı? Stephen uzanıp ona dokunmasının, onu geri getirmeye çalışmasının gerekip gerekmediğinden emin olamadan, dehşet içinde Thelma'yı izliyordu. Ama bunları dile getirmesi, fermiyonlardan, düzensizlikten, değişkenlikten meydana gelen hikâyesini anlatması gerektiği sonucuna vardı. Zaten on beş dakika içinde kendine gelmiş, Stephen'ın varlığını yeniden fark etmiş gibiydi. Sesi tekdüze

yoğunluğunu kaybetmişti; bir kez daha Stephen'm anlayabileceği genel konulardan bahsetmeye başladı.

Elli ya da yüz yıl içinde, belki de daha yakın gelecekte, görelilik ile kuvantum teorilerini özel, sınırlayıcı durumlar haline getirecek bir teorinin ya da teori grubunun ortaya çıkacağını tahmin ettiğini söylerken hissettiği heyecanı Stephen'la paylaşmak istiyordu. Yeni teori, gerçekliğin yüksek bir mertebesinden; bölünmemiş bir bütün olan; her şeyin var olduğu; bizim anladığımız gerçekliği düzenleyen işgalciler olan maddenin, uzayın, zamanın, hatta bilincin birbirleriyle karmaşık ilişkiler kurmuş cisimler olduğu; yüksek bir zeminden söz edecekti. Bir gün Stephen'm anlattığı türden deneyimlerin matematiksel, fiziksel olarak açıklanabileceğini düşünmek pek de hayalcilik sayılmazdı. Bu yüksek zeminde, kendisi de bir fonksiyon, sınırlayıcı bir durum olmasına rağmen, öznesi olan maddeden, ya da meydana geldiği uzaydan ayrılmaz olan bilinç üzerinden, zamanın sadece sağduyumuzla algıladığımız ardışık, çizgisel türü değil, farklı türleri de tasarlanabilecekti.

Thelma şişenin dibindeki şarabı Stephen'm kadehine dolduruyordu. Bilim, evrenin bütününü, bölünmezliğini ciddiye almak, bunlar için matematiksel bir dil bulmak suretiyle nesnellik yanılsamalarını terk etmeye başladığında; öznel deneyimleri hesaba katmaya başlayabildiğinde, zeki çocuk bilge kadın olma yolunda adım atmış olacaktı.

"Zaman hakkındaki sahiden önemli konuşmalara katılacak, son sözü –mistiklerin zamansızlık deneyimleri, zamanın düşlerde karmaşık biçimde gözler önüne serilmesi, Hıristiyanlıktaki o nail olma, kefaretini ödeme anı, derin uyku sırasında ortadan kalkan zaman, romancıların, şairlerin, hayalperestlerin özenli zaman planları, çocukluktaki o sonsuz, hiç değişmeyen zaman– kendilerinin söylediğini düşünmeyecek olsalar, bilimadamlarının ne kadar insanileşeceğini, anlaşılır hale geleceğini bir düşün."

Stephen, Thelma'mn kitabının bir bölümünü dinlediğini biliyordu. "İnsanın paniğe kapıldığında zamanın yavaşlaması," diye ekledi; sonra kamyonla çarpışmasına nasıl ramak kaldığını, sürücüyü nasıl kurtardığını anlattı. Sonrasında konuşmaları yorgunluktan dallanıp budaklanmaya başladı; Thelma, Stephen'ın halüsinasyonuna –onu böyle adlandırmaya karar vermişlerdi– ancak gecenin sonunda döndü.

"Atıp tuttuğum için bağışla. İnsan şehir dışında yalnız, sadece düşünceleri içinde yaşayınca böyle oluyor. Başına gelenleri açıklamak için fiziğe gerek yok. Neils Bohr bilim insanlarının gerçeklikle hiçbir ilgisinin olmadığını söylerken muhtemelen haklıydı. Bilim insanlarının görevi gözlemlerini açıklayabilecekleri modeller inşa etmek."

Odada dolaşıp lambaları söndürüyor, pencereleri kapatıyordu. Stephen onu dikkatle izliyordu. Yalnız kelimesinin yerli yerine oturması biraz zaman almıştı. Odadaki lambalardan daha fazla ışık veren tavan lambaları yandı. Thelma yorgun, biraz da kambur görünüyordu.

Merdivenlerden çıkarken, Stephen, "Ama hepimiz öyle yapmıyor muyuz?" diye sordu. "Gerçeklik denen şey zaten bu değil mi?"

Thelma, Stephen'ı hafifçe öptü. Stephen'm yanağına değen dudakları kuruydu. Stephen, Thelma'nın yüzünden yayılan ısıyı hissetti. Thelma arkasını döndü, döşemesi gıcırdayan koridorda odasına doğru yürümeye başladı; odasının kapısında duran Stephen, Thelma'nın odasının kocasınınkinden ayrı olduğunu fark etmişti.

Stephen ertesi sabah geç bir saatte, kuşların her zamanki gürültüsüyle uyandı. Yarım saat boyunca sırtüstü yatıp Londra'ya dönmeye karar verdi. Aradan iki buçuk yıl geçmesine rağmen, Kate ya da Kate'in nerede olduğunu bilen biri dairesine gelebilecekken, başka bir yerde olmak onu te-

dirgin ediyordu. Ayrıca ormanda Charles'la birlikte bir gün geçirmeye de hevesli değildi. Bir gün için yeterince şey olmuştu. Şimdi televizyonun karşısındaki koltukta, o iyi bildiği dağınıklığın ortasında olmak istiyordu.

Aşağı inip aydınlık bahçeye çıktı. Thelma gölgede oturmuş kitap okuyordu. Charles ormana gitmek için erkenden yola koyulmuştu, Stephen'ı orada, ağaç evin yanında bekleyecekti. Stephen ne yapmak istediğini söylediğinde, Thelma kalması için ısrar etmedi. Birlikte birer fincan kahve içtikten sonra, yeşil tünelde Stephen'ı geçirdi, arabanın kopmuş kapı koluna, yan aynasına birkaç dakika boyunca hayran hayran baktı. Stephen yolcu kapısını açtı, ama arabaya binmedi. Etraflarını saran ısırgan otlarından böceklerin öfkeli vızıltıları geliyordu.

Thelma arabanın etrafında dolaşıp şoför tarafına gelmişti. Arabanın parlayan tepesinin üzerinden Stephen'a gülümsedi. "Tamam, söyleyebilirsin. Charles tamamen delirdi."

"Eh, nereden bileyim."

"Kalsaydık daha kötü olurdu. Tam anlamıyla ani bir karar değil bu. Yıllardır bekliyorduk. İlk kitabına neden deli olmuştu sanıyorsun?"

Stephen omuz silkti. Yeni temizlenmiş keten bir elbise ile temiz bir beyaz gömlek giymişti. Arabanın anahtarları elinde, –yetişkinlik donanımı olan– cüzdanı ise içcebindeydi. Tek başına araba kullanma fikri hoşuna gidiyordu. Önceki gece, Charles'ın fantezilerindeki kulağa çılgınca, özgürleştirici gelen şeylerin şimdi sadece kendini sıyırması gereken aptallıklar olduğunu düşünüyordu. Kol saatinin metal kayışı bileğindeki tüylere takılıyordu. Saatini düzeltti, arabaya binmek üzereydi.

Thelma, Stephen'ı uyarırcasına parmağını kaldırdı. "Sakın kibarlık falan taslama bana."

Arabaya yolcu kapısından girip anahtarı kontağa soktu.

Thelma açık pencereden konuşuyordu. "Charles mutlu."

"Görebiliyorum. Peki sen?"

"Ben çalışıyorum."

"Üstelik yapayalnızsın."

Thelma dudaklarını büküp bakışlarını başka tarafa çevirdi.

Arkadaşları Stephen'ı rahatsız etmişti. Her zaman hem heyecan verici hem de ayakları yere basan insanlar olmayı becermişlerdi. Şimdiyse her şeyi altüst ediyor gibiydiler.

Thelma elini arabanın içine sokup Stephen'ın koluna dokundu. "Stephen, yavaş kullan..."

Stephen hızlı hızlı başını sallayıp arabayı çalıştırdı.

6

"Çocukların üstünde otorite uygulayacak yapıda olmadığını hissedenler, ikramları, ödülleri sistemli biçimde kullanmayı ciddi olarak düşünmelidir. Örneğin, yatma vakti geldiğinde uslu davranmak karşılığında çikolata vaat etmek, her şey göz önüne alınacak olursa, bir süre sonra yerine yenisi çıkacak dişlerde oluşacak küçük zararlara değerdir. Geçmişte, çocuklarına her ne pahasma olursa olsun fedakârlık telkin etmesi öğütlenmiş olan anne babalardan çok şey istenmiştir. Teşvikler, nihayetinde, iktisadi yapının temelidir, zorunlu olarak da ahlakımızı şekillendirirler; uslu bir çocuğun gizli itkilere sahip olmaması için hiçbir neden yoktur."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'ndan, MKB

Yağmurlar eylül sonunda nihayet, ağaçların çoğunu bir hafta geçmeden yapraksız bırakacak kadar kuvvetli esen rüzgârlar eşliğinde yağmaya başladı. Yapraklar suyollarını tıkadı, bazı caddeler kayıkla gezilebilecek nehirler haline geldi, zemin katlarda oturan yaşlı çiftler uzun çizmeli polislerce dışarı çıkarıldı; her yere, en azından televizyona, genel bir kriz, heyecan hâkimdi. Sonbaharın neden yaşanmadığını, geçen hafta yazken şimdi niye kış geldiğini açıklaması is-

tenen meteoroloji uzmanları revaçtaydı. İnsanların içini rahatlatan teorilerin –gizliden gizliye yaklaşan buzul çağı, buzulların erimesi, florokarbonların yok ettiği ozon tabakası, ölüm sancıları çeken güneş– ardı arkası kesilmiyordu. Şehrin içindeki, kimsenin varlığından haberdar olmadığı barakalardan, dayanıklı ağır botlar giymiş askerler çıkmaya başladı. Bir erkek çocuğunu ağaçtan yukarı çeken askeri bir helikopter filme alınmıştı; haber programlarında polis müdürleri ya da ordu komutanları ellerindeki sopalarla haritaları işaret ediyordu. Charles'm eski patronu olan içişleri bakanı, yağmurlardan en çok etkilenen bölgeleri ziyaret ederken görülüyordu. Kabine basın bürosu, başbakanın olaylarla bizzat ilgilendiğini söylüyordu. Uzmanlar havanın hükümetin işine yaradığını söylüyordu; zira kimse yağmurların nasıl durdurulacağını bilmezken, işlerin ilerlediğini herkes görüyordu. Elli gün boyunca her gün yağmur yağdı. Sonra durdu, insanlar normal hayatlarına geri döndü; Noel yaklaşmıştı.

Havanın Stephen'm tembelliği üzerinde pek bir etkisi olmamıştı. Olimpiyat oyunları nedeniyle sabahları, öğleden sonraları televizyon izlemeye merak sarmıştı. Hükümetin desteklediği, yarışma ile sohbet programlarına, reklamlara, izleyicilerin telefonla katıldığı programlara ağırlık veren, bütün gün yayın yapan yeni bir kanal açılmıştı. Üzerinde pijamalarıyla, kalın hırkasıyla, elinde viskisiyle koltuğa yayılan Stephen, bağımlılara özgü, donuk bir sabırla yarışma programlarını izliyordu. Odanın köşesinde, tavandan damlayan damlalar bir buz kovasını dolduruyordu. Programların sunucuları birbirlerine o kadar benziyordu ki, Stephen onlara ısınmıştı. Profesyonel, kendini işine adamış, zaman zaman alaycı fısıltılarla resmi sınırlarının altını çizdikleri kurallar çerçevesinde çalıştıkları belli olan erkeklerdi bunlar. Sahneye çağrılan, birbirinin elini hiç bırakmayan, savunmasızlıklarının tatlı bir tarafı olan çiftleri; bir derin dondurucunun üzerindeki örtünün kaldırılmasına eşlik eden,

abartılı trompet müziğini; etrafa hiç durmadan cesur gülücükler atan yarı çıplak yardımcıları da seviyordu.

Ama izleyiciler Stephen'ı çılgınca bir insan sevmezlik nöbetine sokuyordu. Bunun nedeni sunucuyu memnun etmek, onun tarafından memnun edilmek için gösterdikleri, köpeklere özgü şevk; aldıkları bir komutla hemen alkışlamaya, neşeyle bağırmaya, üzerinde programın sloganının bulunduğu plastik flamaları sallamaya başlamaları; içinde bulundukları ruh halinin kolayca ayarlanabilmesi, bir an gürültüye sevk edilebilirken, bir an sonra sakinleştirilip ciddileştirilebilmeleri –bir an terbiyesizleştirilip sonra duygusal, özlem dolu hale getirilebilmeleri–; durmadan konuşan sunucu tarafından utandırılıp, rezil edilip, sonra yeniden neşelendirilebilmeleriydi. Stüdyonun ışıklarına doğru eğilmiş yüzler yetişkinlere, anne babalara, işçilere aitti; ama ağzı bir karış açık kalmış ifadeler, bir çay partisindeki sihirbazı izleyen çocukların ifadesiydi. Sunucu onların arasında yürümek için aşağı inip onlarla senlibenli konuştuğunda, azarladığında, pohpohladığında, yüzlerinde dini korkuya benzeyen bir ifadeyle donup kalıyorlardı. *Yeterince veriyor mu Henry? Yemek yani. Yeterince veriyor mu? Veriyor mu? Hadi ama. Bol bol götürüyor musun?* İşte karşınızda Henry; çift odaklı gözlük kullanan, beyaz saçlı, düzgün bir elbise giyse devlet başkanı sanılabilecek, kıkırdayıp karısına anlamlı anlamlı bakan, sonra etrafındakiler bağırış çağırış eşliğinde alkışlarken yüzünü avuçlarına gömen bir adam. Dünyanın moronlarca yönetilmesi, bu dermansız canların, bu "ahalinin" –sunucuların sıkça kullandığı bir kelimeydi–, birinin kendilerine ne zaman gülmeleri gerektiğini söylemesini her şeyden çok isteyen bu çocukların oy sandığına gitmesi şaşırtıcı mıydı? Stephen şişesini başına dikip içkisinden bir yudum aldı; hepsinin oy hakkını elinden alması an meselesiydi. Hatta daha fazlasına da hazırdı; o insanların cezalandırılmasını, tekme tokat dövülmesi-

ni, hayır, işkence görmesini istiyordu. Çocuk olmaya nasıl cüret ederlerdi! Hoşgörülü, makul biri olduğu için, bu insanların nasıl bir amaca hizmet ettiği, yaşamaya devam etmelerine neden izin verilmesi gerektiği hakkındaki açıklamaları dinlemeye hazırdı.

Stephen'a göre –demokratların pornografisi olan– bu nöbetler, insanı aklına gelen herhangi bir şey kadar zevk vere vere aşağılıyordu. Artık dayanamayacak noktaya geldiğinde, anne babasının, annesinin kız kardeşi Phyllida, kocası Frank, yetişkin kızları Tracy ile birlikte, bir keresinde tıpkı bunun gibi stüdyo konuklarının bir parçası olduğunu, hiç eğlenmedikleri kadar eğlendiklerini hatırladı. Her biri eve programın sunucusunu profilden, bir imparator gibi defneyapraklarından bir çelenk içinde gösteren, diğer yüzünde ise dostlukla sıkıca kenetlenmiş bir çift elin bulunduğu bir madalyonla dönmüştü.

Yerinden kalkıp buz kovasındaki suyu boşaltmak, mutfakta kendine sandviç ya da yeni bir içki hazırlamak, ya da açık pencereden sular altında kalmış sokağa bakmak için iyi bir fırsattı. Evden çıkmamasını sağlayan birtakım işler ile bu işlerden yorulunca karşısına yeniden kurulacağı bir televizyon vardı. Parmenter Komitesi'nin uzun tatilinin sona ermesine daha yaklaşık bir ay vardı; haftalık toplantıları özlediğini, bu toplantıların düşüncelerini biçimlendirmesine imkân verdiğini fark etmek sinirine dokunuyordu. Julie'den haber almadığı, kızgınlık göstermeden ona yazmaya başlayamadığı için tedirgindi. İçinden geçirmesine rağmen anne babasını da tekrar ziyaret etmemişti. Charles aklına geldiğinde sadece öfkeleniyordu. Aklına en çok takılan şey ise Kate'in doğum günüydü. Kate, artık her neredeyse, gelecek hafta altı yaşına basacaktı.

Günlerdir dairesinden on dakikalık yürüme mesafesinde bulunan oyuncakçıya gitmek istiyordu. Gülünesi bir düşünceydi. Matem parodisine benziyordu. Düşüncenin laf-

tan anlamayan dokunaklılığı yüksek sesle inlemesine neden oluyordu. Rol yapmak olacaktı bu; gerçekte hissetmediği bir delilik rolüne soyunmak olacaktı. Ama düşüncesi gittikçe güçleniyordu. O tarafa doğru yürüyüşe çıkabilir, nasıl bir şey satın alabileceğini kafasında evirip çevirebilirdi. Çılgınlıktı bu, zayıflıktı, hiç gereği yokken acı çekmesine neden olacaktı. Ama düşünce peşini bırakmıyordu; bir sabah, gazete bayiinde, bir rulo renkli kaplama kâğıdı alıp fikrini değiştirecek zaman bulamadan tezgâhtarın eline tutuşturdu. Oyuncak satın almak iki yıllık düzelme sürecini bozacaktı; akıldışı, müsamahakâr, kendine zarar verecek bir hareket, zayıflık olacaktı; hepsinden öte, zayıflık. Var olan dünya ile dünyanın olmasını tercih edecekleri hali arasındaki dengeyi tutturamayanlar zayıflardı. Zayıflık yapma, diyordu kendi kendine, hayatta kalmaya çalış. Kâğıdı at gitsin, hayallerin altında kalma, yapma bunu. Bir daha geri dönemeyebilirsin. Stephen o tarafa gitmedi, ama gitmek istemesine engel olamıyordu.

Tek başına yaşamak ufak tefek batıl inançlara, sihirli düşüncelere kapılmasını kolaylaştırıyordu. Batıl inançlar gündelik düzeninin bir parçası olmuştu; tek başına geçirdiği zamanın değişmeyen sessizliğinde, onlara duyduğu bağlılık artmıştı. Her zaman önce yüzünün sol tarafını tıraş ediyor, diş macunu tüpünün kapağını kapatmadan dişlerini fırçalamaya başlamıyor, zorlanmasına rağmen sifonu sol eliyle çekiyordu; bugünlerde de, yataktan kalkarken ayaklarını yere aynı anda koyma konusunda titiz davranıyordu. Sihirli düşünceler oyuncakçıya uğramak için bahane bulmanın yollarını arıyordu.

Her şeyden önce, oyuncakçıya gitmek kızının var olmaya devam eden mevcudiyetine duyduğu inancın göstergesi olacaktı. Kate'in doğum gününü kutlamayacağı kesin olduğu için, kızının önceki hayatının, gerçek soyunun, nasıl doğduğu hakkındaki gerçeklerin –Stephen kızma o konuda

söylenecek yalanları aklından geçirmişti– ifadesi olacaktı. Bir gizemin gelenekleri, zaman ile rastlantıların bilinemeyen düzenini serbest bırakacak, doğum günlerinin sayısal sihri harekete geçecek, hiçbir şey yapmayacak olursa meydana gelmeyecek olaylar harekete geçecekti. Hediye almak, Stephen'm henüz yenilmediğini, şaşırtıcı, hayat dolu bir şey yapabileceğini ispatlayacaktı. Hediyeyi kederle değil neşeyle, sevgi dolu bir savurganlıkla satın alacak, eve getirip paketleyerek de yazgıya adak adamış ya da meydan okumuş olacaktı – *İşte, bak, ben hediyeyi aldım, şimdi sen de onu geri getir.* Hediyeyi satın almak ona acı verecek olursa, bu durumda acısı zorunlu bir fedakârlık haline gelecekti. Sokaklarda araştırma yaparak, yerel gazetelere bilgi vereceklere cömert ödüller vaat ettiği ilanlar vererek, otobüs duraklarına, duvarlara büyütülmüş fotoğraflar yapıştırarak maddi düzeyde yapabileceği her şeyi yaptığı için; sembolik, esrarlı düzeyde çaba harcamak, olasılıklarla meşgul olan, hem atomları katı cisimleri katılaştırmak için dağıtan, hem de bütün fiziksel olayları, nihayetinde tüm kişisel yazgıları ortaya çıkaran o bilinmeyen güçlerle işbirliği yapmak mantıklıydı. Kaybedecek neyi vardı ki?

Depodan bozma yapının bir bölümünde bulunan oyuncakçı, süpermarket biçiminde inşa edilmişti. Yüksek tavandaki floresanlar dükkânı boydan boya kat eden üç geniş koridoru aydınlatıyordu; kapıda ise, yanlarında alışveriş arabalarının, üst üste dizilmiş tel sepetlerin bulunduğu sıra sıra kasalar vardı. Siyah, esnek lastik zeminden canlı, etkileyici bir koku yükseliyordu. Duvarda, fosforlu renklerle, çocuk yazısı taklit edilerek yazılmış bir yazı, müşterileri kırılan eşyanın parasını ödemek zorunda oldukları konusunda uyarıyordu. Başlıklı ışıkların yukarısına yerleştirilmiş hoparlörlerden çocuklara uygun bir müzik çalıyordu – canlı bir klarnet, bir orkestra çanı, bir trampet. Kate'in doğum günüydü. Pazartesi sabahının erken saatleri olması, Step-

hen geldiğinde durmadan yağmur yağması nedeniyle dükkânda müşteri yoktu. Açık olan tek kasada, saçları kısacık kesilmiş, çivili siyah bir küpe takan, defterine bir şeyler yazan genç bir adam oturuyordu. Stephen kauçuk kaplı turnikeden geçip içeri girmeden önce paltosunu çıkarıp şemsiyesini silkelemek için durdu.

Dükkânın düzeni basitti. Bir tarafına askeri eğitim giysilerinin, araçların haki rengi ile ağır silahlı uzay gemilerinin gümüş perçinleri; diğer tarafına ise bebek kıyafetlerinin solgun pastel renkleri ile minyatür ev aletlerinin parlak beyazı hâkimdi. Islak paltosunu kolunda taşıyan Stephen dükkânı boydan boya kat edip, katliam bölgesinden angarya işler bölgesine doğru yürüyüp asıl ilgi çekici oyuncakların –içeri para atmak için gökdelene tırmanan otomatik bir goril, boya püskürten bir makine, osuruk yastığı, parlayıp gıcırdadıktan sonra şekle giren oyun hamuru, beklenmedik biçimde zıplayan bir top–, yetişkinlik taklitlerinin saf eğlenceye dönüştüğü ara bölgede olduğunu keşfetti.

Stephen bunları teker teker, deneme kabilinden, kendisi kadar iyi tanıdığı altı yaşındaki hayali bir çocuğun ellerine bıraktı. Tepkilerini ölçmek istiyordu. Çocuk en azından insanların yanındayken pek konuşmayan, dimdik yürüyen, koyu perçemli bir kızdı. Fantezilere meraklı, hayalperest biriydi; kulağa tuhaf gelen kelimeleri, gizli günlükleri saklamayı, ne olduğu belirsiz nesneleri toplamayı seviyordu. Stephen önce garantili seçimler yaptı: Renkli kalem takımı ve minyatür çiftlik hayvanlarıyla dolu ahşap bir kutu. Yumuşak oyuncakları oyuncak bebeklere yeğliyordu; Stephen tel sepetine canlı gibi görünen gri bir kedi attı. Muziplikle re bayılıyordu. Stephen osuruk yastığı ile su fışkırtan bir çiçek aldı. Bunlarla annesine acı çektirebilirdi. Yapboz vitrininin önünde durdu. Stephen deli değildi; neyin gerçek olduğunun farkındaydı. Ne yaptığını, Kate'in gitmiş olduğunu biliyordu. Bunları epey düşünmüştü, kendini kandırıyor

değildi. Bunu yanılsamalara kapılmaksızın, kendisi için yapıyordu. Sonra devam etti. Kate yapbozların soyut, kapalı dünyasına pek meraklı değildi. Zekâsı insanlarla ilişkiye girmeye, hayal gücünün, hilelerin daha insancıl zorluklarına yatkındı. Giyinmeyi seviyordu. Stephen uzanıp bir cadı şapkası aldı, sonra geri dönüp gri şapkayı siyahıyla değiştirdi. Şimdi nasıl bir çerçevede hediyeler alması gerektiğini bulduğunu düşünüyordu. Raflardan oyuncakları çabuk çabuk toplamaya başladı. Suyla temas ettiğinde çiçeğe dönüşen sihirli yumaklar, kafiyeli büyülerle, yemek kazanında yapılacak tariflerle dolu bir kitap, bir şişe görünmez mürekkep, içine dökülen suyu görünmez yapan bir fincan, takanın kafasına girmiş gibi görünen bir çivi.

Stephen erkek çocuk oyuncaklarının olduğu bölümde dolanmaya başlamıştı. Kate'in zarif bir çocuk olduğuna kuşku yoktu; fakat top oyunlarında ümitsiz vaka olduğu için nasıl top atıldığını öğrenmesinin vakti gelmişti. Raftan içinde tenis topları olan plastik bir file aldı. Çocukların taşıyabileceği boyda, gerçek söğütten bir kriket sopasını eline aldı. Cinsiyet rollerini çok mu zorlayan bir hediyeydi? Sopayı yine de satın aldı – sahilde işe yarardı. Şimdi erkek çocukların bölgesinin derinliklerine girmiş, silahların, bıçakların, alev makinelerinin, öldürücü ışınların, oyuncak kelepçelerin yanından geçiyordu ki ansızın onu gördü: Kate'in hediyesini. Pille çalışan, iki istasyonlu, kısa dalgalı, frekans ayarlı bir telsiz seti. Kutunun üstünde bir erkek ile bir kız çocuğu, ay yüzeyine benzeyen bir yerdeki küçük bir dağ sırasının tepesinde zevkle konuşuyordu. Telsiz gövdesindeki antenlerden radyo dalgalarının, heyecanlarının tasviri olarak, beyaz yıldırımlar çıkıyordu.

Yığın haline getirilmiş elli kutudan birini aldı. Sepetinde yer kalmamıştı. Kasaya doğru ilerlerken, seçtiği oyuncaklarla eve gitmek, onları çıkarmak, her birini neden satın aldığını kendine tekrarlamak için ansızın sabırsızlanmaya

başladı. Julie'nin kendisine yardım etmesi daha da iyi olurdu; Julie kendi fikirlerini söyler, daha güzel olasılıklar ortaya koyar, kadere daha büyük bir adak verirdi... Ama kasaya şaşırtacak kadar fazla para bırakırken, neyin gerçek olduğunu bildiğini düşünüyordu. Julie'nin notalarıyla, defterleriyle, açılmış kurşunkalemleriyle birlikte rutubetli kulübesinde olduğunu, Stephen'ı hayatından tamamen silmekle meşgul olduğunu biliyordu. Acele ettiği için şemsiyesini girişte unutmuştu; arka mağazanın önündeki boş otoparkı geçerken yağmurun durmasıyla, gözü pek dürtüleri de doğrulanmış oldu.

Evde en son telsiz setinin paketini açtı. Pilleri takarken ellerinin arasına dörtgen bir kâğıt düştü. "Bu aygıtın maksimum erişim alanı," diye yazıyordu, "kanunlara uygundur." Telsizlerden birini uzun koridorun ucuna, ön kapının yakınlarında bir yere koydu. Geriye birkaç adım attı, diğer telsizi ağzına yaklaştırdı, verici düğmesine bastı. Aklından "Bir, iki, üç," demeyi geçirmişti, ama diğer tarafta hakemlik yapacak kimse olmadığı için, ne yaptığının gayet iyi farkında olduğu, deli olmadığı için, koridorda geri geri yürümeye devam edip çatlak bariton sesiyle "Mutlu Yıllar Sana"yı söylemeye başladı. Diğer taraftan, kulağına hışırtılı ünsüzlerle, boğuk ünlülerle dolu, tiz, çıtırtılı, ses benzeri kaba bir şey geldi. Duyduğu, sahiden aydan yapılan bir yayın da olabilirdi. Ama çalışıyordu, eğlenceli olacaktı. Diğer telsizden bir düzine adım kadar uzaklaşmış, şarkının sondan bir önceki dizesine gelmişti ki iletişim kesildi. Öne bir adım atınca yeniden başladı; Stephen son dizeyi söylemek için telsizin menzili içinde orada durdu. Yakınlığı teşvik etmek için yapılmış bir aletti bu. Plana dahildi.

Öğleüzeri erken bir saatte, hediyeleri sararken kaygısızlığı yok olmaya, anlamsızlığın ilk sızılarını duymaya başladı. Islık çalarken ansızın durdu; elinde sahte kana bulanmış uzun bir çivi vardı. Hediyelerin anlamı hızla yitip gidiyor-

du. Hediyelerin yarısını dışarıda bırakmak istemiyordu. Biraz özensizce de olsa onları toplamaya devam etti. Kara kedinin kuyruğu kâğıttan dışarı çıkıyor, içinde ne olduğunu açığa vuruyordu. Yeni bir viski şişesi almak için mutfağa gidip oturma odasına geri döndü. Yerde biçimleri bozulmuş, kırmızı kâğıtla kaplı on beş paket vardı. Stephen'ı dehşete düşüren, bu sayı oldu. Aklında tek bir hediye, Kate'in yokluğunu protesto etmesine, kendi şakacılığını ispat etmesine, kadere şantaj yapmasına yardım edecek, tamamen sembolik bir şey almak vardı. Şimdi bu paket yığını, zayıflığıyla dalga geçiyordu. Acınası bir miktardı bu. Paketleri masaya, sayıca daha az görünmeleri için dip dibe yığdı.

Açık pencerenin önünde her zamanki yerinde olduğunu fark etti. Kate'in doğum gününde mantıklı olan, Julie'yi ziyaret etmekti. Aynı zamanda Çan'da da durabilir, bir şey olup olmayacağını kontrol edebilirdi. Kendini meşgul etmek için on beş dakikasını telefonda tren saatlerini öğrenerek, ayakkabılarını değiştirerek, yangın çıkışı kapısını sürgüleyerek geçirdi. Paltosunun cebine bir defter ile bir kalem koydu. Sonra pencereye döndü. Trafik, düzenli çiseleyen yağmur, geçitte sabırla bekleyen, alışverişe çıkmış insanlar... Her an bunca hareket, bunca kararlılık olması mucizeydi. Kendisinin hiçbir amacı yoktu. Bir yere gitmeyeceğini biliyordu. Nefesinin yavaşça, sessizce dışarı çıktığını, göğsünün, omuriliğinin küçülmesine neden olduğunu hissetti. Aradan iki yıl geçmesine rağmen hâlâ aynı yerde takılıp kalmıştı, hâlâ karanlıktaydı, yaşadığı kayıpla sarmalanıyor, biçimleniyordu; kendisi dışında hareket eden, sadece başkalarına ait olan sıradan duygu akımları içinde kaybolup gidiyordu. Kate'in üç yaşında, enerjik dokunuşunu, vücudunu kendi vücuduna nasıl rahatça sardığını, sesinin vakur duruluğunu, dilinin, dudaklarının, dişlerinin ıslak kırmızısı ile beyazını, koşulsuz güvenini düşündü. Hatırlamak gittikçe zorlaşıyordu. Kate silinip gidiyor, Stephen'm

hiçbir işe yaramayan sevgisi ise kendisini guatr gibi şişiriyor, engelliyor, çirkinleştiriyordu. Seni istiyorum, diye düşündü. Seni geri istiyorum. Hemen şimdi geri getirilmeni istiyorum. Başka bir şey istemiyorum. Sadece geri dönmeni istemek istiyorum. Düşünceleri, ritmi zonklama, fiziksel bir acı haline gelene dek daralan bir büyüye dönüştü; ardından, *Canım acıyor*, kelimeleri, kendilerinden önceki her şeyin üzerini örttü. Elinde boş kadehiyle pencereden sarkan Stephen, düşüncelerini bu iki kelimeye çözülmeye bıraktı.

Ne kadar zaman geçtiğini fark etmeden, hareket etmeden bekledi. Yağmur bir süreliğine durdu, sonra eskisinden daha güçlü bir sağanak eşliğinde yeniden başladı. Sonunda, başka bir daireden, saatin ikiyi vurduğunu duyması üzerine, aklına kaçırmak istemediği bir şey geldi. Pencereden uzaklaştı, masanın üstündeki yığma bakmamaya çalışarak televizyonu açtı. Görüntüden hemen önce ses, tanıdığı sunucunun canlı sesi geldi. Arkasına yaslanıp şişeye uzandı.

* * *

Bu aylak dönemde, yurtdışında yaptıkları yaz tatilinden dönen arkadaşları Stephen'ın nasıl olduğuna bakmak, öğle ya da akşam yemeği için bir araya gelmeyi isteyip istemediğini öğrenmek için telefon açıp duruyordu. Stephen pijamalarıyla telefonun yanında durup onlarla uyanık, dost canlısı, kararlı bir ses tonuyla konuşuyordu. Bir kitap, her zaman yazdıklarından farklı bir şey üstünde çalışmaya başlamıştı, gece gündüz çalışıyordu, düzenini bozmamaya da kararlıydı. İki hafta içinde bu yalanı beş-altı kez söylemiş, o kadar inandırıcı bir hale getirmişti ki, doğruyu söylediğine inanmak ister olmuştu. Günde belli sayıda kelimenin içinde kaybolmak, akşamlarını masa lambasının ışığında, o kelimeleri siyah mürekkeple yazarak geçirmek, yeniden yazmak, ertesi gün de, yarı yarıya sezebildiği bir şeyi çözmeye devam etmek... Telefonda özür dilerken, söylediklerine kendisinin

de inanmasına ramak kalıyordu. Ama dayanma gücüne, yazma çabasını mümkün kılan o temel iyimserliğe sahip olmadığını biliyordu. Fikirlere gelince, fikir kelimesinin bizzat kendisi Stephen'ı yoruyordu. Arkadaşları Stephen'ı anlayışla karşılıyor, dokunaklı biçimde onun adına heyecanlanıyordu; Stephen bu noktada, uydurduğu şeylerden biraz utanarak konuşmayı elinden geldiğince çabuk sonlandırmaya bakıyordu. Arkadaşları bu hareketini de çalışmaya geri dönmek için duyduğu sabırsızlığa yoruyordu. Stephen kanepesine, içkisinin, televizyonun başına döndüğünde, aşağı yukarı bir saat boyunca aklı başka yerlerde oluyor, dikkatini hiçbir şeye veremiyordu.

Ama gelen telefonlardan biri farklıydı. Adını sakınımla telaffuz eden biri Stephen Lewis'le mi görüştüğünü sorduktan sonra, Stephen'ın sadece anahtar kelimelerini –yardımcı kâtip, hükümet, bölüm, protokol– yakalayabildiği uzun bir unvan eşliğinde kendini tanıttı. Yardımcı kâtip, başbakanın üç ayda bir Downing Sokağı'nda siyasetle uğraşmayan, kendi alanlarında tanınmış birkaç kişiyle öğle yemeği yediğini anlatmaya başladı. Gayriresmi, samimi bir havada geçen bu yemekler basında pek yer almıyordu. Yemekte konuşulanlar kayıt dışı kabul ediliyordu. Gazeteciler nadiren davet ediliyordu. Erkeklerin göze çarpan bir elbiseyle gitmesine gerek yoktu; koyu renk takım elbise ile kravat yeterliydi. Demir uçlu ayakkabılar giymek yasaktı. Yemekten önce sigara içilmesi de yasaktı, ama yemekten sonra içilebilirdi. Her yemekte dört kişiyle sınırlı tutulan misafirlerin, yemeğin başlangıcından tam bir saat önce Whitehall'daki hükümet bürosuna gelip bekleme odasında kendilerini tanıtması gerekiyordu. Kendi cinsiyetlerinden iki kişi tarafından tepeden tırnağa aranırken anlayışlı, sabırlı davranmalıydılar. Kayıt cihazları, fotoğraf makinelerine el konulup imha edilecekti. Tırnak makası, törpü, çelik taraklar, metal kalemler, gözlük kapları, bozuk para gibi kişisel eşyaya el

konulacak, ancak sonra iade edilecekti. Misafirlerin yeni çekilmiş, pasaportlarda kullanılan boyutta, renkli, arkası imzalanmış iki fotoğrafı resepsiyona bırakması gerekiyordu. Fotoğraflardan biri, misafirlerin yemek boyunca sol yakasına takacağı lamine güvenlik kimlik kartı için kullanılacaktı. Büroda kullanılacak ikinci fotoğraf ise iade edilmeyecekti. Yemekler belli bir gündemi olmayan, çoğunlukla misafirlerin ortak ilgi alanları çerçevesindeki her tür konunun konuşulduğu rahat davetlerdi. Ama misafirlerin, başbakanın hem kamarada, hem de muhtelif konuşmalarda, televizyon yayınlarında yeterince söz aldığı şu konuları açmaması gerekiyordu: Savunma, işsizlik, din, kabinedeki bakanların kişisel işleri, genel seçim tarihi. Yemek saat birde başlayacak, kahve ikramından on dakika sonra da sona erecekti.

Yardımcı kâtip sustu. Konuşmaya devam ederken, Stephen mazeretini sıralamaya hazırlanmıştı: Başladığı kitap, yaratmak üzere olduğunu tahmin ettiği olay, vs. Ama davet çerçevesindeki sınırlamalar çoğaldıkça, aksi gibi, ilgisi de artmıştı.

Sonunda, "Anladığım kadarıyla beni davet ediyorsunuz," dedi.

"Şey, tam olarak değil. Davet edilecek olursanız, dikkat edin 'olursanız' diyorum, nasıl bir tutum sergileyeceğinizi anlamak için aradım."

Stephen iç geçirdi. Oturma odasından kahkaha ile büyük bir alkış sesi geliyordu. Epey âciz olan genç bir çift ayrı ayrı ses geçirmeyen kulübelere girmiş, birbirlerinin cinsel tuhaflıklarını ifşa ediyordu. Telefonun kablosunu odaya doğru çekiştirdi, ama daha bir gün önce yerini değiştirdiği televizyon, görüş alanının biraz dışında kalıyordu.

Yardımcı kâtip, Stephen'ın utangaçlığı karşısında istifini bozmadı. Karşısında çocuk varmış gibi açıklamaya devam etti: "Başbakan reddedilmekten hoşlanmaz; görevimin bir parçası da, kendisinin hiç reddedilmemesini sağlamaktır.

Davetiyeleri sadece onları kabul etmesi muhtemel kişilere göndeririz. Fakat bu konuşmayı davet saymamanız gerekir. Sadece, davet edilecek olursanız tavrınızın ne olacağını bilmek istiyorum."

Söveden televizyon ekranının küçük bir kısmına gözlerini kısarak bakan Stephen, "Gelirim," dedi. Çift, kulübeden çıkmıştı. Adam elleriyle yüzünü kapatmış ağlıyor, sahneden ayrılmaya çalışıyordu. Ama sunucu adamın dirseğini sıkıca tutmuştu.

"Davet edilirseniz geleceğinizi söylüyorsunuz yani."

"Evet."

Yardımcı kâtip, "Bu durumda, bir davetiyenin size gönderilmesi ihtimal dahilindedir," deyip telefonu kapattı. Stephen aceleyle oturma odasına döndü.

Ekimin ortasında, Whitehall'a giden gürültülü yolda, elbisesinin yakalarını kaldırarak, elde şemsiyeyle yürüme zamanının nihayet gelmesi büyük bir zevkti. Sert havada toz yoktu; iş saatinin kalabalığı hızla, kararlılıkla ilerliyordu. Yıl, mevsimlerden biri atlandığı için, sona doğru her zamankinden hızlı ilerliyordu; her yere yeni başlangıç beklentisi hâkimdi. Stephen önüne çıkanları geçmek için gerektiğinde olukların üstüne çıkarak, uzun adımlarla yürüyordu. Yarışma programlarıyla, viskiyle tıka basa dolu bir aydan sonra insanın gideceği, beklendiği bir yerinin olması, küçük de olsa bir kimliğe kavuşması büyük bir rahatlama sağlıyordu. Tanıdığı suskun güvenlik görevlisine geçiş kartını göstermek, iyi giyinmiş, kendini önemseyen insanların arasında, mermer koridorlardan ağır ağır geçmek, hangi merdivenleri, koridorları kullanmak gerektiği konusunda karışıklık yaşamadan binanın içlerine doğru ilerlemek, odaya varıp komite arkadaşlarıyla havadan sudan konuşmak, koridordaki, aynı musluktan soğan çorbası da veren, üzerinde bakanlığın damgası olan makineden alınmış plastik bar-

daktan kahve içmek... İnsanların, ne kadar sıkıcı olursa olsun, işlerini bırakmamasının nedeni, bu tür küçük tekrarlardı. Stephen'm şarkı söylemeye başlamasına engel olan da, tam olarak bu tekrarlardı.

Şarkı söylemek yerine cebindeki ev anahtarlarını şıngırdatıyordu. Söylediği her şeye gülen, boynundaki tendonlar neşeyle kopmaya hazır bekleyen Emma Carew'ı, Stephen'm elini erkekçe sıkan, yağmursuz geçen yaz aylarında domates yetiştirmek hakkında konuşmaya başlayan Albay Tackle'ı gördü. Başının etrafına ipek bir eşarp sarmış, başbakanla görüşmesini hâlâ hatırlayan Hermione Sleep, Stephen'a akşam yemeğinden bahsetmeye başladı. Odanın karşı köşesinde, konuşmaların uzağında duran Rachael Murray'in merakla kendine baktığını fark etti. Ara verilmeden önceki son toplantının bitiminde, birbirlerine telefon numaralarını vermişlerdi; fakat ikisi de aramamıştı. Stephen, hissettiği mutluluğun arasında, pişman olup onunla görüşmeye karar verdi. Yüksek pencerelerin önünden üç akademisyen ile birileri yüksek sesle kendi aralarında konuşuyordu. Derken yakasında minyatür bir kırmızı gül olan, ince çizgili gri bir takım elbise giyen Lord Parmenter geldi. İçinden dua ediyormuş gibi bir an kapıda durup, pırıl pırıl bronzlaşmış başını eğdi. Sonra boğazından çıkardığı bir sesle herkesi sessiz olmaya davet etti.

Her toplantının başında tekrarlanan sıradan açılış cümleleri sarf edildi. Sonra Canham gürültüyle boğazını temizleyip, komitenin son raporu için verilen bazı taslak tekliflerini okumak için ayağa kalktı. Parmenter araya girene dek, daldan dala atlayan satırlarla, sessiz ihtilaflarla dolu bir yirmi dakika geçti. Bu konular daha sonra da tartışılabilirdi, zira artık daha fazla ifade almanın zamanı gelmişti, misafirleri bekletmemek gerekiyordu. Bunun üzerine komite iki uzmanın sıkıcı cümlelerden ibaret ifadesini dinlemeye koyuldu; Stephen da kendini bir kez daha belli bir planı takip eden gündüz düşlerinin rahatlığına bıraktı.

Modern evliliğin parçalanışı, son yirmi yıldır okuduğu onlarca romanın, artık hatırlayamadığı filmlerin, konuyla ilgilenen arkadaşlarının sıradan dedikodularının, ciddi tartışmalarının konusu olmuştu; bu sorunu yaşayanlarla içmeye gitmiş, ellerini tutup onları dinlemiş ya da onlara evini açmıştı. Bir keresinde, henüz yirmi yaşında bile değilken, işi sevgilisinin kocasının evine gizlice girip çamaşır makinesini çalmaya ya da geri almaya dek vardırmıştı – aptalca bir sadakat gösterisiydi. Dergilerdeki, gazetelerdeki uzun makaleleri yarım yamalak okumuştu: Evlilik can çekişen bir müesseseydi, zira her zamankinden daha fazla sayıda insan boşanıyordu; ya da başarılı bir müesseseydi, zira her zamankinden daha fazla sayıda insan evleniyordu – insanlar daha büyük umutların peşinden koşuyor, her şeyi doğru yapmaya çalışıyordu. Artık kendisi de o kalabalığa katıldığı için, bu kadar çok okuduğu, konuştuğu, dinlediği bir konuda herkes gibi uzman olmayı bekliyordu. Ama kendini, çoktan yazılmış bir kitabı baştan yazmaya çalışıyormuş gibi hissediyordu. Mitlerle, klişelerle zenginleştirilmiş zemin o kadar sağlamlaştırılmıştı ki, bir ortaçağ ressamı akıl yürütme yoluyla perspektifi ne kadar icat edebilirse, Stephen da kendi durumu hakkında o kadar kesinlikle düşünebiliyordu.

Zihninde, Julie'ye geçen aylar boyunca üzerinden geçtiği, çerçevesini genişlettiği, uzun, güzel konuşmalar yapıyordu, örneğin. Bunlar Julie'yi –dinleyecek olursa– içinde bulundukları durumu değerlendirişinde, bu duruma verdiği tepkide ciddi hatalar olduğu konusunda ikna edebilecek kadar anlaşılır, etkili olan, hiçbir işe yaramayan nihai hakikat fikrine dayanan, sonunda bir hükme varan, kimsenin karşı çıkmayacağı bir özetti. Stephen bu tür zihin alıştırmaları yapma alışkanlığını, yaralanmış insanların karşı çıkmalarını uzun süre boyunca dinleyerek kazanmış olsa gerekti. Sonuçta, insanların olayları nasıl algıladığının büyük ölçüde insanların kişiliğine, nasıl biçimlendirildiklerine, ne iste-

diklerine bağlı olduğunu boyun eğerek kabulleniyordu; retorik numaraları kimsenin algısını değiştirmezdi.

Aynı şekilde, hem kendisi hem de Julie için seçebileceği, birçoğu tutarsız olan, birbirini geçersiz kılan hazır roller de mevcuttu. Julie'nin sorununun zayıflık olduğunu düşündüğü zamanlar oluyordu, örneğin; zor bir dönemi Stephen'la birlikte atlatacak kadar güçlü değildi. Bu durumlarda, Julie'nin çekip gitmesi pek bir şeyi değiştirmiyordu. Sınava tabi tutulmuş, başarısız olmuştu. Ama bu yetmiyordu; Stephen, Julie'ye zayıf biri olduğunu söylemek istiyordu; hatta zayıf biri olduğunu, kendisinin bildiği gibi bilmesini istiyordu. Yoksa güçlüymüş gibi davranmaya devam edecekti. Hiç keyfinin olmadığı, kendini masum (burada *zayıf* kelimesini kullanmak istemiyordu) kurban olarak gördüğü zamanlar da oluyordu. Böyle zamanlarda, Julie'nin hayatı kendi kendine güzelce yeterken, kendi hayatının yok olup gitmesi karşısında büyük bir hoşnutsuzluk yaşıyordu. Bunun nedeni, Julie'nin kendisini kullanmış, ondan bir şeyler çalmış olmasıydı. Julie evde otururken, Stephen dışarıda kızını arıyordu. Kate'i bulamadığında ise, Julie, Stephen'ı suçlamış, kafası doğru dürüst yas tutmakla ilgili boş laflarla dolu olarak çekip gitmişti. Doğru dürüstmüş! O kim oluyordu da nasıl yas tutulacağına karar verebiliyordu? Stephen, Kate'i bulmuş olsa, uyguladığı yöntemlerden kimse şüphe etmeyecekti; gerçi Julie başarıyı kendine yontmanın bir yolunu mutlaka bulurdu. Stephen, Julie'nin, *Eylemsizliğimle*, dediğini duyuyordu, *çok büyük çaba harcamanı sağladım.*

Buradan iyi hazırlanmış bir başka yola, kötü niyet iddiasına sapması zor olmuyordu. Ahlaki bakımdan kendi şikâyetlerine dayanarak harekete geçemeyecek kadar korkak olan Julie, evlilikten kurtulmak için mazeret arıyordu. Kate'in ortadan kaybolmasını, mazeretini hayata geçirmek için kullanmıştı. Ya da, daha da ayrıntılı düşünerek, Stephen'ı başından atmak istemişti. Kate gizlice onunla birlikte yaşıyordu, sü-

permarketteki kaçırma, muhtemelen eski sevgililerinden birinin yardımıyla, dikkatle, alaycı bir şekilde planlanmıştı. Ya da yeni sevgilisinin yardımıyla. Stephen bunların hiçbirine inanmasa da, bu olasılıkları düşünmek ona belli bir duygusal, kendini yok edici bir haz veriyor; hazırdaki konuşmalarından birini yapabilmesini, daha güçlü kelimeler, daha sert gerçekler kullanması gerektiğini fark ettiği nihai kararlardan birini verebilmesini sağlayacak kadar öfkelenmesini sağlıyordu.

Evliliklerin çöküşü hakkında efsanelerden, sembollerden, her şeyi kuşatan o büyük gelenekten alabileceği hiçbir yardım yoktu; zira, geçmişteki pek çok insan gibi, başına gelenlerin benzersiz olduğunu düşünüyordu. Yaşadığı zorluklar, diğer insanlarınkinin aksine, içeriden kaynaklanmıyordu; cinsel sıkıntı ya da parasal baskılar kadar sıradan şeylerin uzantısı değillerdi. Evliliğine kötü niyetli bir müdahale olmuş, sonra da –buna dönüp duruyordu– Julie gitmişti. Kendisi hâlâ orada, eski dairelerinde yaşarken, Julie gitmişti.

Çok sonraları, içinde bulunduğu durum hakkında aslında hiç düşünmediğini fark edecekti; zira düşünce faal, denetimli bir süreci de beraberinde getiren bir kelimeydi; düşünmek yerine imgelerden, savlardan meydana gelen müstehzi, habis, paranoyak, tutarsız, kendi kendine acıyan bir yığın gözünün önünde geçit yapıyordu. Zihni açık değildi, olanlarla arasına mesafe koyamıyor, her şeyi geride bırakmak için bir yol aramıyordu. Daldığı derin düşüncelerin hiçbir amacı yoktu. Düşüncelerinin kaynağı değil, kurbanıydı. Onlara bir içki verdiğinde, yorgun olduğunda ya da derin bir uykudan uyandığında Stephen'ı etkili biçimde ele geçiriyorlardı. Stephen'ı günlerce yalnız bıraktıkları oluyordu; geri döndüklerinde ise, Stephen, *Bu meşguliyet ne işe yaradı?* gibi basit bir soru soramayacak kadar ansızın düşüncelere dalıyordu. Barlardaki sarhoşlar bile Stephen'ın hâlâ karısına âşık olduğunu ona söyleyebilirdi; fakat Stephen bu tuzağa düşmeyecek kadar zeki, düşünmeye âşıktı.

Diş fırçası gibi kırpılmış siyah bıyıklı bir adam çocuk kitaplarının neden resimlendirilmemesi gerektiğini açıklarken, Stephen kucağına bakıp düşüncelere daldı. Arzu, bir yerde, düşüncelerine güç veriyordu, fakat nadiren bilinçli bir öğe haline geliyordu. Julie'nin evine yaptığı son ziyareti düşündüğünde, aklına ziyaretin sonlarındaki boğucu beceriksizlikleri ile oyunun sonuna geldiklerini hissetmesi geliyordu. Meşguliyetlerinin koruyucu ağına uygun olmadığı için, samimiyetle, hazla ilgilenmiyordu. Bugün, ne kadar yüzeysel olursa olsun, eskisine göre daha mutluydu. Rachael Murray ile birbirlerine baktıkları sırada, kısa bir an boyunca, ufak bir gerginlik meydana gelmişti. Bugün kendini muğlak özlemler ile pişmanlığın yumuşak akımına bırakmıştı. Julie'nin sesini duydu; söylediği kelimeleri, cümleleri değil, soyutlama biçimindeki sesini, o sesin tokluğunu, ritmini, kurduğu cümlelerin melodisini duydu. Israrlı ya da heyecanlı olduğu zamanlarda, tatlı tatlı çatallaşıyordu. Stephen bu sese bir şeyler söyletmeyi denedi; fakat kelimelerin hiçbiri ona ait değilmiş gibiydi. Sonra ses, kelimelerden uzak olması nedeniyle, çok daha mahrem, Julie'nin kişiliğinin saf bir ifadesi haline geldi. Mırıldanıyordu; Stephen sesin kalın bir duvardan geçiyormuşçasına kulağına geldiğini duydu. Tonu ne sevgi dolu ne de saldırgandı. Julie'nin kuruntulu sesiydi; tutabilecekleri bir yoldan, birlikte yapabilecekleri bir şeyden bahsediyordu. Tatile çıkmaktan mı bahsediyordu, bir odanın duvarlarına yeni renkler seçmekten mi, yoksa bunlardan daha büyük bir tasarıdan mı?

Onu duymak için dikkat kesildi. Her zamanki gibi koltukta, bir ayağı yerde, diğer dizini kavuşturduğu kollarını desteklemek için kaldırmış, çenesini ise kollarına yaslamış olarak oturuyordu. Zor bir işe girişmeyi teklif ediyordu. Tekliflerini sıralarken heyecanlı görünüyordu; fakat sesi yükselip alçalmıyor, kendinden emin çıkıyordu. Stephen şimdi Julie'nin bacaklarını altına topladığını, ellerini karnı-

nın üstüne koyduğunu gördü. Sessizce, ketumluğunun keyfini çıkararak ona bakıyordu. Julie'nin üstünde eski, yamalı bir kadife pantolon ile kolları kabarık, pilili, bol bir gömlek vardı. Dolgun, rahat görünüyordu, hamile gibiydi. Stephen, Julie'nin kalçalarını, yuvarlak kalçalarının pürüzsüzlüğünü düşündü. Elinin kalçasının üstünde olduğunu gördü, sonra, açıklanamaz biçimde, düşünceleri başka yere kaydı, şimdi Julie'nin, ikisi de doktor olan, işlerine, kalabalık ailelerine gömülmüş erkek kardeşlerini düşünüyordu. Aklına Julie'nin yeğenlerinden oluşan küçük ordu ile her Noel'de onlara aldıkları hediyeler geldi; şimdi de Julie'nin güçlü, kır saçlı, bir yardım derneğinde çalışan, küçük dairesi fotoğraflarla, hatıra eşyasıyla –eski oyuncaklar, kırık oyuncak bebekler, taş, pul, yumurta, tüy koleksiyonları, yıllara göre numaralandırılmış kalm fotoğraf albümleri, kardeşlerinin omuzlarına çıkmış, oyuncak bir tavşana heyecanla sarılmış olan Alice kurdeleli Julie'nin fotoğrafları– dolu annesini görüyordu. Sonra da çocuklarının ilk gençlik yıllarında ölen, ailenin mitolojisinde hâlâ yaşatılan, Julie'nin ve Julie'nin annesinin ara sıra hâlâ gözyaşı döktüğü babasını.

Dışa, Julie'nin ailesinin uzak köşelerine doğru hızla çoğalan döküm sürüp gidiyordu: Hapse girmiş mimar amcası, kadın arkadaşları, Stephen'ın bir tanesini çok sevdiği eski sevgilileri, işi, gençliğinde onu evlat edinen ve Julie'yi kasvetli şatolarına davet etmeyi sürdüren Fransız aile; ardından da, içe doğru: Kazak dolu çekmecede sakladığı delikli baharat topu, çekici iç çamaşırlarına, parlak renkli yün çoraplara duyduğu merak, topuklarındaki nasırlar ile kullandığı süngertaşı, elindeki, eski bir köpek ısırığından kalma buruşuk yuvarlak, şekersiz kahvesi, ballı çayı, pancardan, balık yumurtasından, sigaradan, radyo oyunlarından hoşlanmaması... Stephen'm kederi, tüm bu bilginin hiçbir işe yaramamasıydı. Artık var olmayan bir konuda uzman olmuştu; yeteneklerinin modası geçmişti.

Masanın diğer tarafındaki Rachael Murray'e baktı. Kadın bir elinin işaretparmağı ve başparmağıyla alnını tutmuştu; diğer eliyle ise not alıyordu. Arada bir sert, sinirli bir hareketle saçını gözünün üstünden çekiyordu. Stephen gazete editörlerinin, bütün hayatı boyunca duyduğu çalımlı bir nutuk olan ulusal çöküş hakkında yazarken kullandığı kibirli üsluba benzer şekilde konuştuğunu fark etti. Dünya üzerinde kendine yeni bir rol henüz bulamamıştı, gelecekte çözülmesi gereken asıl sorun, yeni uzmanlık biçimlerinin ustalığı olacaktı; eski becerileri yenileriyle değiştirmek gerekiyordu. Bu görevi başarabilecek miydi? Stephen başını istemeden salladı.

Julie'nin yataktan çıplak kalkıp odanın karşı duvarına yürümeden önce, elini kalçasına koyduğunu gördü. Çıplak tahtalar çıtırdamıştı. Hava soğuktu, Julie bir çekmeceden tişört alırken ağzından çıkan nefesi görülüyordu. İç çamaşırlarını giyerken yatağın ayakucunda durmuş, Stephen'a bakıyordu. Başmdan kışlı kalm bir etek geçirip belinde tuttururken hafifçe gülümseyip konuşmaya başladı. Önemli şeyler söylüyormuş gibiydi.

Noel'den kısa süre önce, ılık bir sabahta, üzerinde sadece iç çamaşırları bulunan Stephen gardırobundaki elbiseleri inceledi; politik ya da çocuksu bir meydan okumayla, en çok giyilmiş, en az temiz olan elbiseyi seçti. Ceketin düğmelerinin olması gerektiği yerden siyah iplikler sarkıyordu; dizin birkaç santimetre yukarısında ise küçük bir yanık, kenarları kahverengi düzgün bir delik vardı. Önünde üç yıllık, solmuş, orak şeklinde bir bolonez sosu lekesi bulunan beyaz bir gömlek çıkardı. Pahalı, nispeten yeni olan paltosu, elbiselerin geri kalanından biraz ayrı duruyordu; ama yemeğe gittiğinde onu çıkarabilirdi. Mutfakta üzerinde paltoyla oturup kapı çalana dek kahve içti, gazete okudu. Aşağı indiğinde, karşısında üniformalı, solgun, tıknaz, kendisine hoşnutsuzlukla bakan bir şoför buldu.

Adam şüpheyle, "Burada mı oturuyorsunuz?" diye sordu. Stephen yanıt vermedi; çamurun içinde, çöp dolu su birikintilerinin etrafından, dört tekerleği de kaldırıma çıkmış, sinyalleri yanıp sönen arabaya doğru yürümeye başladılar. Araba, Eaton Meydanı'na Charles'ı almaya gelen döküntü modelin aynısıydı.

Stephen, misilleme yapmak için, arabanın üstünden, kapının anahtarıyla uğraşan şoföre, "Bu değil herhalde," dedi. Öne bindi. Üzerindeki paltosu ve adamın iriliği nedeniyle içeriye sıkışmak zorunda kalmışlardı; omuzları birbirine geçmişti.

Kontağı çalıştırmaya çalışan şoför derin nefesler alıyordu. Bu kez özür dilermiş gibi konuşmaya başladı. "Diğer arabalar başka işlere tahsis edilmiş. Benimle alakası yok. Bir gün Rolls kullanıyoruz, bir gün sonra bunun gibi bir külüstür." Araba çalıştığında, "Kimi aldığınıza bağlı," diye ekledi.

Yürüme hızından biraz hızlı ilerleyen trafiğe girdiler. Çok sıcak, etrafa karmakarışık kokular yayan bir hava akımı Stephen'ın pantolonlu bacağına üflüyordu. Daracık yerde öne eğildi, ileri geri hiçbir engele takılmadan hareket eden, hiçbir yere bağlı olmayan havalandırma düğmelerini itip çekmeye başladı. Şoför, başını sallayarak, "Yok yok," dedi. Penceresini açtı. Ama o sırada trafik durmuştu, arabanın içindeki sıcaklık durmadan artıyordu. Stephen paltosunu çıkarmak için gösterdiği çaba nedeniyle homurdanırken, şoför emniyet maşalarından, kelebek somunlardan, çiftli bağlama milinden oluşan bir açıklama yapmaya başladı; tamamen asabileşen, sıcaktan bunalan Stephen paltosunu omzunun üstünden arka koltuğa attığı sırada, konuşması araba parkının idaresindeki aksaklıklara, zorunlu fazla mesaiden, kendisi gibi, benzin faturalarında sahtecilik yapmayan, sahte iddialarda bulunmayan ya da duyduklarını gazetelere satmayan bazı şoförlerin haksız yere kurban edilmesine kadar genişlemişti.

Stephen penceresini açtı, dirseklerini pervaza dayayıp başını dışarı çıkardı.

Şoför monoloğuna kendini kaptırmıştı. "Symes denen adamın yaşadıkları mesela," dedi, iyice gerdiği işaretparmaklarıyla direksiyona vuruyordu. Işıkları geçene kadar yavaş yavaş ilerlediler, iki araba selinin birleştiği yerde yeniden durdular. Stephen'm sabahları Whitehall'a yürüdüğü yolda ilerliyorlardı. Bu sabah da yürümeyi tercih etmesi gerekirdi. Biraz daha ilerleyip bölgedeki ilkokula yaklaşmaya başladılar. "En son ne zaman arabayla işe çıktı, biliyor musunuz? Tahmin edin." Stephen'm kafasının yarısı dışarıda olduğu için, şoför kafasını olumsuz anlamda salladığını görememişti; fakat şişman adam bunu önemsemedi. Sabahın geç saatlerinde okulda teneffüs vaktiydi, okulun bahçesi çocuk kaynıyordu. Aşağı yukarı yirmi beş kişilik takımlarla oynanan bir futbol maçının kıyısında durdular. Yedi-sekiz yaşındaki çocuklar şiddet dolu bir ustalıkla futbol oynuyordu. Asfaltın üstünde oradan oraya sürekli kısa hareketlenmeler oluyordu; tiz seslerle ısrarla birbirlerinin isimlerini söyleyip küfrederken, havaya yükselen topu kapmaya çalışıyorlardı; orta saha oyuncuları ise hücumda oynayanlara top atıp geri çekiliyordu. "Bin dokuz yüz seksen beş. O yıl işte. O zamandan beri işe çıkmadı. Bin dokuz yüz seksen beş. O zaman da kiminle çıkmıştı, kimin şoförüydü, biliyor musunuz, asıl olay bu çünkü."

Stephen arabadakinden biraz daha serin olan havaya doğru, "Hayır," dedi. Durdukları yerin yanındaki giriş kapısının önünde bir grup kız durmuş, ellerindeki ipi, yanlara doğru yaptıkları hareketler eşliğinde dans eden, altlarından geçen ipten kurtulmak için ayaklarını yerden olabildiğince geç, olabildiğince az kaldıran iki kızın başının üstünden, geniş dairelerle, ritmik bir tekerleme eşliğinde çeviriyorlardı. İpin ortasındaki iki kıza, üçüncü, sonra dördüncü bir kız katılınca tekerleme iyice güçlendi, sonra ip bir şeye

takıldı, yaşadıkları hayal kırıklığı nedeniyle kızlardan tatlı bir sızlanma yükseldi. Bu iki gürültülü grubun, futbolcular ile ip atlayanların arasında yalnız çocuklar –ayakkabısının ucuyla bir çizgiyi takip eden bir kız ile daha ileride, içinde bir şeylerin hareket ettiği kahverengi bir kâğıt poşet taşıyan kızıl saçlı bir çocuk– vardı.

"Dışişleri bakam," dedi şoför. "O işte. Bizim bölümden biri değil. Symes'ı kiralamışlardı. Halbuki Dışişleri Bakanlığı'nda bizdeki kadar şoför var." Okul kapısının tam önündeydiler. Çocuklar arasında tartışma çıkmıştı. İpi hangi çiftin çevireceği hakkında tartışıyorlardı; zira biri ipi kızlardan birinin elinden çekip almıştı. Derken ipin diğer ucundaki kız arkadaşını teselli etmeye gitti. Yerlerine daha büyük kızlar geçmişti. "Bakanı nereye götürdü, biliyor musunuz? Yalanım varsa, ne olayım." Stephen başını salladı. "Northolt Havaalanı yakınlarında bir geneleve. Diplomatlara hizmet veren bir yer."

"Ya öyle mi?" Kızlar tekerleme eşliğinde ipi çevirmeye tekrar başlamıştı. Sabırsız kızlar sıraya girmişti; en öndekini itiyorlardı. Kız ipin yeri dövdüğü noktanın biraz yakınında durmuş, başını tekerlemenin ritmine göre sallıyor, ayaklarını ritme uydurmaya çalışıyordu. Kızlar hep bir ağızdan tekerleme söylüyordu; fakat birkaçı detone olmuştu, ciddi ahenksizlikler kulak tırmalıyordu. Başa döndüklerinde, ilk kelimeleri acemice vurguluyorlardı: *Lale bir, içeriye gir.* "Gerisini siz düşünün. Bir şey oldu. Bu iyiliğin, kimseye bahsedilmeyen bu olayın karşılığında araba parkının yöneticisine haber salındı; Symes da bir daha hiç çalışmadı. Maaşlı olarak. Hayatı boyunca."

Stephen bekleyen kızı izliyordu. Kız eteğinin kenarlarını parmaklarıyla kıvırıyordu. Önce olduğu yerde atlıyormuş gibi yaptı, ardından ipe girdi, İskoç dansçılar gibi aşağı yukarı hareket etmeye başladı; şimdi de diğer kız hazırlanıyordu. *Beşten sonra altı, nerede kaldı kahvaltı.* İkisi ipte yüz yüze

atlıyordu. Ellerini birbirlerine vuruyorlardı; sol eli sağ ele, sağ eli sağ ele, ikisini aynı anda, sonra sol eli sağ ele. İlk kız yüzünü Stephen'dan başka tarafa çevirmişti. Stephen kızın hareket eden omuzlarının hayal meyal görülebilen çizgisine, hafifçe eğilmiş başına, dizlerinin solgun kıvrımına bakıyordu. Tekerleme başa döndüğünde ikisi birlikte sıçrayabildikleri kadar sıçradılar, havada arkalarını döndüler, yere sırt sırta indiler. İlk kızın yüzü, kendisine yaklaşan, tekerleme söyleyen kalabalık kız grubu nedeniyle zorlukla görülüyordu. Stephen daha iyi görebilmek için biraz doğruldu. İleride, trafik akmaya başlamıştı. Araba üç metre kadar ilerleyip durunca, Stephen kızları daha iyi görmeye başladı. İpteki, tekerlemenin ritmine göre yükselip alçalan beş kız sıkışık bir sıra oluşturmuştu. Stephen'a en yakın olanı, ilk kızdı. Kalın perçemleri beyaz alnına çarpıyordu; çenesini kaldırmıştı, rüya gibi görünüyordu. Stephen kızına bakıyordu. Başını salladı, hiçbir şey söyleyemeden ağzını açtı. Kız on beş metre ilerisindeydi, yanılıyor olamazdı. Şoför adaletsizlik düşlerinden sıyrılıp vites kolunu ileri itti.

Yeniden hareket etmeye başlamışlardı; hızlanıyorlardı. Stephen arka camdan bakabilmek için koltuğunda döndü. İp bir kez daha takılmıştı; ipin etrafındakiler birbirlerini itip kakıyordu, yüzleri zorlukla seçiliyordu. Kate'i gözden kaybetti, sonra yerden bir şey almak için eğildiğinde onu tekrar gördü.

"Arabayı durdur," diye fısıldadı, boğazını temizleyip cümleyi yüksek sesle tekrarladı. "Arabayı durdur."

Saatte on beş kilometrelik hızları değişmiyordu. İleride yeşil ışıklar yanıyor, kuru sıcağa giren serin hava akımı şoförü kendine getiriyor, cıvıl cıvıl bir iyimserlik yayıyordu. "Çok da kötü değil gerçi. İnsan kendi patronu oluyor. Bir şey yapıp yapmamak sana kalmış." Okul sekiz yüz metre arkalarında kalmıştı.

"Arabayı durdur!"

"Ne oldu?"

"Durdur sen."

"Bu trafikte mi?"

Stephen direksiyonu kırdı; araba sola yönelince, şoför de sert bir fren yapmak zorunda kaldı. Saatte on kilometreden yavaş giderken, park etmiş bir minibüsün kenarını boydan boya çizmişlerdi. Arkalarındaki arabalar koro halinde korna çalıyordu. Şoför, "Bir dakika," diye sızlanıyordu, ama Stephen çoktan kaldırıma çıkıp koşmaya başlamıştı.

Okula vardığında, bahçe boşalmıştı. İnsanlardan, gürültüden sadece birkaç dakika önce arınmış olması, boşluğunu tamamlıyor, sınırındaki duvarların daha uzak görünmesine neden oluyordu. Asfalttan geriye tortusu kalmış bir ısı yükseliyordu. Yüksek pencereli, ziftli çatıları farklı açılarla eğim yapan okul binaları eski viktoryen tarzda yapılmıştı. Bu binalardan, sınıflara tıkılmış çocuklardan çıkan bir ses bile gelmiyordu. Tüm duyuları belli bir noktaya odaklanan Stephen giriş kapısında hareketsiz bekliyordu. Zaman da yavaşlamış, yasaklanmış gibiydi; insanın okuldan yanlış zamanda çıkmasına eşlik eden o hoş günah duygusunu, bu sayede daha önemli biri haline geldiğini hissediyordu. Çinko kova taşıyan bir adam bahçenin karşı tarafından Stephen'a yaklaşıyordu; Stephen kendinden emin biçimde kırmızı bir kapıya doğru gidip kapıyı açtı. Belli bir planı olmamasına rağmen, kızının burada olması durumunda onu kolayca bulabileceği açıktı. Heyecanlı değildi; sadece huzur dolu bir kararlılık içerisindeydi.

Yirmi metre ilerideki açılır kapanır kapılarda sona eren, koridorun başındaki duvarda bulunan kırmızı bir bidonun üstüne bağlanmış yangın hortumunun yanında duruyordu. Koridorun, okul yıllarından aklında kalan, tanıdık bir görüntüsü vardı; zemin kırmızı taştan, duvarlar ise kolay temizlenmesi için parlak krem rengiydi. Yavaşça koridorda yürümeye başladı. Bütün binayı sistemli bir şekilde araya-

cak, karşısında bir okulun değil, saklanma yerinin olduğunu varsayacaktı. Koridora açılan ilk kapı kilitliydi; ikincisi süpürge dolabma, üçüncüsü ise ters çevrilmiş bir sandığın üstünde çay fincanlarının durduğu kazan dairesine açılıyordu. Kilitli iki kapı daha vardı; Stephen şimdi açılır kapanır kapılara gelmişti. Kapıyı açarken omzunun üstünden arkasına bakınca, kova taşıyan adamın koridora girdiğini, arkadaki kırmızı kapının kilidini açtığını gördü. Stephen adımlarını hızlandırdı.

Öncekinden daha geniş, bağlantı kapıları olmayan iki koridorun birleştiği, aydınlık giriş bölümüne geldi. Raflarda saksı çiçekleri, duvarlarda çocukların yaptığı resimler vardı. Ardına dek açık duran bir kapıya OKUL HARCI / DANIŞMA yazan bir levha asılıydı. Kapının arkasından, yavaş daktilo sesleri geliyordu. Burnuna kahve ile sigara kokusu geldi; kimsenin kendisini duymamasını, görmemesini dileyerek kapının yanından geçerken, bir erkeğin, "Semenderlerin soyu tükenmedi," dediğini duydu; bir kadın ise, karşısındakini rahatlatırcasına, "Tükendi sayılır," diye mırıldandı.

Stephen ritmik, uğuldayan bir gümbürtü eşliğinde, geniş koridorlardan birinde ilerliyordu. Ayağının altındaki muşamba döşeme, altlarındaki betonu ortaya çıkaracak biçimde incelmiş, koridor boyunca uzanıp giden bir çatlak meydana getirmişti. Üzerinde yarım daire şeklinde, telli bir pencere bulunan bir kapının önünde durdu. İçeri bakıp uzanıp giden ahşap zeminden başka bir şey göremeyince kapıyı açtı; uzak köşesinde otuz çocuğun tramplende zıplayıp tahta bir atın üstünden atlamak için sessizce sırada beklediği spor salonuna girdi. Gözlükleri boynundaki gümüş bir zincirin ucunda sallanan, ufak tefek, yaşlıca bir adam, indikleri sırada çocukları tutmak için kauçuk bir minderin üstünde duruyordu. Çocuklar tramplende zıpladıkça, adamın ağzından kuvvetli bir "Hop!" çıkıyordu. Minderin ucunda, atlayan çocukları izleyen Stephen'a ilgisizce baktı.

Bir süre sonra, çocukların aşağı yukarı hareket eden yüzleri belirsiz küçük aylar, çizgi romanlardan çıkma ifadelere --dehşete kapılmış, kayıtsız, kararlı ifadelere– sahip yuvarlaklar haline gelmişti. Sınıfın yarısının yaptıklarını izledikten sonra, bu egzersizin en iyi nasıl yapılacağını anladı. Çocukların mindere ayakları bitişik, kıpırtısız olarak inmesi, bir-iki saniye hazır olda durup tekrar sıraya girmek için koşması gerekiyordu. Kimse bunu beceremediği için, öğretmen ortaya çıkan sonuçlara razı görünüyordu; çocuklar minderde tökezledikten sonra aniden, asker usulü, hazır ola geçiyordu. Bir tür sirk yöneticisi gibi davranan öğretmenin ağzmdan tek bir talimat ya da yüreklendirici söz çıkmıyordu. *Hop*'larının tonu hiç değişmiyordu. Görünürde başka bir alet olmadığına bakılırsa, aklında çocuklara bu hareket dışında bir şey yaptırmak yoktu. Çocuklar konuşmadan, birbirlerine dokunmadan minderden doğruca sıranın sonuna koşuyordu. İnsanın bu mekanizmanın duracağını aklı almıyordu. Stephen çocukların yüzlerini ikinci kez görmeye başladığı sırada oradan ayrıldı.

Birkaç dakika sonra, kalabalık bir sınıfın en arkasında durmuş, anaç bir öğretmenin tahtadaki ortaçağ köyüne son eklemeleri yapmasını izliyordu. Yollar birleşerek, etrafında ilkel barakaların dizili olduğu yeşil bir üçgen oluşturmuştu. Tahtada orantısız bir köy tulumbası ile arka tarafta, az da olsa özenle çizilmiş bir malikâne de vardı. Hafif bir mırıltı eşliğinde çocuklar pastel boyalarını alıp kendi köylerini çizmeye başladı. Öğretmen eliyle Stephen'a sınıfın arkalarındaki boş bir sırayı gösterdi; Stephen burada, oturduğu yere sıkışmış bir halde, sıralarına eğilmiş çocukların yüzlerini incelemeye koyuldu.

Öğretmen Stephen'm yanına gelip abartıyla fısıldadı. "Bu oyuna ortak olduğun için çok memnunum. Ne yapacağını bilmiyorsan parmağını kaldırıp sor." Merakla Stephen'ın önüne bir kâğıt koyup, bir avuç dolusu pastel boya

uzattı. Stephen köyü çizmeye başladı. Bu planı otuz yıl öncesinden hatırlıyordu. Hayatında herhalde dördüncü kez ortaçağ köyü çiziyordu; hızla çalışarak, sıra sıra barakaları önceki denemelerde hiç sahip olmadıkları bir perspektif kullanarak çizmiş, en yakındaki barakaların yarısından daha uzun olmayan parkın kıyısına gerçekçi bir tulumba çizmeyi becermişti. En az yarım mil uzakta olması gerektiğini düşündüğünü malikâneyi çizerken biraz zorlanınca yavaşlayıp gözlerini tahtaya çevirdi; orada işe yarayacak bazı mimari ipuçlarına rastladı. Fakat bunları çizmek, boyutların dışına taşmak anlamına geliyordu; resim, önceki denemelerinin ilkelliğine bürünmeye başladı.

Çizerken etrafına bakıyordu. Neyse ki kızların tamamı sınıfın aynı tarafındaydı; fakat sadece arkasındakiler ile hemen solundakilerin yüzünü görebiliyordu. Daha iyi görebilmek için hareket edince küçük ahşap sandalye gürültüyle çatırdadı. Öğretmen başını kitabından kaldırmadan, tehdit edercesine, "Rahat duramayan biri var," dedi. Stephen başını eğip resme geri döndü. Kapı açıldı, kova taşıyan adam başını uzattı, öğretmene özür dilercesine gülümsedi, sınıfta göz gezdirdi, sonra ortadan kayboldu. Stephen'ın solunda siyah saçlı üç kız vardı. Kafalarını iyice eğdikleri için onları zorlukla görebiliyordu. Stephen sandalyede ani hareketler yapmamaya çalışarak dönüp onları izlemeye koyuldu. En yakınındaki kız Stephen'ın bakışlarını fark etti, başını eğdi, dişlediği kurşunkalemin arkasından Stephen'a gizlice, tatlı tatlı gülümsedi. Sınıfın ön tarafında bir hareketlenme oldu, bir sandalye yere sürtününce sert bir ses çıktı. Öğretmenin söyledikleri sınıftaki herkesi hedef alıyordu.

"Yanınızdakinden kopya çekmenize gerek yok. Hepsi tahtada."

Sıraların arasmda otoriter tavırlarla, acele etmeden yürüyor, çocukları mırıltılar eşliğinde eleştirmek ya da cesaretlendirmek için duruyordu. Hâlâ Stephen'm yaklaşık altı-

yedi metre arkasındaydı; buna rağmen Stephen, kafasının arkasından, kadının yaklaştığını hissedebiliyordu. Sıradaki kâğıdı düzeltip, resme kadının gözleriyle bakmaya çalıştı. Tulumbadaki ayrıntılardan, barakaların arasındaki ustalıklı, düzensiz boşluklardan, malikânenin yanına bir yenilik olarak yerleştirdiği attan etkilenir miydi? Kadın yanına gelmeden parfümünün kokusunu almaya başladı. Bir elinin ojeli parmaklarını kısa süreliğine parkın üstüne koydu, sonra hiçbir yorumda bulunmadan yürümeye başladı. Stephen, yaşadığı anlık hayal kırıklığına yabancı değildi. Öğretmenin uzaklaşmasından faydalanarak sandalyeden kalktı, kızların yüzünü incelemeye koyuldu. Sınıfa şimdi genel bir rahatlama hâkim olmuştu; sıraların altındaki uzuvlar hareket ediyor, mırıltılar gittikçe yükseliyordu. Öğretmen sınıfın diğer ucunda, oğlanlardan birinin resmiyle meşguldü. Cesaretlenen Stephen tahtaya fırladı. Kızlar, Stephen'ın kendilerini yakından incelediğinin farkında değildi. Konuşmaları gürültü seviyesine yaklaşmış, kokteyl gürültüsü kıvamına gelmek üzereydi; fakat Stephen'dan başka kimse ayağa kalkmamıştı. Öğretmen gürültüleri şimdilik duymazlıktan geliyordu.

Şimdi doğruldu, o köklü cümleyi sertçe söyledi. "Ben size konuşun mu dedim?" Sınıf aniden, gücenmişçesine, sessizleşti. Kimse yanıt vermemişti. Stephen sınıfın önünde, öğretmen masasının yanında duruyor, öğrencilerin yüzüne son bir kez bakıyordu.

Öğretmen Stephen'la göz göze geldi; sesinde en ufak bir şakacı ton yoktu. "Sıradan kalkabileceğini söyledim mi sana?"

Sınıfın arkasından kıkırtılar yükseldi. Stephen sınıfın kapısına yürüyene dek geçen sürede, içini büyük bir hazzın kapladığını hissediyordu; hayali geride bırakmak, öğretmenin otoritesine göz yummaktan vazgeçmek, dokunulmaz olduğundan emin tavırlarla arkasını dönüp istediği hızla

oradan uzaklaşmak... Okuldaki sıkıcı saatler boyunca büyüyen, otuz yıl gecikmeyle nihayet gerçekleşen öğrencilik hayaliydi bu.

Kapıdayken dönüp nazikçe, "Rahatsızlık verdiğim için özür dilerim," dedi.

Koşmaya cesaret edemeyen fakat yürümekle de yetinemeyen bir, belki de iki sınıf dolusu çocuk, sert zeminde gök gürültüsü gibi gümbürdeyen ayak sesleri ile gelgit zamanı yükselen dalgaların gizli enerjisiyle yaklaşıyordu. Yarı atlayıp yarı zıplıyor, yarı yarıya koşuyor, ilerlerken birbirlerini çekip duruyorlardı. Yüzleri, biraz keyif almak umuduyla gerilmişti. Nerede olduğu anlaşılmayan bir adam, öfkeyle, "Yürüyün dedim, yürüyün!" diye bağırıyordu. Dalgalanarak, tökezleyerek, yuvarlanarak, birbirlerine dirsek atarak geliyorlardı; kendince nedenlerden ötürü koridorun ortasından kıpırdamayan Stephen'm yanına vardıklarında, Stephen fiziksel bir engelden, bir kayadan, bir ağaçtan, bir yetişkinden ibaretmişçesine kenara çekilip, onu geçtikten sonra yeniden bir araya geldiler. Yükselip alçalan, çoğunlukla koyu kahverengi saçlar yığınından, belli belirsiz yüz hatlarından, Stephen'm yanından ellerini ayırıp geçerlerken varlığını pek fark etmeyen çiftlerden başka bir şey görmüyordu. Harcadıkları çaba nedeniyle, çocuklardan hiç de nahoş olmayan, fırında pişen yemekleri hatırlatan bir koku yükseliyordu. Çocukların her biri sesi yükselip alçalan bir monologcuydu; zira etrafta hiç dinleyici yok gibiydi. Stephen'm ne kadar yakınından geçerlerse geçsinler, o gürültü içinde tek bir anlaşılır cümle bile seçemiyordu. Bazı çocuklar, bir kemerin altından geçerken, insanda bazen küçük bir mimari merakın hasıl olması gibi, yukarı bakıyordu; sonra, saçların arasmda hepten canlı görünen berrak yeşil, benekli kahverengi ve maviler parlamaya başlıyordu. Stephen, yuvarladıkları misketlerin rengi, diye düşündü. Aldığı hediyeler arasında misket de var mıydı? Bu sorunun ortaya

çıkmasına neden olan çılgınca, güvenilir içgüdülerinin her şeyi alabildiğine teyit etmesi sonucu, kalın perçemlerin altındaki tanıdık koyu gözlere baktığını fark etti; kızla aynı seviyeye gelmek için iki dizinin üstüne çöktü, ellerini hafifçe omuzlarına koydu, diğer çocuklar hiçbir zaman durmayan, sessizleşmeyen, sıkı ve tuhaf bir duvar oluşturmak için etraflarından dolaşırken, kızın adını tekrarlamaya başladı.

Oluşturdukları duvarın içi sıcak, nemli, biraz da kasvetliydi. Stephen yeni keşfedilmiş akıllı, meraklı bir hayvan türünün arasına düşmüş gibiydi. Düşmanca davranmıyorlardı; biri elini omzuna koymuş, biri de saçlarına dokunmuştu. Stephen, "Beni tanıyor musun? Yüzümü daha önce görmüş olabilir misin?" diye sorarken, sık sık nefes aldıklarını, mırıldandıklarını duyuyordu.

Kız dikkatle bakıyordu; gözleri Stephen'm yüzünde dikkatle dolaşıyordu. Sesi ise aksine, düşmanca değil, şımarıkçaydı. "Hayır, görmedim. Zaten adım Kate değil, Ruth."

Stephen kızın ellerini tutmaya çalıştı; ama küstahlıktı bu. Kız ellerini arkasına sakladı.

Kızla baş başa olmayı dileyen Stephen sessizce, "Eskiden beni iyi tanırdın," dedi. "İki yıl önceydi. Beni unutmuşsun, ama zamanla hatırlarsın."

Kız hafızasını zorluyor ya da işbirliği yapmaya çalıştığı için hafızasını zorluyormuş gibi yapıyordu. "Bir öğle yemeğinde yanında büyük kızıl bir köpekle bizim eve geldin mi?"

Stephen başını salladı. Kate'in yüzünü inceliyor, nasıl bir hayat sürdüğünü tahmin etmeye çalışıyordu. Kötü muamele gördüğüne dair hiçbir belirti yoktu. Yüzündeki en dikkat çekici yenilik, sağ elmacıkkemiğinin üstündeki kahverengi bendi. Dişleri biraz çarpıktı; diş teli takmalıydı, Stephen çok geç kalmadan dişçiden randevu alacaktı. Halledilmesi gereken çok şey vardı. Eskiden devlet okulu olan bu pejmürde yer ona uygun muydu, örneğin? Hep söz verdiği gibi gitar dersi alıyor muydu?

Kate uzun uzun düşünüyor, başparmağının tırnağını ısırıyordu. Aslında tırnaklarının hepsini dibine kadar yemişti. "Sen Pete amcam değilsin, değil mi," dedi sonunda. "Belini kıran hani."

Stephen koridorda bütün çocukların duyacağı kadar yüksek sesle, *Ben senin babanım. Gerçek babanım. Sen benim kızımsın, benimsin, seni eve götürmeye geldim,* diye avaz avaz bağırmak istiyordu. Ama nazik bir durum söz konusuydu; kontrolünü kaybetmemesi gerekiyordu. Bu nedenle, "Kim olduğumu unutmuşsun. Ama önemli değil," diye mırıldanmakla yetindi.

Gerçi bağırsa da olurdu. Kalabalığın ucunda bir patırtı oldu, sonra bir yetişkine ait olan yuvarlak, kısa saçlı bir kafa, çocukların oluşturduğu duvarın üstünden karanlığa bakmaya başladı.

"Bir şey mi istediniz?" Şüphe nedeniyle soru güçlükle duyulmuştu.

Stephen, gizlice, "Gitme," diye fısıldadı. Kate başını salladı. Sır tutmayı oldum olası sevmişti. Çocukların arasından yavaşça geçip, geriye birkaç adım atan öğretmenin yanına geldi. Hâlâ ciddi, saf halde olan Stephen, adamı çocuklardan uzak bir yere götürmek için adamın dirseğini tutmak istedi; ama öğretmen ellerini kalçasına koymuş, hareket etmeyi reddediyordu.

"Velilerden biri misiniz, yoksa güvenlik görevlisi mi?" diye sordu. Güdük, kaslı, boylu göstermek için dimdik duran kısa boylu bir adamdı.

Stephen, "Mesele de bu zaten," dedi, fakat sesindeki tuhaf dinçliği duyunca duraksadı. Basit kelimeler kullanarak yerinden konuşmaya başladı. "Kızınız iki yıl önce çalındı, kaçırıldı yani. Sanırım onu buldum. Şuradaki, adının Ruth olduğunu söyleyen kız, benim kızım. Beni hatırlamıyor elbette."

Adam Stephen daha lafını bitirmeden, bezgin tavırlarla

konuşmaya başladı. "Okul gezisine çıkmak üzereydik. Ama sizi müdüre götüreyim. O bu konuyla ilgilenir. Benim yapabileceğim hiçbir şey yok."

Öğretmen diğer çocukları beklemeleri için bahçeye gönderdikten sonra, Stephen ve Kate'le birlikte saksı bitkileri ve resimlerle dolu koridorda yürümeye başladı. Kız Stephen'a yaklaşmıyordu. Belki de Stephen'ın tekrar elini tutmak isteyebileceğinden korkuyordu. Ama olanlar ilgisini çekmiş, hatta onu heyecanlandırmıştı; sessizce yürürlerken, bir ara hafifçe zıplayıp sekmiş, Stephen'm ne yaptığını fark edip etmediğine bakmak için hemen başını kaldırmıştı. Stephen gülümseyince başını çevirdi. Üzerinde eğri bir işaret olan kapının önünde durdular; içeri giren öğretmen burada beklemelerini söyledi. Kapıyı açmadan önce duraklayıp nefesini verdi; bu hareket, boyunun iki-üç santimetre kısalmasına neden olmuştu. Stephen kızıyla bir-iki dakika baş başa kalabileceğini düşünüp ona döndü; ama öğretmen neredeyse hemen dışarı çıkmış, başıyla içeri girmelerini işaret etmiş, teşekkür eden Stephen'ı duymazlıktan gelip koridorda uzaklaşmaya başlamıştı.

Müdürün odasının bir duvarı boydan boya, çamurla, yağmurla yol yol çizilmiş camdı; bahçenin bir kısmı ile fırtınalı, gri gökyüzü biraz görülebiliyordu. İçeri, sesleri ya da nesnelerin asıl rengini geçirmeyen kaba, donuk bir ışık giriyor; masasının arkasında sıska bir askere benzeyen müdürün kalın mukavvadan yapılmış gibi görünmesine neden oluyordu. Stephen ile kız içeri girdiğinde kımıldamaması, göz kırpmaması, konuşmaması, hiçbir şey yapmaması, sadece gözlerini kapıya dikmesi de bu etkiyi güçlendirmişti. Stephen kendini tanıtmak üzereydi, fakat Kate elini koluna koyup onu engelledi.

Yirmi saniye sonra yüz hatları yumuşayan müdür, aceleyle, "Affedersiniz. Bir şeylerin üstünden geçiyordum da. Şimdi..." dedi.

Stephen kendini tanıtıp değerli vaktini aldığı için müdürden özür diledi. Konuşmasının yarısına geldiğinde, Kate odadayken daha fazla açıklama yapmak istemediğini fark etti. Kim olduğunu açıkladığında rahat rahat konuşmak, Kate'i etrafta yabancı biri yokken teselli etmek istemişti. Bunun nazik bir an olacağı kesindi. Durup kıza bir-iki dakika dışarıda beklemesini söyledi. Kızın çıkması için kapıyı açtı, koridorun karşısındaki sandalyeye oturmasını izledi.

Müdür dırdırcının tekiydi. "Zaten onu buraya niye getirdiğinizi anlamadım."

Stephen aklının başında olmadığını söyledi. "Ama en azından hangi kızdan bahsettiğimi bileceksiniz," deyip, önceden de yaptığı kısa, anlaşılır konuşmayı tekrarladı.

Müdür sandalyesinden kalktı, pencerenin yanına gitti, kollarını kavuşturdu. Kısa süre önce ağır bir hastalık atlatmışa benzeyen, ciddi, yavaş hareket eden biriydi. Stephen'ın elbisesine, kopmuş düğmelerine, yanık izine, boyanmamış ayakkabılarına, lekeli gömleğine eleştirirmiş gibi baktı. Dış görünüşe inanan biriydi.

"Süpermarkette olduğunu söylüyorsunuz." Süpermarket kelimesi bütün sivil, sahtekâr anlamlarıyla yankılanmıştı. "Polise bildirdiniz herhalde."

Stephen öfkesini gizlemeye çalışıp, arama çalışmalarını, olayın gazetelere, televizyona yansıdığını anlattı.

Müdür masasına döndü, parmaklarının boğumlarına dayanıp öne eğildi. Stephen'ın herhangi bir unvanı olmadığına dikkat çekmek için unvan belirten kelimeyi vurgulayarak, "Bay Lewis," dedi, "Ruth Lyle'ı bebekliğinden beri tanırım. Babası Jason Lyle yıllardır ahbabımdır, kısa süre öncesine kadar da iş arkadaşıydık. Bu okulu eğitim görevlilerinden satın alan, bölgenin önde gelen işadamlarından biridir. Beş çocukları var, sizi temin ederim, hiçbiri çalınmış değil."

Stephen fena halde oturmak istiyordu; ama şu an ayakta durması gereken bir zamandı. "Ben kızımı tanırım. Oradaki kız, benim kızım."

Müdürün sesi, Stephen'ın alçak, monoton sesi karşısında yumuşadı. "İki yıl uzun bir zaman. Malum, çocuklar değişir. Her şey bir yana, o kızın kendi kızınız çıkmasını istiyor olmalısınız. Sonuçta zihnimiz bize oyun oynayıp durur."

Stephen başını sallıyordu. "Onu nerede görsem tanırım. Adı Kate."

Müdür resmi tavrını yeniden takındı. Subay yemekhanelerine asılacak türden bir portre için poz veriyormuşçasına, bir elini sandalyesinin arkasına koymuş, masasının yanında hazır olda bekliyordu. Stephen askeri kravattaki yağ izlerini fark edince rahatladı. "Bakın, Bay Lewis. Aklıma iki olasılık geliyor. Ya talihsiz bir hata yapıyorsunuz ya da okulun başını derde sokmak isteyen şu gazetecilerden birisiniz."

Stephen güvenebileceği bir şeyler bulabilmek için etrafına bakınıyordu. Yalnız olsaydı bir-iki dakikalığına yere uzanabilirdi. Gerçekte hissetmediği bir makullükle konuşmaya başladı. "Bu işi çözmenin zor olacağını sanmıyorum. Poliste kızımın parmak izleri var; tabii kan testleri, kromozomlar, vs..."

"İki yıl dediniz. Pekâlâ." Parmağını şaklatıp kapıyı gösterdi. "Kızı içeri alalım bari. Bu sabah yapacak bir sürü işim var."

Stephen gidip kapıyı açtı. Kız bıraktığı yerde oturuyor, elinin arkasına yeşil kalemle bir şeyler yazıyordu. Stephen kızla konuşmak, içeri girmeden önce aralarında bir tür bağ kurmak istiyordu. Müdürün rahatsız edici kendine güvenine karşılık verebileceği bir şeyler bulması lazımdı. Kız ayağa kalkıp Stephen'a doğru yürümeye başladı. Öbür adamın kendinden emin tavırları karşısında sergilediği zayıf performans, iddialarının ciddiyeti ile delillerin yetersizliği, kö-

tü giyinmiş olmaktan duyduğu pişmanlık, hepsi, fiziksel bir etkinin ortaya çıkmasına, bacaklarının titremesine, kanın retina yüzeyine, ince damarlar ile konilere nüfuz etmesine neden oluyordu; zira önünde yürüyen kız daha uzun boylu, özellikle omuz kısımları daha köşeli, yüz hatları ise daha keskindi. Başını kaldırıp boş gözlerle Stephen'a baktı. Kâküllerin altındaki gözler aynı gözler, teninin solgunluğu aynı solgunluktu. Stephen bu ayrıntılara yapışıp kalmış, dikkatini onlara o kadar yoğunlaştırmıştı ki, kızla konuşamıyordu bile. Müdürün odasına geri dönmüşlerdi; soruşturma başlamak üzereydi.

"Ruth," dedi müdür, "bana adını soyadını, yaşını söyle."

"Ruth Elspeth Lyle, dokuz buçuk yaşındayım."

"Efendim."

"Efendim."

"Ne zamandır bu okulda okuyorsun?"

"Anaokulunu da sayarsak, dört yaşından beri, efendim."

"Kaç yıldır yani?"

"Beş yıldır."

"Efendim."

"Efendim."

Stephen başını sallıyordu. Kız ona ihanet ediyordu. Cesur, yaşından büyük tavırları, karşısındakini memnun etmek istemesi onu rahatsız etmeye başlamıştı. Hiçbir şey saklamıyordu; gizli saklı bir şeyi yoktu. Stephen durduğu yerden kızın burnunu profilden görebiliyordu; ciddi bir tutarsızlıktı. Kız Stephen'dan uzaklaşıyor, Stephen'ı yarı yolda bırakıyordu.

Müdür Stephen'm arkasına, odanın diğer ucuna baktı. "Bayan Briggs, okulun beş yıl önceki kayıt defterini çıkarıp, anaokulu kısmını bana getirir misiniz lütfen?"

Stephen arkasındaki bir oyukta küçük bir masa olduğunu, masada ise bu soğuk havada tuhaf kaçan, çiçekli bir el-

bise giymiş bir kadın olduğunu ilk kez o zaman gördü; kadın metal dosya dolabının bir gözünü açmak için ayağa kalkmıştı. Müdür dosyayı alıp Stephen'ın önüne serdi; daktiloyla yazılmış isimlerle dolu bir kâğıtta parmağını gezdirirken, Stephen ne o tarafa bakıyor, ne de söylenenleri dinliyordu. "Lyle, Ruth Elspeth, yaz döneminde, dördüncü doğum gününden hemen sonra kaydolmuş."

Stephen, Kate'in ruhunu; ruhunun Londra göklerinde, yükseklerde dolaşıyor olabileceğini; parlak renkli, hayal edilemeyecek hızlara ulaşabilen, fakat küçük bir kızın vücuduna yerleşmek için bir çocuk bahçesine ya da sokak köşesine alçalmaya hazırlanırken tamamen hareketsiz kalabilen, Stephen'a mevcudiyetinin devam ettiğini kanıtlayabilmek için o küçük kızın bedenine kendi kokusunu aşıladıktan sonra yola koyulan, boş kabuğu, taşıyıcıyı geride bırakan bir tür kızböceği olabileceğini düşünüyordu.

Müdür sayfaları çevirmeye, başka kanıtlar göstermeye devam ediyordu. Halinden memnun olan kız ise etrafını seyrediyordu. Stephen'ın aklı sıradan sorunlara kaymıştı: Okuldan bir an önce nasıl ayrılabileceğini, paltosunu arabada bıraktığını, başbakanın verdiği öğle yemeğini kaçırdığını düşünüyordu.

Birkaç dakika sonra ofisten çıkarken, müdürün küçük kıza, kuşkusuz Stephen'ın duyması için yüksek sesle, bu adam kendisiyle bir daha konuşacak olursa derhal kendisine haber vermesi gerektiğini söylediğini duydu. Kız bu talebi coşkuyla kabul etti.

Çinko kova taşıyan adam Stephen'a okuldan çıkana kadar eşlik etti. Oyun alanmdan geçtikleri sırada Stephen kovaya baktı. İçi boştu. "Bunu niye yanından ayırmıyorsun?"

Stephen'ı okulun kapısına dek geçiren adam başını salladı; bunun sahiden aptalca, yanıtlamaya tenezzül etmeyeceği bir soru olduğunu belirtmek istermişçesine, zoraki gülümsedi.

Stephen, kafasını sürekli meşgul eden birleşme anını delice yaşayarak, saplantısını başından def edemese bile, hiç değilse körleştirdiğini hissediyordu. Kabullenmesi zor bir gerçekle, Kate'in artık yaşayan bir varlık ya da yanı başındaki, iyi tanıdığı, görünmez bir kız olmadığı gerçeğiyle yüzleşmeye başlıyordu; Ruth Lyle'ın kızına hem benzediğini hem de benzemediğini düşününce, Kate'in sayısız farklı şey yaşamış olabileceğini, iki buçuk yılda sayısız biçimde değişmiş olabileceğini, bu değişimler hakkında hiçbir şey bilmediğini anladı. Stephen çıldırmıştı; şimdi arındığını hissediyordu.

Eve dönüp akşamın erken saatlerine dek derin, rüyasız bir uykuya daldı. Sonra dairesini yeniden düzenlemeye koyuldu. Kanepeyi duvara dayadı, televizyonu karanlık bir köşeye yerleştirdi. Uzun uzun banyo yaptı. Ardından, büyük bir bardakta kendine içki hazırlama isteğine karşı koymadı. Fakat bu sefer içkisini, topladığı masasına getirdi, oturup mektupları yanıtlamaya başladı. Julie'ye sıcak, basit bir kart yazıp Kate'in doğum gününde onu düşündüğünü, kendini hazır hissettiği vakit irtibata geçmesini söyledi. Bir defter çıkardı, aklmdaki birkaç fikri karaladı, ardından cesaretlenerek daktilosunun örtüsünü kaldırdı, iki saat boyunca yazdı. Gecenin geç saatlerinde, karanlıkta yatağına uzanıp bir kez daha sakin bir uykuya dalana dek, ayrıntılı kararlar aldı.

Ertesi sabah telefon çaldığında karşısında yardımcı kâtibi bulunca Stephen sabırla adamı dinledi; ama kararını vermişti. Adam söze, Stephen'm kendisini almak için gönderilen arabadan dışarı fırlaması nedeniyle duyduğu üzüntüyü dile getirerek başladı. Stephen uzun zamandır kayıp olan kızı sandığı birini takip etmek için arabadan çıktığını söyledi.

"Şoför paltomu getirdi mi bu arada?"

"Hayır. Paltonuzu arabada bırakmış olsaydınız şoför bize bilge verirdi, eminim." Anlaşılan daha önce kimse geçerli bir neden olmadan öğle yemeğine gelmezlik etmemişti. Affedilmez bir kabalıktı; ama sıra dışı bir nedenden ötürü –yardımcı onaylamadığını açıkça belirtmişti– Stephen'a ikinci bir şans veriliyor, yeniden davet ediliyordu.

"Hay aksi," dedi Stephen, "kötü oldu bu. Başka bir davet istemiyorum."

Yardımcı kâtibin öfkesi son derece içtendi. "Çok saçma! Neden istemiyorsunuz?"

"Öncelikle, meşgulüm. Yeni bir şey yazmaya başladım, benim için bir tür..."

"Bu öğle yemeği yemenize engel değil."

"İkincisi, sakın alınmayın ama, bunca yıldır başbakanın bu ülkeye yaptıklarına öfke duyuyorum. Berbat, utanç verici şeyler."

"İlk daveti neden kabul ettiniz peki?"

"Berbat haldeydim. Depresyondaydım. Artık değilim."

Yardımcı kâtip Stephen'a karşı yaklaşımını değiştirmekle meşgulken, bir duraklama oldu. Üzüntüyle, reddedilemez bir fizik yasası için kederlenmiş gibi konuşmaya başladı. "Ne yazık ki, yapabileceğim pek bir şey yok, Bay Lewis. Başbakan sizi görmek için ısrar ediyor."

"Eh," dedi Stephen, "adresimi biliyorsunuz." Sonra almacı yerine koydu.

Kahve yapmak için mutfağa gitti; on dakika sonra, elinde fincanla koridorda yürürken telefon çaldı. Yardımcı kâtibin sesi öfkeliydi.

"Anlaşılan adresinizi kaybetmişiz."

Stephen adresi verdi, sonra telefonu kapatıp doğruca elinde kahvesiyle çalışma masasına gitti.

7

"Savaş sonrası dönemde çocuk bakımı hakkında yazan yazarlar duygusal davranarak, çocukların, hayatta kalmaya programlandıkları için, haklı olarak, temelde bencil olduğu gerçeğini göz ardı etti."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'nın giriş kısmından, MKB

Ertesi yılın ilk aylarında, Parmenter Komitesi hazırlayacağı raporun son taslağı üzerinde anlaşmaya varma aşamasına geldi. Aşılmaz fikir ayrılıklarının olduğu zamanlarda sürtüşmeler, bıkkınlık ve üstü kapalı atışmalar işleri kolaylaştırdı. Üyelerin görüşlerini herkese yardımcı olacak şekilde değiştirmesi ya da alışılmadık görüşlerinden gururları pek kırılmadan aniden vazgeçmeleri, Canham'ın ayda iki kez Lord Parmenter'ın üyelere ayrı ayrı vereceği hoş yemeklerde buluşmalarını teklif etmesi sayesinde gerçekleşebildi. Komiteye ayrıca, ne kadar arzu edilirse edilsin, komisyona tamamlanmış raporunu sunacak ilk alt komite olmasının mümkün olmasa da, sona kalmasının da kabul edilemeyeceği hatırlatıldı.

Stephen rapora kendisinden beklenen katkıyı yaptı. Bir tarafta belli seviyede disiplini, birtakım temel kuralları –yazmak toplumsal bir eylem, umuma açık bir araçtı– tel-

kin ettiği, diğer tarafta hayal gücünü –yazmak özel hayatın boyutlarını genişletiyordu; hayal gücü uğruna kişisel mizacın önüne geçmemek gerekiyordu– öne çıkardığı, dengeli olduğunu düşündüğü bir dosya hazırlamıştı. Bu zararsız iddia, hiç değilse iddianın ilk bölümü, kolayca özümsenecek türdendi; Stephen başkandan öğle yemeği daveti almadı. Stephen'ın konuşmasını yaptığı sabah, komite fonetik alfabeye yapılan bütün göndermeleri rapordan çıkarmakla ve akademisyenlerden birinin "Sınıf Üstünlüğü ile Yerleşik Dilbilgisi" adlı yeni bir belgeyi okumasını engellemekle daha çok ilgilenmişti. Martın ortasında, Parmenter Okuma Yazma Komitesi, raporunu Çocuk Bakımı Komisyonu'na sunmuştu. Komite üyelerinin çoğu, makul tonda, otoriter bir rapor hazırlayarak görevlerini yerine getirdiğini düşünüyordu. Gazeteciler, azınlık raporu sunulmadığı için başkanı tebrik etti. Başbakanlık binasının uzak köşelerinden birindeki, nadiren kullanılan, yerdeki otuz yıllık çiçek desenli halının renklerinin solmadığı, kapıya ya da pencere pervazına dokunanları hâlâ kuvvetle elektrik çarptığı ek binada, üyelere şeri eşliğinde bir veda partisi düzenlendi.

Stephen bu partiye geç gelip çabuk ayrıldı. Komite toplantıları, Noel'den beri, boşa harcanan günlerden oluşan karmaşanın ortasında düzenli zaman sığmağını sağlamaz olmuştu. Toplantılar artık onu sıkıyor, işlerinden, ders çalışmaktan, fiziksel egzersizden oluşan narin yaşantısını tehdit ediyordu. Alt katında tek başına yaşayan emekli öğretmen Bay Cromarty'den klasik Arapça dersleri alıyordu. Haftada dört sabah, dersler için Bay Cromarty'nin soğuk, dağınık, tek ısı kaynağı cılız, sarı alevleri etrafa yaşlı adamın Stephen'a çevirdiği şiirlerde geçen uyuşturucu dumanlarını yayıyormuşa benzeyen eski bir gaz ısıtıcısı olan çalışma odasına iniyordu.

Bu dilin kendisi ya da edebiyatı Stephen'ın ilgisini çekiyor değildi. Bay Cromarty Yunanca ya da Filipince dersi veriyor olsaydı da Stephen aynı şekilde memnun kalırdı. Amacı zor bir şeyler öğrenmeye başlayarak silkinip kendine gelmekti; kuralları, istisnaları, bir şeyi iyice öğrenmenin verdiği katı meşguliyeti gereksiniyordu. Fakat alfabe Stephen'ı hemen büyüledi. Hat sanatı alıştırmaları için bir şişe mürekkep ile özel bir kalem satın aldı. Bir ay içinde dilbilgisi, İngilizceyle arasındaki bunca mağrur farkı, biçimleri, küçücük vuruşlarla ince anlam kaymalarına yol açan fiillerin tuhaf bolluğu ilgisini çekmişti: pişmanlık (*nadim*) ile içki arkadaşı (*nedim*), hayat ile hayvan.

Sessiz, katı biri olan öğretmeni, insana öğrencisi geç kalacak ya da ödevlerini yapmayacak olursa sahiden öfkelenecek biri gibi geliyordu. Bay Cromarty derslerde koyu renk bir takım elbise giyiyor, dersin sona erdiğini yeleğinin cebinden çıkardığı gümüş bir cep saatine bakarak söylüyordu. Dairesine soğuk, eski moda bir yoksulluk sinmişti – üzerinde eşya bulunmayan döşeme, rutubet nedeniyle bazı yerleri yağlı gibi görünen, sararmaya yüz tutmuş duvarlar, kahverengi boyası pul pul kalkmış kapılar, süpürgelikler, koridordaki çıplak ampulün altında tüten gazlı ısıtıcı... Evde süs eşyası, resim, rahat sandalyeler ya da geçmişle ilgili hiçbir şey yoktu. Bay Cromarty'nin tek lüksü, gözlerini kapatıp bambaşka bir hayatı hatırlıyormuşçasma başını kaldırarak önce Arapça, ardından İskoç İngilizcesiyle uzun uzun alıntıladığı biçimsel, tensel dizelerdi: "Narindi beli, bilekleri incinecek kadar dolgun; gergindi güzel göbeği, hiç mi hiç gevşememişti." Bay Cromarty, Stephen'ı sokakta görmezden geliyor, bir saatlik derslerden önce ya da sonra havadan sudan konuşmaktan kaçınıyordu. Stephen adamın adını hiçbir zaman öğrenemedi.

Stephen kapalı bir kortta haftada üç gün de tenis oynamaya başlamıştı. Yirmi yıldır vasat bir oyuncuydu; beceri-

si, okulunu sıradan bir şekilde temsil ettiği gençlik yıllarının sonlarından bu yana yavaş yavaş körelmişti. İlk saat boyunca, adaleli, saçları dökülen, ilk dersten sonra ne yapmaları gerektiğini Stephen'a içtenlikle özetleyen Amerikalı hocadan ders alıyor, ikinci saatte onunla maç yapıyordu. Sağ ile sol vuruşlara sıfırdan başlamak gerekiyordu. Aynı şekilde, ayak hâkimiyetini de temelden değiştirmesi gerekiyordu. Servisleri şimdilik unutsalar da olurdu. Fakat bunların hiçbiri, Stephen'm dikkati kadar öncelikli değildi. O sırada ağın iki tarafında birbirlerine yakın duruyorlardı. Stephen ciddi bir ücret ödediği adamın arka arkaya gelen iftiralarını dinlerken nasıl bir tavır takınması gerektiğini bilemiyordu.

"Pasifsin. Zihinsel bakımdan zayıf düşmüşsün. Olayların meydana gelmesini bekliyorsun, bir yerde bekleyip seninle aynı yöne gitmelerini ümit edip duruyorsun. Topa vurmak için hiçbir sorumluluk almıyor, bir sonraki hareketin için faal hesaplar yapmıyorsun. Uyuşuksun, yüreksizsin, ayakta uyuyor gibisin, kendini sevmiyorsun. Raketini arkaya daha çabuk çekmelisin, vurmak için hamle yapmalı, topu aşağıdan karşılamalı, yaptıklarından keyif almalısın. Kafan başka yerde senin. Şu an ben konuşurken bile başka yerde. Bu oyunu çocuk oyuncağı mı sanıyorsun? Uyan artık!"

Arapça ve tenisin yanı sıra, Stephen aynı zamanda çalışıyordu da; çalışmadığında ise aralarında hiç fark gözetmeden tuğla kalınlığında romanlar, uluslararası çoksatarlar, denizaltıların, orkestraların ya da otellerin nasıl işlediğini açıklayan kitaplar okuyordu. Akşamları belirli bir sosyal hayat sürebileceğini hissetmeye başlamıştı; fakat kendini, diğer erkeklerle kurduğu köklü, çaba gerektirmeyen arkadaşlıklarla sınırlı tutması gerektiğini düşünüyordu. Noel'den önce, annesi iyileşmesi uzun zaman alan bir hastalığa yakalanmıştı. Stephen annesini önce hastanede, sonra evde sık sık ziyaret

etti. Bayan Lewis'in durumu kritik değildi, fakat halsizliği nedeniyle sadece kısa konuşmalar yapabiliyordu. Stephen o aylar boyunca tam anlamıyla mutlu değildiyse bile, katatonik bir halde de değildi. Zaman zaman, henüz açığa vurulmamış bir olay için hazırlandığını hissediyordu; bir değişiklik –ne tür bir değişiklik olduğu konusunda aklında pek bir şey yoktu–, hatta devrim niteliğinde bir değişiklik olmasını bekliyordu; değişimin ilk işaretlerini, hayatının biçiminin değişeceğinin o ilk, küçük belirtilerini kolluyordu. Okuduğu uzun kitaplar, işe yarayan formüller, geri çekilen gelgitler, taze esintiler, silinen gölgeler çerçevesinde düşünmesini sağlıyordu. Fakat hâlâ gölgelerin arasında olduğuna hiç şüphesi yoktu; sonuçta, her hafta insanlarla kurduğu olağan ilişkiler için para ödüyordu.

Değişiklikler olmaya başladı; fakat hiçbir erken uyarı ya da bu değişikliklerin arkasındaki gizli düzeni önceden kavramasına yardım edecek, yavaş yavaş ortaya çıkan ayrıntılar olmadı. Bunun yerine bir dizi beklenmedik, görünüşte birbiriyle alakasız gelişme meydana geldi; bunlardan ilki, bir gece kapı zilinin iki kez çalmasıyla aniden başladı. Yemeğini yemiş, ertesi sabah Bay Cromarty'ye okuyacağı bir şiiri mürekkepli kalemle temize çekmeye hazırlanıyordu. Gün boyu hafif bir kar yağışı olmuştu, Stephen'm tenis dersinden döndükten sonra yaktığı ateş iyice harlanmıştı. Kalın kadife perdeleri çekmiş, kendine küçük bir kadeh Armagnac hazırlamıştı –içki tüketimini günde tek bir kadehe düşürmüştü–; radyodaki ağırbaşlı, orkestral müzik sessizce devam ediyordu. Harflerin taslağını kurşunkalemle çizmişti; şimdi kaleminin altın ucunu pamuklu bir bez parçasıyla siliyor, noktalardan oluşan bir üçgenin altındaki eğik bir çizgiden oluşan ilk harfin ortaya çıkmasını keyifle izliyordu. Kapı zilini duyunca öfkeyle dilini şaklattı, ayağa kalkarken mürekkep şişesinin kapağını dikkatle kapattı. Kapağı kapatırken, acele etmeden hareket ettiği, rahatsız edildi-

ğinde canı sıkıldığı için, Bay Cromarty'ye benzemeye başlayıp başlamadığını düşündü.

Önce, merdiven boşluğunun loş ışığında neredeyse siyah görünen kahverengi bir paketi göğsüne bastırmış bir adamın yüzünü tamamen kaplayan kanı gördü. Kanın nereden geldiği belli değildi. Gözeneklerden sızmış gibiydi; yüz hatlarını o kadar silmişti ki sadece kulaklar beyaz görünüyordu. Çenesinin ucunda oluşan damlalar pakete damlıyordu.

Stephen şaşkınlıktan bir an sessiz kalınca adam hızlı hızlı, terbiyeli bir kararsızlıkla konuşmaya başladı. "Bu saatte rahatsız ettiğim için çok özür dilerim. Gel... gelmeden önce telefon etmem gerekirdi..." Stephen'a tanıdık gelen ses acı çekmiyor gibiydi. Adam kana bulanmış elini uzattı. "Harold Morley, komiteden hani."

"Ha, evet," diyen Stephen kapıyı açıp kenara çekildi. "İçeri gelin." Morley'nin, son raporda tek bir satırla bile bahsedilmeyen fonetik alfabeyi savunan adam olduğunu ancak kapıyı kapattıktan sonra çıkarabildi.

Morley eline bakıyor, hafifçe çenesine dokunuyor, parmaklarının ucunu inceliyordu. "Merdivenlerde düştüm."

Stephen adamı banyoya götürdü. "İlk kez sizin başınıza gelmiyor."

Stephen lavaboyu doldurup kollarını sıvarken Morley kapıya dayanmış dimdik duruyordu. "Biliyor musunuz, galiba bir-iki dakika baygın kaldım."

"Berbat haldesiniz," dedi Stephen. "Durun bir bakayım."

Morley hayretle konuşuyordu. "Düştüğümü, ayağa kalktığımı hatırlıyorum, ama arada biraz zaman geçtiğine eminim."

Stephen antiseptik sıvıyı suya boşaltıyordu. Sıvıdan yükselen koku sayesinde, hareketlerindeki beceriyi daha iyi

algılıyordu. Morley gömleğini çıkardı. Kesik alnının üst kısımlarındaki, en fazla iki-üç santimetre genişliğindeki kesik şimdiden pıhtılaşmaya başlamıştı. Stephen başını, yüzünü silerken, Morley kırmızılaşan suya bakarak darmadağınık şekilde konuşuyor, nasıl düştüğünü tekrarlayıp duruyordu. Stephen işini bitirdiğinde adamın dar, sivilceli sırtı titremeye başlamıştı. Doğrulur doğrulmaz dengesini kaybetti. Stephen küvetin kenarına oturttuğu adama bir havlu verip geçici bir kompres yaptı. Morley fena halde titremeye başlamıştı. Stephen ona kalın bir kazak verdi, vücudunu battaniyeye sardı, çalışma odasına getirip ateşin yakınındaki bir koltuğa oturttu. Bir fincanda sert bir kahve hazırlayıp içine beş-altı kaşık şeker koydu. Ama Morley fincanı tek başına kaldıramıyordu. Stephen adama yardım etti; dişlerinin fincanın kenarına çarptığını duyuyordu. On dakika sonra Morley sakinleşmiş, uzun uzun özür dilemeye başlamıştı. Stephen ona dinlenmesini söyledi. Beş dakika sonra, misafiri uykuya dalmıştı.

Stephen yeniden doldurduğu kadehteki Armagnac'ı bir dikişte içti; ertesi günkü ders için hazırlanmaya kaldığı yerden devam edebildiğini görünce şaşırmıştı. Zaman zaman Morley'ye bakıyordu. Kurumuş kan sayesinde dağılmayan, uyduruk kompres başında komik biçimde duruyordu. "Deve yuları kadar ince, narin bileğini, hareli, kıvrık papirüs kamışları kadar pürüzsüz baldırlarını gösteriyor..." Sonra bitmiş çalışmasına bakıp, Bay Cromarty dışında birinin, aniden ortaya çıkan, acımasız kancalı çizgilerin üstünde özgürce dolaşan minyatür dairelere, çizgilere, kıvrımlara anlam verip veremeyeceğini düşünmeye başladı. Bunlar yaşlı adamın yılları geçirmek için tasarladığı gizli bir kod, karmaşık bir oyun olabilir miydi?

Harold Morley on beş dakika kestirdikten sonra kıpırdanmaya başladı. Sandalyesinde ansızın dikildi; yüzü, duyduğu suçluluktan iyice gerilmişti. "Nerede?" diye sor-

du; ardından, aniden değişip gözlerini kapattı, eliyle yüzüne vurdu. "Tanrım! Takside. Koltukta bıraktım."

Stephen banyoya gidip kahverengi paketi yerden aldı. Sonra kahve kutusunu almak için mutfağa gitti. Çalışma odasına geri döndüğünde Morley'nin hafızası yerine gelmişti. Şöminenin yanında durmuş, yaranın üstünden çıkardığı sargı bezi yığınını inceliyordu. Etkilenmiş bir biçimde, "Amma vurmuşum," dedi.

"Dikiş gerekebilir," dedi Stephen. "Bu akşam o konuda bir şeyler yapmanız lazım." Morley'e kâğıt paketi verdi.

Misafiri içeceklerin durduğu tepsiye bakıyordu. "Açıp bakın. Sakıncası yoksa viski alayım."

Stephen hem kendisi hem de Morley için içki hazırladı. Morley dikkatle ona bakarken, oturup kanlı kâğıt poşetten çıkardığı kitabı incelemeye başladı. Sade, ince kapağın üstünde *Prova* yazıyordu; bunun altındaki, yamuk yapıştırılmış beyaz bir etikette ise, GİZLİ METİN KOD E-8, KOPYA NO: 5 yazıyordu. İlk sayfalar boştu. Stephen giriş kısmına gelip, "Savaş sonrası dönemde çocuk bakımı hakkında yazan yazarlar duygusal davranarak, çocukların, hayatta kalmaya programlandıkları için, haklı olarak, temelde bencil olduğu gerçeğini göz ardı etti," yazan kısmı okudu. Birkaç sayfa geriye dönüp bölüm başlıklarından birkaçına baktı: "Disiplinli Akıl", "Ergenlikle Baş Etmek", "İtaatkârlığın Güvenliliği", "Erkekler, Kızlar... Vive la Difference", "Bir Tokat Bin Musibet Kovar." Son bölümde, "Bedensel cezanın her türlüsüne kesin biçimde karşı çıkanlar, kendilerini çocuğa pek çok psikolojik misilleme –yaptıklarını onaylamaktan, ona ayrıcalık tanımaktan vazgeçerler, erken saatte yatağa yatırarak küçük düşürürler, vs.– yaparken bulur. Meşgul olan anne babanın epey vaktini çalan bu uzun süreli cezaların, çocuğun kulağını hafifçe çekmekten ya da poposuna kuvvetlice vurmaktan daha az uzun süreli hasar yarattığı yönünde hiçbir kanıt yoktur. Sağduyu, aksini kanıtlamakta-

dır. Bir seferinde elinizi kaldırıp ciddi olduğunuzu gösterin! Muhtemelen elinizi bir daha hiç kaldırmak zorunda kalmayacaksınız," diye yazıyordu.

Bir ara bardağını yeniden doldurmak için sandalyesinden kalkan Morley bekliyordu. Stephen sayfaları çevirmeye devam etti. Oyun oynayan iki kızın karikatürünü gördü. Çizimin altında, "Bu minyatür ütü setinin hiçbir sakıncası yok. Küçük kızların kadınlıklarını ispat etmelerine izin verin!" yazıyordu. Stephen sonunda kitabı poşetine koyup masanın üstüne attı. Komisyon on dört alt komiteden gelen dosyaları toplamaya devam ediyordu; çalışmalarını ise dört ay sonra tamamlayacaktı. Stephen'ın tek isteği babasını arayıp düşündükleri için onu tebrik etmekti. Ama onu hafta içinde gördüğünde de tebrik edebilirdi.

Morley, "Kitabın elime nasıl geçtiğini anlatmam lazım," dedi. Adını bilmediği orta dereceli bir devlet memuru Morley'yi arayıp, çalışanların gittiği yakınlardaki bir kafede buluşup buluşamayacaklarını sormuştu. Adamın hükümet yayınlarında bazı sorumlulukları vardı. Hükümetten memnun olmayan sayısız devlet memurundan biriydi; bu memurların her yıl iki-üç tanesi ihanet ya da buna benzer suçlar nedeniyle mahkemeye veriliyordu. Ama kitabı Morley'ye vermek istemesinin asıl nedeni bu değildi; ceza almayacağından emin olmasıydı. Önceki gece, çalıştıkları büroya hırsız girmişti. Hırsızlar esas olarak bürodaki ağır hizmet araçlarıyla ilgilenmişti. Kahve ile çorba yapan makineyi çalmışlardı. Morley'yi arayan adam ertesi sabah olay mahalline ilk varanlardan biriydi. Çantasma attığı kitabın, hırsızların alıp götürdüğü küçük bir kasanın içindeki şeylerden biri olduğunu bildirmişti.

Hükümet matbaasma üç ay önce gelen kitabın on kopyası, seçkin devlet memurları ile kabinedeki üç-dört bakanın ellerinde dolaşıyordu. Kopyaların yerleri genelde savunma belgelerinin takibinde sergilenen itinayla biliniyor,

her biri izleniyordu. Aslına bakılırsa, bu kopyanın çalınan kasanın içinde bulunmamasının tek nedeni, herkesin unuttuğu bir yazım hatasıydı. Morley'nin konuştuğu devlet memuru, hükümetin niyetinin, kitabı komisyon raporu tamamlandıktan bir-iki ay sonra yayımlamak, bu elkitabının komisyonun çalışmaları sonucu ortaya çıktığını söylemek olduğuna inanıyordu. Prova kopyalarının dolaşıma bu kadar erken çıkmasının nedeni ise elbette pek net değildi.

"Belki de," dedi Morley, "Downing Sokağı politik nedenlerden ötürü birkaç bakanı da yanında götürmek istemiştir."

Stephen, "Komisyonun ortaya istedikleri türden bir kitap çıkaracağına neden güvenmediklerini anlamıyorum," dedi. "Hem komisyona hem de alt komitelere birer başkan seçtiler."

"Deneseler bile," dedi Morley, "ikisini bir arada yapamazlardı. Uzmanlar ile ünlülerin kamu yararı adına bir araya gelip de ortaya tam istenilen kitabı çıkaracaklarını umarak işlerini şansa bırakamazlardı. En iyisini yetişkinler bilir." Morley parmaklarının ucuyla başındaki kesiği yokluyordu. Elini geri çekti. "Neyse, bu işi bu kadar ciddiye alıyorlar işte. Söylediklerini duymuşsunuzdur tabii; ulusun, düzeltilmiş çocuk bakımı uygulamalarıyla nasıl iyileşeceğini falan."

Başının zonklamaya başladığını, eve dönmek istediğini söyledi. Ne yapmak gerektiğini konuşmak için geldiğini söyledi. Karısının sağlık memuresi olarak devlet hizmetinde çalışması, onu tehlikeye atmak istememesi nedeniyle bu konuyu onunla konuşamıyordu. "Eve döndüğümde başımı halleder."

Ellerinden sadece belli ölçüde sıkıntı yaratmaktan başka bir şey gelmeyeceği için, mesele kolayca sonuca bağlandı. Stephen'm bir gazete için kitabın kopyasını çıkarmasını, ki-

tabı dairesinde saklamasını, devlet memurunu korumak için kimliğini açığa vuran numarayı kazımayı kararlaştırdılar. Stephen telefonla taksi çağırdı; arabanın gelmesini beklerlerken, Morley çocuklarından bahsetti. Üç oğlu vardı. Onları sevmenin sadece bir sevinç kaynağı olmadığını, aynı zamanda kendisine savunmasızlık hakkında ders verdiğini söylüyordu. Olimpiyat oyunlarındaki kriz doruktayken, karısıyla birlikte, oğulları için duydukları korkudan dilleri tutulmuş, zarar görmelerini önlemek konusundaki âcizlikleri nedeniyle dehşete düşmüş bir halde, geceyi uykusuz geçirmişlerdi. Düşüncelerini dile getiremeden, uyanık olduklarını dahi belli etmekten çekinerek yan yana yatmışlardı. Şafak vakti, en küçük oğulları her zamanki gibi yatağa, yanlarına geldiği an karısı ağlamaya başlamıştı; o kadar ümitsizce ağlıyordu ki, Morley sonunda çocuğu odasına götürüp onunla orada uyumak zorunda kalmıştı. Sonradan Morley'ye, içini parçalayan şeyin çocuğun duyduğu mutlak güven olduğunu söylemişti; yorganın altında annesine sarılan çocuk güvende olduğuna inanıyordu; fakat güvende olmadığı, birkaç dakika içinde yok olabileceği için, kendini oğluna ihanet etmiş gibi hissetmişti. Aklına o günlerdeki acımasız aldırmazlığı gelen Stephen hiçbir şey söylemeden başını salladı.

Morley gittikten sonra kızının çıplak odasına gidip ışığı yaktı. Odadaki ahşap yatağın çarşaflarının üstünde hâlâ, Kate'e ait şeylerle dolu bir çöp torbası duruyordu. Oda rutubet kokuyordu. Dizlerinin üstüne çöküp radyatörün vanasını açtı. Kısa bir süre bu şekilde iki büklüm durup ne hissettiğini anlamaya çalıştı; yüzleştiği şey yaşadığı kayıp değildi şimdi, yüksek bir duvara benzeyen bir gerçekti. Cansız, hareketsiz bir gerçek. Çalışma odasına döndükten sonra, şöminenin yanındaki, Morley'nin oturduğu koltuğa geçip anlattığı hikâyeyi düşündü. Karı kocayı, ortaçağdan kalma bir mezarlıktaki taş şekiller gibi sırtüstü yatmış

olarak gözlerinin önüne getirdi. Nükleer savaş. Aniden, çocukça bir korku hissetti, soyunup yatmaya gitmekten korktu. Odanın, hatta elbiselerinin dışındaki dünya ona acımasız, sert, akıldışı geliyordu. İnşa ettiği o narin sağlıklı dünya tehlike altındaydı. Yirmi dakikadır hareketsiz duruyordu; çökmek üzereydi. Sessizlik yoğunlaşıyordu. Ateş yakmak için büyük bir çaba harcayarak öne eğildi. Kendi sesini duymak için gürültüyle boğazını temizledi. Alevler yeni koyduğu kömürlerin etrafını sarınca arkasına yaslandı; uykuya dalmadan önce, kendini koyuvermeyeceğine söz verdi. Sabah onda dersi vardı; saat üçte de kortta olması gerekiyordu.

Stephen'in annesi şubatta iyileşmeye başladı. Doktorlar öğleden sonraları ile akşamın erken saatlerinde yataktan çıkmasına izin vermişti. Havalar ısınır ısınmaz postaneye kadarki iki yüz metreyi yürümesine de izin vereceklerdi. Hastalığı sırasında, on beş kilo ile gözlerinden birini büyük ölçüde kaybetmişti. Örgü örmek, kitap okumak ya da televizyon izlemek sağlam gözüne büyük acılar verdiği için, artık en çok radyo dinlemekten, sohbet etmekten zevk alıyordu. Yaşıtı pek çok kadın gibi, sıkıntılarından bahsetmeyi sevmiyordu. Babası, hasta olan kız kardeşini ziyaret etmek için evden yarım günlüğüne ayrılmak zorunda kalınca, Stephen'dan gelip annesine bakmasını istemişti. Stephen teklifi zevkle kabul etti. Anne babasını tek tek görmeyi seviyordu; alışkanlıkla oluşan kalıpları kırmak daha kolay oluyordu, oğul rolüyle daha az sınırlandığını hissediyordu. Hem altı ay önce mutfakta başladıkları konuşmaya devam etmeleri de muhtemeldi.

Annesinin kendisini kapıda karşıladığını, iğrenç pembe renkli hastane elbisesi yerine günlük kıyafetlerini giydiğini görmek Stephen'ı şaşırtmıştı. Zayıfladığı için yüzünün derisi gerilmiş, annesine, pervasız göz bandıyla iyice güçle-

nen, yarım yamalak genç bir ifade vermişti. Birbirlerine çabucak sarılmalarından, Stephen'm iyileşmesi nedeniyle onu övmesi, sıkıcı bir korsan esprisi yapmasından sonra, annesi oturma odasına doğru yürümeye başladı.

Sadece kendisinin görebildiği karmaşıklık nedeniyle özür diledi. Gücünü yeniden kazanmak istemesinin nedenlerinden birinin, eve çekidüzen vermeye başlama isteği olduğunu söyledi. Tek bir eşya bile iğreti görünmemesine rağmen, Stephen annesine böyle hissetmesinin iyiye işaret olduğunu söyledi. Annesinin sadece âdet yerini bulsun diye itiraz ettikten sonra Stephen'm onun mutfağında çay demlemesine izin vermesi ise, ne kadar zayıf düştüğünün bir göstergesiydi. Ama açık kapıdan talimat yağdırmış, Stephen'ın bakmadığı bir sırada da zigon sehpaları çekip üstüne tepsi ile fincanları yerleştirmişti. Stephen mutfakta suyun kaynamasını beklerken, yan yana dizilmiş ilaç kutularının içeriklerini incelemeye başladı. Rengârenk kırmızılar ile sarılar akla güçlü bir teknolojiyi, bir sisteme derinlemesine yapılan müdahaleyi getiriyordu. Mutfağın başka bir yerinde ise, yenilik olarak, babasının doktorların acil numaraları ile birkaç özel ambulans şirketinin telefon numarasının bulunduğu büyük listeyi, duvar telefonunun yanına astığını gördü.

Bayan Lewis çayı fincanlara koyma işini halletti; fakat çaydanlığın ağırlığı nedeniyle eli titriyordu. Tepsiyi dolduran çay damlalarını görmezden geldiler. Hava hakkında konuşmaya başladılar; baharın ilk belirtilerinden önce ciddi bir kar yağışı bekleniyordu. Bayan Lewis, oğlunun doktorun en son ziyaretiyle ilgili sorularını ustaca geçiştirdi. Bunun yerine, Stephen'ın teyzesinin hastalığı ile Bay Lewis'in batı Londra'dan toplu taşıma araçlarına binmesinin emniyetli olup olmadığı hakkında konuştular. Büyük puntolu kitapların iyi bir fikir olduğundan bahsettiler. Yirmi dakika geçmiş, Stephen lafı istediği yere getirmeden annesinin yo-

rulacağından endişelenmeye başlamıştı. Bu nedenle, konuşma sırasında meydana gelen bir sonraki kısa arada, "Bana şu yeni bisikletlerden bahsettiğini hatırlıyor musun?" diye sordu.

Annesi sanki bu anı bekliyordu. Hemen gülümsedi. "Babanın o şeyleri unutmaya çalışmak için bazı gerekçeleri var."

"Numara mı yapıyor yani?"

"Hava Kuvvetleri eğitimi işte. Bir şey dağınıksa, bir yere uymuyorsa at gitsin." Şefkatle konuşuyordu. Devam etti: "O bisikletleri satın aldığımız gün ikimiz için de zor bir gündü. O zamandan beri olan her şeyin olmaya yazgılı olduğu, başka bir seçenek olmadığını düşünmeyi seviyor. Hatırlamadığını söylüyor, biz de o konuda hiç konuşmuyoruz." Düşünceli, kimseyi suçlamadan konuşmaya devam etmesine rağmen bu son kelimelerin kesinliği, bir şeyler anlatmak için zemin hazırlıyor gibiydi. Ayrıca bilinçli olarak anlaşılmaz ve biraz da söyledikleri abartır bir hali vardı. Çay fincanını tabaktan iki-üç santimetre yukarıda tutarak, kışkırtılmayı bekliyormuş gibi sandalyesine yaslandı.

Stephen pek de ilgilenmiyormuş gibi görünmeye çalışıyordu; annesinin sadakati nedeniyle kendini çabucak suçlu hissetmeye başlayacağını biliyordu. Birkaç saniye bekledikten sonra, "Sonuçta kırk yıl uzun bir süre," dedi.

Annesi başını ısrarla sallıyordu. "Hafızanın geçen yıllarla hiçbir alakası yok. Hatırladığın şeyleri hatırlarsın. Babanı ilk gördüğüm an hâlâ gözlerimin önündedir." Stephen anne babasının ilk nasıl karşılaştığını biraz biliyordu. Ama hafızanın sonsuzluğunun kanıtı olarak gösterdiği şeyin, annesinin anlatmak istediği hikâyeye başlamanın bir yolu olduğunun da farkındaydı.

Savaştan sonraki ilk üç yıl boyunca, Stephen'ın annesi Claire Temperly, Kent'in kasabalarından birindeki küçük

bir mağazada çalışıyordu. Savaşın asıl toplumsal etkisi, özellikle de hizmetçi sınıfının tamamen ortadan kaybolması ile varlıklı olmayan orta sınıfın yaşam biçiminin yok oluşu henüz tam anlamıyla hissedilmediği için, –iki kata yayılmış, Harrods mağazalarına benzer bir dükkân olan– mağaza savaştan önceki gösterişli halini büyük ölçüde koruyordu.

"Annemin zevkle alışveriş yapacağı bir yer değildi. Etraftakiler yüzünden kendini iğreti hissedeceği bir mağazaydı." Gümüş kordonlu, lacivert üniformalı, üzerinde mağazanın arması bulunan kepler giymiş genç erkekler döner kapılarda, kadın müşterileri mürdüm rengi halıdan aradıkları reyona yönlendirmek için beklerdi. Yardımcıların meşgul olduğu zamanlarda, kadınlar rahat koltuklara buyur edilirdi. Genç erkekler kadınlara "hanımefendi" diye hitap eder, sık sık keplerine dokunup selam verir, fakat katiyen bahşiş alamazdı.

Tamamı genç kızlardan olan yardımcılar da üniforma giyerdi; bu üniformaların sorumluluğu kendilerindeydi. Her sabah, mağaza açılmadan önce, elbiselerinin kontrol edilmesi için, çalışanların müdürü olan yaşlı Bayan Bart'ın önüne dizilirlerdi. "Kızlarının" elbisesinin arkasındaki kolalı beyaz fiyonklara özellikle dikkat ederdi. Anadili İngilizce olmayan kızların telaffuzlarına dikkat etmesi, kibrit yerine kirbit dememesi, konuşurken dudaklarının etrafındaki kasları germeyi unutmamaları gerekiyordu. Müşterilerle ilgilenmedikleri zamanlarda, maun tezgâhların arkasında dolanıp durmadan, gerekmediği sürece birbirleriyle konuşmadan beklemeli; canlı, sıcakkanlı, fakat "atak" olmayan tavırlar sergilemeliydiler – "bunun anlamı, müşteriler sana bakana dek onlarla göz göze gelmemekti. Nasıl yapılacağını öğrenmek bir-iki ay alıyordu."

Claire mağazada çalışmaya başladığında yirmi beş yaşındaydı, hâlâ ailesinin evinde yaşıyordu. Utangaçlığın

başına buyruklukla birleştiği tuhaf bir mizacı vardı. "İki evlilik teklifinin kıyısından döndüm; ama ret konuşmalarını anneme yaptırıyordum." Yine de hem ailesi hem de arkadaşları Claire'in yaşı nedeniyle gittikçe endişeleniyor, evlenmek için birkaç yılı kaldığını söylüyordu. Pırıl pırıl, kuşlara özgü bir güzelliği vardı. Bu kadar özenle çalışmasının nedeni hırslı olması değil, eleştirilmekten çok korkması, gergin bir enerjiye sahip olmasıydı. Herkesin korktuğu Bayan Bart bile dakikliği nedeniyle onu sevmeye başlamış, fiyonklarının mağazadaki en temiz, en güzel fiyonklar olduğunu söylemişti. Tezgâhtar kız havasıyla konuşmayı ("Hanfendiyi şöyle alalım...") öğrenmişti; her altı ayda bir başka bir reyona verilen bir-iki yardımcıdan da biriydi; "Muhtemelen baştakilerin aklında beni terfi ettirmek vardı."

İkinci annesi saydığı bir müdireyle çalıştığı tuhafiye bölümünden sonra kendini saat reyonunda bulmasını ve evlenmemiş olma konusundaki endişelerinin azalmasını sağlayan da buydu. Buradaki patronu üçkâğıtçı, iğneleyici tavırlarıyla hem astlarının hem de müşterilerin gözünü korkutan, uzun boylu, zayıf Bay Middlebrook'tu. Adamın alnında mor, dikkat çekici bir doğum lekesi vardı; kızların söylediklerine bakılırsa, "Gözün lekeye bir saniye bile takılsa anında kovuluyordun." Bay Middlebrook mantıksız biri değildi; fakat kızlara soğuk davranır, kendilerini aptal gibi hissettirmeyi de iyi becerirdi.

Mağazada erkek müşteriye pek sık rastlanmıyordu. Orası sessiz, güzel kokulu, kadınsı bir yerdi. Ara sıra, boyunu aşan bir işe kalkıştığı belli olan yaşlı bir bey gelir, karısına yıldönümü için hediye alırdı; kızlardan birinin elini tutmasından, hürmetkâr önerilerde bulunmasından da çok hoşlanırdı. "Yuva kurmakla meşgul olan", yarım saatlik öğle paydosunda yardımcıların bol bol dedikodusunu yaptığı, evli ya da nişanlı genç çiftler de gelirdi. Ama açık

mavi-yeşil Kraliyet Hava Kuvvetleri üniforması giymiş, genç, yakışıklı, siyah bıyıklı bir adamın mağazaya tek başına gelmesinin kızları heyecanlandırması kaçınılmazdı. Yaklaşmakta olduğu, zemin katta kulaktan kulağa yayıldı. Kızlar tezgâhların arkasından canlı, sıcakkanlı tavırlarla adama bakmaya başladı. Adam önünden değil arkasından yürüyen hizmetli eşliğinde, bir koltuğunda beresi, diğerinde bir saatle, sessizce uzanan mürdüm rengi halıdan Claire'in reyonuna doğru yürüyüp Bay Middlebrook'u görmek istediğini söyledi. Biri ofisindeki Bay Middlebrook'u çağırmaya giderken, adam saat ile beresini tezgâha yan yana koydu, ellerini arkasmda birleştirdi, rahata geçti, gözünü kırpmadan ileriye bakmaya başladı. Güçlü görünüyordu, etkileyici biçimde dik duruyordu. O zamanın modası, kemikli, sert bir yakışıklılığı vardı. Dalgalı siyah saçları Brylcreem'e bulanmıştı; küçük, siyah bıyığı ise uçlarına dek yakılmıştı. Saat, kasası gül ağacmdan yapılmış, şöminelerin üstünde kullanılan bir çalar saatti. Dört metre ileride duran Claire toz alıyordu; Bay Middlebrook kızlarının en fazla bu kadar boş durmasına izin veriyordu. Claire'e arsızca göz teması kurmanın uygun kaçmayacağı öğretildiği için, her birinde üniformalı, bekleyen bir adamın göründüğü çalar saatlerin camlı yüzeyiyle ilgileniyordu. "Ama o tarafa dönmeden bile etrafa ısı yaydığını hissediyordum. Parıltı gibi bir şey."

Bay Middlebrook'un gecikmesi, tezgâhın arkasma nihayet geçtiğinde ise, şikâyette bulunacak birinin geldiğini muhtemelen anlaması nedeniyle, önce raftan kahverengi bir zarf alması, içinden çıkardığı kâğıdı açması, bir dizi numara yazması, ardından kâğıdı katlayıp zarfa yerleştirmesi, zarfı da raftaki yerine koyması, meseleye iyi bir başlangıç olmadı. İlgilenilmesi gereken bir müşterinin farkına vardığını gösteren, pek de inandırıcı olmayan oyunu oynamaya ancak bunları yaptıktan sonra koyuldu. Vücudunu dikleş-

tirdi, ağırlığını cam tezgâha dayadığı parmaklarına verip öne eğildi, "Sorun nedir acaba?" diye sordu.

Bu süre boyunca üniformalı adam ne istifini bozmuş, ne de Bay Middlebrook konuşana dek bakışlarını başka yere çevirmişti. Sonra ileri bir adım attı, eline aldığı kepiyle saati işaret etti. Sadece, "Bozuldu. Yine," dedi. Toz almaya devam eden Claire yavaş yavaş oraya yaklaşıyordu.

Bay Middlebrook hemen atıldı. "Bu durumda sorun yok demektir, beyefendi. Garanti süresinin dolmasına daha yedi ay var." Eli saatin üstündeydi; işlemlere başlamak için saati eline almak üzereydi. Fakat adam kendi elini Bay Middlebrook'un elinin üstüne iyice yerleştirip konuştuğu süre boyunca kıpırdatmadı. Claire bu ikinci elin küt parmaklarını, boğumların üstündeki siyah, keçeleşmiş tüyleri fark etmişti. Fiziksel temas, müşterilerle yaşanacak anlaşmazlıklarda nasıl davranılacağını belirleyen, dile dökülmemiş kuralların hepsine aykırıydı. Bay Middlebrook kaskatı kesilmişti. Elini çekmeye çalışsa, temas güçlenecekti; bu nedenle, adamın kısa konuşmasını dinlemekten başka çaresi yoktu. "Konuşma şeklini sevmiştim. Lafı dolandırmıyordu. Sert değildi, kaba da değildi, ama lay lay lom da değildi."

Adam, "Bana bunun sağlam bir saat olduğunu söylemiştiniz. O fazladan parayı ödemeye değeceğini. Ya yalan söylüyordunuz ya da yanılıyordunuz. Buna karar verecek olan ben değilim. Şimdi paramı geri istiyorum."

Bay Middlebrook bu noktada, nihayet, tartışmanın tanıdık bir yere çekildiğini fark etti. "Ne yazık ki beş ay önce satın alınmış ürünlerin parasını iade edemiyoruz."

Şirket politikasına değinmekle güveni tazelenen Bay Middlebrook elini çekmeye çalıştı. Ama adamın büyük eli Bay Middlebrook'un bileğini kavramıştı; parmakları gittikçe kenetleniyordu.

Bir kez daha, ağzını ilk defa açıyormuşçasma, konuşmaya başladı. "Paramı şimdi geri istiyorum." Sonra şaşırtıcı

bir şey oldu. Adam Claire'e döndü. "Sizin fikriniz nedir? Saatin bu üçüncü bozuluşu." Adam bu soruyu sorana kadar Claire'in bir fikri yoktu. "Sadece ne olacak diye bakıyordum. Ama kendime hâkim olamadan, inanılmaz bir cesaretle, 'Paranızı geri almanız gerektiğini düşünüyorum beyefendi,' dedim."

Adam kasada başını sallayıp Bay Middlebrook'un elini iyice sıktı. "Hadi o zaman. Yedi pound, on üç şilin, altı peni." Claire kasayı açtı, böylece, evin içinde hayat boyu devam edecek itaatkârlığı başlamış oldu. Bay Middlebrook onu engellemek için hiçbir şey yapmadı. Sonuçta, geri adım atmak zorunda kalmadan nahoş bir durumdan kurtulmuştu. Douglas Lewis parayı aldı, topuklarının üstünde döndü, bozuk saati tezgâhta bırakıp etkileyici biçimde uzaklaşmaya başladı. "Aklımdan hiç çıkmayacak, saat üçe çeyrek kalayı gösteriyordu."

Claire öğle yemeği saatinde, bileğini sardırmak için doktora giden Bay Middlebrook tarafından değil, olanları hoş karşılamayan Bayan Bart tarafından kovuldu. Kaldırıma çıktığında adamın kendisini beklediğini görünce şaşırmıştı. Adam Claire'e George Hotel'de dört dörtlük bir öğle yemeği ısmarladı.

Bayan Lewis çayını tazelemek için fincanı ile tabağını uzatırken, "Belliydi," dedi. "Tam devlet kuşuydu. Çaya geldiğinde her şeyi doğru yaptı. En temiz üniformasını giymiş, çiçek getirmişti; babama bahçe hakkında güzel şeyler söyledi, üç porsiyon kek yiyip annemi heyecanlandırdı. Ondan sonra herkes bana saygılı davranmaya başladı."

Üç ay sonra, Douglas'm kuzey Almanya'ya atandığı haberi geldiğinde, çift nişanlanmıştı. Claire, George'taki yemekleri sırasında Douglas'm savaş pilotu olmadığını öğrenince biraz hayal kırıklığına uğramıştı. Douglas uçağa bir kez bile binmemişti. İdari bölümdeydi, diğer dosya memurlarının başındaki bir dosya memuruydu. Ama Claire

şimdi, Douglas'ın Almanya'da yapacağı en tehlikeli iş, her hafta bölüktekilerin maaşını çekmek için bankaya gitmek olduğu için rahatlamıştı. Douglas'ın bindiği gemiye el sallamak için Harwich'e gitti, trenle eve dönerken ağladı. Haftalar boyunca birbirlerine düzenli olarak, bazen her gün olmak üzere mektup yazdılar. Douglas bombaların harabeye dönmüş şehirlerde açtığı çukurları, yemek kuyruklarını, hassas duygularından daha rahat ifade edebiliyor idiyse de, nişanlısına yol göstermeyi becermiş, samimiyetleri mektuplar aracılığıyla çoğalmıştı. Noel'de eve döndüğünde, ölçüsüz ifadelerle dolu mektuplarla devam eden ilişkilerinin hızına yetişememeleri nedeniyle biraz utangaç davranmış, hatta el ele tutuşmaya çekinmişlerdi. Ama Noel'in ertesi günü arayı kapatmışlardı; trenle Douglas'ın anne babasını ziyaret etmeye Worthing'e giderken, Douglas mırıldandığı için demir tekerleklerin gürültüsünden neredeyse duyulmayan kısa bir konuşma yapıp Claire'e ne kadar âşık olduğunu söylemişti.

Almanya'daki durum kadınların orada görev yapan erkeklere eşlik etmesine izin vermeyecek kadar karışık olduğundan, Douglas Birleşik Krallık'a atanana dek evlenmemeye karar verdiler. Douglas bahara kadar, izin alıp ülkeye dönememişti; baharda ise sadece uzun bir hafta sonu boyunca kalabilmişti. Hava sıcaktı, evin içinde baş başa kalabilecekleri hiçbir yer olmadığı için, günlerini North Downs'ta yürüyerek, plan yaparak geçirdiler. Chaucer'ın seyahatlerinde kullandığı patikada gamsızca dolaştılar; sessiz Weald önlerinde uzanıyordu, etrafa kır çiçekleri, tarlakuşları, mutlak yalnızlık hâkimdi. Çılgınca mutluydular, çılgın bir hafta sonuydu; bu kelime çok sık tekrarlanınca, Stephen annesinin az da olsa dikkatsiz davranmaları nedeniyle o anları bağışlamaya çalıştığını düşündü.

Elbette Douglas temmuzda daha uzun bir tatil için döndüğünde, Claire'in ona vereceği çok önemli haberler vardı.

Haberi vermek için doğru zamanı, yeniden kurdukları huzurlu, neşe dolu samimiyetleri eşliğinde tepelere, kır çiçeklerinin arasına dönene kadar beklemeyi kararlaştırmıştı bile. O anı düşündüğünde bir film müziği duyar, yaz güneşinin o sahneyi aydınlattığını görür gibi oluyordu – yüz hatları saygıyla, hayranlıkla, farklı bir şefkatle yumuşamış, gururdan dili tutulmuş Douglas. "Ama o anın soğuk, rüzgârlı olabileceğini hiç düşünmemiştim." Daha da beteri, Douglas farklı görünüyordu. Gergin, dalgındı, Claire'den uzak durmaya özen gösteriyordu. Bazen canı sıkılmış gibi görünüyordu. Claire ne zaman ne olduğunu sorsa, elini tutup şiddetle sıkıyordu. Soruyu çok sık tekrarladığında ise sinirleniyordu.

Douglas'm önceki ziyaretinin sonunda, bölgedeki düzensiz otobüslerden kurtulmak için bisikletle gezmeye karar vermişlerdi; ortaklaşa ödeyecekleri ilk eşya, inşa etmeye koyuldukları küçük imparatorluğun ilk ganimetleri olması nedeniyle de, yeni bisikletler satın almak uygun görünmüştü. Ne tür bisikletler satın alacaklarına çoktan karar vermiş, peşinatı da vermişlerdi; Douglas'ın temmuzdaki izninin üçüncü gününde, hazırladıkları piknik yemekleriyle birlikte, kötü havaya rağmen bisikletleri almak için yola koyuldular. Claire, yağmur yağsa, Douglas her zamankinden sessiz olsa bile, haberi o gün vermeyi kafasına koymuştu. Fakat bisikletlerine biner binmez Douglas neşeyle bağırmaya, şarkı söylemeye başlamıştı; böyle bir şeyi Claire'in yanında daha önce hiç yapmamıştı. Claire de fırsatı kaçırmayıp, kalabalık anacaddeden sallana sallana indikleri sırada ağzındaki baklayı çıkardı.

Konuşmak zordu. Konuyu tartışmaya ancak bir köy yolunda, demiryolu geçidinden geçip dik bir tepeye tırmanmak için ağır bisikletlerinden indikten sonra başlayabildiler. Yağmur aralıksız yağmaya başlamıştı; karşılarından esen rüzgârda zorlukla ilerlemeye çalışıyorlardı. Her şey

Claire'in hayal ettiğinden farklı gelişmişti; çılgın hafta sonlarının yaza kadar devam etmesi pek de olanaksız görünmediğinden, Claire biraz da haksızlığa uğradığını hissediyordu. Douglas sıkıntılı görünüyordu. Claire hamile olduğunu ne zamandır biliyordu? Nasıl öğrenmişti? Nasıl emin olabiliyordu?

Claire gözyaşları yağmura karışırken, "Heyecanlı değil misin?" diye sordu. "Mutlu değil misin?"

Douglas hemen, "Tabii ki mutluyum," dedi. "Sadece her şeyi iyice anlamak istiyorum. Hepsi bu."

Yağmurun biraz yavaşlayıp, rüzgârın hızını aniden kestiği tepenin zirvesinde, Douglas yüzünü mendille sildi. "Biraz ani oldu da."

Claire başını salladı. Douglas'a bir özür borçlu olduğunu hissediyordu, ama heyecandan konuşamıyordu.

"Planlarımızı değiştireceğimiz anlamına geliyor bu."

Claire bunu biliyordu. Evlenmelerinden örneğin altı ay sonra doğacak çocuğun yaratacağı küçük skandalın ise mutluluklarının yanında lafı bile edilmeyecekti. Hızlı hızlı başını salladı.

Yol ormana doğru davetkâr biçimde kıvrılıyordu; ama bu kadar ciddi bir zamanda bisikletlerine binip sahile dönmek ikisine de doğru gelmediği için, bisikletlerinin yanında, elleri gidonda, çıt çıkarmadan tepeden indiler. İnerken Claire tarifsiz, hesaba katması gerektiği aklına hiç gelmemiş bir şeyle yüzleşmek üzere olduğunu hissetti. "Mesele sessizliğiydi. Söylemediği şeylerin tadını alıyordum sanki. Midem bulanmaya başladı. Hamileyken kokular insanı çok kötü etkiliyor tabii."

Claire çalıların arasmda kusarken durdular. Douglas, Claire'in bisikletini tutmuştu. Tekrar yürümeye başladıkları sırada Claire yapacakları tartışmaları duyar gibi olduğunu, berbat bir yenilgiye uğradığını hissediyordu; Douglas'ın cam sıkılmıştı, verdiği sözler yüzünden pişmandı, Al-

manya'da başka bir sevgilisi vardı. Nedeni ne olursa olsun, çocuğu istemiyordu. Bunları düşünüyordu. Ağzını açmamasına neden olan şey kürtajdı –kürtaj kelimesi o zamanlar kulağa çok farklı, çok ayıp geliyordu–; kürtaj konusunu açmanın zorluğuydu.

Öfkesi sayesinde Claire sakin kafayla düşünmeye başlamıştı. Artık zihninin aydınlandığını hissediyordu. Douglas bebeği istemezse, kendisi de istemeyecekti. İçindeki bebek henüz bir varlık, her ne pahasına olursa olsun savunması gereken bir şey değildi. Hâlâ soyut bir şeydi, aşklarının bir yönüydü; aşklarının sonu gelmişse, bebeğin de sonu gelirdi. Hayatı boyunca evlenmemiş bir anne olmanın rezaletini taşımayacaktı. Douglas gelip geçici bir şey idiyse, etrafında sonsuza dek onu hatırlatacak bir şey istemiyordu. Özgürlüğüne kavuşmalı, vaktini boşa harcayan bu budalayı başından atmalıydı. Her şeye yeniden başlamalıydı.

Soluk yeşil ışık altındaki, yağmur damlalarının dev kayın ağaçlarından, her yeri kaplamış eğreltiotlarının açılmış yapraklarına yavaşça damladığı ormana girdiler. Claire'in öfkeden gözü dönmüştü. Öfkesi nedeniyle frenleri sıktığı için daha güçlü pedal çevirmek zorunda kalıyordu. Hamileliğini yolun kenarında, yerde, pisliğin içinde, bu ağacın altında hemen şimdi bitirmek istiyordu. Çekeceği acı önemsizdi; Claire'i arındıracak, temize çıkaracaktı. Sonra bisikletine atlayıp hızlı hızlı pedal çevirmeye başlayacaktı. Rüzgâr ile yağmur yüzünü serinletecek, Claire'i canlandırıp iyileştirecekti. Tepe üstü çıkarken bisikletinden inmeyecekti. Pedal çevirmeye devam edecek, sessizliğinin kokusu burnuna gelip midesini bulandıran bu zayıf adamı arkasında bırakacaktı.

Evet, kararını vermişti, hatta çoktan hayata geçirmeye başlamıştı. Verdiği karar geçmişe ait bir şey sayılırdı. Fakat şimdi, Claire'in çoktan kabullendiği sonuca varabilmek için, tıpkı samimiyetlerinin Noel'de birbirlerine yazdıkları

mektuplarla ilerlemek zorunda kalması gibi, şimdi de konuşmaya başlamak, dile getirilmesi zor olan konuyu açmak, meseleyi yalanlar, sahte duygular, iddialar eşliğinde akla uygun hale sokmak zorundaydılar. Claire özgür kalmadan önce bu aşamaların hepsinden geçmeleri gerekiyordu. O kadar sabırsızdı ki, bağırmak, aptal bisikletini yerde parçalamak istiyordu. Bunun yerine elini yüzüne yaklaştırıp parmağının boğumunu sertçe ısırdı.

Yürümeye devam ettiler. Claire'in sessizliğindeki yoğunlaşma, Douglas'ın kendi sessizliğini fark etmesine yol açmıştı. Kolunu Claire'in omzuna atıp, kendini daha iyi hissedip hissetmediğini sordu. Claire yanıt vermedi. Douglas, Claire'in ağladığını fark edince suçluluk duyarak endişelendi. Çekingenliği yüzünden özür diledi. Hamileliği harika bir şeydi, bunu kutlamaları gerekiyordu. Biraz ileride bir bar olduğunu hatırlıyordu. Birer bira içmeleri şarttı; bu güzel, insanı sırılsıklam eden yağmurdan korunabilir; daha da önemlisi, bir masaya oturup her şeyi dikkatle düşünebilirlerdi. Claire o anda sürecin işlemeye başladığını anladı; zira çocuk sahibi olacak olsalar, hoşgörü dikkatle düşünmekten daha uygun kaçardı. Cesurca başını sallayıp önden gitmek için bisikletine bindi. Daha geniş olan bir yola döner dönmez bar karşılarına çıktı. Bisikletlerini yağmurun ulaşamadığı verandaya bıraktılar. Saat daha on iki bile olmamıştı, günün ilk müşterisi onlardı. Bar rutubetli, karanlık bir yerdi, oturup Douglas'ın biraları getirmesini bekleyen Claire titriyordu. Titremesini engellemek için bacaklarını birbirine sürttü – kendini bir hastane yatağında, ameliyat olmayı bekliyormuş gibi hissediyordu. Eski nişanlısının barın sahibiyle yaptığı neşeli, anlamsız konuşma yüzünden sinirleniyordu. Hiç mi rahatsız olmamıştı? Öfkesi, ardından da aldığı karar geri dönmüştü. Titremesi durdu. Douglas tek doğru karar hakkında konuşurken, birasını yudumlamaktan başka hiçbir şey yapma-

yacaktı. İhaneti nedeniyle ona para ödetecek, bir daha da onu hiç görmeyecekti.

Douglas, hadi bakalım dercesine iç çekip Claire'in yanındaki ufak sandalyeye oturdu. Kadeh kaldırıp, "Şerefe," dediler. Claire ayağını yere ritmik olarak vururken, Douglas parmaklarını ıslak, Brylcreem sürdüğü saçında gezdirirken hiç konuşmadılar. Douglas boğazını temizleyip Claire'e, bu bara en son, savaş ilan edilmeden bir hafta önce geldiği zamanı anlattı. İkinci bir gergin sessizlikten sonra nihayet konuşmaya başladı. Hamile olması, özellikle de artık istedikleri zaman aile kuracaklarından emin oldukları için, harika bir şeydi. Zaten aile kurduk, diye düşündü Claire, ama bir şey söylemedi. Dimdik oturuyor, Douglas'ın söylediklerine pek dikkat etmemeye çalışıyordu. Biraz daha dişini sıkarsa, bu iş Douglas'ın kabahati karşılığında ona para vermesiyle, gerekli düzenlemelerin yapılmasından sonra sona erecekti. Douglas başka çiftlerin, bazen boş yere, aylarca, yıllarca denediğini söylüyordu. Bu kadar kolay bebek sahibi olabilmeleri sevgilerinin, her şeyin doğru olduğunun kanıtıydı. Claire'i daha da çok sevmesine, ona, geleceklerine sonsuz bir güven duymasına neden oluyordu. Claire'in elini tutup sıktı; Claire de yüreklendirici bir karşılık verdi. "İçimden, 'Hadi söyle, budala seni. Eve dönmek istiyorum,' deyip duruyordum." Sonra Douglas zor bir durumda oldukları hakkında konuşmaya başladı. Ülkeye geri dönüşü konusunda kulağına henüz hiçbir şey gelmemişti, Almanya'da askeri lojmanları inşa etmeye de daha yeni başlamışlardı. Kişisel meseleleri bırakıp genel sorunlardan bahsettiğinde beceriksizliği pek belli olmuyordu. İngiltere'deki ev sıkıntısından, uluslararası durumdan, Berlin hava köprüsünden, yeni soğuk savaştan, nükleer bombadan bahsetti.

Douglas birasını çoktan bitirmişti; Claire ise kendininkine neredeyse dokunmamıştı. Sabırsızlanıyor, konuşmayı

devam ettirmesi gerektiğini hissediyordu. Douglas'm sözünü kesti. "Bebeği doğurmamam gerektiğini düşündüğünü söylüyorsun, bence artık..."

Dehşete kapılan Douglas ellerini kaldırıp Claire'i susturdu. "Öyle bir şey söylemiyorum tatlım. Hem de hiç söylemiyorum. Tek söylediğim her şeyi hesaba katmamız, girdisini çıktısını düşünmemiz, en iyi zamanın şimdi olup olmadığını kendimize sormamız gerektiği, en doğru zaman buysa..."

Claire araya girdiği için pişman olmuştu. Douglas kendi söylediklerinden korkuya kapılmış, Claire'e yine ne kadar güzel olduğunu, hislerinin ne kadar güçlü olduğunu anlatmaya başlamıştı. Şimdi her şeyi konuşabilseler, verdiği karar gelecekte onları daha da güçlü kılacaktı. Douglas bu şekilde konuşmaya, "ne olursa olsun"larını ürkekçe uzatmaya devam edip, lafı önceki görüşlerine geri getirdi.

Beklemeye devam eden, kafası hâlâ karışık olan Claire, barın karşı duvarındaki, kapının yanındaki pencereye bu konuşma sırasında bakmıştı. "Hâlâ gözümün önünde. Pencerede bir yüz vardı, bir çocuk yüzü, orada yüzüyor gibiydi. Barın içine bakıyordu. Yalvarır gibi bir hali vardı, kireç gibi de bembeyazdı. Gözlerini dikmiş bana bakıyordu. Sonradan düşündükçe, onun mal sahibinin oğlu ya da etraftaki çiftliklerde yaşayan bir çocuk olduğuna karar vermiştim. Ama o an, kendi çocuğuma baktığıma ikna olmuştum, böyle olduğuna *emindim.* Sana bakıyordum, diyelim."

Douglas konuşmaya, penceredeki çocuk ise içeriye bakmaya devam ettikçe, Claire'in içinde bir şeyler değişmişti. Sırf nişanlısı kendisini yorduğu için aklmdan bu çocuğu yok etmeyi geçirmesi ne kadar da olağandışıydı. Bebek, kendi bebeği, ansızın ete kemiğe bürünmüştü. Gözlerini Claire'in üzerinden ayırmıyor, Claire'i sahipleniyordu. Bu adamla arasında geçebilecek her şeyden bağımsızlık kazanmıştı. Claire ayrı bir birey düşüncesini, kendi hayatı pahasına korumak zorunda olduğu başka bir hayat düşüncesini

aklından ilk kez geçirdi. Soyut bir kavram ya da üzerinde pazarlık yapılacak bir konu değildi. Penceredeydi şimdi, eksiksiz bir benlikti, kendi varlığı için yalvarıyordu; aynı zamanda da Claire'in içindeydi, anlaşılması güç biçimde ortaya çıkıyor, Claire'in kalp atışlarının vücudunda dolaştırdığı kanla hayatta kalıyordu. Tartışmaları gereken şey hamilelik değil, bir insandı. Claire bu şeye, artık her kimse, âşık olduğunu hissetti. Bir aşk ilişkisi başlamıştı.

Sonra çocuk ortadan kayboldu. Claire onun hareket ettiğini görmemişti. Yok oluvermişti. Yüzünü tekrar, hilekâr konuşmasına devam eden Douglas'a döndü; onu koruması gerektiğini hissetti. Sevgisini, birlikte atıldıkları macerayı merhametle hatırladı. Şu an karşılaştığı şey ikiyüzlülük ya da korkaklık değildi. Karşısındaki, büyük bir korkuya kapıldığı için akıl, mantık gücünün, dünyanın içinde bulunduğu durum hakkındaki hatırı sayılır bilgisinin tamamını kullanan bir adamdı. Bir bebeğe sahip olmanın neye benzediğini nereden bilecekti ki? Bebek onun içinde, onun bir parçası değildi; ama yine de, bebeğin hayatını sonsuza dek değiştireceğini hissediyordu. Elbette korkuya kapılacaktı. Çocuğu görene, kim olduğunu anlayana dek onu sevip sevmeyeceğini nasıl bilebilirdi? Kaderinin belirlendiğinin farkında olmayan Douglas, sol elinin parmaklarıyla bir şeyin örneklerini sıralıyordu. Claire onun mağazada ne kadar ihtişamlı, ne kadar güçlü göründüğünü hatırladı. Douglas'ın ya da herhangi bir erkeğin her koşulda güçlü olacağını düşünmekte hata etmişti. Haberi ona edilgen tavırlarla, onun da kendisinin verdiği tepkiyi vermesini, bu yükü sırtlamasını bekleyerek vermişti. Sonra da küskünleşmiş, kendine acı çektirmeye, kendine acımaya başlamıştı. Douglas güçsüzken, Claire kendini iyice güçsüzleştirmişti. Buna rağmen, hakikat bir adım ötesinde duruyordu; zira bu çocuğu çoktan sevmeye başlamıştı, Douglas'ın bilemeyeceği bir şey biliyordu. Sorumluluk ondaydı; kendisinin bir adım atması gerekiyordu. Bu anda ka-

rarlı olması gerekiyordu. Bebeği doğuracaktı, bunu tartışmaya artık gerek bile yoktu, kocası da bu adam olacaktı. Elini Douglas'ın koluna koyup sözünü ikinci kez kesti.

Bayan Lewis gözlerini kapattı, başını arkaya yatırıp yastığa yasladı. Kararan odada sessizce oturdular. Düzenli nefes alıp vermesi akla uyuduğunu getiriyordu; en sonunda gözlerini açmadan, başını oynatmadan mırıldanmaya başladı. "Şimdi sen anlat bakalım." Stephen hiç duraklamadan, Julie'ye hiç değinmeden başından geçenleri anlattı. Taşrada yürüdüğünü söyledi; çalıların arasına düştükten sonra kendini yolun kıyısında, bara yüz metre kala bulmuştu. Bisikletleri dikkatle tarif ederken annesini yakından izliyordu. Annesi hiç tepki vermemişti; Stephen el kol hareketlerinden, elbiselerden, tokadan bahsederken de hiçbir şey yapmadı. Sadece Stephen hikâyesinin sonuna geldiğinde konuştu, onda da ağzından sadece kısa bir iç çekme çıktı. "Neyse..." Tartışmaya gerek yoktu. Annesi bir dakika kadar düşündükten sonra yorgun olduğunu söyledi. Stephen annesinin sandalyeden kalkmasına, merdivenlerden çıkmasına yardım etti; sahanlıkta birbirlerine iyi geceler dilediler. "Birbirinin neredeyse tıpatıp aynı," dedi. "Neredeyse." Stephen'a arkasını döndü, eliyle duvardan destek alıp yatak odasına girdi.

Bir saat sonra babası döndü; o kadar yorgundu ki paltosunu taşımaya, paltosunun düğmelerini çözmek için kollarını kaldırmaya hali yoktu. Stephen babasına yardım edip az önce annesinin oturduğu sandalyeye oturmasına yardım etti. Bay Lewis çektiği sıkıntıları anlatmaya ancak, Stephen'ın getirdiği birayı on beş dakika sessizce yudumladıktan sonra başlayabildi. Kaygılı bekleyişlerle, başarısız otobüs aktarmalarıyla, itiş kakışla, yabancılara bağımlılıkla dolu gün sinirlerini zorlamıştı. Halka açık yerlerin yadırgadığı bakımsızlığından, dilencilerin saldırganlığından şaşkına dönmüştü.

"Sokakların kirliliği, duvarlardaki pis yazılar, fakirlik... On yılda her şey değişti oğlum. Pauline'e en son on yıl önce gitmiştim. Bambaşka bir yer olmuş burası. Uzakdoğu'nun en kötü yerlerine benzemiş. Gördüklerime dayanamadım, midem kaldırmadı.

Birasını içmeye devam etti. Stephen bardağın titrediğini gördü. Babasını canlandıracağını düşünerek, o çocuk bakımı kitabı hakkında baştan beri haklı olduğunu, kitabın komiteler çalışmaya başlamadan aylar önce yazıldığını söyledi. Ama Bay Lewis omuz silkmekle yetindi. Neden memnun olacaktı ki? Stephen'dan yardım istemeden, gıcırtılar çıkaran sandalyesinden kalktı, yatmaya gittiğini söyledi. Bay Lewis akşam oğluyla bira içip konuşma fırsatını daha önce hiç kaçırmamıştı; ama şimdi Stephen'm omzuna hafifçe vurmuş, yürürken aceleyle nefes ala ala merdivenlerden çıkmaya başlamıştı. Stephen çay takımları ile bira bardaklarını mutfağa götürüp ışıkları söndürdükten sonra, anne babasının uyuduğu evden sessizce çıktığında saat dokuz buçuk bile olmamıştı.

8

"Bu durumda, baskı altındaki ebeveyn, çocukluk ile hastalık arasındaki, gelenekselleşmiş analojiden bir ölçüde teselli bulabilir: Duyguları, algıyı, usu çarpıtan, hem fiziksel hem de zihinsel olarak kişiyi güçsüzleştiren, büyümenin yavaş, zorunlu iyileşme süreci olduğu bir durumdur bu."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'ndan, MKB

Başbakanlık Çalışma Ofisi'nin gizlice bir çocuk bakımı elkitabı hazırlattığıyla ilgili haber, hükümeti faal olarak savunmayan tek gazetenin ikinci sayfasında tek bir sütun olarak verildi. Kurnazca pek bir şeyin söylenmediği haber, kaynak olarak dedikodular ile çoğunlukla güvenilir kaynakları göstermekle yetiniyor, muhtemelen de, iki gün sonraki hükümet toplantısında başbakanın böyle bir kitabın var olduğunu sertçe inkâr etmesinin önünü açıyordu. Sonra haber iştah açıcı alıntılarla birinci sayfanın altına taşındı; ama gazete, kitaba resmen sahip olduğu konusunda hâlâ hiçbir iddiada bulunmuyordu. Hafta sonu kitabın fotokopisi muhalefet partisinin liderinin eline ulaştı; pazartesi günü ise gazete, ileriki günlerde kopacak fırtınayı haber veren bir manşet atıp, altını muhalefet genel merkezinin "büyük, ahlaksız bir kinizm", "iğrenç bir zırvalık", "anne babaların, parlamentonun, ilkelerin uğradığı iğrenç bir ihanet" suçla-

malarıyla silme doldurdu. Hafta ortasına gelindiğinde, diğer gazeteler de habere yer verdi. Hükümetin arka sıraları "tedirgin olmuş" ya da "öfkelenmişti." Gelen acil müzakere talebi kabul edildi; ama bir hafta ertelendi.

Charles Darke Başbakanlık'ta çalışmaya başladığından beri, bu işlerin nasıl yürüdüğünü içeriden biri kadar bildiğini düşünmek Stephen'ın hoşuna gidiyordu; şimdilik işler yolunda gidiyor gibiydi. Zayıf düşmüş muhalefet didinip duruyordu, bunu gölgede bırakacak başka haberler ortaya çıkmayacak gibiydi; bunca yıl sonra bile, yüksek mevkilerde belli bir derecede dürüstlük bulunmasına genel olarak gereksinim duyuluyormüş gibiydi.

Bir haftalık erteleme önemliydi. Çarşamba günü, şeffaf hükümet ile tartışmanın temellendirilmesi adına başbakan, rahatsızlık veren kitaptan iki bin adet basılıp gazetelere, diğer partilere gönderilmesi talimatını verdi. Hükümet matbaaları gece boyunca çalıştı, dağıtımcılar şafakla birlikte işe koyuldu. Gazeteciler günü okuyarak, akşam saatlerini ise, gece geç saatlerdeki teslim zamanma yetişmek için yazarak geçirdi. Ertesi sabahki eleştiriler en hafifinden olumlu, çoğunlukla da sevinç doluydu. Gazetelerden birinin ilk sayfasında "Otur, Kapa Çeneni, Dinle!" yazıyordu. Başka birinde ise "Çocuklar, Sıraya Dizilin!" Nitelikli basında kitap "ustalıklı, saygı uyandırıcı" olarak tanımlandı. "Çocuk bakımı kitaplarındaki karmaşıklığın, ahlaki düşüklüğün sonunu" işaret ediyordu; haberi ilk duyuran gazeteye göre de, "kesin kanıların peşine dürüstçe düşmesiyle, çağımızın ruhunu özetliyor" idi. Her halükârda kitap ibret vericiydi, geniş kitlelere ulaştırılması gerekiyordu. Jet hızıyla çalışan kimliği belirsiz bir avuç devlet memuru, resmi komisyonlara nasıl çalışılacağını göstermişti. Hükümet, bilgelik ya da dikkatsizlik sonucunda, anne babaların saygı duyacağı bir rehber ortaya çıkarmıştı.

Kitabın kendisi bir kenara bırakılınca, geriye basit bir soru kalıyordu. Başbakan toplantı sırasında parlamentoya yalan mı söylemişti? Bu basit soru, kitabın kaynağının Downing Sokağı değil, idare merkezinin orta kademelerinden biri olduğuyla ilgili, kimin çıkardığı belirsiz dedikodularla hemen bulandırıldı. Acil müzakereden iki gün önce hem kitabı hem de yalanı herkes unutmuştu. Şimdi asıl mesele sunumdu; başbakanın bu fırsatı değerlendirip Avam Kamarası'nda partinin arka sıralarını hayran bırakacağı, liderliği için güven tazeleyeceği bir performans sergileyip sergilemeyeceğiydi. Gerçekçi açıklamalar belli ölçülerde arzu edilirdi elbette; inandırıcı, samimi açıklamalar ise hayatiydi.

Elinde bir kutu birayla radyoya eğilmiş duran Stephen, meselenin bağırışlardan, iniltilerden meydana gelen, kesintisiz bir fona dönüşmesini dinledi. Tenorla alto arasındaki tanıdık ses, dinleyicilerini ikna etmek için yola koyulduktan sonra tek bir hecede dahi tereddüt etmemişti. Downing Sokağı önceki haftaya dek kitabın var olduğuyla ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Başbakan, resmi komisyonun varlığına rağmen, kitabın yazılmasını kınamayacaktı. Kitap, ilgili bölümün dikkatini sorunlara çekmek amacıyla hazırlanmış bir iç yazışmaydı. Kitabın sadece üç kopyası mevcuttu; bunlar da kimseye gönderilmemişti. Açık konuşmak gerekirse, içişleri bakanı kabine bürosuna bilgi vermemekle uygunsuz bir davramş sergilemişti; üzücü bir olaydı bu, ama önemli bir ilke çiğnenmiş de değildi. Hükümetin niyetinin kitabı resmi komisyonun raporu diyè yayımlamak olduğunu öne sürmek çocukça bir saçmalıktı. Hükümet böyle davranarak ne elde edebilirdi ki? Kitabın yayımlanmak zorunda kalınması ile komisyonun çalışmasının lüzumsuz hale getirilmesi büyük talihsizlikti; ama bunun sorumlusu, belgeyi basma sızdıran, sorumsuz devlet memuruydu. Suçlu yakalanıp cezalandırılacaktı. Mesele son derece önemsiz olduğundan, resmi bir soruşturma açılmayacaktı. Kitabın ya-

zarlarının kimliği açıklanmayacaktı; ayrıca bu devlet memurları, konuyla ilgilenen seçkin komitelere de hesap vermeyecekti.

Anne babalar ile eğitimcilerin, toplumun pek çok kesimindeki, özellikle de gençlerin davranışlarındaki kalitesizlikten, toplumsal sorumluluk eksikliğinden büyük endişe duyduğu saptanmıştı. Yetiştirme biçimlerinin bunda önemli bir payı vardı; geçmişte, anne babaların çocuk bakımıyla ilgili aptalca, revaçta olan teoriler vasıtasıyla yanlış yollara sevk edildiğine de şüphe yoktu. Herkes birilerinin insanları sağduyuya davet etmesini bekliyordu; hükümetin de bu işe soyunması isteniyordu. Beş para etmeyen iftiralardan, sorumsuzca yapılan kara çalmalardan, siyasi rakiplerinden yılmayan hükümet de bunu yapıyordu; yapmaya da devam edecekti.

Stephen radyoyu kapattığı sırada, muhalefet liderinin titrek sesi sadık bağırışların, yere vurulan ayakların çıkardığı gürültüyü bastıramıyordu. Başbakanın hiçbir zaman çok sevmediği içişleri bakanı istifa edecekti. Çocuk Bakımı Resmi Komisyonu, üstü kapalı biçimde ölüme mahkûm edilmişti. Her şey muntazam ve etkileyici bir biçimde hallolmuştu. Stephen, kendi saflığından şaşkına düşmüş bir halde hoparlörün alüminyum kafesine bakıyordu. Pek de büyümediğini, işlerin nasıl hallolduğu hakkında çok az bilgisi olduğunu hissettiği anlardan biriydi bu; karmaşık geçitler, gerçek ile yalanları birbirine bağlıyordu; sosyal yaşamda, hayatta kalmak konusunda becerikli olanlar sağlam içgüdüleri sayesinde yollarını bulurken, muazzam ölçülerdeki saygınlıklarını da yitirmiyorlardı. Dikkat çekici biçimde yalan söylemek ya da önemli bir gerçeği dile getirmek sadece ara sıra taktiksel bir hatanın sonucu olarak gerekli hale geliyordu. Çoğu kez, bu iki karşıtlık arasmda temkinle koşuşturuluyordu. Manevi yaşam da çoğu kez böyle değil miydi?

Stephen ikindiüstü kendine yiyecek bir şeyler hazırlayıp çalışma masasma getirdi. Yakınlardaki iki yüksek bina ile penceresi arasında kalan gri boşlukta, seyrek kar taneleri sert esen rüzgârla oradan oraya savruluyordu. Yetkililerin mart ayında yağacağını söylediği kar gelmek üzereydi. Olaylara beceriksizce bulaşmıştı. İnsanın bir şeyi harekete geçirip arkasına yaslanması için, bir kitabı gazetelere göndermek yeterli olmuyordu. Siyasetin teatral kuralları vardı; kendini aştığını bildiği, sürekli, faal bir sahne yönetmenliği gerektiriyordu. Stephen, Morley'nin telefon etmemesini diliyordu. Muhtemel konuşmaları için kafasında hazırlık yaparken, dirseğinin dibindeki telefonun çalmasıyla yerinden sıçradı. Arayan Thelma'ydı.

Stephen'm geçen yaz yaptığı ziyaretten beri düzenli olarak olmasa da haberleşmişlerdi. Thelma komik, sitemkâr kartlar yollayıp duruyordu. Stephen'm Charles'ın davranışlarından ürkmesi komiğine gitmişti ya da komiğine gitmiş gibi yapıyordu; Stephen'ın bu tavrını orta yaşlara yeni girdiğinin kanıtı sayıyordu. "Eskiden sen de deneyci biriydin," diye yazıyordu. "Yemek masamızda Dada'yı savunmuştun. Şimdi Dada şöminenin karşısında ayaklarını ısıtıyor." Stephen, Charles'tan bizzat sorumluymuş, bütün suç Stephen'm ilk romanındaymış gibi yapıyordu: "Sevgili Yaşlılık Düşmanı, lütfen Charles için ihtiyarlığın erdemlerini, hazlarını yücelttiğin bir roman yaz. Ya da en uzun pantolonuna makas vurup bizi ziyarete gel." Stephen'm ağaç eve tırmanma hikâyesine bayılmıştı: "Charles ağaç eve buzdolabı koyacak. Lütfen gelip taşımasına yardım et." Zaman zaman sahiden epey yapmacıklaşan bu şakacılığın altında, Stephen'm kendilerini yarı yolda bıraktığı suçlaması yatıyordu. Charles ister geçmişine doğru cesur bir yolculuğa çıkmış, ister tatlı tatlı, zararsızca delirmiş olsun, Stephen'm eski velinimetine yardım etmek için el altında bulunması gerekiyordu. Ama gereğinden fazla alıngan davranmıştı.

Hâlâ moralsiz olduğu dönemlerde Stephen'm hisleri karmaşık olmaktan uzaktı. Bir zamanlar, Charles ile Thelma hayat dolu olgunluğun vücuda gelmiş hali gibiydi. Evlerinden dayanıklılık ve heyecan fışkırıyordu. Pahalı, düzenli sukûtun meydana getirdiği fonun önünde insanlar hırsla konuşur; gülen, çok içen, sonra da ertesi gün uyanıp sağduyulu işlerine gitmek için eve dönen fizikçiler ile siyasetçiler ölçüsüz, ipe sapa gelmez teorilerini dile getirirdi. İlk zamanlarda, Stephen ara sıra burasının büyümek isteyebileceği türden bir ev olduğunu düşünürdü. Ama hiç değilse ruhsal çöküntüsünü Thelma'nın zevkle döşenmiş misafir odasında yaşamış, ayağının dibinde oturup onu dinlemiş ya da dinler gibi yapmış, Charles'tan dünyevilik dersleri almıştı.

Yaşamlarını baştan aşağı değiştirip Suffolk'a taşınınca, ardından da Charles'ın ne hallere düştüğüne şahit olduktan sonra, Stephen ihanete uğrayanın kendisi olduğunu hissetmişti. Bir şeyler yitiren kendisiydi. Akla yatkın itirazlarla kendini rahatlatmaya koyulmuştu: Charles'ın sahte çocukluğu ile Thelma'nın bu durumu teşvik etmesi özel, evlilik içi bir meseleydi. Bazı çiftlerin cinsellikten aldıkları hazzı artırmak ya da tartışmalarını oyunlaştırıp meşrulaştırmak için gözlemciye ihtiyaç duyması gibi, onlar da Stephen'a ihtiyaç duymuştu. Stephen kullanılmıştı. İkisi de ona ne yaptıklarını açıklamaya yanaşmamıştı; bu da, nasıl davranması gerektiğini anlamasını imkânsız kılmıştı. Dahası, Stephen uzak durmaya devam edecek olursa, Charles eski yaşantısına geri döndüğünde, ki kuşkusuz günün birinde geri dönecekti, mahcubiyet yaşamasına gerek kalmayacaktı. Dostluklarına kaldığı yerden devam edebileceklerdi.

Ama Arapça ile tenis derslerine başladığından beri, bu konularda artık eskisi kadar emin olamıyordu. Kısa pantolon giymiş, inek öğrenciler gibi konuşan Charles'la yeniden

karşılaşacağını düşündükçe irkiliyordu; ama merakı, görev bilinci de hızla artıyordu. Önceleri, dişini sıkmaya devam ettiği, günlerini el yordamıyla geçirdiği zamanlarda, kendini başkalarının deliliğinden korumayı gereksinmişti. Artık daha çok tehlikeyi göze alabileceğini, cömert davranabileceğini düşünüyordu. Ama buna rağmen hiçbir şey yapmamıştı. Günlük alışkanlıklarına bağlanmıştı; onları bir-iki günlüğüne dahi bozmak istemiyordu. Bir değişiklik olmasını, bu tür gelişmelerin meydana gelmesini, Thelma'nın telefon açmasını bekliyordu.

Thelma'nın sesi gergin, nefes nefese geliyordu. Telefonun akustiği, dilin damağa çarptıkça çıkan kuru sesin olduğundan daha yüksek çıkmasına neden oluyordu.

"Stephen. Hemen buraya gelebilir misin? Bugün buraya gelebilir misin?"

"Ne oldu?"

"Şimdi anlatamam. Buraya elinden geldiğince çabuk gelmeye çalışır mısın? Lütfen." Stephen elindeki boş bira kutusunu sıktı. Kutudan çıkan çatırtı, Thelma'nın hemen, "Tanrım! Ne oldu? Stephen, orada mısın?" demesine neden oldu.

"Tamam," dedi Stephen, "gardan kalkan ilk trene bineceğim. Saat kaçtadır, bilmiyorum."

Thelma almacı ağzından uzaklaştırmış gibiydi. "Seni karşılamaya gelemeyeceğim. Taksi tutarsın." Telefonu kapattı.

Öğle yemeğinin geri kalanını mutfağa götürdü, tabağı yıkadı, daireden çıkmak için hazırlanmaya başladı. Pencereleri kapatırken, kararan havada kar tanelerinin nasıl kalınlaşıp beyazlaştığını fark etti. Yatak odasına gidip çantasına kendisini bir hafta idare edecek kadar elbise koydu. Çalışma odasında, giderken Bay Cromarty'ye bırakmayı düşündüğü bir not ile garda tenis hocasına postalayabileceği bir mektup yazdı.

Telefon yeniden çaldığında, paltosunu giymiş, telesekreterindeki düğmeleri kurcalıyordu.

Askeriyeye özgü bir kesinlikle konuşan bir kadın, "Burası Harekât, Bay Lewis'le konuşmak isteriz," dedi.

"Buyurun."

"Evinizde yalnız mısınız? Güzel. Evinizden on dakika kadar ayrılmayın lütfen. Bu telefon numarasını da meşgul etmeyin. Bir ziyaretçiniz var."

Stephen açıklama beklerken hat kesildi. Pencerelerden birine gidip, iş çıkış saati trafiğiyle tıkanmış geniş caddeye bakmaya başladı. Sadece kırmızı ile sarı ışıkların önünden geçerken gözle görülür hale gelen kar, asfalt ile sıcak metalden oluşan yabancı çevrede olabildiğince hızlı eriyordu. İçinden gara gitmek için evden hemen çıkmak geliyordu; ama meraklandığı için koridorda bir aşağı bir yukarı yürümeye devam etti. On dakikadan fazla zaman geçti. Hazırladığı çantası ön kapıda duruyordu; tam kapıya doğru yürümek için dönmek üzereydi ki, kapının buzlu camına bir gölgenin düştüğünü gördü; hemen sonra da kapı zili çaldı.

Gören, dışarıdaki dört adamı Yehova Şahidi sanabilirdi. Kısaca, özür dilercesine gülümseyip Stephen'ın yanından geçtiler; gözleriyle dairenin ayrıntılarını –holden gökyüzünün görünüşünü, elektrik saatini örten kutuyu, duvar süslerini, süpürgelikleri, kapıları– tarıyorlardı. "Ne yapıyorsunuz?" diyen Stephen'ı duymazlıktan gelip daireye dağıldılar. Onların arkasından gitmek üzereydi ki, merdivende başka ayak sesleri duyunca sahanlığa çıkıp merdivenlerden aşağı baktı.

Kolları telefonlarla dolu, gözlüklü genç bir adam koşarak yukarı çıkıyordu; arkasından ise biri daktilo, diğeri taşınabilir telefon santralı taşıyan iki kadın geliyordu. Daha aşağıda başkaları da vardı. Birinin oynak basamakta düşüp hafif bir küfür savurduğunu duydu. Merdivenlerdeki ilk üç

kişi Stephen'a dikkat etmeden aceleyle, akılları işlerinde, yanından geçip dairenin içinde gözden kayboldular. Stephen diğerlerinin de yukarı çıkmasını bekledi; ama şimdilik aşağıdan hiç ses gelmiyordu. Tırabzandan eğilip bakınca, altı-yedi metre aşağıda, siyah bir ayakkabının parlak ucunu gördü. Bekliyorlardı.

Mutfağının bitişiğindeki küçük yemek odası büroya dönüştürülüyordu. Bir kırmızı, bir siyah, iki tane de beyaz telefon, üzerinde küçük ışıkların yanıp söndüğü telefon santralına bağlanmıştı. Gözlüklü adam telefonda, karşı tarafa uzun bir kodu iletiyordu. Kadınlardan biri de daktiloda tuşlara bakmadan, on parmak yazmaya başlamıştı; Stephen'ın hep hayran olduğu bir numaraydı bu. Dört güvenlik görevlisinden biri yangın çıkışından içeri girdi. Her şey gösterişsiz görünmeye başlamıştı. Bir sekreter masaya yazışma klasörleri, kalın bir kâğıt yığını ile içinde renkli ataçlar, raptiyeler, paket lastikleri, domates şeklinde kalemtıraş bulunan bir kutu yerleştiriyordu. Biri içeri fazladan sandalye getiriyordu; Stephen'a yoldan çekilmesini söyledi. Neler olduğunu tahmin eder etmez, durumu kurtarmak için, olanlarla ilgilenmiyormuş gibi bir tavır takındı. Kollarını kavuşturmuş, aşağıdaki hareketliliği izlemek için kapıdan dışarı bakıyordu ki, arkasında bir şeylerin kıpırdadığını, birinin kendisiyle konuştuğunu duydu.

"İki randevu arasındaki daha önce hiç karşılaşmadığımız boşlukta arabayla şehrin dışına çıkıyorduk, başbakan ısrar etti. Her şeyi eski haline getirecekler, söz veriyorum."

Biri Stephen'm dirseğini tutmuştu; yarımay şeklinde gözlük takmış, dazlak bir adam çok yavaş adımlarla onu koridordan geçirdi. Oturma odasından kısa dalga radyo parazitinin hışırtısı geliyordu.

"Çalışma odasmda daha rahat olacağınızı düşündük." Kapıda durdular; adam içcebinden basılı bir form ile dolmakalem çıkarıp Stephen'a uzattı. "Devlet Sırrı Kanunu.

Sakıncası yoksa, kurşunkalemle atılmış iki çarpının arasını imzalayın."

"Ya imzalamazsam?"

"O zaman buradan gidip sizi rahat bırakırız."

Stephen belgeye adını yazıp kâğıt ile kalemi geri verdi. Adam çalışma odasının kapısına hafifçe vurdu; içeriden bir ses gelince Stephen'ın geçmesi için kapıyı açtı, ardından sessizce kapattı.

Şöminenin yanındaki koltuğa yerleşen başbakan, paltosunu çıkarmayan Stephen ahşap bir sandalye çekip otururken başıyla selam verdi. Koltuğun yarım metre yukarısındaki rafta, abajurun gölgesinin hemen kıyısında Morley'nin kitabı duruyordu. Stephen oraya bakmamaya çalışıyordu. Başbakan konuşmaya başladı.

"Umarım bunları hoş karşılarsınız. Gördüğünüz gibi ellerim kollarım dolu." Bir anlığına göz göze geldiler; sonra ikisi de bakışlarını kaçırdı. Stephen yanıt vermemişti; başbakan sakin, sorgulayıcı olmayan bir tonla devam etti. "Müsait miydiniz?"

"İstasyona gitmek için evden çıkmak üzereydim." Demiryollarını hor gördüğü bilinen başbakan rahatlamıştı. "Neyse. Harekât sizi istasyona bırakır."

Sıradan formaliteler uzatılmadı. Sırayla boğazlarını temizlediler. Stephen korunmak istermişçesine paltosuna sarınıp başbakan konuşmaya hazırlanırken sandalyesinde öne eğilip ateşe bakmaya başladı.

Başbakanın önceden hazırlanmış konuşmasını yapmaya hazırlanan sesi kişiliksiz biçimde yükseldi. "Bay Lewis –sakıncası yoksa, size Stephen diye hitap etmek istiyorum–, sizinle son derece hassas, kişisel bir meseleyi konuşmak istiyorum. Sizinle ilgili çok az şey biliyorum; ama iki kişi hakkınızda olumlu görüş bildirdi; bu da benzer şekilde düşündüğümüz, dünyaya benzer açılardan baktığımızı ümit etmemi sağlıyor."

Stephen başbakana karşı çıkmadı. Söyleyeceklerini biraz daha dinlemek istiyordu.

"Alt komitelerden birinde çalışıyorsunuz; bildiğim kadarıyla da, alt komitenin vardığı sonuca muhalif değildiniz. Ayrıca Charles Darke'ın da yakın arkadaşısınız. Buraya bir hayli mahcup olmayı, gülünç duruma düşmeyi göze alarak, Charles hakkında konuşmak için geldim. Size güvenmem gerekiyor. Kendimi insafınıza bıraktığımı da söyleyebiliriz. Diğer taraftan, konuşmamızı, hatta evinizde bulunduğumu başkalarına haber verecek olursanız, insanları söylediklerinize inandırmak için epey çabalamanız gerekeceği konusunda sizi uyarmam gerekiyor. O işi hallettik."

"Güven böyle bir şeydir işte," dedi Stephen; ama başbakan onu duymazdan geldi.

"Ne yapmam gerektiğini çok düşündüm. Buraya içgüdülerime yenik düşüp gelmiş değilim. Doğal yollardan, resmi biçimde bir araya gelebileceğimizi, aklımdakileri size en azından ima edebileceğimi düşünmüştüm. Yemek davetine katılamamanıza çok üzüldüm."

Mutfakta telefon çalıyordu. Stephen alışkanlıktan sandalyesinde doğruldu, sonra yine paltosunun içine gömüldü.

"Devam etmeden önce, bunları hiç hesaba katmadığınızı varsayarak, konumumun kendine özgü kısıtlamalarından bahsetmem gerekir. Charles'la irtibat kurmak istiyorum; kişisel olarak, demek istiyorum. Klişeler doğru. Liderlik, tecrit anlamına geliyor. Sabah uyandığım andan gecenin geç saatlerine dek etrafım devlet memurlarıyla, danışmanlarla, iş arkadaşlarıyla sarılı. Benim mesleğimde bir şeyler hissetmeye, duyguları ifade etmeye yer yoktur; dolayısıyla, bu insanların hiçbiriyle kişisel konuşmalar yapamam. Geçmişte bu konuda hiç zorluk yaşamamıştım. Ama şimdi, dışa vuracak bir şeylerim olduğundan kendi-

mi hapsedilmiş, tuhaf biçimde yetersiz hissediyorum. Bihaber. Başkaları düşüncelerini kâğıda döküp postaya verebilir. Malum nedenlerden ötürü, bunu yapmam söz konusu bile değil. Bulunduğum yerlerde telefon o kadar karmaşık yollardan kontrol edilir, gözetlenir, filtrelenir ki, özel bir konuşma yapmayı aklımdan bile geçiremem. Charles'la resmi düzeyde iletişime geçmeye çalıştım elbette; ama o tür çabaları görmezden gelmekle yetiniyor. Sanırım karısı araya giriyor. Artık neredeyse çarem kalmadı."

Stephen, "Avam Kamarası'ndaki konuşmanız pek zayıf değildi," dedi.

Başbakan sessizce devam etti. "Charles'la yıllar önce bir ekim ayında, yeni parlamenterlere verdiğim bir yemek davetinde tanıştım. Enerjisi, zekâsı –beni güldürmeye kararlı bir hali vardı– ve çekiciliği, partinin arkasında durduğu her şey için duyduğu coşku inanılmazdı. Benimle dalga geçtiğini, pek anlamadığım bir şeyi taklit ettiğini sanmıştım; bu da onun akıllı, ama biraz güvenilmez olabileceğini düşünmeme neden oldu. Sonraki birkaç karşılaşmamız sonucunda bu izlenimim yok oldu; onu bayağı sevmeye başladım. Çok genç, neşeli, komikti, birçok alanda da işine yarayacak deneyimleri vardı. Onu görmek –onu hiçbir zaman yalnızken görmüyordum elbette– beni her zaman neşelendiriyordu. Charles için bir gelecek planlamaya başladım. Halkla ilişkiler türü bir iş. Günün birinde etkileyici bir parti başkam olacağım düşünüyordum.

Onu eğittim, bu pozisyona gelmesinde zorluk çıkmasın diye ismini duyurmasını tavsiye ettim. Çok fazla deneyim kazanması gerektiğini düşünüyordum. Sonra kimse onu durduramayacaktı. Çocuk bakımı tasarısını başlattığımda, Charles'ın bazı alt komitelerin sorumluluğunu üstlenmesine özen gösterdim. Bu da bize ara sıra gizlice buluşma fırsatı verdi. Birçok fikri vardı; buluşmalarımızı dört gözle

bekler oldum. Gereğinden fazla sayıda randevu ayarlamaya başladım. Genç bir adamla bağ kurmamın sıra dışı, sapkınca olduğunu düşünebilirsiniz..."

"Hayır," dedi Stephen, "hiç de değil. Ama Charles biriyle evli. Siz de aile değerlerini desteklersiniz."

Başbakan, "Ha, şu mesele," dedi. "Charles'ın çocuğu yok, ayrıca karısıyla kurduğu şeye aile demeye bin şahit ister. Malum, çok mutsuz bir ilişkileri var."

"Sahiden mi?"

"Charles genel merkezde olmasına, tasarının devam etmesine, bütün üyelerin katıldığı olağan kabine toplantılarına rağmen onu gene de çok az görebiliyordum. Bu nedenle, uzun uzun düşündükten sonra istihbarata haber salıp Charles'ı, şey, her gün yirmi dört saat boyunca izletmeye başladım. Aklımda en ufak bir şüphe yoktu elbette. Ülkesine, hükümete en az benim kadar sadıktı. Hakkında dosya açılmaması için pek çok zahmete katlandım. Görüyorsunuz ya, onu takip ettirmek, her an onunla birlikte olmanın bir yoluydu. Anlıyor musunuz?"

Stephen başını salladı.

"Her akşam saat yedide, Charles'ın son yirmi dört saatteki hareketleriyle, kimlerle görüştüğüyle ilgili ayrıntılı, daktiloya çekilmiş bir rapor alıyordum. Bunları gece geç saatlerde yatağımda, evrak çantasındaki olağan belgeler ile Dışişleri Bakanlığı'nın telgraflarını okuduktan sonra okuyordum. Alışkanlıklarını, sevdiği yerleri, arkadaşlarını öğrenmeye başladım. Sizin de epey yardımınız dokundu. Charles'm koruyucu meleği gibiydim.

Aylar boyunca raporlar birikmeye devam etti; insanın sevdiği romantik bir romanı tekrar tekrar okuması gibi –o tür şeyler okumam gerçi–, eski sayfaları karıştırıp duruyordum. Karısının Charles'a ne kadar az eşlik ettiğini, Charles'm politik kariyerine, en azından evlerinin dışındayken, mesafeli durduğunu fark ettim."

"Karısının bir işi vardı," dedi Stephen.

"Size öyle geliyor olabilir. Charles'ın rahatsız edici başka alışkanlıkları olduğu da ortaya çıkmaya başlamıştı. Streatham'daki, Shepherd's Bush'taki, Northolt'taki, işinin olmayacağı adreslere uğruyordu. Sizi temin ederim ki, istihbarattan araştırmalarını derinleştirmesini istememenin altında kıskançlık değil, kaygı yatıyordu. Charles'ın fahişelere gittiğini öğrendiğimde ne kadar şaşırdığımı tahmin edebilirsiniz. Sonradan, bunların birtakım gelişmiş zevkler konusunda ziyadesiyle uzmanlaşmış hizmetler veren yerler olduğu ortaya çıktı."

"Ne tür zevkler?"

"Müşteriler kılık değiştiriyormuş. Daha fazlasını öğrenmek istemedim. Ama bunun evliliğindeki büyük bir mutsuzluğu işaret ettiği belliydi. Yapayalnız bir erkek gibi davrandığına şüphe yoktu. Sonuçta tek bir yere gitmekle de yetinmiyordu. Ona yardım etmem, onunla konuşmam, onu rahatlatmam gerektiğini düşündüm. İstifa mektubunu aldığımda, bir toplantı için bahane bulmaya çalışıyordum. Altüst oldum, hatta sinirlendim. Suffolk'ta da izlenmesini istiyordum; ama istihbarat, doğru dürüst bir sonuç elde edilmemesine rağmen, bu kadar insan gücünün bu işe ayrılmasından şikâyet etmeye başlamıştı. İnandırıcı bir açıklama yapmadan, insanları Suffolk'a göndermek şüphe uyandıracaktı. Bu nedenle, o dönemden beri Charles'la hiçbir irtibatım kalmadı. Eski raporlar ile tasarı nedeniyle yaptığımız toplantının notları dışında elimde hiçbir şey yok."

Stephen ifadesiz bir ses tonuyla konuşmaya çalışıyordu. "Niye bir gün ayırıp oraya kendiniz giderek onu görmüyorsunuz?"

"Hiçbir yere tek başına gidemem. Güvenlik görevlileri bir yana, nükleer acil telefon hattını da yanıma almam gerekir; ki bu da en az üç mühendis demektir. *Ayrıca* fazladan bir şoför. *Bir de* müşterek karargâhtan biri."

Stephen, "Vicdan namına silahları bırakın," dedi.

Başbakan alakasız sözleri görmezden gelmekte ustaydı. "Nasıl olduğunu, ne yaptığını bilmek istiyorum. Bana telefon edecektiniz, hatırlarsanız."

"Orada sadece bir gece kaldım, daha çok da karısını gördüm. Charles iyi sanırım, sakin görünüyor, kitap yazmayı düşünüyor."

"Siyasi kariyeri hakkında konuştu mu? Benden hiç bahsetti mi?"

"Ne yazık ki hayır."

"Charles oğlum olacak yaşta olduğundan bunlar size gülünç geliyordur."

"Elbette gelmiyor." Telefonu yine çalıyordu.

Başbakan, Stephen'ın masasındaki saate baktı. "Sizden Charles'a kısa bir mesaj iletmenizi istiyorum, Bay Lewis. Onunla görüşmek istiyorum; telefonda değil, yüz yüze. Yalnız kalmayı tercih ederse, son bir görüşmenin ardından isteğine saygı duyacağım. Onun benimle irtibata geçmesi daha kolay olur; ne yapacağını biliyor. Yakında onunla görüşecek misiniz sizce?"

Stephen başını salladı.

"Mesajımı iletirseniz minnettar kalırım."

İkisi de ayaklanmamasına rağmen, konuşmanın sonuna gelmişlerdi. Hükümet lideriyle yalnız olmak, yıllardır sürüp giden bir iç monoloğu dile dökmek için bir fırsat, her şeyin sorumlusuyla yüzleşip örneğin her konuda içgüdüsel olarak güçlünün yanından olunmasının, kişisel çıkarların yüceltilmesinin, okulların satılmasının, dilencilerin vs. hesabını sormak için bir fırsattı; ama bunlar konuştukları şey kadar önemli değilmiş, olsa olsa, Stephen'm kuşkusuz iyi çalışılmış yanıtlar alacağı eskimiş tartışma konuları gibi görünüyordu.

Stephen'm aklına Thelma geldi. "Mesajınızı memnuniyetle ileteceğim."

Başbakan parfüm kokuları saçarak ayağa kalktı; tokalaşırlarken gülümsüyordu. "Formu imzaladınız mı?"

"Evet."

"Güzel. Size tamamen güvenebileceğimi biliyorum."

Yarımay şeklinde gözlükleri olan beyefendi ahşap sandalyeden çıkan gıcırtıları duymuştu; başbakan yaklaştığı sırada kapı açıldı. Stephen çıkıp gitmelerini izledi. Yalnız kalır kalmaz da yola çıkmadan önceki son hazırlıklarını yapmaya koyuldu. Ateşi söndürdü, çalışma odasının pencerelerini kilitledi. Taş pervazda kar birikmeye başlamıştı. Çalışma masasının çekmecelerinden birini açıp, boş bir defterin yapraklarının arasından, acil durumlar için sakladığı altı tane elli poundluk banknot çıkardı.

Koridora çıktığında, kolları telefonlarla dolu olan adamın ön kapıdan çıkmak üzere olduğunu gördü. Diğerleri hemen arkasından adamı takip ediyordu. En son çıkanlardan biri, tiyatroculara özgü bir el hareketiyle, Stephen'm yemek odasını incelemesi gerektiğini işaret eden bir güvenlik görevlisiydi. Kirli çay fincanlarıyla eski dergiler de dahil her şey yerine geri konmuştu. Masanın üzerinde odanın el konulmadan önceki halini gösteren bir polaroid vardı. Stephen titizliği için adama teşekkür etmek amacıyla arkasına döndü, ama adam da gitmişti.

Işıkları söndürdü, çantasını aldı, üç ayrı anahtarla sokak kapısını kilitledi. Bay Cromarty'nin bir kat aşağıdaki dairesi karanlıktı. Stephen yazdığı notu bulmak için çantasını karıştırırken duraklamak zorunda kaldı; notu kapının altından attığı sırada üst katta telefonun çaldığını duydu. Tereddüt içinde, olasılıkları hesaplamaya koyuldu. Acele edip anahtarları doğru dürüst kullanırsa yetişirdi belki. Ama yeterince geç kalmıştı. Çantasını yeniden alıp merdivenleri üçer üçer inmeye başladı. Kolunu henüz görmediği taksiyi çevirmek için kaldırıp, gürültüyle akan trafiğe, kaldırıma doğru koştu.

Trenin gelmesine yarım saatten az vardı. Kendini o kadar huzursuz hissediyor, rasgele savrulan düşüncelerinin akışını korumaya o kadar uğraşıyordu ki, gar kafesinin nemli, insan nefesine boğulmuş gürültüsünde kendine yer açacak hali yoktu. Kafenin yanındaki barda, sıkı içiciler üç şişeyi çoktan devirmişti, birileri bağırıyordu. Stephen bir elma satın aldı, mektubu postaladı, platformda, parlak betonun soğukluğu nedeniyle ayaklarını yere vura vura bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. İstasyona az önce giren dizel motorlu trene yaklaştı. Lokomotifte, canavarı kapatmaya uğraşan makinist düğmelere basıp duruyordu. Çocukken makinistlere yaklaşmaya hiç cesaret edememişti. Şimdi, bu iş iyice güçleşmişti. Ağzından dumanlar çıkararak, elmasını yiyerek, anlamsız bir umuda kapılmış gibi görünmemeye çalışsa da, makinistin içinden kendisini yanına çağırmak geçebilir diye yerinden kıpırdamadan duruyordu. Ama kolunun altına katlanmış bir gazete sıkıştırmış adam aşağı iniyordu. Stephen'a bakmadan yanından geçip gitti.

Platforma gelmeden önce, bilet gişesinin büyük kapılarının yanında, dilencilerden oluşan kalabalık bozuk bir fotoğraf makinesinin etrafına toplanmıştı. Yüz kişiden fazlaydılar; soğuktan kaçmak için içeri girmişlerdi. Birçoğunun üstünde, ordunun dağıttığı ihtiyaç fazlası paltolar vardı. On dakikası olan Stephen onlara doğru yürümeye başladı. Dilenmiyorlardı. İstasyonlarda dilenmek yasaktı; kimse de etrafta bu kadar dilenci varken para vermeyi göze alamıyordu. Ama kalabalığın kıyısındaki birkaç iyimser, sanki dudaklarını oynatmadan yanlarından geçen insanlara sesleniyordu. Diğerleri sessizdi. Garın bir köşesinde uysalca, topluca bir şey bekliyor da olabilirlerdi. Dilencilere çorba ya da yemek fişi dağıtılacak olabilirdi.

Günlerdir giyilen elbiselerden, alkollü içeceklerden

yükselen tatlı koku bu buz gibi havada dahi keskindi. On metrelik havalandırma ızgarası tıka basa dolu bir yatakhaneye dönüşmüştü. Stephen ızgara boyunca yürüdü. Havanın ısınacağı iki ay sonrasına dek idare edebilirlerse, büyük ihtimalle aynı dertlerin yeniden başlayacağı ertesi sonbaharı görebileceklerdi. Bu gece, palto giymeyen azınlık için zorlu geçecekti. Stephen sıranın sonuna gelmiş, gözünün bir yerden ısırdığı birine bakıyordu. Sert, küçük kemikli, bir anlığına yaşı anlaşılmaz hale gelen bir yüzdü bu. İri, yaşlı bir adama yer açmak için, demir parmaklıklara doğru, dizlerini kendine iyice çekip kıvrılmıştı. Donuk gözleri açıktı, Stephen'ın arkasında bir yerlere bakıyorlardı. Stephen bunun eski bir arkadaşı, öğrencilik yıllarından tanıdığı ya da rüyasında gördüğü biri olduğunu düşünmeye başlamıştı. Er ya da geç rozet takan bir tanıdığa rastlayacağını her zaman biliyordu. Sonra onu gördü; geçen sene, on ay önce para verdiği kızı. Naylon anorağın altındaki grileşmiş sarı bukleleri tanıdı. Kime ait olduğu belli olmasına rağmen, yüzü değişmişti. Şakacı canlılığı ortadan kaybolmuştu. Tedirginlikten birbirine yaklaşmış yüz hatlarının etrafında tombullaşıp gevşemiş teni çiçekbozuğundan kabarmıştı. Kollarını göğsünün üstünde kavuşturmuştu.

Kıza paltosunu vermeye karar vermişti. Palto eskiydi; Stephen da sıcak trene binmek üzereydi. Paltosunu çıkardı, çantasını yere bıraktı, çömeldi, kızın çok yorgun olduğu ya da umursamadığı için değiştirmediği görüş alanına girdi. Bu kızda Kate'i nasıl gördüğünü hatırlamaya çalıştı. Elini kızın dar omzuna koydu. Kızın yanında duran adam bir dirseğine dayanmış uzanıyordu. Bu kadar iri bir vücut için sesi tiz, can sıkacak kadar neşeliydi. "Vay vay. Sevdin demek. Kız seninle ilgilenmiyor." Adam güldü.

Stephen paltosunu kızın vücuduna sarıp eline dokundu. Eli hava kadar soğuktu. Stephen kızın yüzüne dokun-

du; kızın gözleri boş boş bakmaya devam ediyordu, artık hiçbir şeyi umursayacak durumda olmadığı ortadaydı. Stephen çantasını yerden alıp doğruldu. Paltosunu geri almasına artık imkân yoktu. Ceplerini boşaltıp boşaltmadığını hatırlayamıyordu. Arkasında bir düdüğün çalındığını duydu, tren gıcırdayarak hareket etmeye başladı. İstasyondaki saate bakınca, bir buçuk dakikadan az zamanı kaldığını gördü.

Adam bir Stephen'a bir paltoya bakıyordu. Kurnazca, "Git hadi," dedi, "yoksa treni kaçıracaksın."

Stephen durumu polise bildirecek olursa bu akşam Londra'dan ayrılamayacağını biliyordu. Bir an eli ayağı titredi, geri çekildi, dönüp hızlı hızlı yürümeye, bir görevlinin platform boyunca trenin kapılarını kapatarak yürüdüğünü görünce koşmaya başladı. Eliyle buz gibi kapı kolunu yakalayana kadar arkasına bakmadı. Birkaç yüz metre ileride, görüş alanından bir anlığına posta treni geçse de, dizlerinin üstüne çökmüş adamın paltoyu yukarı kaldırdığını, ceplerini karıştırdığını gördü. Tren sarsıldı. Stephen kolu çekip içeri girdi, her zamanki gibi en boş koltukları aramaya başladı.

İki saat sonra, hiçbir görevli personelin bulunmadığı Suffolk İstasyonu'nda trenden sadece dört kişi indi. Stephen telefon kulübesi bulmak için önce kötü ışıklandırılmış platformu, ardından da istasyonun önünü baştan sona kat ederken, kendisiyle birlikte trenden inenler üç ayrı arabayla otoparktan ayrıldı. Dört-beş santimetre kalınlığındaki ince bulutlarla sarılmış olan ayın dumanlı ışığını dağıtan kar yağışı durmuştu. İstasyon kentin hemen dışında, kırlara çok yakın, evlerde kullanılan tekli ampullere benzeyen yüksek direklere asılmış lambalarıyla göze çarpan bir yoldaydı. İlk kez karşılaştığı mutlak sessizlikle şaşkına dönen Stephen durakladı. Sonra ceketinin yakasını kaldırıp biraz

ilerdeki otele yürümeye başladı. Boş bardan telefonla taksi çağırdıktan sonra elektrikli kömür ateşinin yanına oturup içmeye başladı.

Taksinin şoförü, Stephen'ın emniyet kemerini bağlamasına yardım etmekte ısrar eden sıcakkanlı, anaç bir kadındı. Taksicilik işini, ehliyeti iki Noel önce iptal edilen kocasından devralmıştı. Şimdi evi kocası çekip çeviriyor, kadına bakılırsa da, o işe bayılıyordu. Kadın ise yeni bir hayat keşfetmişti. Durmadan konuştuğu, arabayı da abartılı bir dikkatle kullandığından, on beş millik yolu alınaları kırk beş dakika sürdü. Stephen bacaklarına, yüzüne gelen sıcak hava akımının keyfini çıkarıyordu. Kadınla yaptığı sıradan konuşmanın akışından, dikiz aynasından sarkan tüylü zarın sallantısından büyülenmiş bir halde, sentetik kürkten koltuk kılıfına iyice gömüldü.

Şoför, Darke'ların tekerlek izleriyle dolu patikasına kadar gitmeyi kabul etti. Stephen'ı ormanın kıyısında bıraktığında saat sekiz buçuktu. Stephen bir kez daha sessizliğin içinde durakladı. Taksinin arka lambalarının yolda tökezleye tökezleye gözden kaybolmasını izleyip, kendini sessizliğe, şaşılacak kadar çıplak olan ağaçlara alıştırmaya çalıştı. Thelma ile Charles'm arabayı duymuş olmaları gerekirdi; Stephen ağaçların arasından bir ışık görmeyi, birinin kendisine seslendiğini duymayı bekliyordu. Durup bekledi; ama hiçbir şey olmuyordu. Çantasını alıp artık görüş alanındaki ön kapıya yürümeye başladı. Kapının önündeki kar bozulmamıştı; yüksek, çıplak çalıların –yaz aylarının o koyu yeşil tünelinin– meydana getirdiği paralel çizgilerin arasından uzanan patikada da hiç ayak izi yoktu.

Alt kattaki pencerelerden gelen sarımsı ışık dışında ev karanlıktı. Stephen sessizce kapıyı çaldı, hiçbir ses duymayınca kapıyı açıp itti. Thelma yüzü kapıya dönük olarak, iki mumum aydınlattığı yemek masasında oturuyordu. Stephen'ı gördüğünde yüzünde hiçbir değişiklik olmadı.

"Kusura bakma, geç kaldım." Oda soğuktu. Thelma'nın yanına oturdu. "Bir şey mi oldu? Charles nerede?"

Thelma altdudağını emdikçe, kırın sessizliğinde kulağa yüksek gelen ıslak bir ses çıkıyordu. Stephen'm paltosunu bıraktığına pişman olacağı kadar uzun bir süre, tam bir dakika geçti. Titremeye başlamıştı; hiç değilse ısınmasını sağlayacak bir şeylerin olması gerekiyordu. Elini Thelma'nın elinin üstüne koydu. Sanki bir elektrik düğmesine dokunmuştu. Thelma başını çılgınca sağa sola salladı, sonra durup ağlamaya başladı. Stephen'm içindeki çocuk, yaşlı bir kadını ağlarken görmekten rahatsız olmuştu. Thelma, Stephen'ın kendisini teskin etmesini istemiyordu. Elini Stephen'dan kurtarıp yüzünü kapamış, Stephen omzuna dokunduğunda ise omzunu silkmişti.

Stephen bir koltuktan battaniye alıp Thelma'yı sardı. Oturma odasmda bulduğu ısıtıcıyı içeri taşıdı. Thelma hıçkırıklarla ağlamaya devam ederken, külleri hâlâ sıcak olan odun sobasını yakmaya koyuldu. Bir şişe viski ile iki bardak buldu, mutfaktan bir sürahi su alıp geldi. Thelma sakinleştiğinde oda ısınmıştı. Ama ellerini yüzünden çekmiyordu. Sonra ansızın ayağa kalktı. "Affedersin," diye mırıldanıp yukarı çıkmaya koyuldu. Stephen, Thelma'nın banyoya girdiğini duydu. İçki doldurup ocağın yanına otururak kötü haberlere kendini hazırladı.

Thelma yirmi dakika sonra, kolunda kalm bir hırka ve elinde el feneriyle döndü. Bunları masaya koyduktan sonra, Stephen'ın sandalyesinin yanına oturdu; Stephen'm elini ellerinin arasma alıp sıkıca tuttu. Artık biraz sakinleşmiş görünüyordu; ama bitkin, tükenmiş bir haldeydi.

"Burada olduğun için çok memnunum," dedi.

Stephen bekliyordu.

Thelma konuşmak için ayağa kalkıp masanın yanında durdu; yüzünü hafifçe başka tarafa çevirmişti. Hırkanın yün kıvrımlarını işaretparmağı ile başparmağı arasında çe-

kiştirip duruyordu. Hızlı hızlı, monoton bir sesle, kullandığı kelimelerin yanından hızla geçip gitmek istermişçesine konuşuyordu. "Charles öldü. Öldü. Ormanda şimdi. Onu taşımam gerekiyor. Gece boyunca orada bırakamam. Onu taşımama yardım etmeni istiyorum."

Stephen ayağa kalkmıştı. "Nerede?"

"Ağacının yanında."

"Düştü mü?"

Thelma başını salladı. Hareketinin gerginliği, kendine hâkim olacaksa konuşmaması gerektiğini düşündürüyordu.

"Bana bir palto lazım," dedi Stephen, "bir de bot."

Sonraki birkaç dakika boyunca sessizce, hızlı hızlı çalıştılar. Thelma, Stephen'ı eski bir ceket ile bir kazağın çivide asılı durduğu bulaşıkhaneye götürdü. İçeride kurumuş çamurla iyice ağırlaşmış bir çift lastik çizme de vardı. Stephen yerde bulduğu bir parça ipi, nasıl kullanacağını pek bilemeden cebine tıktı. Evden ayrılmadan önce sobadaki ateşi iyice harlamıştı.

Ay parlaktı ve patikanın gölgelik bir kısmı hariç el fenerini kullanmalarına gerek kalmamıştı. Stephen sormak istediği soruları erteliyordu. Duydukları tek ses çiğnedikleri karın gıcırtısı ile elbiselerinin hışırtısıydı.

Derken Thelma, "Charles bu sabah evden çıktı, öğle yemeği vaktinde dönmedi; hiç böyle yapmazdı. Onu aramaya çıktım, hava kararmak üzereyken de buldum. Eve nasıl döndüm hiç bilmiyorum. Galiba koşmuşum. Sonra seni aradım," dedi.

Yürümeye devam ettiler. Stephen, Thelma'nın daha fazla şey anlatmayacağından iyice emin olunca, sakınımla sordu. "Nasıl öldü?"

Thelma'nın sesi kararsız çıkıyordu. "Galiba oturmakla yetinmiş."

Donmuş bir çayın kıyısında, ince çatlaklarının derinliklerindeki minyatür tropik ormanın karla kaplı olduğu büyük bir kayanın yanından geçtiler. Semiz, yapış yapış tomurcuklar ile küçücük dallarını karın arasından havaya dikmiş mütevazı bitkiler ay ışığında dahi görülebiliyordu. Mevsimlerden biri, bir diğerini delip geçiyordu. Ağaçların arasındaki düzlükte, doğanın cömertliği sıranın kendine gelmesini bekliyordu. Patika ormanın merkezine doğru gidiyordu. Derinlere, önceki yazdan beri orada duran çürümüş meşeye doğru inmeye başladılar. Açıklığa ulaştıkları sırada Thelma yürüyüşünü yavaşlatmıştı. Uzakta, gölgelerin arasında ayırt edilemeyen yaşlı ağaçlar muazzam bir malikâne gibi yükseliyordu. El fenerini cebine sokmuştu; eldivensiz ellerini nefesiyle ısıtıyor, sonra da kollarını paltosunun kıvrımlarının arasına sokuyordu. Stephen'ın aklına, sormak istediği sorular dışında söyleyecek hiçbir şey gelmiyordu. Ceketinin cebinde bulduğu bilyeyi parmaklarının arasında çevirip duruyor, anlamsız bir biçimde, ne renk olduğunu tahmin etmeye çalışıyordu. Vahşi doğanın ortasında olmadığını bilmek insanı rahatlatıyordu; yakınlardaki kasaba gökyüzünün bir bölümünü kahverengi ışıklarla aydınlatıyordu; bir mil uzaktaki yoldan iki araba geçti; kat ettikleri bakımlı arazide çitler, korular eksik olmuyordu. Dünya üzerinde başka kimsenin var olmadığını düşündüren tek şey, havanın soğukluğuydu.

Açıklığın üstünü örten yüksek ağaçlar, orada olan şeyi, Stephen ile Thelma'nın oraya neden geldiğini biliyor gibiydi. Gölgede kalmış açıklığa girerlerken Thelma, Stephen'a el fenerini verdi. Thelma tereddüt ediyordu. Stephen ilk kayınların hizasına geldiğinde, Thelma birkaç yüz metre arkasında hareketsiz duruyordu. Stephen'ın yola tek başına devam etmesi gerektiğini anlatmak için elini kaldırdı.

Stephen, pek çok yaşıtı gibi, ölümle çok az karşılaşmıştı. O gün göreceği ikinci cesede doğru yürürken, rutubetli

odaların, siyah kumaşın, organların arasmda sıkışmış, yağlı derinin gözeneklerinden sızan gazın kokusunu aldığını, kokunun tadını boğazında duyduğunu hissetti. Geçmişte yaşadıklarıyla, gerçeklerle hiçbir ilişkisi bulunmasa da, aklmdan uzaklaştırmakta zorlandığı bir duyguydu. Kokuyu içinden temiz havaya saldı. Kendini buraya sadece bir iş yapmak, bir arkadaşının yükünü sırtlanmak amacıyla geldiğine inandırmak için ipi cebinden çıkardı, yürürken, işini görecek şekilde sarmaya çalıştı.

Küçük açıklığa istediğinden daha hızlı vardı. El fenerinden çıkan sarı huzme mavi bir şeyin üstünden geçti. Olduğu yerde durup ışığı tekrar aynı noktaya doğru hareket ettirdi. Ağzmdan çıkan buhar nedeniyle etrafı zor görüyordu. Gömleği, karnı, neyse ki uzun olan fitilli kadife pantolonun bel kısmını gördü. Stephen kendini cesedin yüzüne bakmaya hazır hissetmediği için ışığı önce bacaklarına, ardından da parmakları dik, yayvan duran çıplak ayaklara tuttu. Cesedin yanında bir elbise yığını vardı, bir kazak paltonun üstünde duruyordu, yığının kıyısında ise ayakkabılar ile çoraplar vardı.

Dar bir ışık konisine bağlı olmak Stephen'ın kendini tedirgin hissetmesine neden oluyordu. El fenerini söndürdü, sırtını ağaçlara verip bakışlarını diğer taraftaki belirsiz cismin üstünde tutarak açıklığın çevresini dolaştı. Bedenin hareketsizliği Stephen'ı korkutuyordu; ama hareket edebileceği düşüncesinden de korkuyordu. Charles sırtını platformu inşa ettiği ağaca vermiş, oturuyordu. Otuz-kırk santimetre üstünde, çaktığı ilk çivinin belli belirsiz gölgesi görünüyordu. Cesede bir metre kadar yaklaşınca el fenerini yaktı. Charles'ın omuzlarında, gömleğinin kolundaki kıvrımların üstünde beş-altı santimetre kalınlığında, erimemiş kar vardı. Kucağında epey bir kar birikmişti, başının üstünde de üçgen şeklinde bir kar birikintisi vardı. Burnu, üstdudağının çevresi de karla kaplıydı. İğrenç bi-

çimde komik bir görüntüydü. Stephen avuçlarını birleştirip karı temizledi, başı ile omuzlarında birikenleri silkti, işaretparmağıyla da burun ile dudağın etrafındaki taneleri sildi.

Bu sonuncusu, Charles'ın dudağına temas etmesine ve geri çekilmesine neden oldu. Çok yumuşaktı, parmağı dişetlerinin üstünde kaymıştı; Stephen bir sıcaklık hissettiğini düşündü. Arkadaşının önünde, iki metre uzakta durup el fenerini yüzüne tuttu. Gözleri kapalıydı. Stephen rahatladı. Charles'ın başı ağaca dayalıydı; yüzünden, eğer bir ifadeden söz edilecekse, yorgunluk ifadesi okunuyordu. Bacaklarını dümdüz uzatmıştı, kolları yanına sarkmıştı, avuçları yerde karın içindeydi, ellerinin üstü karla kaplanmıştı. Gömleğinin en üst üç düğmesi açıktı.

Stephen el feneriyle elbise yığınını dürttü. Elbiselerin arasında bir not vardıysa bile Thelma onu bulmuş olmalıydı. Doğruldu, cesedi kaldırmayı geciktiriyordu. İpi yine çıkardı; aına onu kullanmanın hiçbir yolunu bulamıyordu. Sonunda arkadaşının ayaklarının dibine diz çöktü, elleriyle belini kavradı, kendine doğru çekti. Doğrulurken, cesedi omzuna almak için kalçalarını kavradığında Charles'ı dikleştirdi.

Ayağa kalkıp patikayı bulmak için etrafında beceriksizce dönerken, arkasından, Charles'ın başının beline baskı yaptığı yerden, "o" harfinin fısıldanışı gibi, hayal kırıklığı ifade eden derin bir iç çekiş geldiğini duydu. Stephen, Charles'm cesedini kara düşürürken küçük bir çığlık atıp yana sıçradı. Şimdi yine cesedi sürüklemesi, ağaca dayaması, sonra da en zor kısmı tekrarlaması, yani yüzünü arkadaşının yüzüne yaklaştırması gerekiyordu. Cesedin ağırlığıyla ikinci defa doğrulduğunda, bu kez hiç ses duymadı.

Yönünü birden değiştirecek olursa sendeliyordu. Aksi takdirde, eşit dağıldığı için altından kalkabileceği bir yük-

tü. Tenis sayesinde formdaydı. Patikada yürümeye başladı; nispeten aydınlık olan açıklık geride kalırken, el fenerinin cebinde kaldığını fark etti. Ama ay iyice yükselmişti; gölgeler küçülmüştü. Başlangıçta, Stephen'a sıkıntı veren, cesedin ağırlığından ziyade Charles'ın gövdesinden omuz kemiklerine, sırtından aşağıya yayılan soğukluktu. Ceset Stephen'ın ısısını açgözlülükle emiyordu; sanki birazdan yer değiştirecekler, ısınıp hayat bulan ceset Stephen'ın soğumuş vücudunu kulübeye taşımaya başlayacakmış gibiydi.

Stephen hem terliyor, hem de titriyordu. İleride, ağaçların arasından geniş açıklığın aydınlığını görebiliyordu. Thelma bıraktığı yerde bekliyordu. Yaklaşırken, Charles'ı Thelma'nın ayaklarının dibine bırakmayı düşündü. Stephen dinlendikten sonra, Thelma cesedi doğrultmasına yardım edebilirdi. Ama Thelma, Stephen yaklaşır yaklaşmaz dönüp geldikleri yöne doğru yürümeye başladı. Aceleyle yürüyor, arkasına bakmıyordu. Stephen'ın yapabileceği tek şey, Thelma'nın peşinden gitmekti.

Koruluğa varıp çukurun hafif yokuşunu tırmanmaya başladıkları sırada, cesedin ağırlığı Stephen'm özellikle bacaklarını, boynunu, Charles'ın dizlerine sarılmış kollarını ağrıtmaya başlamıştı. Thelma sadece bir kez, el fenerini Stephen'ın cebinden çıkarmak için durmuştu. Henüz birbirlerine tek kelime etmemişlerdi.

Ağrılar arttıkça, kulübeye varana dek Charles'ı yere indirmemeye iyice karar verdi. Kötü bir arkadaş olmanın kefaretini ödeyecekti. Arkadaşını geçmişte yarı yolda bırakmıştı; şimdi bırakmayacaktı. Stephen ağrıya bu tür kahramanca düşünceler sayesinde katlanıyordu. Ama nihayet Thelma kulübenin bahçesinden bulaşıkhaneye geçip, cesedi oraya bırakmasını istediğini söylediğinde, doğru kasları harekete geçiremedi; kasları kendi kontrolü dışında kasıldı.

Parlak ışık altındaki kapalı yerde, yükünü bir kenara bırakamadan ayakta sallanmaya başladı. "Tut," diye bağırdı. "Tanrı aşkına, al şunu üstümden!"

Stephen hijyen kaygısından ziyade, ölülerle hayatta olanlar arasındaki bağlantıyı yeniden kurmak düşüncesiyle, ellerini yıkamak için doğruca mutfak lavabosuna gitti. Mutfak çok sıcak ve karanlıktı. Mutfaktan çıkıp oturma odasına doğru yürümeye başladı. Yıllar önce, uzun bir koridor elde etmek için duvarlardan biri kırılmıştı. İçeride çok az mobilya vardı, içerideki hava temiz, tazeydi. Thelma oturma odasına önceden girmişti, üzerinde mantosuyla pervazda oturuyordu. Stephen koltuklardan birine yöneldi, ama oturamayacağını hissetti. Elleri titrememesine rağmen, tüm varlığı yüksek bir frekansta zangır zangır zangırdıyor gibiydi. Kulaklarında ya da odada, duyma eşiğinin kıyısında olan bir ağıt vardı. Cilalı parkelerin üzerinde, koltuktan karşı duvara kadar yürüyüp geri döndü. İçinden koşmak geliyordu. Şu an tenis kortunda olsa harikalar yaratacağını düşündü. Thelma odayı baştan sona kat etti, az önce pervazında oturduğu pencerenin bitişiğindeki pencerenin yanına geldi, aynı yolu geri yürüdü. Stephen topuklarının yüksek bir ses çıkardığı parkede yürüyüp geri döndü. Thelma yanmayan şöminenin önünde durdu. Thelma'nın fısıldadığını düşünen Stephen başını kaldırıp baktı, ama ses Thelma'nın birbirine sürttüğü ellerinden geliyordu. Mutfağa gidip viski ile iki bardak getirdi. İçkiyi bardaklara koymakta zorlanıyordu.

Viski tuzlu gelmişti. "Buna tuz mu koyuyorlar?" diye sordu. Thelma şaşırmış gibiydi, Stephen da soruyu tekrarlamadı. Thelma yine de durakladıktan sonra başını salladı. Bardağı iki eliyle tutarak odada Stephen'm peşi sıra yürümeye başladı. İçkiyi yudumlarken sırtını Stephen'a dönmüştü.

Sonunda, yüzünü yine Stephen'a dönmeden, "Bunun sürpriz olmadığını bilmen gerekiyor," dedi. "Charles aynısını Londra'da da birkaç kez denemişti. Buraya gelmemizin ona iyi geleceğini düşünmüştüm. Ama aslında olacakları ertelemekten başka bir şey değildi."

Stephen, "Charles'ı iyi tanıdığımı düşünüyordum," dedi. "Ama belli ki yanılmışım."

"Genelde böyle oluyor. Manik, enerjik, başarılı yönünü dışarıya gösteriyor, benim payıma da geri kalan çılgınca çöküntüler kalıyordu. Buraya gelmek güya bu ikisini uzlaştıracaktı..." Thelma, Stephen'ın yanına gelmişti.

"Ama," dedi Stephen, "Buradaki tek dışarısı bendim."

Thelma, Stephen'a suçlamadan bakıyordu. "O gün Charles seni beklerken, haber vermeden çekip gitmene bozulduğu doğru. Senin onayına itibar ettiğinden değil; gerçi hoş olurdu bu. İstediği şey, kafana takmamandı."

Stephen soluksuz kaldığını hissediyordu, kolları ağırlaşmıştı. Arkasına bakıp oturdu. "Kafama taktım galiba," dedi üzüntüyle.

Thelma koltuğun koluna oturdu. "Beni yanlış anlama. Sonuç olarak hiçbir önemi olmazdı. Kesinlikle senin tavrına bağlı bir durum değildi. Öyle bir şey demek istemedim. Sana daha çok şey anlatabilir, neyle karşılaşacağın konusunda seni hazırlayabilirdim. Ama Charles bu fikre sıcak bakmadı. Kendisi hakkında o şekilde konuşmamızı, bir vaka haline gelmeyi istemiyordu." Sonra, "O aralar haklı olduğunu düşünüyordum," diye ekledi. Odanın diğer ucundaki saat on birde çalmak için ayarlanmıştı. Konuşmaya ancak saatin son çınlaması da yitip gittikten sonra devam edebildiler.

Thelma duygusal bakımdan yansız bir hal almıştı. Sıradan bir şeyden bahsediyormuş gibi, "Beceremedi," dedi. "Ünlü olmayı, insanların kendisine günün birinde başbakan olacağını söylemelerini, ama aynı zamanda da tasasız,

hiçbir sorumluluğu olmayan, dışarıdaki dünya hakkında hiçbir şey bilmeyen küçük çocuk olmayı istiyordu. Tuhaf bir kapris değildi bu. Tek başına geçirdiği anların tamamını ele geçiren, çok kuvvetli bir fanteziydi. Bunu düşünüp duruyor, insanların cinselliği istemesine benzer şekilde istiyordu. Kaldı ki meselenin cinsel bir yanı da vardı. Şort giymiş, mürebbiye rolü yapan bir fahişeye kıçını dövdürmüştü. Bunu biliyor olabilirsin, sana anlatmak istediği şeylerden biriydi. Devlet okuluna giden oğlanlar arasında epey sıradan olan, çocukça bir merak.

Ama işin o kadar iyi anlamadığı, o kadar rahat ifade edemediği daha önemli, duygusal bir yanı da vardı. Çocuk olmanın verdiği güveni, güçsüzlüğü, itaatkârlığı istiyordu; aynı zamanda da, çocukluğun getirdiği özgürlüğü istiyordu; yani para, karar vermek, planlar, talepler konusundaki özgürlüğü. Zamandan, randevulardan, programlardan, son teslim tarihlerinden uzaklaşmak istediğini söylerdi. Çocukluk, onun için, zamansızlıktı, çocukluktan mistik bir durummuş gibi söz ederdi. Tüm bunları arzuluyor, benimle bu konular hakkında durmadan konuşuyor, bu şeyler yüzünden bunalıma giriyordu; ama bu arada para kazanıyor, tanınan biri haline geliyor, yetişkin dünyasında kendine yüzlerce sorumluluk yaratıyor, kendi düşüncelerinden kaçıyordu. Kitabın *Limonata* onun için çok önemliydi. O kitabın, benliğinin bir yönünün öbür yönüyle konuşması olduğunu söylüyordu. Arzularına karşı sorumluluğu olduğunu, zaman fırsatları elinden almadan bu konuda bir şeyler yapması gerektiğini fark etmesini sağladığını söylüyordu. Fani olduğu konusunda bir uyarıydı. Hemen bir şeyler yapmazsa sonsuza dek pişman olacaktı."

Thelma burnunu temizledi. Tarafsız, analitik halini koruyordu.

"Ama hiçbir şey yapmadı. Basmakalıp tutkulardan vazgeçmek zordur. Bir kez intihara teşebbüs etti – doğru-

sunu söylemek gerekirse epey gönülsüz bir teşebbüstü. Bildiğin gibi, iş değiştirmeye, öncekinden daha başarılı olmaya devam etti. Korktuğu gibi de, yıllar hızla geçip gitti. Üzerindeki baskı gittikçe artıyordu. Siyasete girip hükümette çalışmaya başladı. Yine kitabını okuyordu. Şu çocuk bakım kitabı projesi yüzünden okuyordu. Başbakan Charles'tan onca patırtı çıkaran çocuk bakımı elkitabını isimsiz olarak yazmasını rica etti, ki siyaset dünyasında bunun anlamı yazmasını emretmesidir. Kitap üzerinde başbakan Charles'la birlikte çalıştı. Onu beğenenler de vardı; cinsel yönden demek istiyorum. İğreniyordu, ama kur yapmaktan da kendini alamıyordu. İşinde ilerlemek istiyor, bu isteğinin önüne bir türlü geçemiyordu. Liderinin gözetimi altında o elkitabını yazdı, senin kitabını da yeniden okudu. Her şey tekrar karışmaya başladı, plan yapmaya başlamak istiyordu. Umutsuz olduğunu söylüyordu. Zamanı kalmamıştı. Bunu elde etmesi lazımdı; onun hatırına bunun olmasını sağlamam, küçük bir çocuk olmasına izin vermem için bana yalvarıyordu. Sonunda kabul ettim. Ya bunu elde edeceğini ya da paramparça olacağını düşünmüştüm. Benim de işime gelmişti tabii; iyi ki de öyle oldu, zira kızgın olsam bu iş yürümezdi. Londra'dan ayrılmak istiyordum, ders vermekten yorulmuştum, kitabımı yazmam gerekiyordu; üstelik bu evi, evin etrafındaki araziyi seviyordum.

Bu takıntının nereden kaynaklandığı, geçmişinde, yeniden yaşaması ya da tamamlaması gereken bir şey mi olduğu, yoksa kaçırdığı bir şeyin tesellisi mi olduğu hakkında sık sık konuşurduk. Charles bunu öğrenmeyi gerçekte hiç istemedi. Sanırım karşılaşabileceği şeylerden korkuyordu. Belki de hastalığı onu koruyordu. Charles on iki yaşındayken annesinin öldüğünü biliyorsun, dolayısıyla ergenlik dönemini onunla ilişkilendirdiği söylenebilir. Bir de, sekiz yaşındayken çekilen küçük, korkunç bir fotoğraf vardı. Fo-

toğrafta Charles, sigorta dünyasında epey önemli biri olan babasının –adamın kalın kafalı ve zorba biri olduğunu hatırlıyorum– yanında duruyor. Fotoğrafta babasının küçük bir kopyası gibi görünüyor – aynı takım elbise ile kravat, aynı kibirli poz ile yetişkinlere özgü ifade. Belki de çocukluğunda sevgi görmemişti. Ama çocukken annesini kaybeden ya da korkunç hırslara sahip babaları olan insanlar, Charles'ın cinsel, duygusal arzularına kapılmaksızın büyüyebiliyor. Yaptığımız konuşmalarda sorunun kökeninin yakınından bile geçmemişizdir herhalde.

Neyse, her şeyi öylece bırakıp buraya geldik. Bir süre boyunca, havalar sıcakken, her şey çok güzeldi – hatta güzelden de öte, rüya gibiydi. Başkalarına aptalca, fantastik gelecek şeyler bizim için sıradan şeyler haline gelmişti. Gün boyunca ormanda oyun oynayan, yemek yiyen, uyumak için eve gelen küçük bir çocuğa annelik yapıyordum. O kadar mutlu olduğunu, o kadar az şeyle yetindiğini daha önce hiç görmemiştim. Yalnız kalmayı sevdiğini keşfetti. Elinde hiç kitap görmememe rağmen bitkilerin isimlerini öğrendi. Eve döndüğündeyse tamamen neşeli, şefkatli oluyordu. Geceleri on saat boyunca deliksiz uyuyordu. Önceleri dört-beş saatle idare ederdi. Sen geldiğinde hayal kırıklığına uğradı; ama bu onu ciddi biçimde etkilemedi.

Sonra birdenbire kış bastırdı, Charles da Londra'da neler olup bittiğini merak etmeye başladı. Gazete almamızı istedi, ama ben bu fikre karşı çıktım. Eski bir radyoyu tamir etmeye çalıştı, beceremeyince de öfkeye kapıldı. Sonra tekrar çalışmaya başlamazsa paramızın kalmayacağından bahseder oldu, ki saçmalığın daniskasıydı. En kötüsüyse başbakandan onu Dawson Sokağı'na davet eden, Lordlar Kamarası'nda kendine yer bulabileceğini, yani asilzade olabileceğini, aynı zamanda da hükümette bir göreve getirilebileceğini, ilerideyse yükselebileceğini ima eden mektuplar almaya başlamasıydı.

Gece boyunca sıkıntı içinde oturuyor, günlerini hâlâ ormanda, masumiyetini yitirmemeye çalışarak geçiriyordu. Ama zaman geçtikte zorlaşıyordu bu. Üstünde şortla ağaç eve çıkıyor, Lord Eaton adını alıp almaması gerektiğini, başkasının bu adı kullanıp kullanmadığını düşünüyordu. Kusura bakma Stephen, kasten gülmüyorum. Trajikti, ama aynı zamanda da tek kelimeyle gülünçtü. Ağlamıyorum. Ağlamayacağım. Haliyle, uzun uzun konuştuk. Başka şeylerin yanında psikanalizi de önerdim, ama her İngiliz gibi o da psikanalize soğuk bakıyordu. Onunki kadar güçlü çatışmaları olan birinin, her tür yargılamayı reddetmesinin sıra dışı olduğunu söylediğimde, çocuklar gibi korkunç bir öfke ve huysuzluk nöbetine tutuldu. Sahiden de yere yatıp zemini yumruklamaya başladı.

Ondan sonra depresyonu gün geçtikçe arttı. Kapana kısılmıştı. Londra'ya, eski hayatına dönecek olursa, eski özlemlerinin, dürtülerinin onu dibe çekmeye başlayacağını, buradaki basit, güvenli hayatını özleyeceğini önceki deneyimlerinden biliyordu. Burada kalırsa da, gerçek dünya demeye başladığı şeyle arasındaki, gittikçe büyüyen ilgisizliği yüzünden sonsuza dek acı çekecekti. Sabrım tükeniyordu. Çalışmalarım iyi gitmiyor, her şey beni yoruyordu. Etraflıca düşündükten sonra, siyasete geri dönmesi gerektiğine karar verdim. O dünyada yıllarca ayakta kalabilmişti; mutsuz olacağı varsa bile, her şeye sahip olamayacak bir çocuğun mutsuzluğundan başka bir şey olmayacaktı bu.

Bu konuyu ona açıp konuşmaya başladığımızda hepten yıkıldı, ardından bir tartışma yaşadık. Bu sabah oldu bu. Beni kendisini kapının önüne koymakla, yapmak istediği şeye engel olmakla suçladı. Ne yazık ki sinirlerime hâkim olamadım. Elimden geldiğince ona yardım etmeye çalıştığımı söyledim. Artık biraz da kendisinin sorumluluk alması gerekiyordu. O da aynen bunu yaptı. Kendine zarar vererek bana zarar vermek istedi – baştan aşağı depresif bir akıl yü-

rütme. Ormana gidip oturdu. Kendini kapının önüne koydu. Bütün intiharlar gibi bu da alınganlığa dayanıyordu, çocukçaydı. Ne kadar üzgün olursam olayım, onu affedeceğimi hiç sanmıyorum."

Thelma duyduğu öfke nedeniyle ayağa kalkmıştı. Stephen, Thelma'nın odada bir aşağı bir yukarı yürümesini izlemeye başladı. Odaya yine sıkıntılı bir hava hâkim olmuştu.

Stephen sonunda, "Charles o çocuk bakım kitabını yazdıysa," dedi, "neden o kadar sert olmuş o kitap? Gördüğüm kadarıyla, çocuk olduğunu hisseden birinin yazabileceği bir şey değil o."

"Kitabı hemen okudum," dedi Thelma. "Charles'ın sorununun kusursuz bir örneği olmuş. Bu işe soyunması hayal dünyası yüzünden oldu, o kitabı o şekilde yazmasının nedeni de patronunu memnun etme isteği. Hesaplaşamadığı şey buydu zaten; o yüzden de mahvoldu. Çocuksu niteliklerinin hiçbirini sosyal hayatına yansıtamazdı – onu o kadar komik, açık, kibarken sahiden görmeliydin Stephen. Aşırı hassaslık saydığı bu şeyleri çılgınca telafi etmeye çalışmakla yetindi. O uğraşlar, bağırışlar, gücü tekeline almalar, tartışmaları kazanmalar, hep zayıflığını bastırmak içindi. Dürüst olmam gerekirse, iş arkadaşlarımı, bilimsel kurumları, o kurumları çekip çeviren erkeklere bakıp bir de bilimi, yüzyıllar boyunca nasıl düzenlendiğini düşününce, elimden sadece Charles'm durumunun genel bir sorunun aşırı bir örneği olduğunu söylemek geliyor."

"Söylediklerinin doğru olduğuna eminim," dedi Stephen.

Thelma'nın öfkesi şimdi Stephen'a yönelmişti. "Öyle diyorsun. Ama geçen seneyi, *kendi* mutsuzluğunu, bütün o bocalamaları, katatoniyi bir düşün, hem de her şey gözünün önündeyken... Bir şeyin doğru olduğunu söylemekle doğru olduğunu bilmek arasındaki farkı o zaman anlarsın belki."

Stephen koltuktan kalkmıştı. "Sen neden bahsediyorsun?" diye sordu. "Gözümün önünde olan neymiş?"

Thelma durakladı, o kısa sessizlik yerini telefonun gürültüyle çalan ziline bıraktığında Stephen'a yanıt vermek üzereydi. Thelma daha telefonu açmadan, Stephen bütün akşam boyunca açılmayan telefon sesleri duyduğunu fark etti.

Thelma, "Öyle mi?" diyordu. "Burada, benimle. Harika. Evet, bana güven. Tamam..." Almacı Stephen'a uzatıp, boştaki eliyle ağızlığı kapattı. Sorusunu yanıtsız bırakmayacağı belliydi. "Julie," dedi. "Julie gözünün önündeydi. Seninle konuşmak istiyor."

Stephen ahizeyi alıp dinlemeye başladı.

Thelma ağız dolusu gülümsüyor, kasılmış, yaşlarla dolu gözlerini Stephen'dan ayırmıyordu.

9

"Çocuklar bizim için kömürden, hatta nükleer enerjiden bile daha büyük bir kaynaktır."

– *Onaylı Çocuk Bakımı Elkitabı*'ndan, MKB

İskoçya'dan Londra'ya gitmek üzere yola çıkan bir gece treni, doğuya doğru kavis çizerek Norfolk ile Suffolk'tan geçtikten sonra, sabah biri yirmi geçe yerel istasyonda kısa süreliğine durdu. Stephen, Thelma'mn arabasını ödünç almış, anahtarları kararlaştırdıkları gibi koltuğun altına bırakmış, platforma trenin varmasına bir dakika kala gelmişti. Görevliye yataklı kompartımanın parasını ödedikten sonra, ineceği yere varır varmaz kendisini uyandırmasını tembihledi. Ayaklarını yatağın başucuna uzattı, buzlanmış camdaki gözetleme deliğinden, vagonun ön kısmının gölgesinin, külün karaltısının arasmdan geçişini izlemeye koyuldu. Yandaki kompartımandan, sevişen bir çiftin yatağı duvara çarptıkça çıkan boğuk sesler geliyordu. Yirmi dakikadan uzun süre boyunca değişmeden sürüp giden sesi, tutkunun o korkunç kararlılığını düşündü. Bir daha o tür bir istek duyacak mıydı acaba? Tren bir sonraki istasyonda durmak için yavaşlamaya başladığında, sesin ritmi de yavaşladı; kompartımanları birbirinden ayıran duvara vurup duran, serbest kalmış bir şeyin sesiydi demek ki.

Şehrin dış mahallelerine girdikleri sırada uykuya dalmıştı; kapının şiddetle vurulmasıyla aniden uyandı. O kafa karışıklığıyla, ısrarla devam eden sesi yanlış yorumlayarak bavulunu da alıp platforma, bir gece önce ayrıldığı platforma fırladı. Ayakta hafifçe sallanırken kendine geldi. Yakınlardaki bir trene postayla dergileri yükleyen hamallar dışında istasyonda kimse yoktu. Uyku mahmurluğundan henüz sıyrılamamışken taksi bulmak için yürümeye başladı. Durakta hiç taksi yoktu, istasyonun dışındaki caddeyse bomboştu. Sert esen soğuk rüzgârdan korunmak için ceketinin yakalarını kaldıran Charles, St. Paul'e doğru yürümeye başladı. Işıklarını söndürmüş bir taksi onu aldığında, yarım saattir yürüyordu. Şoför nehirden geçip evine dönecekti; Stephen'ı Victoria İstasyonu'na götürmeyi kabul etti.

Stephen birkaç dakika sonra cam paneli kenara iterek şoföre kendisini Kent'e götürmesi için iki yüz elli pound teklif etti.

Şoför hemen başını salladı. "Yok, almayayım. Kusura bakma, ama uyumam lazım."

"Üç yüz olsun o zaman."

"Olmaz."

"İki bin beş yüz olsa?"

Taksi durdu, şoför başını arkaya çevirdi. "Önce parayı göreyim."

Stephen adama boş ellerini gösterdi. "Bir fiyatın var mı diye merak etmiştim."

Şoför tekrar yola koyulurken gülmeye başladı. Yolculuğun sonunda Stephen'dan parayı alırken, dudaklarında hâlâ bir gülümseme vardı.

Biraz da yakınlardaki aşevleri nedeniyle, bu istasyon bir öncekinden daha kalabalıktı. Kapalı bilet gişesinin yanında, elma şarabıyla şeri içilen, kalın paltolarına sarınmış, sendeleyip duran tipler nedeniyle sessiz geçen bir parti vardı. Her biri dev bir tulumbanın başında olan üç siyah kadın,

farklı yönlerden gruba gittikçe yaklaşıyordu. Platformların alt kısmında, onlarca erkek trenleri gelişigüzel yüklüyordu. Sık sık, uzaktaki çatıdan ruhsuz bir bağırış yükseliyordu. Stephen, hareket tahtasından, burada durup Dover yönüne gidecek bir sonraki trenin üç saat sonra, altı kırk beşte ayrılacağını öğrendi.

Yarı pornografik dergi tomarlarıyla yüklü, tıngırdayıp duran bir at arabasının arkasından yürüdü. Araba durduğunda, gidip sürücüye Dover'a gidecek bir posta treninin olup olmadığını sordu. Adam omzunu silkip arabayı boşaltmaya hazırlanan hamallara soruyu tekrarladı. Yarım ağızla, ikiyi yirmi geçe diye mırıldandılar – yani bir buçuk saat önce. Stephen oradan ayrılmak üzereydi ki, genç bir çocuk olan hamallardan biri trenlere meraklı birinin hevesiyle konuşmaya başladı.

"Oraya bu saatte sadece bakım trenleri gider."

"Nerede bu trenler?"

"Adamları ikna edemezsin ama." Yine de, platform rampasının gecenin karanlığına eğim yaptığı yeri işaret etti.

Stephen çocuğa teşekkür etti, arkasından keskin bir bağırış eşliğinde yükselen "Hey!"i, bunu takip eden cesaretlendirici kahkahaları duymazlıktan gelip yürümeye başladı.

Peron, yolcuları daha ileri gitmemeleri konusunda uyaran tabeladan sonra, istasyonun çatısının altından kül kaplı dar bir yol boyunca ilerleyen ray yığınına doğru uzanıyordu. Yaklaşık iki yüz metre ileride, yüksek park lambalarının aydınlattığı bir yan hatta, arkasında tek bir vagon bulunan bir dizel motorlu tren duruyordu; vagon da, lokomotif de parlak sarıya boyanmıştı. Stephen hiç düşünmeden o tarafa doğru yürümeye başladı. Lokomotifin yanına geldiğinde, yukarıdaki, kalın, siyah buklelerini bereyle düzgünce örtmüş, kendi yaşlarındaki adamı gördü. Stephen berenin iyiye işaret olduğunu, mizah duygusuna sahip olmanın kanıtı olduğunu düşündü.

Motor sesini bastırmak için bağırdı. "Sen makinist misin?"

Adam başını salladı.

"Biraz konuşalım."

"Gel o zaman."

Bavuluyla birlikte, acemice yukarı çıktı. Ilık, dar bölmede tahmin ettiğinden çok daha az gösterge vardı. Zemin, ayaklarının altında hoş bir biçimde titriyordu. Gözüne karton kapaklı iki polisiye roman, bir termos, bir tütün kutusu, bir çift dürbün ile iç içe geçirilmiş bir çift kalın yün çorap takıldı. Kiralık odalar gibi kirli, samimi bir yerdi. Makinist Stephen'a yer açabilmek için diğer kapıya doğru çekilmişti. Stephen, makinist sandalyelerinden birine oturmamak için kendini zor tutuyordu. Oturması küstahlık olurdu.

Oturmak yerine elini sandalyenin üstüne koyup, "Dover'a giderken beni yol üstünde indirip indiremeyeceğini merak ediyordum," dedi. Konuşurken elini arka cebine atıp elli poundluk bir banknot çıkardı. "Bunun kurallara uygun olmadığını biliyorum, o yüzden de..."

Parayı tutan elini ileri uzatmıştı. Makinist oturdu, dirseğini kontrol paneline koydu, elini yanağına dayadı. Paranın üstünden Stephen'a baktı.

"Polisten falan mı kaçıyorsun?"

Açıklama yapmaya hazırlıklı olmadığı için Stephen'ın aklına sadece gerçeği söylemek geldi. "Karım, eski karım beni acilen yanına çağırdı." Oturma hakkını elde ettiğini düşünerek sandalyeye oturdu.

"Onu en son ne zaman gördün peki?" Makinist, sanki söz konusu kadını tanıyormuş gibi, zamiri iyice vurgulamıştı.

"Geçen haziran."

Adam yüzünü buruşturup, "Anlaşıldı," dedi.

Stephen adamın açıklama yapmasını ya da bir karara varmasını beklemeye başladı; ama dirseğine dayanmaya

devam eden, boştaki eliyle düğmelerle oynayan makinist hiçbir şey söylemiyordu. Stephen parayı diğer eline geçirdi. Teklifini geri çektiği anlamına gelebilir diye, cebine sokmaya cesaret edemiyordu. Farklı bir yöntem uygulamayı düşünmeye başladığı sırada, ön camdan, ışıkların yana doğru hafifçe kaydığını gördü. Tren yürüyüş hızından da düşük bir hızla ilerliyordu. Çeyrek mil ilerideki makas köprüsünde, ışıklı işaretlerden oluşan bir mekanizma değişmişti; gerçi Stephen hangi renklerin eklendiğini ya da değiştiğini hatırlayamıyordu. Makinist sandalyesinde doğrulmuştu. Makine rayların birbirine karıştığı işlek, karmaşık noktada uzak bir köşeye yöneldikten sonra hızlarını artırdılar.

Stephen bu gürültü sona erene dek bekleyip, "Teşekkür ederim," dedi. Makinist Stephen'a bakmadıysa bile, beresini düzeltmiş olması teşekkürü kabul ettiğinin bir işaretiydi.

Yana bakmaktansa ileriye bakmak, toprak setlerin ya da evlerin arka bahçelerini görmektense sarmal şekilde, miller boyunca uzanan metal kurdeleyi, çarpışma noktası incelikle hesaplanarak daralan demiryolu donanımını görmek tamamen yeğdi. Londra'nın güneyinden hızlarını artırarak geçerken yağmaya başlayan kar, Stephen'ın ileriye doğru gitmekten aldığı hazzı çoğaltmıştı; açık uçları etrafında dönüp duran, trene sıkıca yapışan kar tanelerinden oluşan burgacın içine doğru son sürat ilerliyorlardı.

Makinist dilini şaklatıp saatine baktı. "Nereye gitmek istiyordun?"

Stephen durağın adını söyledi.

"Eski karın orada yaşıyor, öyle mi?"

"Oranın yaklaşık üç mil güneyinde."

Makinist, hareket etmeye başlamalarından beri ilk kez Stephen'a baktı. "İstasyonlarda durmak zorunda değiliz."

Stephen çiftliği, yoldaki eğimi tarif etmeye çalıştı; derken aklına Çan geldi.

"Orayı biliyorum," dedi makinist. "Seni yakınlarda indiririm."

İşlerine her gün araçlarla gitmek zorunda olanların yaşadığı evlerin arasından, banliyölerin portakal rengi parlaklığından, kırsal bölgenin kararmış kalıntılarına doğru ilerlediler. Kar yavaşladı, sonra tamamen durdu. Hızlarını artırdılar. Stephen parayı hâlâ sımsıkı tutuyordu. Banknotu bir kez daha uzattı; ama bakışlarını önlerindeki raydan ayırmayan makinist bir elini hilal biçimindeki pirinç tutamaçta, diğerini ise cebinde tutmaya devam ediyordu.

"Eski karına ver. Herhalde para ona lazım olur."

Stephen parayı cebine soktu, hiç değilse adını söylemesi gerektiğini düşündü.

Makinist, "Edward," diye yanıtlayıp, seyyar bir atölye ile iaşeyi bir ekibin o sabah çalışmaya başlayacağı yere götürdüğünü söyledi. Bir tünelde çalışıp yağmurlar nedeniyle bozulmuş ray yatağını düzelteceklerdi. Güzel, eski bir tüneldi; güneydeki en güzel tünellerden biriydi. Önceki hafta çatının tuğla işçiliğini, girişin payandalarını el feneriyle inceleyip hayran kalmışlardı.

"Tünelin içi katedral gibi. Yukarısına yaptıkları şeye havalandırma kemeri de denebilir, üstelik kimse göremiyor." Hat iki yıl içince kapanacaktı. Edward, biraz durakladıktan sonra, "Bir daha da açmayacaklar," dedi. "Araziyi satacaklar, hattı da bir daha açmayacaklar."

Stephen, "Çok mantıksız," dedi.

Edward başını salladı. "Gayet mantıklı dostum. Sorun da bu. Karanlık bir katedralmiş. Ne anlamı var ki? Kapat gitsin. Yerine otoyol yap. Ama otoyolların ruhu yok. Hiçbir çocuk köprüde durup da arabaların plakalarını bir kenara yazmaz."

Küçük istasyona varmaları bir saat sürdü. İstasyonu geçer geçmez Edward yavaşlamaya başladı. "Hemzemin geçitte bırakacağım seni. Yolu hemen bulursun. Tepeyi çık, di-

ğer taraftan aşağı inip ormanın içinden kavşağa gelene kadar yürü. Orada sağa dönünce barı görürsün."

Otomatik çalışan kavşağın diğer tarafında durdular. "Çok naziksin."

"Hadi bakalım, uza. Kovulmak istemiyorum, senin de işin gücün var."

Stephen raylara atladı, Edward da çantasını attı. Ardından büyük bir kargaşa yaşanmaya başlandı. Dev makine yavaşça ilerlemeye başladığında kükrüyordu; Stephen'ın arkasında ise, anahtarlar yolu eski haline getirirken çanlar çalıyor, kırmızı ışıklar yanıp sönüyordu. Derken bir dakika içinde etraf sessizliğe gömüldü.

Kavşağın ilerisinde, tepe dimdik yükseliyordu. Son kar yağışından beri buradan hiç araba geçmemişti; önündeki yol sıra sıra çalıların arasında kesintisiz ilerleyen beyaz bir şeride benziyordu. Önündeki ay nihayet batmaya başlamıştı. Perili bir yoldu burası. Stephen yolun kıyısında, yanındaki, rüzgârın, yağmurun altında bisikletlerini iten, dile dökülmemiş, uyuşmayan düşüncelerine dalmış genç çiftin bilincinde olarak, sessizce yürüyordu. O genç insanlar şimdi neredeydi? Onları kendisinden ayıran, kırk üç yılın ötesindeki şey neydi? Burada yaşadıkları an, gittikçe silinen bir yankı gibiydi. Bisikletlerin arka tekerleklerinin çıkardığı sert tıkırtıları, bir örnek olmayan, bir hızlanıp bir yavaşlayan adımları duyabiliyordu. Stephen tepeye onlarla birlikte varıp onlarla birlikte durdu.

Bir mil ileride, göz alıcı yol yokuş aşağı kavis yaparak ormana giriyordu. Stephen çantasını yere bıraktı, kayışları omzuna göre ayarladı, ardından çıkış takozundaki koşucularla özgü, kaygı dolu bir ustalıkla ayakkabısının bağcığını yeniden bağladı. Doğrulup derin derin nefes almaya başladı. Bu zorunlu uğraşlarının mide duvarını gerdiğini, vücuduna soğuk bir titreme yaydığını hissediyordu. Yüksekliğin verdiği gizli kalmış enerjinin tadını son bir kez çıkarıp öne

eğildi, kendini onu aşağı çeken, hızını karda hiç çaba harcamadan artıran tepeye bıraktı. İki yüz metre sonra, nefesini adımlarına uydurmuştu. Çantasını atsa havalanacağını hissediyordu. Dönmesine yardım etmek için dünyayı ayaklarıyla dövüyordu; bu nedenle, hızla yaklaştığı nesneler de aynı hızla Stephen'a yaklaşıyordu. İlk ağaçların arasına girip ormana, yolun kar örtüsünü ikiye böldüğü yere varmıştı. Annesinin Stephen'ı yok etmeyi tasarladığı ağaçta karar kıldı. Hızını artırdı; fakat artık deniz seviyesine indiği için daha zor nefes alıyordu. Kavşak dört yüz metre ilerideydi; işlenmemiş toprakta, karın örttüğü tümseklere takıla takıla, kestirmeden gitmeye başladı.

İkinci yol daha genişti; neye benzediğini, kenardaki kalabalık uzun boylu ağaçlar hatırlatıyordu. İleride telefon kulübesi, yükselti ile yolun bozkıra girdiği keskin dönemeç; daha yakınında, sağında ise, bu ışıkta karakalemle kabaca yapılmış bir taslağa benzeyen Çan vardı. Verandayla aynı hizaya gelip etrafına bakmaya başladı. Yaşadığı şeyin anne babasının yaşadığı anın sadece karşıtı olmadığını, devamı, bir tür tekrarı olduğunu işte o zaman anladı. Hemen ardından da Thelma'nın gülümsemesi ile Edward'ın bütün o aylar boyunca neler olup bittiğini hemen anlaması yüzünden içine doğan his kesinlik kazandı; bir anda tüm kederinin, bütün o nafile bekleyişin anlam dolu zamanla, akla gelecek en doyurucu açıklamayla çevrelendiğini kavradı. Tüm bunları fark etmesi üzerine sevinçten bağırmaya başlayıp yokuş yukarı, Julie'nin kulübesine giden yolda koşmaya başladı.

Ön kapı kilitli değildi. Doğrudan doğruya, sıcaklığı, hafifçe ekmek ile kahve kokması nedeniyle tetikte olması gerektiğini düşündüren oturma odasına açılıyordu. Kapıyı kapattığında, bir manto ile mantonun arkasına asılmış eşarpta Julie'nin parfümünün kokusunu duydu. Kömür

ateşinden gelen ışık zemini aydınlatıyordu; odanın geri kalanı ise yarı karanlıktaydı. Ovalanmış çalışma masasındaki defterlerin yanında, çobanpüskülü demetleriyle dolu toprak bir vazo ile altında sarı bir toz bezinin bulunduğu bir keman vardı. Yıkanıp ütülenmiş çamaşırlar, bir sandalyenin üzerinde derli toplu bir şekilde duruyordu. Sandalyenin yanında, yerde ise, gece gökleriyle ilgili bir kitap, bir fincan, bir de fincan tabağı vardı. Odanın ortasına geldiğinde önce yatağın o tamdık gıcırtısını, sonra da başının üzerinde ayak seslerini duydu.

Merdivenin başına kadar yürüyerek, "Benim," diye seslendi. Tırabzanın gölgesi duvarda eğilip kalınlaşıyordu. Julie merdivenin başladığı yerde duruyordu. Stephen geceliğinin beyazlığını gördüğünü sandı; ama açıkça görebildiği tek şey, Julie'nin önünde tuttuğu mumun ışığında aydınlanan yüzüydü. Julie'nin yurtdışına çıkıp çıkmadığını düşündü. Yanmış görünüyordu.

Julie, "Çabuk geldin," diye fısıldadı. "Yukarı gel."

Stephen odaya girdiğinde, Julie yatağa geri dönmüştü. Nefesinin henüz düzelmemiş olduğunu ondan saklamaya çalışıyordu. Julie'nin, koştuğunu bilmesini istemiyordu. Mumun dışında, şifoniyerin üzerinde bir lamba, ocakta ise ateş vardı. Julie'nin etrafı, yorgan boyunca kitaplarla, gazetelerle, bir dergiyle, nota sayfalarıyla doluydu. Yatağın yanında çiçekler ile karton kutuda meyve suyu duruyordu. Arkasında ise beş-altı tane kabartılmış yastık vardı. Stephen yatağın ucunda durarak çantasını yere bıraktı. Şimdilik daha fazla yaklaşmak istemiyordu.

Julie yorgam kendine çekti. Gölgelerin içinde bir yerlerde, bir şey yere düştü. "Galiba seninle konuştuktan sonra buraya döner dönmez sancılarım başladı. Ama merak etme, sancılar günlerce devam edebilir. Doğuma daha en az bir hafta var."

Stephen budalaca, "Bilmiyordum," dedi.

Julie başını sallayıp gülümsedi. Stephen'a baktıktan sonra başka tarafa dönen gözlerinin beyazı, yumuşak ışıkta ışıl ışıldı. Omuzları dökümlü bir hırka giyiyordu; hırkanın altında, düğmeleri iliklenmediği için büyük göğüslerinin arasının görünmesine neden olan pamuklu bir gecelik vardı. Bronz teni şehvetli görünüyordu. Elleri, göbeğinin kabarıklığının başladığı yerde vakur bir edayla duruyordu. Parmakları bile, diye düşündü Stephen, daha tombul görünüyordu. Julie parmaklarını aralayıp yatağa vurmaya başladı.

"Gel, otur."

Ama Stephen koştuğu için hâlâ nefes nefeseydi. Sırılsıklam gömleği sırtına yapışmıştı. Julie'nin yanına oturmadan önce odanın sıcaklığına alışması için biraz zaman gerekiyordu. Teklifi geri çevirirken, yarattığı etkiyi yumuşatmak için aklına gelen ilk şeyi söyledi. "Buraya bir demiryolu aracıyla geldim. Makinist bölmesinde yolculuk ettim."

"Çocukluk hayalin."

"Makinist beni kavşakta bıraktı. Buraları biliyor gibiydi." Edward'ı ona tarif etmek, onu tanıyacak olsa seveceğini söylemek üzereydi ki, bunun zor, gereksiz bir iş olduğuna karar verdi. "Julie," dedi, "neden bana söylemedin?"

"Gel, otur buraya."

Durakladı, sonra ceketiyle süveterini bir sandalyenin arkasına, ayakkabılarıyla çoraplarını da kurumaları için ateşin yanına koydu. Yatağın etrafında dolanırken, ayaklarının altındaki sıcak tahtalar aklına tekrar ev fikrini, hayal edilmesi neredeyse imkânsız olan zevkleri getirdi. Yatağın kıyısına, Julie'nin işaret ettiği yerle pek alakası olmayan bir yere oturdu. Ama Julie onu daha yakına çekme konusunda kararlıydı. Stephen'ın iki elini de ellerinin arasına aldı. Stephen konuşamıyordu; katlanabileceğini düşündüğünden çok daha fazla sevgiyle karşılaşmıştı. Karnından ışıkla

sıcaklık yayılıyordu. Sanki hiç ağırlığı yoktu, çıldırmış gibiydi. Julie ona gülümsüyordu, neredeyse kahkaha atacaktı. En büyük dileği gerçekleşen birinin muzaffer neşesiydi bu. Julie'yi hiç bu kadar güzel görmemişti. Teni tıpkı bir çocuğunki kadar saydam görünüyordu. Julie'nin içinde büyüyen şey rahmiyle sınırlı kalmamış, her hücresini ele geçirmişti. Stephen'ın sorusunu yanıtlarken sesi hem tatlı hem de ciddi çıkıyordu.

"Beklemem gerekiyordu, zamana ihtiyacım vardı. Geçen temmuzda hamile olduğumu fark ettiğimde hem kendime, hem de sana öfkelenmiştim. Kendimi aldatılmış hissediyordum. Büyük bir haksızlıktı. Buraya yalnız kalmak, biraz daha güçlenmek için geldim. Hamile kalmak için olabilecek en yanlış zaman bu gibi geliyordu, kürtaj olmayı ciddi ciddi düşünüyordum. Ama bunlar sadece iki-üç hafta, kendimi hamileliğe alıştırana dek sürdü. Kendi isteğiyle yalnız kalmak insanı son derece anlayışlı yapabiliyor. Başka bir kayba daha katlanamayacağımı biliyordum. Ne kadar kolay hamile kaldığımı düşündükçe, olanlar bana sıra dışı gelmeye başladı. Kate'e hamile kalmam ne kadar uzun sürmüştü, hatırlıyor musun? Yanlış zamandan kastettiğim şeyin elverişsiz zaman olduğunu fark ettim. Bunu bir hediye olarak görmeye başladım. Zamanın daha derinlikli bir kalıbı olsa gerekti; doğru ile yanlış anlar bu kadar sınırlı olamazdı.

Sana o zaman yazabilirdim. Yazacak olsam gelirdin, biliyorum. Aramız düzelirdi, sorunlarımızı halleder, en zor kısmı geride bıraktığımızı düşünürdük. Ama bunun benim için tehlikeli olduğunu biliyordum. Seni o zaman arasaydım önemli konuların üstü örtülü kalacaktı. Buraya Kate'i kaybetmemizle yüzleşmeye geldim. Görevimdi bu, ya da işimdi diyelim; benim için evliliğimizden de, müziğimden de daha önemliydi. Yeni bebekten daha önemliydi. O kayıpla yüzleşmeseydim mahvolacağımı düşünüyordum.

Ölmek istediğim kötü, çok kötü günler oldu. Ne zaman öyle hissetsem, ölüm düşüncesi iyice güçleniyor, çekici hale geliyordu. Ne yapmam gerektiğini biliyordum. Zihnimde Kate'i kovalamaktan vazgeçmem gerekiyordu. Onun yüzünden acı çekmeye bir son vermem; onu kapıda beklemekten, ormanda görmekten ya da her su kaynatışımda sesini duymaktan vazgeçmem gerekiyordu. Onu sevmeye devam etmem, ama onu arzulamayı bir kenara bırakmam gerekiyordu. Bunun için de zamana ihtiyacım vardı; hamilelikten daha uzun süreceği vardıysa da, varsın öyle olsundu. Tamamen başarılı olamadım..."

Bakışlarını odanın bir köşesine çevirdi. Eski acısı sesinin kısılmasına neden oluyordu. Stephen, Julie'nin acısının burnunun direğini sızlattığını hissetti. Acının ortadan kaybolması için beklemeye koyuldular. Perdeler ardına dek açılmıştı; pencerenin en üst gözünde, barakanın kıyısına doğru inen ayın beyazımsı parlaklığı görülüyordu. Pencerenin altındaki masada, ebenin kullanması için hazırlanmış tıbbi malzeme paketi vardı. Paketin yanında, gardırobun gölgesinde kalmış, nergis dolu bir vazo duruyordu.

"Ama biraz gelişme kaydettim. Kate düşüncesini kafamdan silip atmamaya çalışıyordum. Kate üzerine, kaybımız üzerine dertlenmektense, düşünmeye çalıştım. Altı ay sonra, yeni bebek düşüncesi beni avutmaya başladı. Avuntum çoğalıyordu, ama çok yavaş çoğalıyordu Stephen. Hâlâ hiçbir gelişme kaydedemediğimi düşündüğüm günler oluyordu. Sonra bir gün, öğleden sonra yaylı sazlar dörtlüsü çıkageldi. Üniversiteden eski bir arkadaşı, bir viyolonselciyi de getirmişlerdi; Schubert'in do majör yaylı sazlar beşlisini çaldık, ya da çalmaya çalıştık. *Adagio*'ya geldiğimizde, ne kadar güzeldir bilirsin, ağlamadım. Hatta kendimi mutlu hissediyordum. O olay önemli bir adımdı. Ondan sonra yine doğru dürüst çalmaya başladım. Doğru dürüst

çalmayı bir kenara bırakmıştım, çünkü çalmak kaçış haline gelmişti. Zor besteleri önüme çekip üzerlerinde çılgınca çalışıyordum; düşünmemek için ne gerekiyorsa yapıyordum. Ama o olaydan sonra yine çalmak için çalmaya başladım; bebeğin doğumunu bekliyor, seni, birbirimizi gerçekten ne kadar sevdiğimizi düşünüyordum. Eskisi gibi hissetmeye başlamıştım. Bu şekilde olması gerektiği için üzgünüm. Ama doğrusunun bu olduğunu biliyordum. Artık hayatıma devam etmeye hazırım. Senin de güçlendiğin, kendi yolunda ilerlemeye devam ettiğin düşüncesine de güvenmem gerekiyordu. İşte o yüzden sana nihayet, dün bütün öğleden sonra telefon ettim. Telefonu açmamana dayanamıyordum..."

Stephen, Julie'ye ne kadar güçlendiğini göstermek istiyordu. Duyduğu mutluluk nedeniyle, yataktan fırlayıp tenis oynarken el arkasıyla topa nasıl yeniden vurabilmeye başladığını ya da eline bir kalem alıp kaligrafisini göstermeye, Julie için klasik Arapça bir şiir yazmaya hazırdı. Ama Julie'nin ellerini bırakamıyordu. Duru gri gözleri Stephen'ın sol gözünden sağ gözüne, ağzına, sonra tekrar gözlerine gidip geliyordu. Gülümsemesini bastırmaya çalışıyordu. Örtüleri itip Stephen'ın eline yol göstermeye başladı. Bebeğin başı doğum kanalına girmişti, birbirine dolanmış tüylerin yukarısındaki deri sıcak, kemik gibi sertti. Biraz daha yukarıda, Julie'nin sağ göğsünün altında, elinin altında bir çırpınma, bir tekme hissetti.

Bir şeyler söylemeye hazırlanan Stephen başını kaldırıp Julie'ye baktı. Julie, "Kızımız çok güzeldi, çok güzel bir çocuktu," diye fısıldadı.

Şaşkınlıktan donakalan Stephen başını salladı. Yitip gitmiş, yeri doldurulamayacak, kendileri için hiç büyümeyecek, geçen zamanın kendine özgü görünüşünü, hareketlerini sonsuza dek yok edemeyeceği çocukları için ağlamaya işte o zaman, üç yıl gecikmeli olarak başladılar. Birbirlerine

sarılmışlardı; ağlamak kolaylaştıkça, daha az acı verdikçe, gözyaşlarının arasında konuştular; birbirlerini, bebeği, anne babalarını, Thelma'yı seveceklerine söz verdiler. Kederlerinin muazzamlığında herkesi, her şeyi, hükümeti, ülkeyi, gezegeni, iyileştirme işini üzerlerine aldılar; ama işe kendilerinden başlayacaklardı; Kate'i kaybetmiş olmalarının bedelini hiçbir zaman ödeyemeyecek olsalar da, onu yeni çocukları vasıtasıyla sevecek, geri dönme olasılığını da akıllarından hiç çıkarmayacaklardı.

O süre boyunca yatakta yüzlerini birbirine dönüp yatmışlardı. Şimdi Julie ayağıyla çarşafları tekmeliyordu. Geceliğini kaldırdı, dönüp elleriyle dizlerinin üstünde yükseldi. Dirseklerini birbirinden iyice ayırıp yüzünü yastıklara gömdü. Stephen bu kadar vakur, kuvvetli bedeni, havaya kalkmış, geceliğinin işlemeli kenarlarının düzensizce çevrelediği kalçalarının tatlı çaresizliğini görünce Julie'nin adını mırıldandı. Sessizlik, birbirlerine verdikleri bütün sözlerde yankılanıp korudaki milyonlarca çam iğnesinin kıpırtısına karıştı. Stephen, Julie'nin içine yavaşça girdi. Etraflarında bir şeyler bir araya geliyor, iyice duyulur hale geliyor, tadı güzelleşiyor, ısınıyor, aydınlanıyordu; tüm duyular birleşip yükselme kavramı etrafında yoğunlaşıyordu. Julie arka arkaya, perdesi her biri şaşkınlıkla sorulmuş bir soru gibi inip çıkan bitkin *ah*'lar eşliğinde sessizce inliyordu. Bir süre sonra bağırarak, anlamların içinde yitip gitmiş Stephen'ın anlayamadığı, neşe dolu bir şey söyledi.

Sonra Stephen'dan uzaklaştı, sırtüstü yatmak istiyordu. Yatağa düzgünce uzanıp derin bir nefes aldı. Bir elinin parmaklarının ucunu göbeğinin altına yerleştirip kendini hafifçe okşamaya başladı. Stephen o güzel kelimeyi, *effleurage*'ı hatırlamıştı. Julie diğer eliyle Stephen'ın elini tuttu, kasılmaları yoğunlaştıkça, onu durumdan haberdar etmek için, elini daha güçlü sıkmaya başladı. Hazırdı, nefesini kontrol altında tutuyor, doruğa yaklaştıkça hafif soluklar haline ge-

lene dek hızlanan düzenli, ritmik nefesler alıp veriyordu. Julie bu ikinci yolculuğunda tek başınaydı; Stephen'm yapabileceği tek şey, kıyı boyunca koşup onu cesaretlendirici sözler söylemekti. Parmaklarının hareketleri arasmda yitip giden Julie, Stephen'dan uzaklaşıyordu. Tırnaklarını Stephen'm eline batırdı. Stephen'ın şakakları zonkluyor, etrafını iyi görememesine neden oluyordu. Konuşurken, korktuğunu belli etmemeye çalıştı. Ne söyleyeceğini düşünmesi gerekti. "Dayan biraz, mücadele etme, kendini bırak, dayan..." Sonra Julie'yle birlikte, nefesini dışarı kuvvetle vererek soluk soluğa kaldı, elini tutan parmaklar gevşedikçe o da yavaşladı. Julie'ye eşlik ediş biçiminin, tıbbi otoritelerce, babalara özgü âcizliğe karşı koymak üzere tasarlandığından şüpheleniyordu.

Doğum sancısı geçince birlikte derin bir nefes aldılar. Julie çok hızlı soluk alıp vermenin yarattığı mide bulantısına karşı koymak için elleriyle ağzını kapattı. Bir şey söyledi, ama sesi boğuk çıkmıştı. Stephen beklemeye başladı. Julie ellerini ağzından çekip alaycı alaycı gülümsedi. Bir fırtınanın ardından sığınaklarından çıkıyormuşçasına odaya geri dönüp kendilerine geldiler. Stephen ne hakkında konuştuklarını ya da konuşup konuşmadıklarını hatırlamıyordu. Konuştukları şeyin hiçbir önemi yoktu.

Julie, "Her şeyi hatırlıyor musun?" dedi. Stephen'm geçmişe dalmasını istemiyordu. Ne yapılacağını bilip bilmediğini soruyordu.

Stephen başını salladı. Julie'nin kitaplarından birine göz atmayı isterdi. Yarı yarıya hatırladığı kadarıyla, doğumun kesin aşamaları, bu aşamaların bir parçası olan farklı nefes alma teknikleri, kendini tutmanın bir vakti, kendini bırakmanın önemli olduğu bir zaman vardı. Ama önlerinde uzun bir gün vardı. Bol bol vakitleri olacaktı. Ayrıca önceki seferi de gayet iyi hatırlıyordu. O sefer ter silici, telefon memuru, ebenin angaryacısı, çiçekçi olmuş, şampan-

yaları kadehlere doldurmuş, doğum boyunca Julie ile konuşmuştu. Doğumdan sonra, Julie epey işe yaradığını söylemişti. Stephen ise sembolik bir değeri olduğunu düşünmüştü.

Giyindi, odanın diğer ucuna gitti, Julie'nin çoraplarından bir çift bulup giydi. "Ebenin telefonu nerede?"

"Ceketimin cebinde, kapının arkasında asılı. Çıkarken çaydanlığı da ocağa koy. Dönünce iki şişeye sıcak su doldur. Bir çaydanlık da yasemin çayı yap. İki ateşi de harlaman lazım. Kısık sesle verilen bu emirleri, annenin o mutlak kendi nüfuz alamnı ilan etme hakkını da hatırlıyordu.

Dışarıda, gün sadece göğün doğu kısmını aydınlatmıştı. Bulutlar tamamen ortadan kaybolmuştu; Stephen yıldızları ilk kez gördü. Ana ışık kaynağı hâlâ aydı. Islak ayakkabılarıyla tuğla patikada aceleyle yürürken, Julie'nin ihtiyatlı davranıp karı temizlediğini fark etti. Köşedeki telefon kulübesinin ışığı yoktu; numaraları parmağıyla körlemesine bulması gerekti. Numarayı çevirdiğinde, yakınlardaki kasabadaki tıbbi merkezin resepsiyonuyla konuştuğunu anladı. Endişelenmesine gerek yoktu. Ebeyle irtibata geçip bir saat içinde göndereceklerdi.

Dönüşte, yolun daha bir saat önce koşarak geçtiği ufak kısmında yürürken, yavaşlayıp neyin ne kadar değiştiğini iyice anlamaya çalıştı; ama derinlemesine düşünemiyor, gözünün önüne sadece ayrıntıları –çay, kütükler, sıcak su şişeleri– getirebiliyordu.

Döndüğünde kulübeye sessizlik hâkimdi. Çay tepsisini hazırladı, bitişikteki küçük sundurmadan odun getirdi, alt katta ateş yakıp üst kat şöminesi için bir sepete odun doldurdu. Doğumla ilgili kitaplar bulabilmek için Julie'nin kitap raflarını boş yere inceledi. Güçlü görünüp kendini cesaretlendirmek için mutfak lavabosunun önünde dakikalarca durup ellerini birbirine sürttü.

Tepsiyi sepetin üstünde dengeleyip sıcak su şişelerini kollarının altına sıkıştırdıktan sonra yalpalayarak üst kata çıkmaya başladı. Julie sırtüstü yayılmıştı. Islanmış saçları boynuna, alnına yapışmıştı. Telaşlı, huysuzdu.

"Geç kalmayacağını söylemiştin. Nerede kaldın?"

Stephen tartışmaya başlayacağı sırada asabiyetin doğum sürecinin bir parçası, kilometre taşlarından biri olabileceğini hatırladı. Ama kuşkusuz o aşamaya daha vardı. Bazı safhaları kaçırmışlar mıydı acaba? Julie'ye çay verip masaj yapmayı önerdi. Ama Julie birinin kendisine dokunma fikrine katlanamıyordu. Stephen rahat etmesi için çarşafları düzeltti. Önceki sefer ebe kendisiyle bebekle konuşur gibi konuşunca nasıl öfkelendiğini hatırlayınca, Stephen bir futbol antrenörü gibi konuşmaya başladı. "Bacağını oynat, şöyle. Güzel. Her şey iyi görünüyor. Doğru yoldayız." Stephen bu şekilde devam etti. Julie pek de sakinleşmemişti; ama boyun eğip çayını içti.

Külleri üfleyip bir avuç ince dalın arasındaki ateşi canlandırmaya çalışırken Julie'nin seslendiğini duydu. Hemen koştu. Julie başını sallıyordu. Parmaklarını karnına götürdü, sonra vazgeçip elini geri çekti.

"Bütün gece ayaktaydım. Çok yorgunum, hazır değilim."

Stephen'ın cesaret veren sözleri uzun bir çığlıkla yarıda kesildi. Julie nefes almaya çalıştı, sonra boğazından yine uzun, şaşkınlık dolu bir bağırtı çıkardı.

Stephen, "Dayan biraz, dayan..." demeye başlamıştı. Ama sözleri yine yarıda kesildi. Ne yapacağını şaşırmıştı. Julie'yi ritmik biçimde nefes almaya teşvik etmesinin bir anlamı kalmamıştı. Sert bir rüzgâr bütün talimatları Stephen'dan söküp almıştı. Julie, Stephen'ın önkolunu iki eliyle sımsıkı tuttu. Dişleri görünüyordu, boynundaki kaslar ile tendonlar ise kopacak kadar gerilmişti. Stephen yitip git-

mişti. Julie'ye kolunu uzatmak dışında elinden hiçbir şey gelmiyordu.

"Julie, Julie, yanındayım," diye seslendi.

Ama Julie yapayalnızdı. Nefes alıyor, sanki keyfi yerindeymiş gibi tekrar ama bu sefer daha çılgınca bağırıyordu, hatta ciğerlerinde hava kalmamasının önemi yoktu, çığlığının ardı arkası gelmiyordu. Kasılmalar nedeniyle yatakta dikleşip yana dönmüştü. Çarşaflar belinin etrafında düğümlenmişti. Stephen, Julie'nin harcadığı çaba nedeniyle yatağın çerçevesinin titrediğini hissetti. Boğazından son bir kez kesik kesik bir ses geldikten sonra, Julie yeniden nefes almaya başladı; bir yandan da başını sağa sola sallıyordu. Stephen'a, Stephen'ın arkasında bir yerlere bakan gözleri pırıl pırıl, azimle ardına dek açılmıştı. Bir anlığına kapıldığı ümitsizlikten sıyrılmıştı. Yeniden kendine hâkim olmuştu. Stephen, Julie'nin bir şey söyleyeceğini düşündü; ama kolunu tutan parmaklar yine sıkıca kenetlendi. Julie uzaklara savruldu. Dişlerinin etrafında iyice gerilen dudakları titriyordu, göğsünün derinlerinden zorlukla bir inleme, gösterdiği muazzam, insanüstü çaba nedeniyle tazyikli bir ses çıktı. Sonra ses yavaş yavaş dindi, Julie'nin başı yastıkların üstüne düştü.

Julie derin derin nefes alıp şaşılacak kadar normal bir sesle konuşmaya başladı. "Soğuk bir şeyler içmem lazım, bir bardak su." Kalkmaya hazırlanan Stephen'ı tuttu. "Ama gitmeni istemiyorum. Bebek geliyor galiba."

"Hayır, hayır. Ebe henüz gelmedi."

Julie, Stephen espri yapmış gibi gülümsedi. "Bir bak bakalım."

Çarşafı kaldırıp Julie'nin altına baktı.

Şaşıran, sarsılan, zamanın yavaşladığını hisseden Stephen rüya âlemine girdi. Etrafını sessizlik kapladı. Bir varlığın, tecellinin huzurundaydı. Dışarı fırlamış bir kafanın arkasına bakıyordu. Vücudunun geri kalanı görünmüyordu.

Yüzü ıslak çarşaflara dönüktü. Sessizliğinde, mutlak hareketsizliğinde karşısındakini suçlayan bir şeyler vardı. *Beni unutmuş muydun? Benim geldiğimi bunca zamandır fark etmemiş miydin? Buradayım. Yaşamıyorum.* Stephen başın tepesindeki ıslak saç sarmalına bakıyordu. Ne bir hareket, ne nabız, ne de nefes alıp verme vardı. Bebek hayatta değildi, tehlikeye atılmış bir kafadan ibaretti, ama buna rağmen isteği açık, ısrarlıydı. *Oynadım. Sıra sende.* Stephen çarşafı kaldırdığından beri en fazla bir saniye geçmişti. Elini uzattı. Mavi-beyaz mermerden, hem hareketsiz hem de kararlı bir heykele dokunuyordu. Soğuktu, ıslaklığı da soğuktu; onun altında ise zorlukla hissedilse de bir ılıklık, Julie'nin bedeninden artmış, ödünç alınmış ılıklığı vardı. Bebeğin ansızın, apaçık biçimde, başka bir şehirden ya da ülkeden değil, yaşamın kendisinden gelen bir kişi olarak ortaya çıkması, bunun basitliği, Stephen'a açık, kesin bir amacı işaret ediyordu. Julie'ye rahatlatıcı bir şeyler söylediğini duydu; kendisi ise güneşli bir taşra yolunun, bir enkaz ile bir kafanın havai fişek kadar kısa ömürlü, duru anısıyla rahatlamıştı. Düşünceleri basit, temel biçimlerde çözülüyordu. Bu sahiden de sahip olduğumuz yegâne şey; bu artış, hayatın kendini sevmesi meselesi; sahip olduğumuz her şey buradan kaynaklanıyor olmalı.

Julie itmeye hazır değildi. Gücünü toplamaya çalışıyordu. Stephen elini bebeğin yüzüne uzatıp ağzını buldu, serçeparmağıyla ağzı mukustan temizledi. Bebek nefes almıyordu. Stephen parmaklarını aşağı, Julie'nin gergin dudaklarının altına kaydırıp saklı omza dokundu. Kalm, sağlam kordonu hissedebiliyordu; bebeğin boynunu iki kez sarmış, nabız gibi atan bir canlıydı. İşaretparmağını orada hareket ettirip dikkatle geri çekti. Kordon kolayca, olduğu gibi dışarı çıktı; Stephen kordonu bebeğin başmdan kurtarırken de, Julie doğum yaptı –bir anda, bu fiilin ne kadar hareketli, cömert olduğunu görmüştü–; iradesini, gücünü

toplayıp bebeği doğurmuştu. Bebek zayıf, öfkeli bir ses çıkartıp Stephen'm ellerine düştü. Stephen bebeğin sadece omurgası yollu, adaleli olan uzun, güçlü, kaygan sırtını görüyordu. Nabız gibi atmaya devam eden, omuzlara asılı duran kordon bebeğin bir ayağına dolanmıştı. Stephen sadece yakalayıcıydı, kalede değildi; şu an aklında sadece bebeği annesine iade etmek vardı. Bebeği Julie'ye yaklaştırırken burun çekmesi sesi ile tek bir berrak çığlık duydular. Stephen bebeği yüzüstü, bir kulağı annesinin kalbine gelecek şekilde yatırdı. Üstünü örttüler. Sıcak su şişeleri çok ağır, sıcak olduğu için Stephen yatağa, Julie'nin yanına geldi; bebeği aralarına alıp ısıtmaya başladılar. Nefes alıp verişi düzene giriyordu; tenine ise sıcak, koyu pembe bir renk yayılıyordu.

Çığlık atıp kutlamaya, yeni pişmiş çörek gibi kokan, balmumuna bulanmış gibi görünen kafayı öpüp okşamaya o zaman başladılar. Dakikalarca cümle kurmayı beceremediler; ellerinden sadece zafer, şaşkınlık ifade eden sesler çıkarıp birbirlerinin ismini bağırmak geliyordu. Göbek bağıyla bağlı olan bebek, başını sıkılı yumruklarının arasına almış, yatıyordu. Güzel bir bebekti. Açık gözleri Julie'nin göğsünün meydana getirdiği dağa bakıyordu. Yatağın arkasındaki pencereden, ayın çamların arasındaki boşluktan battığı görülüyordu. Ayın tam üstünde ise bir gezegen vardı. Julie bunun Mars olduğunu söyledi. Mars, dünyanın acımasız bir yer olduğunu hatırlatıyordu. Ama şu an acımasızlıklara karşı dokunulmazlıkları vardı; zamanın başlangıcının öncesindeydiler; uzanıp gezegen ile aym mavileşen gökyüzünde alçalmasını izlemeye koyuldular.

Ebenin arabasının barakanın önünde durduğunu duyduklarında, aradan ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorlardı. Arabanın kapısının kapandığını, sert tabanlı ayakkabıların tuğla döşeli patikada tıkırdadığını duydular.

"Pekâlâ," dedi Julie. "Kız mı, oğlan mı?" Örtülerin altından elini uzatıp bebeğin kasıklarına dokunduğunda, nasıl bir dünyada yeniden bir araya gelmek üzere olduklarının, birbirlerine duydukları sevgiyi taşımayı umdukları dünyanın nasıl bir yer olduğunun farkındaydı.

Başarılı bir çocuk kitabı yazarı olan Stephen Lewis, soğuk bir kış günü, üç yaşındaki kızıyla birlikte süpermarkete alışverişe gider. Kasa kuyruğunda beklerken bir an dikkati dağılır ve kısa bir sürede kızının yok olduğunu fark eder. Stephen'ın üç yaşındaki tüm çocukların yüzünde kendi kızını aramaya başladığı andan itibaren yaşamı altüst olur. Bu arayış zaman içinde gerilere, kendinin ve başkalarının gizli çocukluklarına kadar gider.

Zamanın İzlerinde'yle 1987 Whitbread Ödülü'nü alan yazar, kimlik, başarı, yerleşiklik gibi yetişkinlikle ilgili temel kavramların telafi edilemez bir kayıp karşısında aldığı yeni şekli gözler önüne sererken okurları çocukların mı birer eksik yetişkin, yoksa yetişkinlerin mi birer eksik çocuk olduğu sorusuyla yüzleştiriyor.

Zamanın İzlerinde yetişkinlik ve çocukluk üzerine harika bir kitap.

"Ölüme meydan okuyan bir hikâye; duygusallığa kaçmadan yaratıcı, maceracı ve müspet olmayı başarıyor."
Time

ISBN 978-605-4069-94-1

19 TL

